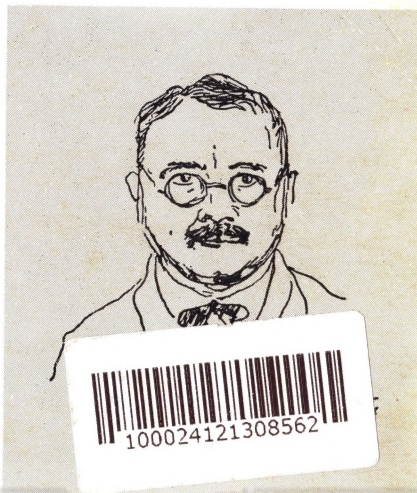

arghezi

434

arghezi
cimitirul
buna-vestire

pentru literatura

CARTE LA PRETUL DE 2 LEI
UNU112250
2,00 RON

«Romanul a fost cîndva, păstrînd proporțiile, ceva analog cu versificarea sonetului sau cu strofa în patru versuri, de rime încrucișate masculine și feminine, reprezentînd poezia academică, oficială și administrativă și încadrată între ortografie și ordonanță comunală — și cu omiletica. Astăzi nu mai e același lucru, și în dezordinea talentului tumultuoasă, poezia poate fi proză și invers — nu mai e obligatoriu ca poezia să țacăne ca un motor, și noțiunea de roman se suprapune noțiunii de literatură și de proză — și de versuri: ce nu? cu care se confundă.»

TUDOR ARGHEZI — *Variații*
(Adevărul literar și artistic, 28 octombrie 1934)

arghezi

Ilustrația copertei : *Elena Ceaușu Pandele*

tudor arghezi

cimitirul
buna-vestire

P O E M

PREFAȚĂ DE
DUMITRU MICU

TABEL CRONOLOGIC
de G. PIENESCU

1968

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Textul prezentei ediții este reprodus după :
Tudor Arghezi — Scrieri, vol. 10, Editura
pentru Literatură, 1965

PREFAȚĂ

În prima ediție, din 1936, *Cimitirul Buna-Vestire* se subintitula «roman». Același subtitlu fusese dat, mai de vreme cu trei ani, celei dintâi proze mai ample pe care o publicase Arghezi : *Ochii Maicii Domnului*. Eticheta a șocat, bineînțeles, pe cronicari, prilej pentru autor de a ironiza o dată mai mult clasificările didactice care complică lucrurile inutil, în loc să se rezume la consemnarea evidenței : proza e proză, iar versul vers. Scriitorul avea și nu avea dreptate. Pentru cine a urmărit aventura creației românești din acest secol, când specia a parcurs atâtea avataruri încît pare opusul a ceea ce fusese, întrebarea : ce e romanul ? nu poate avea decît nuanța sceptică a întrebării lui Ponțiu Pilat, privitoare la adevăr. De mult, romanul nu mai poate fi caracterizat cu concursul auxiliarului *este*. Romanul *devine* mereu, de-o jumătate de secol ; în momentul cînd ni se pare a ști ce e s-a și preschimbat în altceva. Prin această instabilitate vrednică de Proteu, cu care de altfel a și fost identificat, romanul acționează perseverent ca factor de disoluție a formelor rigide, contribuind eficient la surparea zidurilor dintre genuri și specii. La surparea chiar a zidului dintre vers și proză. Ca urmare a proceselor de restructurare a literaturii, declanșate în urma insurecției simboliste, modurile expresive tradiționale, inclusiv prozodia și-au pierdut

treptat din însemnătate și faptul de a fi scrisă în versuri sau în proză nu e un criteriu decisiv pentru situarea unei opere. Criteriile s-au schimbat o dată cu metamorfozarea literaturii. Sînt poeme în versuri (libere, ce-i drept, și albe) care, de la Whitmann încoace, utilizează cu excelente rezultate expresia prozaică: discursul, reportajul, fără a deveni ele însele discurs sau reportaj, dimpotrivă delimitîndu-se de acestea ca niciodată înainte, după cum există o proză (modernă) mai îndeaproape înrudită cu poezia de azi decît cu epica premergătoare. Evoluția pe plan mondial a prozei contemporane pare să infirme aserțiunea lovinesciană potrivit căreia, în deosebire de lirică, adîncită în subiect, epica urmează drumul invers al obiectivării. Proust, Gide, James Joyce, Kafka, Malraux, Mauriac, Sartre, Camus, noul roman sînt biruințe, în tărîmul romanului, ale dezbaterilor și aventurii interioare ale simbolului, alegoriei, parabolei. Prozei de observație în sens tradițional i se substituie o proză radical antimimetică, vizionară, problematică, lirică. Clasificările vor fi constrînse pînă la urmă să țină seama de alte particularități ale operelor decît cele care diferențiau altădată liricul de epic și chiar proza de vers. Kafka e mai aproape de Mallarmé decît de Balzac și chiar de Proust, Rilke, în singularitatea lui, comunică mai curînd cu un James Joyce decît cu Heine. Există o structură spirituală specifică timpurilor noastre, ce duce în sfera artelor la un sincretism prin care acestea se delimitează în ansamblu și fiecare în particular de propria istorie.

Revenind la Argezi, temperamentului său artistic îi convine mai puțin decît orice postura de observator neutru, obiectiv. Scriitorul participă intens la viața din carte, lirismul său nu se obiectivează, nici satira, verva pamfletară; obiectul devine, din contră, simplu pretext pentru declanșări lirice, pentru umor și ironie, pentru explozii de sarcasm. Nici un moment, naratorul nu își reprimă subiectivitatea. Dînd cuvîntului «roman» vechea accepție, *Ochii Maicii Domnului* și *Cimitirul Buna-Vestire* nu sînt romane. Autorul însuși, de altfel, a renunțat la această titulatură, zicîndu-le la reeditarea în *Scrieri*, «poeme».

«Romanul — scria Mihail Sebastian, în 1936 — este o literatură de șes [...] Poezia și pamfletul, dimpotrivă, sînt genuri de altitudini și depresiuni alternante.» Neplăcîndu-i «șesul», Arghezi «nu reține din spectacolul vieții (după observația ace-luiași critic) decît aspectele ei extreme; cele de sus și cele de jos. Nu cunoaște situații medii și nici momente sufletești medii.» Nesuferind arta care cîmpiază realitatea, poetul Florilor de mu-cigai s-a rostit cu consecvență pentru atitudinea creatoare a scriitorului față de materia în care se exprimă, pentru inter-preterarea datelor realului, pentru sinteză. Obișnuit să-și domine absolut obiectul, impunînd realității externe, celei lingvistice inclusiv, ordinea propriilor viziuni, nu e de mirare că Tudor Arghezi n-a putut aprecia un roman precum *Ion* al lui Liviu Rebreanu, pe care, la doi ani după apariție, îl critica vehement tocmai pentru o pretinsă obediență dăunătoare față de materia constitutivă, pentru o presupusă supunere neartistică față de ceea ce existența oferă gata elaborat. În al său răsunător *Cum se scrie românește...*, din *Cugetul românesc*, Arghezi reclama «un rol activ în spectacol, o iuțire și o abreviere lapidară, un ritm». «Literatura — argumenta — e un adaos, nou în per-manență, la materia primă, oferită de-a gata de natură; scrisul este menit să complinească materia cu un accent personal, să o transforme, să facă din oaie altceva decît oaie și din brînză să scoată mai mult decît brînză.» Printr-o asemenea opțiune, pe care avea să și-o valideze neîncetat prin creație, scriitorul se situa declarat în climatul estetic modern, în care conceptul artei imitative, al operei menite să medieze între contemplator și o realitate preexistentă, este exclus. În accepția modernă a noțiunii de creație, aceasta nu e rezultatul unei reflectări, ea nu se înfățișează drept ceva care seamănă cu vreo existență anterioară; nu «redă» nimic, ci adaugă lumilor existente o alta. Opera devine un cosmos în sine, un — în terminologia lui Lucian Blaga — «cosmoid». Taxată adesea ca un produs de decadență, ca expresie a spaimei de realitate caracteristică unei lumi în dezagregare, estetica aceasta e, dimpotrivă, judecînd după realizările pe care se bazează, afirmarea demiurgică a unei

umanităţi care, neresemnându-se să ia cunoştinţă de existenţa lumii şi a ei însăşi, e hotărâtă să o transforme şi să se transforme.

Nesuportînd aşadar încadrarea în definiţia tradiţională a romanului şi în genere a creaţiei epice, nefiind însă nici «poem», poemul presupunînd o transfigurare mai acuzată, ce este *Cîmîtirul Buna-Vestire*? Răspunsul cel mai comod ar fi: o însumare de «proze». Căci *Cîmîtirul Buna-Vestire* nu e cu mult mai închegat decît *Tablete din Ţara de Kutu*. Cele trei părţi, respectiv rememorarea lui Unanian, jurnalul acestuia şi episodul fantastic, îşi păstrează, dezarticulate, întregul interes. Fiecare parte poate fi, la rîndul ei, dezmembrată sau amplificată, avînd alcătuirea unui caleidoscop de «tablete». În ediţia din *Scrieri*, de altminteri, au şi fost intercalate «capitole» noi: 57, 58, 60, fără vreo modificare, cît de uşoară, a celorlalte. Ceea ce s-ar putea numi «subiect» e o istorisire rezumabilă într-o frază. Tre-cîndu-şi doctoratul în faţa unei comisii formate din celebrităţi cărora le scrisese el operele, Gulică Unanian nu izbuteşte, cu tot titlul său şi în ciuda vechii prietenii cu un ministru, care îi este pe deasupra mult îndatorat, să ajungă decît intendent al cîmîtirului Buna-Vestire; în calitate aceasta va fi martorul unui miracol: învierea morţilor. Firava tramă epică leagă între ele foarte discret, în majoritatea cazurilor, însă ingenios, adesea, diversitatea de scene, reverii, reflecţii şi viziuni ce fac cuprinsul cărţii. Divagaţiile, comentariile, parantezele nu numai că nu sînt evitate, dar scriitorul nu pierde nici un prilej de a le introduce. Cartea debutează cu ceremonia acordării titlului de doctor lui Unanian. «Solemnitatea — aflăm din prima frază — s-a petrecut în amfiteatrul cu pereţii albi, de pîlnie, ai Universităţii.» Numaidecît ne este descris (la modul fantast) ciudatul interior: «Un interior de turn de apă şi de circ, edificat în echilibru ca o piramidă de cărţi de joc, din vîrful căreia, cînd cade valetul, se prăbuşesc val-vîrtej patruzeci de cartoane aderente castelului prin fracţiuni de simpatie». Prin asociaţie este evocată apoi o conferinţă, ținută în aceeaşi sală, cu un an

înainte, de un învățat străin. Nu numai evocată, ci și comentată. Întreruptă astfel meru, relatarea ceremoniei, punctată de un singur, așa-zicînd, eveniment, și anume de unul comic (băiatul doctorandului, aflat cu mamă-sa la balcon, suflă deodată din trîmbiță, spre indignarea domnului prezident, care scutură, demn, clopoțelul), se întinde pe mai bine de zece capitole. Se întinde — e un fel de a spune —, materia capitolelor respective formînd-o, de fapt, feluritele digresiuni. Epicul e o nuia subțire de care atîrnă ciorchini de cristaluri. Sînt portretizați sumar membrii comisiei, se emit considerații ironice despre formalismul academic, se dezvăluie practici universitare deconcertante, precum obiceiul unui profesor de a-și examina studenții în trăsura. Incidentul cu suflatul în trîmbiță, catastrofal pentru Unanian, deoarece Președintele, care voia să-i lege de gît o nepoată greu de plasat, află cu această ocazie că e căsătorit și, automat, revine asupra intenției de a și-l face coleg, prilejuiește naratorului intercalarea a două povești de amor mai mult sau mai puțin academic, una gratuită și de gust îndoielnic, cealaltă aruncînd o anume lumină asupra unui climat social. Întîmplări de după doctorat, constînd în alergări de la Ana la Caiafa în căutarea unei slujbe, trag după ele un șirag de priveliști ce ne familiarizează cu situații din sfere guvernamentale. În sfîrșit, naratorul venind în contact, ca intendent de cimitir, cu tot soiul de lume, paginile cărții se umplu de siluete ciudate și, pînă la urmă, de gloata sculașilor din morminte.

Cu toată această dispersare, *Cimitirul Buna-Vestire* nu rămîne o culegere de proze diverse, vag aderente la temă. Lipsindu-i închegarea epică și chiar unitatea de atmosferă, cartea capătă coerență în virtutea viziunii ce se construiește din datele ei. Preludiul acestei viziuni e în juvenila *Rugă de seară*, în care poetul visa o lume «lîmpede și blîndă» în locul celei «lîncezînde» în care trăia. Visul vag de odinioară se concretizează acum în spectacolul fabulos al învierii, mod al plămădirii unei noi umanități. Avem astfel, ca în atîtea alte opere argheziene, o viziune existențială, centrată pe antinomia real-ideal. La un pol se concentrează priveliști ale lumii cangrenate

moral : lumea miniștrilor lacomi și mincinoși și a somităților științifice dubioase, a vânătorilor de situații, dispuși la orice josnicii, a șmecherilor, pungașilor, veleitarilor, perversilor, a hetairelor, proxeneților, lichelelor și lingăilor ; la polul celălalt se produce miracolul regenerării lumii. Omenirea se ridică din pământ restructurată. *«Ce strică universitatea restituie pământul.»* Ca întotdeauna, scriitorul identifică izvorul regenerării «la fund», în beznele grele, unde vuiesc neștiut forțe colosale.

În ȧesătura lor intimă, paginile *Cimitirului Buna-Vestire* înfățișează particularități care sînt ale întregii proze argheziene. Mai întîi stilul scriptic. Ca pretutindenii în literatura acestui scriitor, fraza este și aici construită, răsucită, imprevizibil, cu mare rafinament, spontaneitatea rostirii fiind interzisă chiar în dialoguri. *«Avem — zice, de pildă, scriitorul — al nostru un mare învățat, ale căruia păreri despre propria valoare întrec toate fanteziile teatrului comic.»* Sau : *«Profesorul meu rostea sistematic o ca u, e ca a, i în loc de e, izbutind să-și ridice idiomul la limba incertă a unei grădini zoologice, însă deficitar în ceea ce iubea cu deosebite să demonstreze, guturala pariziană»*. Ni se vorbește de «vocabule cu tocul înalt», de o «femeie frumoasă însă prea savantă și activă ca un polițist al gramaticii și al glosarului», care «stîrnea o admirație de raft și de scară mobilă», de un «ilustru personaj», care semnează cărți ce nu-i aparțin, «cu o candoare măgulită», de o plăcintă ce «scoboară lin pe funicularul a 10 metri de intestin», de un «îmbătrînit fost heruvim de babă», de «autoegoismul» unor ariviști, dintre care «unul urmărește lovitura tigrului din spate, celălalt drumul întortocheat al nevăstuicii», de un obraz «spintecat în două de un surîs de fericire diagonal, ca un portofel», de «dascălul acuzativului cu infinitiv» și așa mai departe. Intrînd în amfiteatrul universității, solemn, învestmîntat în togă, Unanian se împiedică în poalele ei și e cît pe-aci să-și «piardă bustul». Așezat la locul convenit, el dîrdîie «în fața unei colecții de manechine vechi». Pe «portretul bărbierit proaspăt, jignit și glacial» al membrilor comisiei, care îi povestiseră

fiecare în particular «cel puțin cîte o porcărie pe zi», când datul citește «o răceală iconografică». Căci atunci «cînd omul devine comisiune și cultură, ființa lui cu prostatită trece subit în cristal și columnă». Aidoma povestitorului vorbesc și personajele sale. În culmea indignării, doamna Unanian proferează la adresa ministrului fără obraz cele mai violente injurii, într-un stil impecabil, cu perioade de discurs ciceronian: «*Oamenii mari? [...] Șterge-te [...] cu oamenii tăi mari, cu frizura lor, cu mustățile, cu barba, cu obrazul și buzele lor. Totul în ei e hîrtie de șters. Trei ani mi-ai bătut capul cu celălalt soi de gigant. Ai cunoscut babă mai nebună, codoașe mai cinică, porc mai vulgar, pomanagin mai dialectic și mai nerușinat, maimuțoi mai plîngăreț la strîmtoare, patriot mai de tinichea*» etc. Un procedeu frecvent și în *Cimitirul Buna-Vestire* și în alte scrieri e convertirea trivialului în instrument expresiv. Situații și cuvinte vulgare sînt recuperate estetic prin absorbirea în stil, a cărui strălucire eclipsează impuritățile. Fascinați de volutele frazei, de alăturările nebănuite ale cuvintelor, de sclipirea metalică a neologismelor, plasate adesea lîngă termeni neaoși din cei mai colorați, ne abandonăm farmecului pur artistic, indiferenți la realitățile din afara operei pe care un detaliu al acesteia, sau altul, ni le pot evoca. Colectînd cuvinte tabu, scriitorul le stoarce de musturi cu arta giuvaergului care încrustează reptile și gîngănii în aur. El produce anatomii abstracte, naufragiind rareori în fiziologie. Spre diferență de Des Esseintes, a cărui broască testosă moare sub pojghița de aur ornată cu pietre prețioase, Tudor Arghezi ține materiale inferioare cu metal nobil și nestemate, fără a le distruge; anulate ca atare, estetic, ele își păstrează «întreagă dulcea lor putere».

Altă caracteristică este exagerarea. Ca și Caragiale, dar în alt mod, Tudor Arghezi «simte enorm și vede monstruos». Nu vom găsi în opera sa nici cuvinte, nici situații, nici personaje de «șes». Întotdeauna scriitorul merge la extreme. Abjecția, în reprezentarea lui, e abjecție absolută, puritatea — puritate angelică. Absolută e și banalitatea. Totul este proiectat în absolut. Nepoata cu care «prezidentul» plănuise să-l ferească pe Una-

nian e de o urîşenie peste închipuire, un «cimpanzeu feminin», «cocoşată şi neagră ca un geamantan», avînd mersul pelicanului. Preinşii savanţi din universitate, posesori de catedre mănoase ca nişte moşii, sînt nişte nulităţi desăvîrşite. Cel mai grav dintre membrii juriului constituit pentru acordarea doctoratului e «creatura integrală» a «muncilor» candidatului. Un prestigios membru al guvernului, «Mare Maestru al intelectului», «vorbeşte cu mai puţină gramatică decît odăiaşul lui». Ținînd în Cameră un discurs, el «calcă din strachină în strachină cu entuziasm», «angajat serios în argumentarea favorabilă adversarului din minoritate». La ridicarea şedinţei, foarte încîntat de sine, îşi întreabă impacient secretarii: «Ei, cum am fost?» şi primeşte bineînţeles răspunsul scontat: «Admirabil!» Un altul, «apostol al schimbării la faţă, al pipotei mari, evanghelistul înghiţitorii şi al rînzei nesătule», realizează absolutul porcîn: «Bagă în maţul lui naţional tot ce vine, bea toate lăturile grase, soarbe haznalele!» Cutare deputat milionar, «de şapte ori nepot al partidului», e un Hagi-Tudose lustruit. Mă-nîncă, spre a nu cheltui, la rude, poartă un pardesiu peste o blană, neîndurîndu-se să le coase laolaltă, căci costă, vîră în buzunar ȕigările care i se oferă, pentru a le oferi, acasă, moto-toľite, rarilor invitaţi. De ar fi de-o singură calitate, le-ar vînde cu rabat. Un tînăr ahtiat de parvenire duce umilinţa faţă de şef pînă la prostituţie. O doamnă din înalta societate întrece în destrăbălare pe Messalina. De cealaltă parte, Unanian este (din punctul de vedere al învîrţişilor) perfectul fraier. Dotat cu toate calităţile, nu le ştie întrebuiţa în propriul avantaj, vîrîndu-se totdeauna unde e mai greu, însuřîndu-se din dragoste şi umplîndu-şi casa de copii, ratînd stupid pri-lejurile de căpătuire. Procedu frecvent în literatura populară, simplificarea pînă la schemă, reducerea personajului la idee, cu îngroşarea pînă la monstruos a unei trăsături definitorii, s-a statornicit temeinic, practicat, se înţelege, cu o tehnică adecvată, în arta modernă. Tudor Arghezi e, în această privinţă, un precursor. Proza şi în general creaţia lui satirică e un album

de caricaturi, unele amintind de Urmuz, altele anunțînd teatrul lui Eugen Ionescu.

Gustul pentru «enorm», pentru înșolit, pentru ceea ce escaladează normalul, se declară divers. Îl atestă aparițiile stranii sau numai pitorești, cum și cele sinistre, ce umplu *Cimitirul Buna-Vestire* : între altele doamna necrofilă, care vine adesea la capela cimitirului, spre a contempla și mîngîia afectuos morții ; femeia fatală, care și-a îngropat în zece ani cinci bărbați și pregătește aceeași soartă celui de-al șaselea ; domnul ce-și adoră postum, ca pe o sfîntă, soția, bătută cotidian cît timp a trăit ; «proprietarii», prefiguratorii ai ciocoilor din 1907 : unul, amarez slăbănog, neînstare să se încheie singur, altul acaparator strașnic, avînd în posesie «32 de moșii, 4 amante, 50 de cosmetice», al treilea, vag caracterizat, ucis de țărani în timpul răscoalei prin călcare în picioare pînă la prefacerea într-o cocă roșie ; în altă ordine, Mărgărita, slujnica inocentă, soră a Linei lui Brătescu-Voinești, cea cu «tutun aflangiu», care se teme de telefon ca de Ucigă-l-toaca și nu e în stare să deosebească banii decît precis distribuiți în grupe, fiecare cu o destinație anumită, și ținuți, pentru a nu se amesteca, parte în cîte o mîină, parte în gură, dar care știe, întocmai ca țigăncile din *Flori de mușigai*, leacuri miraculoase pentru tot felul de boli : de la oftică la umflătură și de la crampe și brîncă pînă la scrîntitură, surpare și sfrînție. Îl atestă de asemeni, acest gust pentru neobișnuit și paradoxal, numeroasele situații grotești, generatoare, unele de umor sēc sau sfredelitor, amplificat prin comentariu. Trăvestit în paiață, Unanian intră emoționat în amfiteatrul pe care îl crede plin pînă la refuz. Stînjedit de togă, și-o ridică pînă la genunchi, «ca un popă care trece gîrla». Astfel «jumătate în pantaloni și jumătate aniversar, m-am oprit o secundă, ca să mă pregătesc să înfrunt cu demnitate tumultul aplauzelor din sală... Nici după ce mi-am lăsat poalele să cadă, manifestația de simpatie a publicului nu s-a ivit. Am strecurat o căutătură explorativă pe sub sprincene. Sala era goală de sus pînă jos...» Ar fi preferat să traverseze evenimentul îmbrăcat omenește, dar n-a fost posibil : «Tezele trebuiesc sus-

ținute în costum adecuat». Comentar : «De unde rezultă că un om în pielea goală nu știe nimic». Un student, urcând în trăsură profesorului, spre... a-și da examenul, timp de 25 de minute : drumul până la gară, primește în brațe «geamantanele și cutiile, printre care figurau și ambalajele de cochetație ale venerabilei soții». O face, comentează naratorul, «cu o resemnare surzătoare, afirmând în panica rinjetului silit că 7 geamantane și 3 cutii de pălării e foarte puțin pentru rezistența lui și că genunchii și brațele îi pot suporta cel puțin întreit. În devotamentul lui, studentul ar fi alergat cu bagajele în spănare după trăsura domnului profesor, primind întrebările și dând răspunsurile în pas alergător.» Alt tînăr, foarte ambițios, viitor ministru, și-a clădit cariera pe devotamentul față de șef. «În fiecare dimineață, la orele șapte precis, el s-a găsit timp de ani de zile în vestibulul șefului de partid, unde galoșii, încă necurățați de servitoare, mai păstrau de jurîmprejur noroiul din ajun și unde umbrelele încă nu fuseseră scurse de ploaie. La 7^{1/2} șeful obișnuia să se întoarcă în pat pe partea cealaltă, și între două somnuri i se servea la perină cafeaua cu lapte. Prietenul meu ținea la onoarea să ducă ceașca el, în locul feciorului din casă, și aștepta la ușa dormitorului, atent la mișcările dinăuntru și cu urechea țintă — cu tava de metal.» Crescut din absurd, umorul navighează uneori în lugubru. Duhul unui condamnat la moarte pe nedrept, prefăcut în strigoi, își torturează judecătorii cu un rafinament diabolic : «Pe unul l-am urmărit șase sute cincizeci și două de zile, pînă s-a sinucis. Umblam prin camera lui noaptea și mă ciocneam de dulapuri. Îi stingeam lumînarea. Îi destrăbălam scrisul la masa de lucru, îmbrîncindu-i cotul...» Din ce în ce mai inventiv, strigoiul regizează spectacole de un fantastic terifiant, demne de imaginația unui Wells : «Puneam să-i defileze lucrurile prin apartament. Venea bastonul pe uște și ieșea umbrela. Pălăria plutea prin aer, ca în capul unui vizitator invizibil. De-a lungul zidului circula un zgomot ca de morișcă, asemenea torsului pisicii. Portretele tatălui și mamei lui, din părete, i se arătau cu limba scoasă și cu o grimasă ridiculă...»

Ce dă celor dintâi două secțiuni, altfel cam facile, ale «poemului», gravitate, legându-le invizibil de a treia, e sentimentul unui rău metafizic. Lumea stă sub stăpânire demonică. Părăsită de duh, carnea e maculată de stigmatul satanei. O împerechere oribilă e o «realizare profană a misticului instinct» ; o erupție de erotism primar, sălbatecă, sugerînd acuplări impuse, cu amazoane, în codri, pe lutul fierbinte, e o «posesiune a lui Lucifer». Oficiind din calcul, o baiaderă diabolică își aruncă amanții în infern, cu aparența de a le deschide paradisul. Frumosele ei brațe înlănțuie trunchiuri de babalici, «ființe scheletice cuprinse de voluptăți de morgă și mormînt», ale căror avînturi reușesc să devină doar penibile zbateri epileptice, poruncite de efortarea inutilă de a-și procura o voluptate refuzată. «Și-a dat — relatează autorul, cu un sentiment de scîrbă și groază, ce amintește indignarea profeților — tineretea fierbinte moșnegilor, răscoliți de un medicament și îmbătați de potențe fictive : a participat la abjectele lor cotrobăiri, i-a asistat căzînd din pat, cuprinși de un sughiț de agonie și horcăind lingă oala de noapte, cu limba băloasă pe un covor. Le-a scos din înghițitoare gingiile de cauciuc cu dinți și măsele false, cu care se înneceau în momentul spasmului artificial [...]. Tinerile-i înmuguriri au fost rumegate și morfolite de buzele bătrîne și de fălcile dezarticulate. Au pipăit-o toate stricăciunile și ea le-a acceptat pe toate, supusă capriciului dement și febrei extravagante, plătită în autorizații și excludivități.»

În stadii evolutive de corupție, carnea nu reușește măcar să se închege. Păcătuind contra firii, se autoosîndesc la degradare, chipul uman își pierde înfățișarea specifică, insul devine un colaj ilar, o adunătură de petece de materie, neaderente. Pielea cutăruia e «jupuită de o maladie bizară, permanentă, interpusă între rîie, sifilis și lepră» ; nenorocitului «i se descamau pomețele roșii și bărbia violetă de straturi suprapuse de pelicule dermice transparente. Obrazul lui in-folio se răsfoia succesiv ca o testea de foițe de țigare. Personajul părea confecționat din pojghii de parafină cojite la infinit. Toate materialele interne

și externe din care era construit și improvizat se împărecheau după o formulă satanic fantezistă și omul părea că se născuse făcă singe, ca mușamaua, din doi surogați, mascul și femel, ai unei fabricații de pergamoid. Buzele uscate erau presărate cu un praf ca de cîrpă scrobîtată și o suvenire de păr tocat îi îmbrăca un craniu jumulit ca o perie veche. El nu avusese niciodată sprîncene, gene și mustăți, urechile păreau răscoapte ca mucavaua, și în pleoapele de hîrtie sugătoare, ochii erau găuriși ca din două împunsături cu creionul roșu.» Materia suferă în ființa omenească evadată din condiția specifică de a fi fost structurată impropriu. Elementele tînjesc după altă alcătuire, tind să se desfacă dintr-o unire constrînsă, spre a reveni la firesc. Reinstaurarea speciei în demnitatea sa implică o prefacere lăuntrică radicală, de proporțiile unei mutații ontologice, o «înviere».

În contrast cu imaginile de Sodomă și Gomoră, în *Cimitirul Buna-Vestire* încep de la o vreme să se ivească insule de infailibilă poezie, sublimă sau gingașă. În jurnalul lui Unanian dăm peste frăgezimi și suavități comparabile cu acele din *Lingoare* și *Buna-Vestire* : «Copilele singure pot să dea senzația delicată de pictură fină și de idee negîndită. Simți că o mînă curată atînge sufletul cu mir. Fetele încă nedescifrate, în transparența straturilor care le mistifică originea și viitorul, dau senzația pură că gîndesc frumos. Eleganța literii la începutul unui text. Fiori singuratece de lujer elastic. O sărutare nevinovată pe această ceramică. Nimic nu dezgustă, jumătate tină și jumătate boare a nopții, prin care te uiți în constelații. Și n-ai voi de fel să se strice nimic, ai voi să oprești evoluția și timpul și să interzici naturii să izbească fierbinte. Te-ai mulțumi să crești acest corp într-un clopot de sticlă, departe de dorință, de maturitate și de moarte.» Cu alte cuvinte :

Fată, nu ți-am spus să pui
Ghetele cu bot de aur,
Șesu-n turn să ți-l încui,
Să-ți farmeci cărările,

*Să te joci cu Duhul Sfînt
Și numai cu zările
Să te razimi de pămînt ?*

Tot în partea a doua a cărții sînt comunicate subtil simțăminte de o infinită puritate. O văduvă vine la cimitir spre a monologa la mormîntul soțului. În naivitatea lui, solilocviul e mișcător. Văduva se tînguie că fiica ei are să se mărite, iar ea va rămînea singură : *«N-o să mai am niciun rost... O să umblu cu umbrela în mînă pe străzi, o să-mi fie urît acasă... Și dacă viu la tine, m-apucă noaptea și nu mai am unde să mă duc. Nu mai avem voie să stăm împreună... Ne-am despărțit... Și ce mă fac noaptea singură în toată casa noastră?»* O mamă vorbește, tot așa, cu băiatul : *«A venit mama să te vadă, puiule... Și ți-a adus astăzi mama dălii [...] Și o să ia mama micșunelele îndărăt, că s-au trecut...»* Ea *«face toaleta mormîntului, cum învîrtea pe timpuri buclele băiatului, adună frunzele căzute din copaci, îndreaptă candela, ciupește cîteva fire de iarbă, mai stă puțin și pleacă, pe brațe cu două ghivece»*.

Grandios este episodul învierii din morți, de o grandoare specifică, nespectaculoasă. Nimic din sceneria apocaliptică, nici întunecarea soarelui, nici zguduirea pămîntului, nici trîmbițe de arhangheli. Sublimul e camuflat în grotesc precum, mai tîrziu în *Focul și lumina*, și, confruntată cu imaginata înviere biblică, cea din *Cimitirul Buna-Vestire* e, pînă la un punct, parodia ei. *«Mi-au fost aduși — istorisește intendentul cimitirului, oarecum amuzat — doi oameni în două motociclete, de către patru poliști, care-i strîngeau de mînă cu copci.»* Sînt primii înviați. Miracolul îl repetă pe cel de la începutul erei creștine, produs cu aceeași discreție și primit (în consecință) cu aceeași neîncredere. Mod (atît de propriu creației lui Arghezi) de a revela măreția faptului aparent neînsemnat, de a reliefa lucrul mic, disprețuitul, obscurul. La fel de orbi ca și semenii lor din alt timp, arhieriei celui răstignit nu s-ar da înapoi, de nu i-ar împiedica forța publică, să-l răstignească a doua oară, în lipsa călăilor de profesie, ei, cu propriile mîini, multi-

plicat în omenirea sculată din moarte. Minunea e înțeleasă și de data aceasta, de scormonitorii țărînei, cu suflele neprihănite, și de dobitoacele lor, Norodul înconjoară morții înviați ca pe niște sfinți, îi urmează cum urmasе cîndva pe fiul dulgherului din Nazaret. Dar învierea nu e a morților doar, ci și a celor vii. Învie toți oamenii, chiar acei ce nu vor să creadă în înviere. E o primenire universală, umanitatea se realcătuiește, pură, dobîndește alt trup, nesupus stricăciunii. Vădindu-se tot mai frecvent, miracolul punctează narația cu momente memorabile, de un fabulos mitic. Scene banale inițial capătă deodată aripi, sîntem introduși în tărîmul lirismului vizionar. Doi foști decedați sînt traduși în fața unei comisii de anchetă :

— *Spuneți drept, zise profesorul de psihologie experimentală din comisie, ați înviat ori n-ați înviat ?*

— *Noi nu știm nimic, domnule. Am auzit trîmbița și ne-am pomenit din somn.*

— *Voi ați zis că ați înviat.*

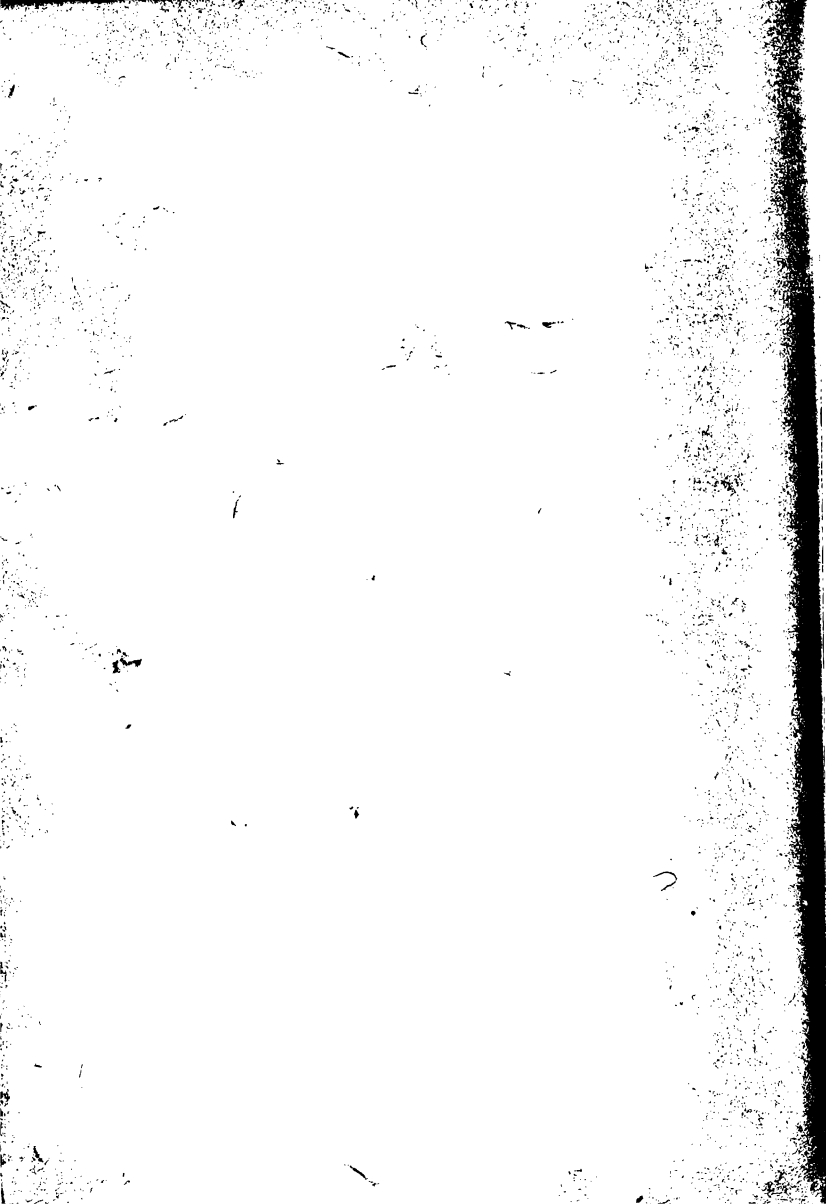
— *Se poate să fi zis. Am dormit două sute de ani. Cînd a sunat trîmbița, a tremurat țărîna ca aburul de vară din Bă-răgan, praful s-a plămădit din nou cu umbra și au trecut razele prin noi ca printr-o ceață și am luat carne și simțire din ne-simțire.»*

Într-un sat, mulțimea, somată militărește să predea un mort autorităților, se opune. Soldații trag, dar nu cade nimeni. Comandantul e derutat. Nu și procurorul, care, smulgînd arma din mîna unui soldat, face o demonstrație de bravură. Osteneli inutile : «Glonțul se risipi pe drum». Din toate părțile vin vești de întîmplări nemaiauzite. În fiecare noapte, o fantasmă albă cheamă pe nume morții îngropați în cimitirul Buna-Vestire, și ei ies din morminte, ca din niște odăi. Bolnavii se scoală din paturile de suferință vindecați și nimeni nu mai moare. Biserica unei mînăstiri se umple, într-un miez de noapte, în timpul slujbei, de frați trecuți la cele veșnice. Ceata acestora crește mereu, lăcașul n-o mai poate cuprinde : «*În biserică numărul monahilor albi, care înfricoșase obștia, se făcu mare, da din biserică pe dinafară, se revărsa pe dru-*

muri, printre sălcii și răchite, umpluse fața beleșteului înghețată pe papură și trestii, și nu se mai sfârșea din toată zarea. S-au aprins lumînările și cele două policandre...»

Cu asemenea cuprins și construcție ce este, aşadar, sub aspectul organizării artistice, *Cimitirul Buna-Vestire* ? Reunind crîmpeie narative, descripții, detalii de frescă socială, pagini de satiră și pamflet, viziuni metafizice, meditații, acorduri de poem, poate fi o asemenea scriere încadrată ? Neputînd accepta fără delimitări dominația de «poem», ce i s-a dat în noua ediție, dar neîmpăcîndu-ne nici cu ideea de a considera cartea doar un mozaic de «proze», neputînd-o fixa definitiv, în nici un gen și în nici o specie, e oare cazul de-a nu o numi nicicum, resemnîndu-ne a vorbi, generic, de o «carte», o «scriere» ? Fiind vorba de o scriere în *proză*, coerentă, organizată de un sens, i-am putea zice, eventual «antiroman», prin opunere față de ceea ce se cheamă roman în terminologia clasică. Am rezolvat cu aceasta dificultatea ? Probabil da, deoarece «antiromanul» nu e decît o modalitate a romanului, una dintre variantele proteice ale romanului modern.

DUMITRU MICU

TABEL CRONOLOGIC

«O povestire care mi-a plăcut
năinchipuit de mult e nașterea lui
Iisus din Fecioară nenunțită și
Dumnezeu. În venirea miracu-
loasă a Fiului pe lume, am găsit
documentul stării civile literare.»

T.A.

1880 După propria sa mărturie repetată, cu graiul
și condeșul, Tudor Arghezi (Ion N. Theodorescu)
s-a născut la 21 mai 1880, în București, «prin-
tr-o împrejurare de pripășire oltenească». As-
cendenții săi erau originari din Cărbuneștii Gor-
jului, «...*le plus pauvre et le plus pierreux de la
région. Là bas les habitants sont des paysans pri-
mitifs, très intelligents, qu' ont un folklore admi-
rable. Mes ancêtres étaient des gens qui savaient
travailler de couteau, pas dans le pain, par-
ce qu'ils n'en avaient pas, mais dans la chair
des autres. C'est avec le vocabulaire restreint du
couteau qu'ils reglaient les grandes questions
d'amour ou d'intérêts. En ce qui me concerne,
je crois que je porte dans mon ombre une par-
celle de ce couteau familial, ce qui m'a beau-
coup servi parce que ma vie n'a été qu'une ba-
taille contre ceux qui n'acceptaient pas ma poé-
sie. Vous voyez, je suis placé sous le signe de*

la polemique»¹, declara T. A. într-un interviu acordat revistei *Les lettres françaises*, în 1964.

Copilăria și adolescența și le petrece în atmosfera pitorească a vechilor București, adeseori evocată în prozele sale.

1887—1891 Urmează cursurile școlii primare «urbane» «Petrache Poenaru» din Piața Amzei, subț veghea blîndă a părintelui Abramescu, «un diacon alb, zvelt și aproape imberb, de vîrsta și acuratețea nouă a unei domnișoare. O liniște de maturitate totuș, permanentiza un surîs blajin pe figura lui, însemnată cu un reflex matinal necurmat, ca un porțelan cu o chiparoasă.» Școala de copii, o casă cu un lung etaj «culcat pe un șir de prăvălii», se găsea «pe linia trotuarului neîntrerupt, paralel cu frontul Pieței, între cele două uliți scurte dintre Calea Victoriei și Piață».

«Blond și serafic, dascălul nostru purta titlul administrativ de institutor... Abecedarul a fost cules cu degetele lui blînde, o herbonizare în grădina cu mușețel, cu părăluțe, cu ghiociei, cu poala-Maicii-Domnului și cu patlagini... Din august pînă la Crăciun, copiii din clasa lui, încă mirosînd a lapte și zer, deslușeau textul cărților, fără silabisiri, și puteau să scrie după dic-

¹ «...cel mai sărac și mai pietros din regiune. Locuitorii de-acolo sînt țărani primitivi, foarte inteligenți, creatorii unui admirabil folclor. Strămoșii mei știau să-nfigă cuțitul, nu în pîine, pentru că nu o aveau, dar în carnea altora. Cu acest vocabular restrîns al cuțitului își rezolvau ei marile probleme, ale dragostei și intereselor. În ce mă privește, cred că port în umbra mea o hașchie din acest cuțit familial, și asta m-a ajutat mult, pentru că viața nu mi-a fost decît o luptă continuă împotriva celor care nu-mi admiteau poezia. Vedeți, sînt născut în zodia polemicei.» (fr.)

tat. În iunie 1888 s-a petrecut fenomenul care consacră pe dascăl, că patruzeci și cinci de copii din patruzeci și cinci avură deopotrivă dreptul la premiul întâi și că premiul a fost împărțit în patruzeci și cinci de porții egale, de biscuiți englezești, care au fost consumate în fostul Bordei, de către patruzeci și cinci de băieți, așezați turcește în jurul profesorului, în iarbă.»

T. A. și-a repudiat, și pe drept-cuvînt pare-se, copilăria («Este cea mai amară vîrstă a vieții. N-aș voi să mai fiu o dată copil») și a negat ca falsă literatura de amintiri idilice din copilărie («Amintirile copilăriei, prin imitația unei poziții care a consacrat fericirile vîrstei, par frumoase fără să fie»). Totuș, în prozele sale se-nîlnesc, răzlețe și adeseori «potrivite», «întoarse» și «încrucișate», numeroase admirabile echivalențe artistice, secvențe ale unui film sufletesc din care «decupăm» pentru această sumară bibliografie cîteva «cadre», capabile, deși puține, să sugereze, prin reverberațiile cuvintelor, mai mult decît ar putea mărturisi transcrierea unor documente sau amintiri așa-zis autentice.

Iată un cadru cu P. P. Carp, datînd parcă din prima copilărie :

«Il cunoșteam de copil, din poarta unei căscioare de pe Calea Dorobanților, pe domnul bătrîior, cu geam la ochi, clasicul lui monoclu, înfipt ca un stilet în sprînceană. Cu mîinile într-un manșon, s-a oprit de cîteva ori dinaintea copilului lovit întîia dată, din greșeală, în

căciulă, de un bulgăre de zăpadă. Figura nu i-a plăcut domnului cu un singur ochelar. M-a întrebat cum mă cheamă ; i-am răspuns că Iancu. M-a întrebat dacă sînt cuminte, și pîrîndu-mi-se că nu prea eram, am rîs. El a scos o „rublă“ de argint, de cinci lei, pe care am primit-o fără să știu ce preț avea și ce să fac cu ea. Azi... înțeleg mai bine : intuitivul Petre Carp îmi plătea cu anticipație un onorariu pentru însemnările de față.»

«...Aveam poate nouă ani. Cunoșteam pe Ștefan și pe Vodă Țepeș și vorbeam seara îndelung cu mama despre Sarmisegetuza, construind amîndoi harta județului Ilfov, într-o casă veche ; o hartă informă, colorată cu creioane portocalii și verzi, pe tonurile și nuanțele căreia numele de ape și localități, uitate și scrise deasupra vopselelor de praf, se întindeau, pînă a fi prezintate institutorului, peste toată munca noastră, ca o lapoviță violetă, în județele vecine.»

În aceeaș răs_pîntie a timpului se intercalează imaginea grotescă, de coșmar, a lui Sîngerece, omul-cal «gonind glorios, cu pieptul înnainte, surîzînd la trecători cu un zîmbet în colțul zăbalei care spunea : „uitați-vă la mine cal !“», «a doua personalitate remarcabilă în existență, după turcul Ali, bragagiul ambulant, care-mi da din mărfurile lui colorate și ele ca harta mea, pe datorie, dezvelindu-și coșul, împărțit în compartimente.

- Ia ceva, bre !... De cinci parale, bre !
- Nu poci, răspunde copilul meu...
- N-ai parale, bre ?
- N-am parale...

— Ia ce-ți dă Ali, bre... Cu asta se face doi bani... O să trec eu pe la voi și o să plătească mama, bre.

Intr-o zi de ploaie mare, Ali m-a luat în brațe peste donița cu bragă și coșul cu acadele, și m-a purtat, schiopătînd, bătrînul, pe mai multe ulițe de mocirlă, și pentru că nu cunoscusem mîngîierile tatii, simții o tresărire tragică și dulce.»

În contrast cu atmosfera de bunătate «ca într-o tîrlă de miei și într-un stol de hulubi», dominată de «tonul cîntecului sufletesc» al părintelui Abramescu, un crochiu surprinde aiurea ieșirea năvălită a copiilor din școala Amzei :

«Ca să ieșim mai repede din clasă <la spectacolul oferit de Sîngerece>, scoborîrăm... scara școlii de-a toboganul, pe ghiozdane, o gimnastică de primejdii. Ea ușa din stradă, Ionescu P. Ioan, cu capul în jos, îndoit din pîntec, ca la jocul de-a capra, scoate gemete crunte, în vreme ce un coleg zmulgea cu băgare de seamă din carnea rotunjită în fundul pantalonului, o peniță klaps intrată în fesa lui. Din geamul de sus, domnul profesor Nestor, directorul școlii, amenințînd cu degetul părintește, pretindea că Ionescu a fost pedepsit de Dumnezeu, că s-a dat în jos pe scară tîrîș.»

Din acelaș moment a rămas imprimată pe retina copilului «schîța de fum» a lui Eminescu :

«L-am zărit pe Calea Victoriei... Trecea prin public un om grăbit, fără să ocolească, impecuos. „Uite-l pe Eminescu“, a spus cineva, cu un glas pe care-l țiu minte. Se pare că poetul nu

mai făcea parte din viața lui și că trăia o me-tempsihoză străină. Nu puteam ști atunci cine era să fie Eminescu și ar fi fost normal să-i uit numele auzit. E curios că nu l-am uitat. Mi-a rămas în ureche, odată cu tonul de stupefacție și de compătimire, probabil, cu care a fost rostit. Mi-a rămas animat ca o schiță de fum.»

Dar profilul care domină, alături de cel al diaconului Abramescu, filmul sufletesc al copilăriei, este cel al lui Alexandru Odobescu :

«Nu aș înțelege noțiunea „nobleței“ dacă nu vedeam pe Alexandru Odobescu» scria în 1934 T. A., adăogînd : «Cînd întîlnesc într-un text cuvintele mele, mă gîndesc fără să vreau la Alexandru Odobescu... ...Nimic nu s-a intercalat în experiență peste figura lui, ca să o deplaseze sau să sporească noțiunea : prozatorul Snagovului eră un model de criterii.»

«Fabula este aproape curentă și începe anecdotic, la imperfect.

Aveam opt ani, de vreme ce eram în clasa doua a unei școli de copii. Diaconul Abramescu, tînărul meu blond institutor, cu sprîncenile verticale, cu părul și barba frizate mărunt... a intrat în clasa noastră, subțire, fin și zvelt în reverendă, conducînd cu alai de dascăli ai școlii pe bărbatul cel mai frumos și mai distins din toată amintirea mea fotografică. Director al Școalei de Aplicație a institutorilor, Odobescu vizita clasele primare, însoțit de studenți. Aceștia erau obligați să facă probe de pedagogie dinaintea Maestrului. Ni se prezinta sistemul metric și decimal, în aparatele lui cele mai lesne de manipulat...

Odobescu ocupa catedra, supraveghind un cântar cu două funduri aurii, de-o parte și de alta a unui ac perpendicular pe pîrghia, mutată de la „palanță“ de desubtul talgerelor de cumpănire... Odobescu, curat cu toată persoana lui ca licăritul unei oglinzi, ținea la cântarul demonstrativ, ca la o bicicletă. Cu batista lui mare, de olandă albă, care-i sta la piept, ca un jabot, el scutura din cînd în cînd, un crîmpei invizibil de praf de pe luciul portocaliu al tirițiilor de alamă.

Pentru ca demonstrația să fie reținută de copii, cântarul funcționa cu o singură marfă. Un zahăr admirabil, de trestie, de culoarea și grăuntele interior al marmurei albe, ni se înfățișa într-un borcan de cristal. Copilul cîntărea roșindu-se la față și prezidat de zîmbetul de mare feciorie al lui Alexandru Odobescu — și după ce izbutea cumpănirea dintre zahăr și „pietre“, el era răsplătit cu un zar de zahăr...

Primind din mîna lui, o mîină cum n-am mai văzut mai frumoasă... cu degete de puf și petale, pe care le trecea ușor ca un mir pe obraji noștri mîngîiați... bucata de zahăr, ca o anafură pură, Odobescu m-a prins de un dești, care voia să-i scape.

— Cum îți zice ? m-a întrebat Odobescu.

— Teodorescu, i-am răspuns.

— Cum așa, Teodorescu ?

M-am gîndit, cu sfiială :

— Teodorescu N. Ion.

— Așa îți zice la școală. Dar cum îți zice mama, acasă ?

M-am codit. Dar așa îmi zicea :

— Iancu.

— Iancule, mai ține o bucată de zahăr...
Odobescu îmi dote două bucăți.

De ce mi-a dat el două, în loc de una ?... Ca să nu uit... că intuițiile lui Alexandru Odobescu m-au identificat ?...»

1891—1896 Urmează cursurile liceului «Sfântul Sava», școală națională de veche tradiție, «aproape o Universitate», care număra printre foștii ei profesori și absolvenți, câteva personalități ale revoluției de la 1848 și ale renașterii culturale românești din secolul al XIX-lea.

Obligat de împrejurările vieții familiale să locuiască la internat și să se întrețină singur, amintirile, directe sau transfigurate, din acești ani, sînt toate întunecate și amare.

«Mi-aș aduce aminte cu multă plăcere plimbările din parcul care împrejmua clădirea liceului, — mărturisește T. A. în 1967, — însă cu mai puțină plăcere de figura mai-marelui de peste liceu și internat, — fie-i țărîna ușoară, — celibul Simeon. Prin el elevii dădeau întîiaș dată de ceea ce s-a cunoscut mai tîrziu sub denumirea de cenzură.» Este acelaș celib, care cu numele puțin schimbat, Simion, cutreieră ca un spectru copilăria lui Ion Trestie, în *Lina* :

«Părintele Simion, provizorul internatului, un preot unit, inspecta pe față și în secret, tainele sufletului și cușerele încuiate ale elevilor, cu un instinct detectiv pervers. Descoperirea unui ziar sau a unei cărți neprevăzută în lista literaturii acceptate, da naștere unui proces în cancelaria liceului, inchizitorial. La șaptezeci de ani, barba reverendului era neagră ca la douăzeci și cinci, pometele își împrumutau rumeneala de la pă-

mătufe, salvînd cu simulacre un obraz de stîrv palid ca tibişîrul. Nimic nu era valid în giulgiul de muşama cu care se înveştîmînta scheletul, lung cît două coşciuge puse cap în cap. Dinţii, gingiile şi poate că şi limba reverendului... erau fabricate dintr-alte materiale decît ale naturii umane. Momîia întregă era petecată. Chiar pasul şiret, catifelat cu tălpi de gumă, al părintelui provizor, neauzit la călcare, avea totuşi un scrîşnet de automat cu sîrme interioare. Provizorul se apropia pe la spate, în recreaţie, ca să spioneze confidenţele băieţilor, şi un fel de duhoare şi a ecoului făcea copiii atenţi. El dezlipea scrisorile şi le lipea la loc. Avea o arhivă de date, de adrese, de extracte din scrisori, şi dosare, care urmăreau două sute cincizeci de bursieri, semibursieri şi solvenţi, din clasa întâia pînă la bacalaureat. Într-un limbaj fardat cu miere şi tincturat cu accente culese din Sfînta Scriptură, se comunicau discret direcţiei liceului observaţiile de psihologie, influenţînd cu o stăruinţă gratuită notele din cataloage. N-avea decît o mîhnire, că nu putea să administreze şi mai bine sufletul internatului prin duhovnicie, puterile confesorului fiindu-i interzise în calitate de preot unit.»

La 12 ani, Ion N. Theodorescu, ca şi Vintilă Voinea din poemul *Ochii Maicii Domnului* şi ca şi Ion Trestie din *Lina*, dă «meditaţii» de algebră unui sergent-major de administraţie, «căruia îi intrase într-un cap cu o frunte de un deget, ambiţia să iasă ofiţer trecînd un examen, pe care l-a şi trecut».

«După orele de clasă, se ducea, cu învoirea direcţiei, departe într-o mahala de mîl şi ză-

padă, și sta pînă tîrziu, nemîncat, în odaia elevului de trei ori mai în vîrstă ca el și prevăzut cu patru perii de mustați și sprîncene, cu care sperieturile lui nu se mai puteau deprinde... De multe ori lecția era întreruptă. Sergentului făcîndu-i-se foame minca un ceas, lăsîndu-și profesorul singur, să simtă pe gaura ușii aroma delicată a fripturii... Leafa fiind mare pentru vîrsta și timpul lui... era condiționată de un efort îndrăzneț : dascălul trebuia să învețe, el întîi, materia de predat și să se descurce pecît putea mai cîstit, învățat la greu, încît să-și facă și școala lui și școala viitorului ofițer, să rabde mult și să se odihnească puțin, ca o cioară într-o cracă de plop, obosit și sîmnuros de luni de zile nedormite.»

Și această situație s-a repetat, în variante, pare-se, vreme de mai mulți ani.

«Vacanțele goale dintre clase» sînt parcele de timp gospodărite rîgușor, pentru o agonisită necesară. «Un astfel de răgaz m-a găsit angajat la un pietrar industrial, poleind inscripțiile de cimitir», scria cîndva T. A., mărturisind totodată și una din primele-i mari deziluzii de ordin artistic :

«Un lucru m-a dezamăgit : execuția unei statui, tertipurile tehnice întrebuițate pentru scoaterea din blocul de piatră a unei figuri. Îmi închipuiam, de bună-credință, că sculptorul taie cu dalta de-a dreptul în material etern. Că fiecare spărtură ruptă de ciocan înnaștează pînă la forma dinlăuntru, scoasă la lumină progresiv. E trivial ! Figura modelată în pămînt e strămutată în ipsos pe scheletul unei armături de sîrme și fier...

Procedeu, la îndemîna oricărui potcovar, mi s-a părut rușinos și artistul inutil...

Mi-a căzut de pe ochi o iluzie și un farmec. Frumosul meșteșug imaginat, n-avea niciun mister, nicio poezie, și orice lucru lipsit de aceste însușiri decepționează, pentru că se învață.»

Cam tot din acest timp datează și amintirea începuturilor literare :

«Aveam patrusprezece ani — își aduce aminte T. A. într-un interviu acordat în 1947. Un coleg al meu de clasă scria versuri, pe care, desigur, și le lua în serios, în timp ce eu, pentru a nu fi mai prejos decît el, am început să scriu versuri în derîdere. Ca să-mi arate că mi-o ia înaintea, colegul meu a prezintat personal revistei Lumea nouă socialistă un manuscris al lui, care însă n-a apărut niciodată, dar nici eu nu m-am dat bătut ; căci, peste cîteva zile, am expediat, la rîndu-mi, aceleiaș reviste, o poezie al cărui titlu nu mi-l mai amintesc. Nu mică mi-a fost surpriza cînd nu peste multă vreme am citit în Lumea nouă un răspuns adresat mie, la poșta redacției : „Mai știi de unde sare iepurele ?“»

1896 Este anul debutului literar. T. A. publică în ziarul *Liga ortodoxă* și în *Suplimentul literar* al acestuia, conduse de poetul Alexandru Macedonski, entuziast căutător și promovator al mijloacelor noi de expresie artistică, cincisprezece poezii semnate Ion N. Theodorescu și Ion Theo, prima în numărul 9 din 30 iulie 1896, și frecventează, cîteva luni, cenacul «magistrului», împlinind concomitent și delicata sarcină de

«mesager» între directorul gazetei și mitropolitul Ghenadie Petrescu, care, scos din scaun și surghiunit la Mînăstirea Căldărușani, finanța discret campania de presă dusă de *Liga ortodoxă* întru apărarea lui.

Într-un articol de sinteză, *Poezie și poeți contemporani*, apărut în *Suplimentul literar* al ziarului (10 noiembrie 1896), Alexandru Macedonski apreciază superlativ calitățile tînărului, «sufleteasca noblețe ce se răsfringe... în toate actele sale de om» și originalitatea poetului, considerîndu-l «un artist viitor de mare valoare» :

«Acest tînăr, la vîrsta cînd eu gîngăveam versul, rupe cu o cutezanță fără margini, dar pînă astăzi coronată de cel mai strălucit succes, cu toată tehnica veche a versificării, cu toate banalitățile de imagini și de idei ce multă vreme au fost socotite, la noi și în străinătate, ca o culme a poeticei și a artei.»

Deși astfel prețuit, tînărul poet își întrerupe brusc colaborarea la *Liga ortodoxă* și la *Suplimentul literar* și rupe relațiile cu «magistrul». Cauza pare să fi fost intruziunea repetată a lui Macedonski în manuscrite : «Proprietarul gazetei își amesteca penița cu a subsemnatului, fără cel puțin să-l înștiințeze», notează T. A. în 1959.

Din acelaș an, 1896, datează și amintirile primelor întîlniri cu Ștefan Luchian — în salonul de pictură al casei lui Bogdan Pitești, din strada Brezoianu, — și cu I. L. Caragiale :

«Aveam șaisprezece ani și, ca să nu-mi pierd toată vacanța, m-am băgat custode pe o lună la o expoziție, întîia expoziție internațională de pictură din București <organizată de Societatea

„Ileana“ >. Sala de marmură, așa-numită, din Strada Regală, a hotelului „Union“, pecît de plină de tablouri, pe-atît de goală de vizitatori, avea în mijlocul ei o masă, la care citeam neturburat. Cîte o păreche îndrăgostită se arăta din cînd în cînd sfioasă, în uşe, şi era poftită să intre, timidităţile dragostei nevinovate fiind întodeauna atrase de muzică, de poezie şi pictură, autoarele climatului necesar sufletului devenit brumos. Pe la prînz, odată, a intrat Caragiale cu un cîrd de admiratori gălăgioşi. Cu toate că amar în sine, scriitorului nu-i dispăcea să provoace ilaritatea facilă a diletanţilor dintre cafenea şi literatură. În faţa unui peizaj de Puvis de Chavannes a consimţit ca prin estropierea vulgară a primului nume, să-i facă să rîdă ca nişte tineri imbecili ce erau.

Scena m-a vexat...

M-am apropiat respectuos de Caragiale făcîndu-l atent că nu a citit bine silabele şi literele din semnătură. Hazul cetui a stagnat. Caragiale m-a întrebat, ca un profesor, cum mă cheamă, şi în ce clasă sînt. I-am spus. Cam iritat, m-a întrebat dacă ştiu cine este el. Am răspuns : „Nu ştiu“. „Sînt Caragiale“, a precizat Caragiale. „Nu ştiu, am zis, nu cunosc.“ Ar fi putut să-mi dea explicaţii, să-mi facă o mustrare de ignoranţă, dar Caragiale avea prea dezvoltat simţul comicalului ridicul, ca să mai adaoge ceva. A ieşit din expoziţie destul de plictisit, şi dacă n-ar fi stăpînit irascibilitatea admiratorilor contrariaţi, aş fi rămas în expoziţie bătut. Vocifera între ei un vlăjgan frumos, cu jobenul şi cravata impecabile, în stare să dovedească maestrului un devotament excesiv şi să-i apere prestigiul cu o boxare la sînge.

A doua zi, aproape de prînz, Caragiale re-apare în expoziție, singur. Poartă o pălărie panama superbă. Vine spre masă. Mă scol. Îi întind catalogul, pe care-l înlătură cu dosul mîinii, îmi ia scaunul, șade, și fără bună-ziua, nici altă introducere, mă așintește. Tace. Mă înfășoară cu privirea, ca și cum m-ar fi desenat cu un tibișir...

— Tu ești un pezevenchi! îmi spune în sfîrșit, surizînd, Caragiale.

Nu răspund.

— Tu știai cine sînt...

— Știam, domnule Caragiale, dar...

— Nicio vorbă!... Ai avut dreptate. Vrei să iei masa cu mine?

— Bucuros, domnule Caragiale.

— Haide, închide prăvălia.

Mi-a ajutat și maestrul, și am trecut cu el alături, în restaurantul pe atunci renumit al hotelului „Union”. Masa a fost excelentă și copioasă, și am pierdut și ora deschiderii expoziției, de după prînz.

— Nu fii prost, mă băietе, nu vezi că nu vine nimeni?

A treia zi la orele douăsprezece precis s-au repetat și vizita și masa și delicata plăcere de a-l asculta vorbind pe cel mai rafinat om de spirit și de inimă al epocii literare din adolescență.»

În toamnă, frecventînd Clubul socialist al ziarului Lumea nouă, îl «zărește» pe Ibrăileanu:

«Mi se pare că întîiaș dată l-aș fi zărit la clubul socialist al ziarului Lumea nouă, în Strada Doamnei... Cred că aveam vreo 16—17 ani... Frecventam clubul socialist dintr-un motiv aș putea zice sentimental. Cînd intrai în clădirea

cu etaj, o voce te poftea politicos, „intră tovarășe“, lucru neobișnuit nouă, băieților, care eram de obicei luați la goană cu bățul și cu măturoidul într-alte locuri unde am fi vrut să intrăm. Clubul socialist avea o bibliotecă, iar frecventarea ei era gratuită... Ibrăileanu, cititorul cel mai feroce al bibliotecii, purica pe cotoare raftul cu cărți. Mi-a rămas vie de atunci strălucirea ochilor lui...»

Tot în 1896 îl cunoaște și pe mai vîrstnicul său coleg de liceu, Grigore Pișculescu, «un tînăr chipeș și foarte elegant : la guler purta o eșarfă mare de mătase, străpunsă în față de o agrafă cu mărgăritar», viitorul scriitor Gala Galaction, cu care leagă o trainică prietenie.

«Ne-am cunoscut în căminul lui, așternut cu scoarțe și cu perdele atîrnate în ferestre, năframe de borangic. Săteanca teleormăneancă, maică-sa, de-o incomparabilă copleșitoare gingășă bunătate, îi zicea fiului ei cărturar, cu sfiiala respectului, Dumneata. Taică-su, cînd ne-am cunoscut, murise. Simpatiile lui literare se opriseră cu devotamentul unui cult, la frații Édmond și Jules de Goncourt și la George Coșbuc, citat la orice răspîntie de dialog.

În casa din Strada Semicercului, <vecină cu casa lui I. G. Duca>, se întîlneau cîțiva începători, vreo șase băieți <Gala Galaction, T. Arghezi, V. Demetrius, Mihail Pașcanu, Armand Charenga „un om de mare talent, mort la Paris“ și N. D. Cocea — „cel mai frumos băiat din generația noastră“>, simțind în ei ca o chemare nelămurită, dar încredințați, fără pic de orgoliu, ci în smerenia cinstită a sensibilității, că nu-i va înșela chemarea.»

«Peripateticieni», membrii ceneclului își desfășurau activitatea («mare lucru nu făceam») vorbind pe drum, în timpul preumblărilor la Șosea și în jurul Bucureștilor. Iată amintirea unei asemenea excursii literare, desprinsă dintr-un mai vechi interviu al lui T. A. :

«O dată am fost la Căldărușani împreună cu Gala Galaction, care s-a arătat încântat să mă însoțească, mai ales că drumul pînă la Căldărușani îl făceam todeauna pe jos. Obosiți de drum și destul de înfometăți, am poposit în Valea Saulei unde am mîncat pastă. Dacă prînzul nu prea ne-a entuziasmat, frumusețea peizajului și numele sonor al locului nostru de popas le-am găsit minunate. Valea Saulei am și cîntat-o mai apoi, într-una din poeziile mele», apărută cu acest titlu, *Valea Saulei*, în *Liga ortodoxă* din 20 octombrie 1896. «Nu știu dacă de prea multe ori cite doi din contemporanii noștri, scria T. A. într-o tabletă din 1959, pot să-și spuie că s-au cunoscut acum șaiszeci de ani și că prietenia le-a durat senină, credincioasă și nestingherită, șaiszeci de ani. Noi, Galaction și mai jos iscălitul, aducem această simplă mărturie pentru noi, ca doi plugari vecini, întîlniți primăvara pe brazdă și aprinzîndu-și unul de la celălalt luleaua.»

1897—1898 Continuă să publice, versuri și poeme în proză, în *Revista modernă* și în *Viața nouă*, unde semnează pentru prima dată cu pseudonimul Arghezi, ortografiat însă Arghezzi : Ion Th. Arghezzi, sugerat, după cum a mărturisit poetul, de numele vechi, Argesis, al riului Argeș. Dificultățile materiale din ce în ce mai mari, îl

obligă să se angajeze, în 1897, laborant la fabrica de zahăr din Chitila.

«Nu mi-a plăcut niciodată și nu-mi place boema, — declara în 1947 T. A. Poate că n-o am în structura mea sufletească. După cum mai târziu m-am dus la mînăstire, ca să fiu într-o mare organizație, tot astfel, la șaptesprezece ani, neavînd de lucru, căutam prilejuri de activitate într-o muncă organizată. Și într-o zi mi s-a ivit un prilej : am citit într-o gazetă un anunț că se caută un laborant la o fabrică de zahăr. Am luat trenul și m-am dus la... Chitila. Aici, nu numai că am fost primit cu încredință, dar mi s-a și mai spus că trebuie să mă supun unui examen de... chimie industrială, de care habar n-aveam. Și, colac peste pupuză, nu eram singurul candidat. Un inginer francez de la fabrică mi-a indicat lectura unor anumite capitole dintr-o carte de chimie < poate că din același *Traité du fabricant de sucre*, „cartea cea mai frumoasă citită de Trestie“ >, capitole pe care n-am neglijat să le „studiez“, și în ziua examenului am ieșit primul.

Iată-mă, așadar, instalat laborant la fabrica de zahăr ; dar meseria de laborant nu e prea ușoară : numai spălatul zilnic al celor cîteva sute de sticle și eprubete și te dezgustă în scurt timp de această îndeletnicire. Nu mai vorbesc de faptul că laborantul trebuie să fie în orice moment la îndemîna chimistului, ca o sticlă de reactivi. Și chimistul meu era un vienez, care după două luni, observînd cum lucrez, m-a trecut pe postul de chimist de noapte. Pînă aici toate bune, numai că într-o zi s-a iscat un mic... conflict „științific“, între mine și experții tehnici ai fabricii : eu dă-

deam prezența zahărului în toate tuburile de examinare, în timp ce chimistul vienez nu găsea niciun strop de zahăr în lăturile fabricii. Prima confruntare, expertiză mai bine-zis, mi-a dat mie dreptate ; în ziua aceea zece vagoane de zahăr se duseseră pe gîrlă. În urma acestei expertize am fost numit în locul inginerului vienez.

După un an și jumătate am plecat : nu mă simteam la locul meu.»

Amintirile acestui moment, a căror publicare T. A. a început-o și a întrerupt-o în 1923, vor constitui canavaua poemului în proză, de mari dimensiuni, *Lina*, tipărit abia în 1942.

Din acelaș an, 1898, reținem, și ca un început de viitoare preocupări dar și ca un simbol al prieteniei, o cronică de artă plastică scrisă în colaborare cu Gala Galaction, apărută în *Epoca* (*Expoziția de artă a Societății «Ileana»*) și semnată Matei Corbora.

1899 În iarna anului 1899 poetul se retrage la Mînăstirea Cernica din preajma Bucureștilor, îmbrăcînd rasa noviciatului sub numele de Iosif, «naș» de călugărie fiindu-i însuș mitropolitul Ungro-Vlachiei, Iosif Gheorghian. Vocație ? Influență a cercului de la *Liga ortodoxă* și a mediului de la Căldărușani ? Recluziune din dorința de a curma șirul corvezilor pînă acum răbdate ? A despica firul în patru, cum s-au străduit să izbutească vreo cîțiva experți ai metodei, pentru a găsi o singură explicație potrivită pe un singur și strict rațional calîp, mi se pare riscat și la urma urmelor inutil. Adevărul, atît cît poate fi deslușit, se cuvine, și în această împrejurare, să fie căutat,

cu delicatețe și intuiție, tot în «mărturiile» lui T. A., dar și pe «dinlăuntrul», nu numai pe dinafara înșelătoare uneori a cuvintelor. Iată câteva, puține, asemenea «mărturii», care însă trebuiesc citite în prezența întregii opere argheziene :

«*La Mănăstirea Cernica cred că m-am dus din vocație. M-am simțit foarte singur în lume și m-am hotărît să mă duc la mănăstire. În acest scop m-am prezentat mitropolitului Iosif Gheorghian... Am fost primit într-un salon plin de icoane și, după ce am fost ascultat, înaltul prelat mi-a spus că viața monahală e foarte grea.*

— *Numai să nu fie urâtă, înalt-prea-sfinte, că de greutatea ei nu mă tem, i-am răspuns.*

— *Nu e urâtă ! E frumoasă ! mi-a răspuns.*

— *Atunci mă duc !*

Și m-am dus la Mănăstirea Cernica», declara T. A. într-un interviu acordat în 1947.

În 1964, răspunzînd la o «indiscretă» întrebare a revistei *Les lettres françaises* — «*Comment est née en vous la vocation poétique ?*», T. A. răspundea : «*Je n'en sais rien. La poésie, chez moi, s'est produite dans l'inconscience complète. D'ailleurs, j'hésitais entre la poésie et la peinture. Mais je me suis vite rendu compte que pour être peintre il fallait disposer d'un certain luxe : une chambre assez vaste, pour y entasser des toiles, de l'argent pour les couleurs et les modèles. Pour la poésie, non ! Il suffisait d'un crayon, d'un carnet et d'un banc dans un coin de parc à Bucarest !... Ou encore d'un couvent !... Oui, pendant un temps je suis entré dans les ordres, car je n'avais pas d'autre lieu où penser, où écrire. Dans le couvent où j'étais, j'avais une chambre qui me, convenait et une assiette pleine chaque fois que*

j'avais faim. C'est là que je me suis plus ou moins formé. Je me cherchais sans espoir de me trouver. Il est vrai que j'ai persévéré... puisque je me cherche encore.»¹

În martie 1966, evocînd momentul intrării în mînăstire, T. A. transcrie din amintire primul lui dialog cu «ațîtatul» și «răstitul» schivnic Mef-todie :

«— Mai vreau să te întreb ceva. Ce cauți, domnișorule, la mînăstire ? Cum ai venit fără să știi mai întîi pravila noastră ?

Eram înfruntat. Comentariile ar fi fost prea lungi, și nici răspunsul prescurtat n-a folosit.

— Vreau să învăț să scriu, am răspuns.

— Cum, nici nu știi măcar să scrii ? Văd că-ți dă mustața...

— Vreau să învăț a scri pe dedesubt.

Schivnicul făcu o cruce de uimire, ca atunci cînd se apropie de patul ieromonahilor Satana, în fustanelă de balerină, depărtîndu-se scîrbit și murmurînd, cu capul de cîteva ori întors.

Într-adevăr, umblam să învăț să scriu.»

¹ «Cum s-a născut în dumneavoastră vocația poetică ?» — «Nu știu. Poezia la mine s-a iscat absolut pe neștiute. De altfel, la început ezitam între poezie și pictură. Dar mi-am dat repede seama că pentru a fi pictor trebuie să dispui de anume mijloace : de o cameră destul de încăpătoare ca să ai unde-ți îngheși pînzele, de bani pentru vopsele și modele. Pentru poezie, nu ! Era de ajuns un creion, un carnet și o bancă într-un colț de parc din București !... Sau de o mînăstire !... Da, am fost o vreme călugăr, pentru că nu aveam alt adăpost în care să pot gîndi, unde să pot scrie. În mînăstirea în care eram, aveam o chilie care îmi convenea și o farfurie plină de fiecare dată cînd mi-era foame. Mai mult sau mai puțin, acolo m-am format. Mă căutam fără speranță că mă voi găsi. E adevărat că am perseverat... de vreme ce încă mai mă caut.» (fr.)

Înceiem această pagină de mărturisiri relativ recente, cu o declarație mai veche, din 1941 :

«Am făcut multe meserii și am trecut prin viltori ca un ciine care le biruie, preocupat să scape de înnece un singur obiect. Obiectul cînelui meu era... condeiul. Mi l-a dus în gură ani de zile vitejește.»

E mai mult decît o declarație, cum am spus, în aceste cuvinte ; e un ghid pentru cine vrea să nu rătăcească zadarnic în biografia argheziană și totodată cheia unui «cod» pentru dezlegarea textelor cifrate.

1900—1904 La 8 septembrie 1900, după aproape un an de noviciat, T. A. este hirotonit diacon «pe seama bisericii Mînăstirii Cernica, județul Ilfov». În acelaș an, mitropolitul Iosif Gheorghian, «un mare cărturar, cum Biserica a dat mai mulți, unii rămași în pornirile clasicismului», fost, timp de douăzeci și cinci de ani, stareț al capelei românești din Paris, îl aduce în Mitropolia din București, recomandîndu-l «referent de conferențiar pentru religiile comparate la Școala de Ofițeri» și luîndu-l pe lîngă sine «secretar la traducerea *Vieții lui Iisus*, scrisă de reverendul francez Didon». «Aș minți, nota în 1966 Tudor Arghezi, *dacă nu mărturisesc că din colaborarea subalternă dar intimă cu Iosif Gheorghian, de vreo patru ori mai vîrstnic decît mine, am învățat mai bine franțuzește, cît și slova literară.*»

✱ E de presupus că din acești ani, petrecuți la Mînăstirea Cernica și la Mitropolia Ungro-Vlachiei din București, unde călugării îl suspectau că face «liturghie neagră» pentru că ținea, noapte de noapte, lampa aprinsă în chilie, datează, cel

puțin în intenție dacă nu și în însemnări, cartea *Icoane de lemn* (apărută în 1929), pamfletele antisinodale publicate în anii 1911—1912 și o seamă de poezii cuprinse în ciclurile *Agate negre* și *Cuvinte potrivite*, poemele în proză *Lotâr* și *D'un crépuscule à l'autre* (tradus în franțuzește de o distinsă intelectuală, Eugénie Chardin, descendentă a pictorului J. B. Chardin, și publicat în revista *Anthologie revue et critique internationale*, Paris, tom I-e, Novembre 1903, no. 11), tilmăcirile *Cîntecul preoților* după Maurice Magre și *Cîinele și flaconul* după Charles Baudelaire, din care cîteva au fost tipărite în «revista bilunară» *Linia dreaptă*, apărută la 15 aprilie 1904, sub direcția sa, mascată pentru evitarea rigorilor monahale, sub numele prietenului său, scriitorul Vasile Demetrius, și în *Revista ideei*, scoasă de Panait Mușoiu.

În ultimele luni ale anului 1904, exasperat de fățarniciile «brutelor» din ierarhia ecleziastică și năzuind, probabil, să-și deschidă noi orizonturi, pe care atribuțiile subalterne din Mitropolie i le interziceau, tînărul diacon îi cere «bunului» mitropolit Iosif Gheorghian îngăduința și sprijinul pentru o călătorie de studii în străinătate, «într-o țară catolică». Mitropolitul îi acceptă cererea și-i obține, prin prietenul său, abatele francez Joseph Baud, «cu care exersa uneori parlaghia, într-un salon pardosit de jurîmprejur, pe toți părreții, pînă-n tavan, de icoane de argint și aur bizantine», într-o «confruntare melodică pe notele minore a muzichiei călugărești din Muntele Athos, cu vocalizele catolicei Schola Cantorum», o recomandare către rectorul universității catolice din Fribourg, «generalul» jezuiților din Nord, Dominique Jacquet.

1905—1910 Plecarea din București are loc în 1905, pe o vreme de iarnă grea, cu troiene de zăpadă care impuneau purtarea călduroșilor «șoșoni rusești», într-un vagon imens, de capacitatea, poate, a trei vagoane obișnuite. În drum spre Fribourg, tinărul diacon se abate, pare-se, pe la Paris, unde vizitează o verișoară, Romanitza Manolescu :

«Înainte de a mă duce însă la Fribourg, am trecut prin Paris, își aduce aminte, într-un interviu acordat în februarie 1964, T. A. ; aveam o verișoară aici, care era cîntăreață... Plecase cu o sumă măricică de bani, își vînduse o casă la Pitești : Romanitza Manolescu, „Privighetoarea Carpaților“, îi ziceau gazetele din Midi... Am tras la ea cînd am venit la Paris. Era, țin minte, un frig cumplit ; ardea un buștean rece într-un cheminée.»

Ajuns după acest foarte scurt intermezzo parizian, probabil de numai cîteva ore, la Fribourg, «canton catolic, republică de mînăstiri», unde «terenul neprielnic e sugrumat între zidurile seculare», iar «pe piatra turnurilor de peste porțile cetății» se mai cunoaște, «mînjit», «fumul de pușcă al vechilor războaie», e găzduit la Mînăstirea Cordelierilor : «Am stat acolo și am lucrat în biblioteca Universității multă vreme» își amintește, în 1964, T. A.

În biblioteca Universității da, dar nu și în mînăstire, pe care o părăsește curînd :

«Am stat luni de zile în schitul Cordelierilor, unde zilnic eram asaltat pentru a fi convertit la catolicism. Plictisit pînă la urmă, m-am mutat în oraș», în gazdă la un armurier, Théophil Buser, amator de excursii săptămînale în aer liber și

admirator al picturii lui Hodler. Din Fribourg pleacă adeseori, cu o motocicletă, prin Dijon, la Paris, unde, ca să-și poată agonisi «masa măcar de la prînz», un pat proaspăt, o cameră curată, albiturile de schimb, un aspect civilizat, un spectacol, un concert, reviste și cărți, e obligat, cîteodată, să vîndă gazete în Montmartre, să facă negoț de podoabe mărunte («*Primul Quatorze Juillet ne-a găsit instalați într-o barată de pînză, vînzînd bijuterii amestecate în rume-guș*») și uneori, în salopetă, să care cu spinarea în Hale : «*Mă chema <fluierînd> cîte un cumpărător. Purtam o bluză albastră, o salopetă mai bine-zis. Cel care mă fluierase îmi punea traista lui în spinare, i-o duceam acasă. Îmi dădea un bacșiș și îi ziceam „Merci bien“... Și seara mă îmbrăcam în negru și mă duceam la cîte un concert sau la teatru.*»

În 1906 își stabilește «cartierul general» la Geneva, unde, pentru a putea trăi, citi, asista la cursurile Universității, pentru a-și agonisi banii necesari călătoriilor la Paris și îndeosebi pentru a-și «salva condeiul», se înscrie la o școală de meserii, lucrînd în atelier «dinți de aur, inele și capace de ceasornic».

Din această perioadă, 1905—1910, datează, cert, poeziile *Poate că este ceasul* (Paris, 1905), *Unui prieten mic* (Versailles, 1906), *Tu nu ești frumusețea și Stihuri* (Yvoire, 1908), *O despărțire* (Yvoire, 1908), probabil : *Sfîrșitul toamnei*, *Drum în iarnă*, *Tîrziu de toamnă*, *Inscripție pe o casă de țară*, *Pia*, *Inscripție pe un pahar*, *Lumină lină*, *Seara*, *Doliu*, *Cenușa visărilor*, *Puțin*, *Arheologie*, *Toamna*, *Declarația lui Caligula*, *Oraș medieval*, incluse ulterior în *Cuvinte potrivite*, și numeroasele reminiscențe helvete din proze, în

Ce-ai cu mine, vîntule ?, *Cartea cu jucării*, *Ochii Maicii Domnului* etc.

La 10 februarie 1910, odată cu publicarea primului număr din revista *Viața socială*, sub direcția scriitorului N. D. Cocea, numele lui Tudor Arghezi, «poetul cel mai revoluționar al vremii noastre», cum îl va numi, în 1911, acelaș N. D. Cocea, reîntră, după o absență de aproape șase ani, în circuitul literaturii românești, cu poezia *Rugă de seară*, reprodusă, fără știrea autorului, dintr-un caiet de versuri, lăsat, la plecarea din țară, prietenului N. D. Cocea. Din acelaș caiet, *Viața socială* va mai publica încă vreo cîteva poeme făcînd parte dintr-o suită abandonată ulterior de T. A., *Agate negre*.

Către sfîrșitul aceluiaș an, «în mijlocul iernii», probabil în decembrie, Tudor Arghezi se întoarce în țară.

Salutîndu-și, în 1964, cititorii elvețieni, T. A. mărturisea în *Journal de Genève* :

«Sans l'aide, sans le climat de la Suisse, et plus encore de Genève, je ne me serais jamais trouvé moi-même (à supposer que j'ai fini par me trouver) à l'époque, déjà lointaine, où le jeune homme que je fus connus les premiers troubles de la vocation. Sans la Suisse et sans Genève, je n'eusse jamais pris conscience, au plus intime et secret, de moi-même, que j'étais fait pour être un écrivain. À Genève, comme à Fribourg, j'ai appris ce style de vie qui est le votre, et qui est fait d'élégance, de délicatesse morale, je veux dire ce sentiment d'un devoir absolu envers son prochain, devoir auquel, je l'espère, j'ai obéi jusqu'à ce jour.

Ainsi, la petite république du Post tenebras lux a été l'école, l'inspiratrice constante de toute

*cette existence qui fut la mienne. Et si j'aime si tendrement la liberté, si j'aime ma patrie, je sais que cette amour a germé vos Alpes, aux bords de votre beau Léman.»*¹

1911—1916 Pentru a se asigura împotriva «faptului divers cotidian : masa măcar o dată pe zi, la prînz», lucrează «în biuroul unei redacții de revistă comercială, publicată în două limbi, românească și franceză», *Figuri contemporane din România*, condusă de publicistul Theodor Cornel, cu care se împrietenise la Paris, și ca «redactor de noapte» la ziarul *Viitorul*.

La redacția publicației *Figuri contemporane din România*, pe care, după moartea lui Theodor Cornel, o va conduce cîtva timp, primește vizita lui Ibrăileanu, căruia îi trimisese din Elveția, în 1906 sau 1907, cîteva poezii pentru *Viața românească*, rămase atunci nepublicate :

«Aveam un singur scaun întreg, și a trebuit să mă lupt cu vizitatorul ca să se așeze, eu stînd pe o ladă. Vizita lui neașteptată mi-a făcut o

¹ «Fără ajutorul, fără climatul Elveției, și îndeosebi al Genevei, nu m-aș fi găsit pe mine însumi (presupunînd că m-am găsit), pe vremea, de mult trecută, cînd tînărul care am fost a cunoscut primele neliniști ale vocației. Fără Elveția și fără Geneva nu aș fi dobîndit niciodată conștiința intimă și secretă de mine însumi, că sînt făcut pentru a fi scriitor. La Geneva, ca și la Fribourg, am deprins acel stil de viață numai al vostru, făcut din eleganță, delicatețe morală, vreau să spun acel sentiment al unei absolute datorii față de aproapele tău, datorie de la care sper să nu mă fi abătut pînă azi.

Astfel, mica republică *Post tenebras lux* a fost școala, inspirația constantă a întregii mele existențe. Și dacă iubesc atît de fierbinte libertatea, dacă-mi iubesc patria, știu că această dragoste a încolțit lîngă Alpii voștri, pe țărmurile frumosului vostru Léman.» (fr.).

nespusă plăcere și nici nu mai știu despre ce am vorbit.»

Concomitent cu activitatea la *Figuri contimporane din România*, T. A. colaborează la *Viața socială* (versuri, medalioane, recenzii), *Rampa*, almanahuri, și la săptămînalul politic *Facla* (publicat de N. D. Cocea), cu pamflete, articole politice, polemici literare, poeme în proză, cronici picturale și teatrale, recenzii, note etc., semnate nu numai T. Arghezi, T. A. sau A., dar și Iosif N. Theodorescu, Bock, Block-Notes, B. N., *Facla*, Gabriol (cum semnase de cîteva ori și în *Linia dreaptă* și în *Revista ideei* (1904) etc.

Evocînd peste mai bine de două decenii momentul *Facla*, N. D. Cocea, el însuși strălucit pamfletar, va nota : «Venirea lui Arghezi printre noi a fost principalul eveniment. Verbul de foc al poetului *Agatelor negre* a dat *Faclei* aspectul ei adevărat : Biciuirea fără milă, atacul fără cruțare.»

În decembrie 1911 participă, cu un prolog în versuri care s-a bucurat de mult succes, la inaugurarea teatrului «*Comoedia*» din București, construit de arhitectul Gheorghe Cerchez. În aceeaș lună, prestigioasa revistă ieșeană *Viața românească* îi publică poeziile *Doliu*, *Cenușa visărilor noastre*, *Miez de noapte*, *Puțin*, și-i propune redactarea cronicii teatrale bucureștene.

În 1912 colaborează la revistele *Facla*, *Viața românească*, *Teatru* și *Rampa*, cu versuri, pamflete, articole polemice, cronici dramatice, articole despre poezie, teatru și pictură, recenzii etc. și publică în colecția «*Biblioteca frumoasă*», cu un *Cuvînt înaintea*, tîlmăcirea cărții lui Dostoevski, *Amintiri din Casa Morților*, începută în

anii diaconiei la Mitropolia Ungro-Vlachiei din București.

În 1913 publică în *Rampa* traducerea comediei lui Tristan-Bernard, *Le petit Café*. În acelaș an părăsește redacția *Faclei* și devine redactorșef al cotidianului politic *Seara*, pe care îl va conduce de la 21 martie 1913 pînă la 18 octombrie 1914, publicînd, paralel cu versurile și cronicile teatrale trimise revistei *Viața românească*, comentarii politice, cronici plastice, cronici dramatice, medalioane de personalități politice și portrete de artiști, versuri, pamflete, articole polemice, schițe de «caractere», recenzii etc.

12 februarie 1915 : Apare, la București, revista săptămînală *Cronica*, sub direcția lui «I. N. Theodorescu-Arghezi» și cu colaborarea, ca «director literar», a vechiului său coleg și prieten, Gala Galaction. În *Cronica*, Tudor Arghezi publică numeroase articole politice de condamnare a războiului și de pledoarie pentru pace și pentru rămînerea României pe poziția unei stricte neutralități în conflictul dintre Puterile Centrale și Antantă, și, de asemenea, cronici plastice, cronici dramatice, medalioane și recenzii. *Cronica* își întrerupe apariția la 3 iulie 1916. La 15 august 1916 România declară război Puterilor Centrale. În acelaș an, obligată de presiunea armatelor inamice, armata română evacuează Muntenia și Bucureștii, retrăgîndu-se în Moldova. O mare parte din populația civilă urbană se refugiază odată cu armata. Tudor Arghezi rămîne în capitala țării căzută sub ocupația trupelor imperiale austro-germane și publică un timp la *Gazeta Bucureștilor* — *Bukarester Tageblatt*.

1918—1919 După terminarea războiului și reștăbilitatea administrației românești în Muntenia și-n capitală, T.A. este închis vreme de aproape doi ani, împreună cu alți 11 ziariști și scriitori, printre care și nuvelistul ardelean Ion Slavici, în penitenciarul Văcărești, acuzat de «trădare», pentru că în perioada ante-belică se pronunțase împotriva războiului și pentru neutralitatea României, iar în timpul războiului colaborase la *Gazeta Bucureștilor* — *Bukarester Tageblatt*.

Timpul detențiunii, petrecut parte în penitenciar, parte într-un hotel bucureștean rău famat, devenit peste noapte anexă de închisoare pentru deținuții politici, poate fi înscris în bio-bibliografia argheziană ca momentul de geneză a două cărți, una de proze, *Poarta Neagră*, și alta de versuri, *Flori de mucigai*, care vor apărea prima în 1930 și a doua în 1931.

1920 T.A. publică în *Hiena* — «revistă de polemică politico-literară» — sub titlul *Schițe*, datate «Văcărești 1919», poeziile *Morții*, *Dimineața* și *Ion Ion*, incluse ulterior în *Flori de mucigai* (1931), o poezie *Inscripție*, apoi sub titlul *Note din închisoare*, datate «iunie 1919», prozele *Oțul și vrabia* și *Groapa de mătase*, incluse ulterior în *Poarta Neagră* (1930), precum și mai multe articole politice, pamflete și medalioane. În acelaș an prefătează și publică a doua ediție din tîlmăcirea cărții lui Dostoievski, *Amintiri din Casa Morților*.

1922—1926 «Intorcîndu-se delegația brătienistă de la tratativele de pace de la Versailles, unde poporului nostru i se adusese imputarea, dintr-o susținută dispută politică a unor participanți la

conferință, că este anticultural, își amintește T.A. într-un interviu din 1960, mă pomenesc într-o zi invitat de aceiași brătieni <care îl închiseseră la Văcărești>, printr-un membru al familiei, cumnat, un bîlbîit... Am găsit în vechea casă, pe atunci „istorică“, a primului Ion Brătianu, adunate toate proeminențele partidului liberal, și printre ei și pe cumnat, care a luat „cu-cu-cu-vîntul“ afirmînd „că ne lipsește o revistă mare, cum au vecinii noștri și că trebuie s-o facem numaidecît“, oferindu-mi direcția. Am rămas consternat... A trebuit să fac dificultăți, că e nevoie de o hîrtie specială de plop, foarte îngrijită... Răspunsul a fost prompt : comandăm imediat. Am întrebat : „Care ar fi programul acestei reviste ?“. Toți participanții s-au uitat unul la altul. Răspunsul : „Pă-i fă-l dumneata, că de-aia te-am poftit !“. Bine...

În primul număr apărut al Cugetului românesc a ieșit și un așa-zis program, iscălit C.<ugetul> R.<omânesc>. Administrația s-a improvizat în stînga Teatrului Comedia și s-a compus și o redacție din „speranțele“ literare tinere, suficient de nule, ale partidului...»

Primul număr al revistei *Cugetul românesc* apare în februarie 1922.

Alături de T.A., care publică, pînă la 1 martie 1924, versuri (*Mîhniri, Intoarcere în țărînă, Duhovnicească, Post-scriptum*), traducerea prefeței la *Les fleurs du mal* de Charles Baudelaire, o suită de psalmi în proză sub titlul *Psalmistul singuratec*, cîteva amintiri din închisoare (datate «Văcărești 1919»), povestiri, proze satirice, articole, cronici dramatice, medalioane, recenzii etc., la *Cugetul românesc* mai colaborează

George Bacovia, Adrian Maniu, Gala Galaction, Ion Marin Sadoveanu, Ion Pillat ș.a. În *Cugetul românesc* apar, prin grija lui T. A., și primele proze de humor absurd, supraréalist, ale lui Urmuz.

În 1923, concomitent cu activitatea la *Cugetul românesc*, T.A. conduce, câteva luni, ziarul *Națiunea*, «foaia intelectualității», pe care, cu excepția notelor, îl scrie singur. În *Națiunea* T.A. publică, printre altele, *Amintirile ierodiaconului Iosif* din vremea petrecută în fabrica de zahăr de la Chitila și la Mînăstirea Cernica, în noviciat, amintiri ce vor fi incorporate cărților *Icoane de lemn* (1929) și *Lina* (1942).

Paralel cu această intensă activitate redacțională, T.A. colaborează la numeroase ziare și reviste literare (*Viața românească*, *Adevărul literar și artistic*, *Lumea*, *Gîndirea*, *Lamura*, *Rampa*, *Țara noastră*, *Integral*, *Orizontul*, *Glasul monahilor*, *Cuvîntul*, *Clopotul*, *Clipa* ș.a.) cu versuri, poeme în proză, povestiri, pamflete, medalioane, amintiri din închisoare, articole despre poezie, pamflet, roman, critică și teatru, cronici dramatice, polemici, recenzii etc.

În acești ani, care se înscriu în biografia argeziană ca începutul unei lungi perioade de prodigioasă activitate literară, apar poeziile *Reproche divin*, *Note poetice pentru Graiul nopții*, *Versuri lungi*, patru *Psalmi*, *Fiara mării*, *Mîhniri*, *Oseminte pierdute*, *Între două nopți*, *Poate că este ceasul*, *Din nou*, *Inchinăciune*, *Denie cu clopote*, *De-a v-ați ascuns...*, *Inscripție pe Biblie*, *Morgenstimmung*, *Apă trecătoare*, *Inscripție pe o ușă*, *Triumful*, care vor intra în primul volum de versuri, *Cuvinte potrivite* (1927), precum și câteva din prozele incluse ul-

terior în *Icoane de lemn* (1929), *Poarta Neagră* (1930), *Cartea cu jucării* (1932), *Tablete din Țara de Kutu* (1933), *Cimitirul Buna-Vestire* (1936), *Ce-ai cu mine, vîntule ?* (1937), *Manual de morală practică* (1946) și *Răzlețe* (1966).

1927 Tipărită «în Săptămîna Patimilor», apare, în primăvară, prima carte a lui T. A., colecția de versuri *Cuvinte potrivite*. Recepția critică, la care participă cele mai prestigioase condeie ale momentului, este superlativă. G. Călinescu, încercînd o delimitare și o definire a poeziei argeziene, scrie :

«Adevăratul cuprins' al poeziei argeziene nu este... de esență discursivă, ci adînc emotivă. Este aspirația către cer, către lumină și nevăzut... D. T. Arghezi ne-a adus poezia monumentală și greu a zborului sufletesc către lumină, a angelicului fulgerător și melancolic, a tristeții mortale dar tulburate de neliniștea năzuinții, a singurătății astrale dar extatice, fără eminesciana sugestie etică a tragediei omului superior. Ne-a adus nu atît idealismul liric, ce are la temelie convingerea teoretică în dualitatea naturii noastre, cît fiorul presimțirii mistice, al nostalgiei de divin, al aripilor întinse în suflet. O elevație stîncoasă și trudnică, de paradis terestru, o nepăsare mîndră de pisc strălucind, rece de zăpadă, deasupra norilor... Alții pot căuta nuanța verbală pînă în ultimele colțuri ale vocabularului sau atinge cu mai multă gingășie suprafața liniștită a sufletului omenesc, stîrnind unde mai minore sau mai grave. Nimeni astăzi nu îmbină însă, într-o sinteză mai desăvîrșită, inspirația largă, profundă, elementară, cu nuanța măruntă și nestatornică, și mai ales

nimeni nu poate fi mai trivial cu atîta suavitate și mai elevat cu mijloace așa de materiale. De aceea, socotim pe d. T. Arghezi drept cel mai mare poet contemporan al nostru.»

Mai categoric, Mihail Ralea proclamă : «*Tudor Arghezi e cel mai mare poet al nostru de la Eminescu încoace*».

Aprecierilor critice, poetul le răspunde, spre sfîrșitul anului, după apariția celei de a doua ediții din *Cuvinte potrivite*, într-un articol intitulat *Ars poetica*, din care reproducem cîteva fragmente semnificative :

«*Cînd am pornit să scriu, acum treizeci de ani, nu o făceam ca să satisfac vreodată pe altcineva decît personagiul simțului meu de ordine și simetrie, rămas, trebuie să mărturisesc, nesatisfăcut. Puținii mei prieteni, încă de atunci, își vor aduce aminte că-mi pusesem în gînd, însă cu seriozitate, să scriu, pînă la patruzeci de ani, o carte. Nu m-am ținut de cuvînt ; am mai în-tîrziat șapte. Sînt spini care se reproduc de zeci de mii de ani și rodesc ghimpi exclusiv.*

În treizeci de ani cîți mi-au trebuit ca să scriu o carte, am scris o grămadă de alte cărți. Cele mai multe au fost cu simplitate expediate la ceruri cu colaci de fum. Trebuia să scriu. Mi-era foame, mi-era somn, să scriu : mă odihneam de o muncă zilnică, deseori foarte grea, în colaborare cu o putere de concentrare în răbdare și efort agresivă. Cu sufletul furnicat de atomi imponderabili și mistici, am luat parte la străduința cumplită de a ridica un sac cu plumb pînă-n Tării și înlăuntrul lor de a mă duce departe. Vroiam să sufăr, cu un temperament dis-

tinct, care nu încheie alianțe cu nimeni, pînă la victorie totală sau prăbușire.

M-a nemulțumit în ceasul cînd am pornit să mă țin de cuvinte, ca de niște funigei și să zbor cu ele, toată literatura care se făcea și care se făcuse, inexpresivă, moale, cu aderențe mucilaginoase. Îmi venise, nu știu de ce, nevoie de-a întări cuvintele și de-a îngropa în fiecare din ele o alică de plumb, în jurul căreia să basculeze fix, ca figurinele din celuloid. Observasem că buruienile mele vulgare din fereastră nu mă plictisesc niciodată, că mi se păreau proaspete și noi în fiecare zi, ca și cîinii și mîțele cu care trăiam, pecînd cărțile mele cele mai bune și rezistente mă cam scîrbeau. Oare cuvintele nu puteau fi noi ca pisicile și ca iarba din ghiveci? Această obsesie niciodată nu m-a părăsit. Și am umblat peste tot locul cu un gol și cu o nevoie de a-l împlini. Să mă ferească Dumnezeu, nu am căutat să fac literatură, dar am căutat cuvintele care sar și frazele care umblă, de sine stătătoare... Căutînd cuvinte săritoare și găsind puține, am înlocuit natura lor printr-o natură de adaos și m-am apucat să fac resorturi pentru cuvinte, ca să poată sări. Jucăria e de altfel lesnicios de fasonat: constrîngi cuvîntul să fie strivit între un arc și un capac, și cînd vrei să stea încordat, pui capacul la loc și închizi cîrligul. Atîta tot.

Recunosc că e un joc ridicul, care nu poate ispitii un om grav, și jocul devine și mai ridicul cînd voi mărturisi că-l făceam cu convingere și gravitate. Aș fi fost în stare să ucid pe omul care nu m-ar fi lăsat să mă joc noaptea cu re-

sorturile și cu maimuțele mele... Și, desigur, la bancul meu cu menghină mică, m-am nărauit. Pe lângă cuvintele care sar m-au interesat tot atît de mult cuvintele care se înțepenesc, care stau detot, îngropate mult în pămînt și ridicate mult în văzduh : cuvintele stîncioase. Cînd nu le-am găsit, am luat cuvinte de celelalte și le-am bătut un cui lung înlăuntru și le-am lăsat așa ; și acest cui e un cui care nu mai iese. Nu sînt vinovat. M-am jucat.

Apoi, evident, am căutat cuvinte virginale, cuvinte puturoase, cuvinte cu rîie : le-am excitat aroma, le-am avivat rănile cu sticlă pisată și le-am infectat pe unele complect ; și cum de la ele la azur e o distanță directă, o corespondență, am făcut pe cale artificială și cuvinte oglinditoare sau străvezii și am silit să intre în lumina lor eterogenul, ca într-o vitrină de optician ambulant.

Mai pe scurt, m-a posedat intenția de a împrumuta vorbelor însușiri materiale, așa încît unele să miroasă, unele să supere pupila prin scînteiere, altele să fie pipăibile, dure sau mușchiulate și cu păr de animal. Toată viața am avut idealul să fac o fabrică de jucării, și lipsindu-mi instalațiile, m-am jucat cu ceea ce era mai ieftin și mai gratuit în lumea civilizată, cu materialul vagabund al cuvintelor date...

Dacă mărgelile și jucăriile mele sînt date pierzaniei, ceea ce nu cred, din pricina cantităților de viață, de sănătate și de timp cristalizat în substanța lor, eu unul nu mă îngrozesc : mă joc înaintea. Dar dacă sînt destinate să dureze, ceea ce mă tem că mi se pare, nemișlocit ele vor dura, solidare cu limba din care le-am zmulș și în care le-am reintercalat.»

În acelaș an 1927, poetul continuă să publice versuri și proze, pamflete și articole în *Adevărul literar și artistic*, *Gîndirea*, *Scrisul românesc*, *Țara noastră*, remarcîndu-se și ca virtuoz al prozei de humor absurd.

1928 Joi, 2 februarie, ora 7 dimineata, apare sub direcția lui Tudor Arghezi, primul număr al ziarului *Bilete de papagal*, «cea mai mică foaie tipărită de la Gutenberg pînă azi» (format : «a opta parte dintr-o coală no. 12, tip universal, îndoită în două, în lung, și prezintînd patru pagini»), iscată din ostilitatea agresivă a lui T.A. față de scrisul lăbărțat și fără mîzgă, din dorința de-a afirma valoarea sintezei, a scrisului artistic «scurt și îndesat» și din intenția «de a stîrni o mișcare mai presus de interesele imediate și de a provoca la lucru condeiele unui tineret fără publicitate». Întreprinderea reușește în plin, «ziarul» izbutind să polarizeze atît simpatia cititorilor cît și colaborarea unor scriitori consacrați, ca Mihail Sadoveanu, G. Topîrceanu, Adrian Maniu, Gala Galaction, Otilia Cazimir, Al. O. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu, Felix Aderca, cărora li se alătură multe talente tinere, din care nu puține s-au afirmat ulterior ca personalități ale literaturii artistice, confirmînd intuițiile directorului : Eugen Ionescu, Geo Bogza, Mihai Beniuc, Radu Boureanu, Maria Banuș, Emil Botta, Virgil Gheorghiu ș.a., încît se poate afirma că *Bilete de papagal* au constituit o academie sprintenă a bunului-gust și au marcat un moment important în evoluția literaturii românești din secolul XX. Totodată *Bilete de papagal* au impus definitiv prin condeiul lui Tudor Arghezi un nou gen literar, «biletul»

sau «tableta», care sînt, le defineşte creatorul lor, «sinteze» ce pot să ia «accente de la vers, clarităţi de la satiră, arome şi culori de la poezie».

Paralel cu conducerea *Biletelor de papagal*, unde publică zilnic cîte două-trei tablete — poeme în proză, povestiri, schiţe de portret satirice, «note din Casa Morţilor», articole literare, pamflete (semnate nu numai Tudor Arghezi sau T.A., dar şi B.d.P., *Papagalul Roşu*, *Papagalul Verde*, B.p. etc., iar uneori nesemnate), colaborează regulat la *Adevărul literar şi artistic* şi sporadic la revistele *Cuvîntul*, *Renaşterea noastră*, *Complex* etc.

1929 La 9 august *Biletele de papagal*, ajunse la nr. 460, îşi întrerup apariţia; directorul, adresîndu-se printr-un «bilet de voie» cititorilor, îi roagă «să binevoiască să-i acorde o vacanţă, destinată unui supliment de lucru, pînă la 1 octombrie», cînd, după cum se citeşte în acelaş «bilet de voie», «se va da la tipar şi volumul în proză *Amintirile ierodiaconului Iosif*». Cartea promisă apare, într-adevăr, pînă la mijlocul lunii decembrie, dar intitulată *Icoane de lemn*, titlul anunţat, *Amintirile ierodiaconului Iosif*, acelaş din *Naţiunea* (1923), devenind subtitlu.

Biletele de papagal vor reapărea însă de-a-bia în anul următor. Concomitent cu pregătirea pentru tipar a manuscrisului, din care editorul Ciornei a exclus, «în împrejurare combativă» şi cîteva pagini inefabile, cuprinzînd «ceea ce fusese delicat în sensibilităţile experienţei şi frumuseţile ei». T.A. continuă să colaboreze la săptămînalul *Adevărul literar şi artistic* şi la alte publicaţii, ca de pildă *Ramuri*, *Revista C.F.R.*, *Adam*.

Cartea *Icoane de lemn*, considerată de critică drept «un preludiu al prozei artistice argheziene», este o colecție de tablete, majoritatea pamflete antisinodale, creionate, scrie T.A., «într-o epocă în care băteau tobele unui fals curent de ortodoxism politic, profestat de doi-trei aventurieri... cu crucea care nu era a lor în mînă și cu putregaiul în sîn».

1930 La 15 iunie reapare, ca săptămînal, revista *Bilete de papagal*. Această nouă serie, a doua, va dăinui însă numai cîteva luni, pînă la 5 octombrie, directorul luîndu-și un nou concediu, de astădată fără să-și avertizeze cititorii, probabil pentru pregătirea cărții *Poarta Neagră*, apărută în decembrie. Volumul, primit cu entuziasm de majoritatea criticilor, care îl consideră o nouă «divină comedie adoptată evului modern», este un mozaic de profiluri și situații grotești, de pamflete și de poeme de mare elevație spirituală, inspirat din amintirile detențiunii în închisoarea Văcărești, în anii 1918—1919, din care nu puține apăruseră pînă în 1930, în publicațiile periodice *Hiena*, *Cugetul românesc*, *Viața românească*, îndeosebi în *Bilete de papagal* (seria I), sub titlurile *Inchisoarea*, *Amintiri din Casa Morților*, *Note din Casa Morților*, *Note din închisoare* etc.

În acelaș an scriitorul continuă să desfășoare o susținută activitate publicistică atît în paginile *Biletelor de papagal* (seria II-a) cît și în revistele *Adevărul literar și artistic*, *Adam*, *Tiparnița literară*, *Revista C.F.R.*, *Magazinul*, *Radio și Radiofonie* etc.

1931 Apare, cu un autoportret al autorului, volumul de versuri *Flori de mucigai*, inspirat din aceleași împrejurări ca și *Poarta Neagră*. Noua carte a lui T.A. surprinde și entuziasmează pe comentatori prin noutatea și originalitatea formulei poetice, alta decît în *Cuvinte potrivite*, decantată de lirism, prin excepționala plasticitate a imaginilor și pitorescul substanței și al limbajului.

În acelaș an, T.A. publică, paralel cu o intensă activitate în paginile revistelor (*Adevărul literar și artistic*, *Magazinul*, *Realitatea ilustrată*, *Mișcarea* etc.), și un nou volum, al treilea, de proze, *Cartea cu jucării*, compus din tablete publicate între 1925 și 1930, îndeosebi în *Bilete de papagal*, *Adevărul literar și artistic* și *Lumea* — o carte de poeme și povești cu copii și despre copii, glorificînd vîrsta sensibilității pure «cu instinctele și libertățile sale de animalitate suavă» (G. Călinescu).

Probabil că toț subt anul 1931 trebuie notată în calendarul arghezian și începerea traducerii comediilor lui Molière, la invitația direcțiunii Teatrului Național din București.

1932—1933 T.A. semnează în publicații ca *Adevărul literar și artistic*, *Arta*, *Magazinul*, *Progresul social*, *Secolul*, *Dimineața* ș.a., suave poeme în proză al universului casnic și ale microcosmosului, medalioane de scriitori și personalități politice ale timpului, schițe de «caractere», pamflete, polemici, articole pe teme municipale (semnate și cu pseudonimul Ion Pînă-n Gît), cronici plastice etc. Dar accentul acestei excepționale activități, îl dau, în anii 1932—1933, articolele și parabolele cu

temă politică, vizînd de pe poziție democratică problemele actualității imediate. Acum apar, în *Dimineața* din 1933, printre altele, «fabulele» sarcastice : *Der Nachbar Otto* și *Domnul Concombre* (incluse în antologia de proze *Răzlețe*, 1966), satirizînd mania militaristă a hitlerismului și tertipurile diplomației naziste, care, la Liga Națiunilor, tergiversa, cu intențiile cunoscute, discuțiile pentru definirea noțiunii de agresiune.

În acelaș an 1933, scriitorul își adună în volum, sub titlul *Tablete din Țara de Kutu*, cîteva alegorii de tip swiftian, publicate majoritatea în *Adevărul literar și artistic*, între 1925 și 1933 : într-o atmosferă fabuloasă, sub nume și împrejurări de fantezie, aparent extravagante, desfășurate după logica absurdului și grotescului artistic, scriitorul face, cu o extraordinară inventivitate verbală, un incisiv rechizitoriu politicăriei și stărilor sociale din România.

1934 Colaborează la un mare număr de ziare și reviste (*Dimineața*, *Adevărul literar și artistic*, *Ramuri*, *Revista fundațiilor regale*, *Țara românească* ș.a.) cu articole pe teme sociale, povestiri, articole literare, articole polemice, medaliaoane, poeme în proză și versuri înfiorate de misterul vieții, de puritatea și vigoarea naturii, de suavitățile dragostei și căsniciei.

Din aceste pagini de atmosferă bucolică se vor închea în anii următori culegerile de versuri *Cărticică de seară* (1935), *Hore* (1939) și cartea de poeme în proză *Pe o palmă de țărîină*, apărută în 1965, dar prezentă în intențiile mărturisite ale scriitorului, încă din 1923.

În 1934 apare poemul în proză *Ochii Maicii Domnului* subintitulat «roman», dar, așa cum re-

marca într-o recenzie, cu subtilitatea-i cunoscută, criticul Pompiliu Constantinescu, în acest «roman» *«anecdotică... este numai o schemă la care Tudor Arghezi și-a limitat începutul și sfârșitul unui vagabondaj în absolut... o urzeală pe care-și brodează fantezia grotescă, suavă sau tragică autorul, viziune profundă a unui poet, pentru care viața este un decor ascunzând un mister.»*

În același an Tudor Arghezi publică, în colaborare, și o carte de subtil amuzament intelectual, *Cuvinte potrivite și... încrucișate*.

- 1935 Apare al treilea volum de versuri, *Cărticică de seară*, devenit ulterior ciclul *Versuri de seară*, care, ca și celelalte două cărți de poezie, *Cuvinte potrivite* și *Flori de mucigai*, entuziasmează critica prin noutatea universului și expresiei poetice. Același atent și rafinat cititor al versurilor și prozelor argheziene, Pompiliu Constantinescu, notează :

«Cândoaarea argheziană din Cartea cu jucării, unde vietățile pământului se răsfăță într-un univers feeric, în care copilăria este ea însăși așezată, ca într-un mediu firesc, senzația aceea de neconținut miracol al vieții, este farmecul nou care circulă și aci... O-nfrățire cu misterul vieții, revelat în păsări și animale, în copaci și pământ, care duce la viziunea unui poet bucolic, de potență cosmică — iată neașteptata înnoire a poeticii argheziene.»

T.A. este prezent, ca și pînă acum, în publicistică, semnînd articole pe teme literare, povestiri, pamflete și polemici, în principalele reviste literare ale timpului.

1936 Apare *Cimitirul Buna-Vestire*, a patra carte de proze a lui Tudor Arghezi și culmea neîntrecută în literatura românească a pamfletului artistic.

«*Viziunea grotescă a amorului, a personalităților sociale, a prostiei, a superstiției, a vieții mecanizate, în serie, a justiției, a Bisericii oficiale, a morții însăși, se rostogolește caleidoscopic în paginile romanului, alcătuind o șarjă grandioasă, frenetică a conformismului*», notă Pompiliu Constantinescu, adăogînd în încheierea recenziei: «*Este atîta unitate spirituală în ficțiunea d-lui Arghezi, încît considerăm Cimitirul Buna-Vestire ca pe cel mai frumos roman fantastic din literatura noastră, făcînd din sarcasm o viziune de înalt plan contemplativ al existenței umane*».

În acelaș an, de plenară afirmare și recunoaștere a geniului arghezian, poetul își adună în «*ediție definitivă*» toate versurile publicate în *Cuvînte potrivite*, *Flori de mucigai* și *Cărticică de seară*, adăogîndu-le și un șirag inedit de *Mărțișoare*.

În *Revista fundațiilor regale* publică un singular ciclu de poeme, intitulat ulterior *Cîntece cu gura-nchisă*, în care, pentru prima și ultima oară în decursul întregii lui activități, abordează versul alb.

1937—1938 Reapare revista *Bilete de papagal* (seria III-a), — din iunie 1937 pînă în februarie 1938, — scrisă de inițiatorul și directorul ei în colaborare cu o întreagă generație, alta, nouă, de tinere talente.

Paralel cu activitatea publicistică, pe care scriitorul o înțelege ca pe o prezență zilnică, inspirată, artistică, în dezbaterile problemelor actualității, T.A. adună într-o carte de buzunar cu titlul *Ce-ai cu mine, vîntule ?* cîteva poeme în proză de o excepțională densitate lirică și forță vizionară, una din cele mai frumoase antologii ale poemului în proză din literatura universală.

1939 Suferind de o maladie care îl ținutuește mult timp la pat, Tudor Arghezi are totodată și nefericitul prilej de a cunoaște insuficiențele profesionale, morale și de intelect ale unor bine cotați de altfel, «specialiști» în tainele lui Hipocrat. Din această împrejurare își va extrage mai târziu, în 1943, substanța comediei satirice *Seringa*.

În 1939 poetul adună într-un nou volum de versuri, *Hore*, poeziile publicate în periodice după apariția «ediției definitive» din 1936, și continuă colaborarea regulată, întreruptă un timp, la principalele reviste literare ale vremii.

1940—1941 Apare, în 1940, a doua «ediție definitivă» a versurilor argheziene, înglobînd și poemele din volumul *Hore*.

În octombrie 1940 România este invadată, cu concursul împrejurărilor externe potrivnice și al agenților interni ai hitlerismului, de armatele Germaniei naziste.

În 1941 T.A. publică în *Revista fundațiilor regale*, printre altele, numeroase poezii proprii, tîlmăciri din fabulele lui La Fontaine, poeme în proză, o «ars poetica» intitulată *Dintr-un foișor* și cîteva poeme în metru popular, dintr-un ciclu

nou, *Letopisești*, în care, alegoric, își manifestă ostilitatea împotriva cotropitorilor țării.

În acelaș an, exigențele cenzurii pro-naziste îl obligă să-și întrerupă colaborarea la *Revista fundațiilor regale*.

1942 Apare *Lina*, poem în proză, de mari dimensiuni, al tinereții și elanurilor ei ideale și constructive, punctat cu viguroase accente pamfletare împotriva gazetarilor și conducătorilor politici corupți, care admiteau, înlesneau și trafica înstrăinarea industriei naționale. Cartea se bucură de un mare succes de librărie, ceea ce determină reeditarea ei, în 1943.

1943 La 8 aprilie începe să publice în ziarul *Informația zilei*, sub genericul *Bilete de papagal*, articole pe diverse teme de actualitate, articole despre poezie și îndeosebi pamflete caracterologice vizînd pe vînzătorii țării, pamflete pentru care este adeseori reținut și «îndeaproape» cercetat de poliție.

În acest ziar apare, la 30 septembrie 1943, excepționalul pamflet *Baroane*, prin transparențele căruia se deslușea profilul simbolic al ambasadorului Germaniei hitleriste la București, baronul Manfred von Killinger. La cîteva ore de la apariție, ziarul este confiscat în toată țara, — evident, prea tîrziu pentru a mai împiedeca răspîndirea pamfletului, — iar scriitorul închis, după trei zile de arest în București, în lagărul de deținuți politici de la Tîrgu Jiu, capitala județului Gorj. Aici, în «acest han cu sîrmă ghimpată», în «cabana numărul 5, camera numărul 8», scrie comedia satirică *Seringa*, în al

cărei miez «figurează conflictul încă latent în societate, dintre medicii miliardului și medicii datoriei, cărora li se cuvin omagiile nediscutate ale literaturii».

În același an, pînă la internarea în lagăr, T.A. este prezent cu însemnări despre poezie și cultură și în publicațiile *Duminică* și *Vremea*, și ține o excepțională conferință despre poetul Mihai Eminescu, care, la cererea generală, s-a repetat și tipărit.

1944—1947 După 23 August 1944, data eliberării României de sub jugul regimului antonescian, T.A., ieșind din lagăr, publică timp de cîteva luni ziarul *Bilete de papagal* (seria IV-a) și semnează versuri, poeme în proză, articole pe teme de actualitate culturală și socială, pamflete împotriva colaboraționiștilor și «amintiri din timpul dictaturii», în numeroase alte ziare și reviste, printre care menționăm *Adevărul*, *Revista fundațiilor regale*, *Orizont*, *Torța*, *Lumină* și *coloare* etc.

În 1946 apar culegerile de tablete *Bilete de papagal* și *Manual de morală practică*.

Tot în anul 1946, cu prilejul împlinirii a cincizeci de ani de activitate, lui T.A. i se decernează Premiul Național pentru literatură.

În 1947 apare volumul de versuri *Una sută una poeme*, cuprinzînd poezii publicate în reviste între anii 1940—1947, și placheta *Țara piticilor*.

1948—1953 Răstălmăcită și hulită ca expresie a «decadentismului» și «putrefacției» în artă, de către un grup restrîns de critici auto-improvizați, care își arogaseră, din meschine interese

personale, dreptul de mentori ai literaturii românești, opera lui Tudor Arghezi este pusă la index. Pana poetului și publicistului dispare din publicațiile periodice. Sînt ani de penibile dificultăți, pe care însă scriitorul, om dîrz și de un robust optimism, susținut de dragostea și devotamentul familiei sale și a prietenilor neșovăitori, a reușit să le depășească.

Activitate publică: tîlmăciri din literatura rusă și franceză (Krîlov — *Fabule*, Saltîkov-Scedrin — *Povestiri*, Kuprin — *Moloch*, Gogol — *Suflete moarte*, Anatole France — *În floarea vieții*). Tot din această «perioadă de lucru tăcut» datează și proiectul de a «români» opera lui François Rabelais, din păcate nerealizat, traducerea piesei lui Bertholt Brecht *Anna Fierling și copiii ei* (*Mutter Courage*), cîteva poeme în proză, precum și multe poezii, apărute în anii imediat următori, în ciclurile *Prisaca*, *Stihuri noi*, *Carnet* — *Mai 1944*, *Cîntare Omului* ș.a.

1954 Apare placheta de «versuri copilărești» *Prisaca*, de inspirație și factură similară cu poeziile din volumul *Hore* (1939).

Începînd din acest an, numele poetului re-apare cu regularitate, vreme de treisprezece ani, în principalele periodice, politice, culturale și literare: *Scînteia*, *Scînteia tineretului*, *România liberă*, *Flacăra*, *Viața românească*, *Gazeta literară*, *Contemporanul*, *Tînărul scriitor*, *Luceafărul*, *Steaua*, *Teatru*, *Tribuna*, *Ramuri*, *Astra*, *Argeș* etc., semnînd articole, de atitudine cetățenească, «tablete» de pictură, teatru și poezie, medalioane de scriitori și artiști, impresii de călătorie și, bineînțeles, versuri — originale și tîlmăciri.

1955 Apare amplul poem de evocare a răscoalelor țărănești din 1907, intitulat *1907—peizaje*, și o substanțială culegere de proze (pamflete, poezii și poeme) adunate din publicațiile la care colaborase T.A. între anii 1911—1947, sub titlul *Pagini din trecut*.

Recunoscându-i-se meritele deosebite în domeniul creației artistice românești, T.A. este ales membru al Academiei Republicii Populare Române, iar Prezidiul Marii Adunări Naționale îi conferă Ordinul Muncii clasa I.

1956 Apare *Cîntare Omului*, «*una din cele mai însemnate opere poetice apărute în noile culturi socialiste ale lumii și, prin puterea ei mitică și vizionară, manifestă în nenumăratele episoade poetice... una din cele mai de seamă contribuții literare ale socialismului la cultura lumii întregi*» (Tudor Vianu).

Poetul face parte din delegația invitată la Moscova pentru a prelua comorile de artă românească trimise în Rusia, în timpul primului război mondial.

1957 Apare volumul de fabule și pamflete în versuri *Stihuri pestrițe*.

Lui Tudor Arghezi i se decernează Premiul de Stat pentru poezie și este ales deputat în Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române.

1958 Apar volumele *Lume veche, lume nouă* — culegere de articole din periodice, și *Cartea mea frumoasă* — versuri pentru copii.

Apare cartea *Din drum...* — însemnări din călătoria făcută în U.R.S.S. în anul 1956, — și

ediția bibliofilă *Versuri*, care adună, cu puține excepții, aproape toată creația poetică argheziană.

1960 Apare culegerea de articole literare, cronică dramatice, recenzii și medalioane, intitulată *Tablete de cronicar*.

Cu prilejul împlinirii vârstei de optzeci de ani, Tudor Arghezi este sărbătorit de Academia Republicii Populare Române și Uniunea Scriitorilor, iar Prezidiul Marii Adunări Naționale îi conferă înaltul ordin Steaua Republicii Populare Române clasa I.

T.A. începe pregătirea ediției definitive a scrierilor sale, jertfindu-și o mare parte din timp organizării pe cicluri a poeziilor și prozelor publicate de-a-lungul a peste șase decenii de intensă activitate, și cizelării expresiei artistice.

1961 Paralel cu munca de pregătire a ediției definitive *Scrieri*, Tudor Arghezi publică placheta de versuri inedite *Frunze* și, sub titlul *Cu bastonul prin București*, o colecție de aspecte în proză din trecutul și prezentul capitalei.

1962 Apare primul volum din ediția definitivă *Scrieri*, care cuprinde *Cuvinte potrivite*, *Flori de mucigai* și poemul *Aleluia* !

1963 Apar placheta *Poeme noi* și volumele 2, 3 și 4 din ediția *Scrieri*, cuprinzând, volumul 2 : *Versuri de seară*, *Cîntece cu gura-nchisă*, *Mărțișoare*, *Buruieni*, *Hore*, *Poeme*, *Spital*, *Letopiseți* și *Carnet* ; volumul 3 : *Inscripții*, *Stihuri*, poemele *Cîntare Omului*, 1907—*peizaje*, *Hamlet*, *Dalila*, *Focul și lumina* și *Frunze* ; volumul 4 : *Fabule*, *Copilărești* și *Addenda*.

1964 Apar placheta de versuri inedite *Cadente*, volumul 5 din ediția definitivă *Scrieri*, cuprinzând tilmăciri «pe margini de pagini» din François Rabelais, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Charles Baudelaire și din fabulele lui Theophrast, La Fontaine și I. A. Krîlov, și, sub titlul *Avarul*, patru tilmăciri din comediile lui Molière, *Mizantropul*, *George Dandin*, *Avarul* și *Domnul de Pourceaugnac* — singurele piese găsite pînă acum din traducerea integrală a teatrului lui Molière făcută de T.A. la începutul deceniului al patrulea.

1965 Tudor Arghezi împlinește vîrsta de optzeci și cinci de ani. Țara întreagă își sărbătorește poetul național. Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român și Consiliul de Stat al Republicii Populare Române omagiază într-o telegramă de felicitare reprodusă de întreaga presă, opera argheziană, vastă și multilaterală, expresie a «inepuizabilelor virtuți creatoare ale poporului român».

Pentru merite deosebite în activitatea literară și în procesul de construire a socialismului, Consiliul de Stat al Republicii Populare Române îi conferă lui Tudor Arghezi cea mai înaltă distincție, titlul de «Erou al Muncii Socialiste» și Medalia de aur «Secera și Ciocanul». Toate instituțiile de cultură, în frunte cu Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, Academia Republicii Populare Române și Uniunea Scriitorilor, îi consacră poetului ședințe festive.

În primăvară, la 30 aprilie, Universitatea din Viena îi decernează premiul «Gottfried von Herder» pentru literatură, iar în toamnă, la 4 noiembrie, Tudor Arghezi este ales membru

al Academiei Sîrbe de Științe și Artă, secția de literatură și lingvistică.

În acelaș an apar : placheta de versuri inedite *Silabe*, un tiraj omagial bibliofil din *Cuvinte potrivite*, colecția de poezii *Bună dimineața, Primăvară !* și volumele 6, 7, 8, 9, 10 și 11 din seria *Scrieri*, cuprinzînd, în ediții noi, revăzute și adăogite, volumul 6 — cartea de poeme în proză *Ce-ai cu mine, vîntule ?* ; volumul 7 — *Cartea cu jucării* ; volumul 8 — o culegere inedită de poeme în proză ale universului domestic, cu titlul *Pe o palmă de țărîină — Poveștile boabei și ale fărîmei* ; volumul 9 — *Ochii Maicii Domnului* ; volumul 10 — *Cimitirul Buna-Vestire* ; volumul 11 — *Lina* ; se termină tipărirea unei ample culegeri de proze, *Răzlete*, care va apărea în librării în primele zile ale anului următor, 1966.

1966 Anul 1966 răstoarnă-n doliu excepționalele auspicii ale anului 1965. La 29 iulie, curînd după celebrarea celei de a optzeci și șasea aniversări a lui Tudor Arghezi, se stinge, răpusă de cancer, Paraschiva Arghezi, născută Burda, scoborîtoare din razeșii Bucovinei (* 20 iulie 1890), soția, prietena și tovarășa lui credincioasă la tot binele și răul vieții, durată și răbdată împreună vreme de cincizeci și șase de ani.

În acelaș an, la 21 mai, apare placheta de versuri *Ritmuri*, două cărți de *Versuri* (ediție populară) și, în preajma Anului Nou, volumul 12, *Icoane de lemn*, din ediția *Scrieri*. Poetul continuă să colaboreze, ca și în anii anteriori, la principalele reviste literare (îndeosebi la *Gazeta literară*). Revista lunară *Argeș*, apărută în iunie,

îi oferă o rubrică permanentă, cu vechiul titlu *Bilete de papagal*.

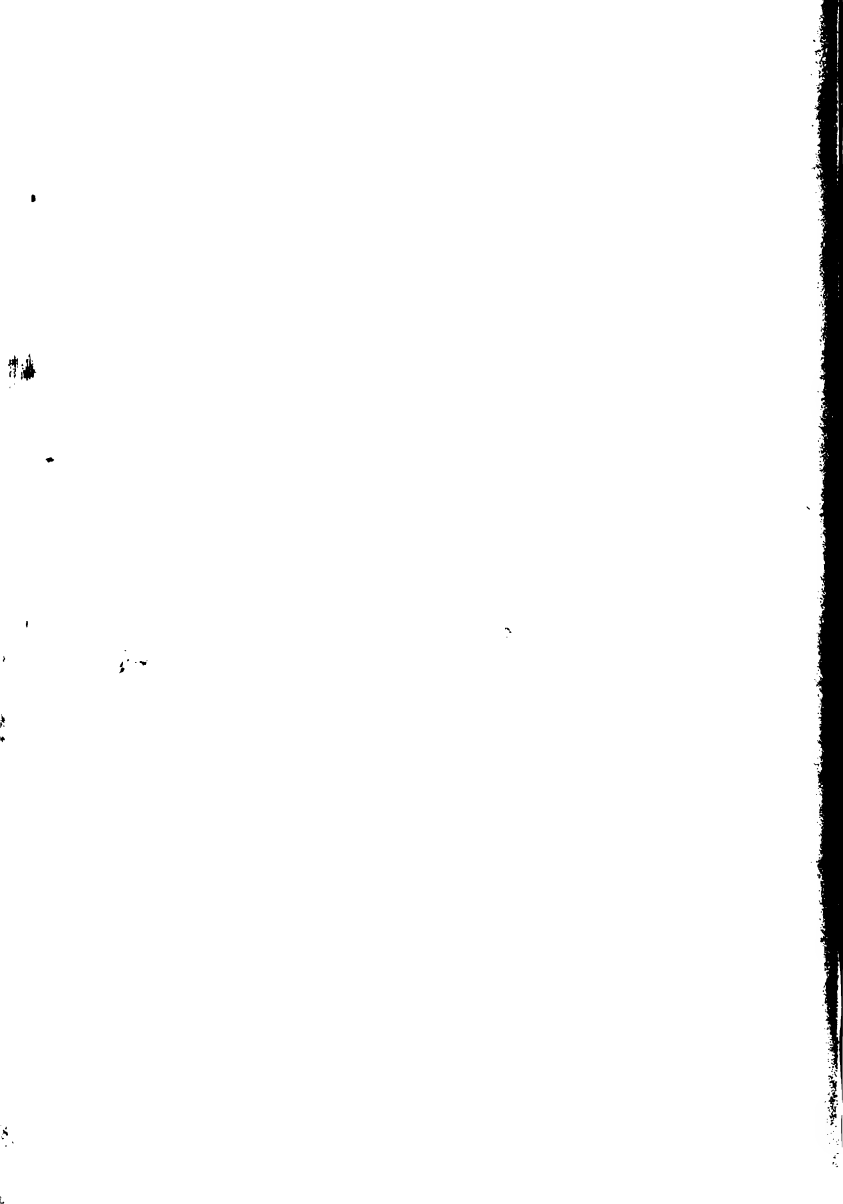
Concomitent cu pregătirea pentru tipar a ultimelor cărți din seria *Scrieri*, Tudor Arghezi alcătuiește o culegere de versuri și poeme în proză, cu titlul *Litanii*, în memoria soției sale, Paraschiva Arghezi, căreia îi sînt închinată majoritatea poeziilor scrise în toamna și iarna anului 1966 și primăvara lui 1967.

1967 În primele luni ale anului apar volumele 13 (*Poarta Neagră*) și 14 (*Tablete din Țara de Kutu*) din seria *Scrieri*. La 21 mai, cu prilejul celei de a optzeci și șaptea aniversări a lui Tudor Arghezi, ies de sub tipar volumele de proze scurte *Subiecte* (15 și 16 din ediția definitivă *Scrieri*) și placheta de versuri *Noaptea*. E ultima carte a lui Tudor Arghezi. Bolnav de dorul celei «pe veci pierdută, veșnic adorată», sufletul îndoliat al poetului trece în lumea umbrelor la 14 iulie, seara, «după scăpătat», în tocmai ceasul zilei părut odinioară și scris în poezia *De-a v-ați ascuns...*

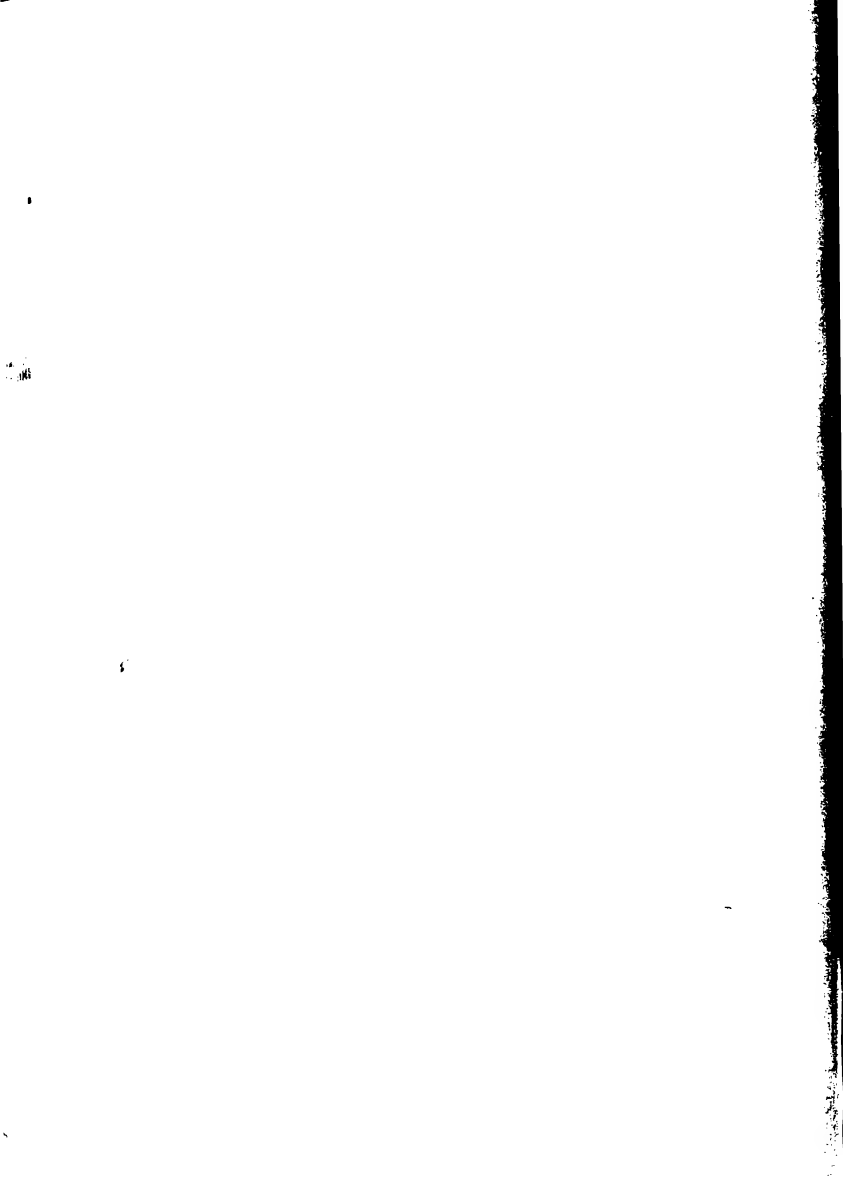
«Dragii mei, o să mă joc odată,
Cu voi de-a ceva ciudat.
Nu știu cînd o să fie asta, tată,
Dar, hotărît, o să ne jucăm odată,
O dată, poate, după scăpătat.»

Este înmormîntat cu funeralii naționale în grădina casei din Mărțișor, alături de soția sa, Paraschiva Arghezi.

G. PIENESCU

I

Solemnitatea s-a petrecut în amfiteatrul cu păreții albi, de pîlnie, ai Universității. Un interior de turn de apă și de circ, edificat în echilibru ca o piramidă de cărți de joc, din vârful căreia, cînd cade valetul, se prăbușesc, val-vîrtej, patruzeci de cartoane, aderente castelului prin fracțiuni de simpatie. Anul trecut, în aceeaș sală, un conferențiar străin destăinuia unui public uimit cuceririle chimiei sintetice, stropind, pentru exemplificare, de jurîmprejur, auditorul, prins în treptele stalurilor ca niște muște într-un păienjeniș, cu violete de Parma artificiale, și explicînd cu înțeles admiratorilor, doamne și domni, care îl aplaudau, că fiecare din ei era o uzină ignorată și o distilerie de parfum.

«Avec votăr permissionn, preciza inutil conferențiarul, un mare profesor ceh sau slovac, ce n'est que de *l'iuurin*», vorbind franțuzește cu accentul obișnuit, în dezbaterile problemelor internationale, al repre-

zintanților cu limba grea și cu buzele groase, ai po-
poarelor civilizate într-un idiom secundar.

Dacă ar fi procedat la fel, servindu-se cu pulveri-
zatorul personal și de-a dreptul de lichidul din care
parfumul fusese științificește extras, conferențiarul ar
fi primit în cap umbrelele și bastoanele asistenței.
Totul e formă și material, în învățămînt și în viață,
— și ipocrizie, — și un testicul de cauciuc în pre-
lungirea unui sul de sticlă se preferă public modelu-
lui copiat. E imoral originalul, dar cultivat plagiatul.

Mă temeam, la examenul meu, de aglomerația de
atunci... Și mă ofensa examenul. E nevoie de un tem-
perament concesiv și inferior, ca să nu simți cîtă ru-
șine implică repetarea în public a lucrului învățat, ca
un bun ce-ți aparține și pe care l-ai fi creat. În
cartea cutare se găsește răspunsul la întrebarea exa-
minatorului, asimilat de toți candidații, care de obicei
susțin spusele altora, repetate și de aceia cu o convin-
gere tristă și cu un patos regretabil. Și recunoașterea
ostentativă a meritului acestei impudice imitații cultu-
rale mi se părea, aplicată la mine, de o indiscreție
trivială. O comisie își afirmă dreptul să judece și să
dea sentințe relativ la valoarea intelectuală reproduc-
tivă, și un candidat e obligat să suporte și să recu-
noască autoritatea acestei maimuțării și a unei la-
mentabile încredere în sine profesionale, să-și facă un
titlu pe viață dintr-o opinie cifrată, cu iscălituri în-
cîlcite autografic.

Mă stînjenea cu deosebire ipoteza aplauzelor din
partea unui public, amator consacrat al spectacolelor

dramatice, științifice și judiciare. Doamne distinse, păstrînd cu știința contacturi cosmetice și cu literatura penală ereditățile urmărite de Freud, părăsesc tribunalele cu părerea de rău că încă n-au asasinat și aduc la Universitate suferința că le lipsește o diplomă din cutia cu tifon.

Comisiunea instituită venise în redingotă și luase loc. De-a lungul unei mese învelită cu postav de biliard se înșira un rang de fotolii, la perete, scaune crăcănate calculat, cu perini pentru coate, ca pentru somnul ramolismului optimist de după masă, și cu arcuri, ca pentru niște voluptăți primite confortabil pe spate.

Nu mă puteam hotărî să intru, mă sfiiam de mine și-mi era frică de... public. Căutam din ochi care ar fi putut să fie în ultimul moment drumul cel mai scurt ca să mă strecor printre dependințe, ca să fug și să mă las de doctorat, în clipa supremă a gloriei didactice. Cîteva brațe colegiale interveniră la timp, substituite resortului personal absent și mă văzui îmbrîncit pe ușa scundă din dreapta comisiunii, ca un debutant în Hamlet, aruncat în teatru dintre culise.

O robă neagră mă drapa într-un prestigiu magistral șovăitor. Mi-a fost împrumutată de portar, care o dă generațiilor cu chirie. Mînecele spînzurau ca uniforma unui episcop cu numărul fizic mare, moștenită de un vicar anemic. Cerusem din timp să mă înfățișez inchiziției universitare în hainele mele, nițel terfelite, dar cancelaria se simți vexată de o dorință care părea că nu prețuiește după tariful cel mai înalt

decorul, înscenarea și uzul. Un candidat normal și cu dare de mînă își pregătește garderoba doctoratului ca o mireasă albiturile, pe măsură, și se și fotografiază în poziții expresive, dovedind respect pentru instituțiile de ștofă și nasturi.

Mi-am controlat în dosul ușii vocea, tonul și emfaza ei, încercînd să pronunț fraze începute didactice cu «Dat fiind» și cu «După opiniunea savanților care fac autoritate în materie». Deficitul vocal era grav. Eram emoționat și dintrodată perspectiva examenului în carne și oase mă făcu mai mic cu douăzeci de ani, scăzîndu-mă pînă la copilărie. Circumstanța și atitudinea comandă starea morală.

Nu putusem nici cu sonoritate nici șoptit să zic, repetîndu-mi rolul, nici «Onorată Comisiune». Devenisem afon, gîtlejul refuza să mai mă servească.

Rectorul nostru nu putea să fie nesimțitor la arabescurile tichiei și la crețurile mântiei, decînd, lipsindu-i din recuzită un original, l-a căpătat din străinătate la intervenția surîzătoare a unui ministru. Avem al nostru un mare învățat ale căruia păreri despre propria valoare între toate fanteziile teatrului comic. Nicio atenție nu-i pare prea mare și toate onorurile cu care l-au încărcat contemporanii ca să-i astupe o gaură păroasă cu măselele stricate, todeauna căscată după o bucată grasă sau pentru o recriminare în numele noțiunilor consfințite, jucate cu o patetică scamatorie, au fost, după consumare, derizorii. S-ar fi gîndit la Premiile Nobel, pe care le-a așteptat și în care nu erau de ajuns intervenția și recomandăția. El vrea mereu ceva nou și ceva nepurtat în țara lui, o jucărie mai mare, o tobă mai sonoră, o scîrțuitoare cu tonuri de harmonică, o minge. Dați-i un deghizament, un costum de bal mascat, dați-i și un pergament

care să-i confere drepturi și autorități ca ale locțiitorului din Capadocia, anacronice și cu neputință de exercitat în loc anumit fără să fie puse titlurile pe goană.

Într-o bună zi, Rectorul a primit gratis într-o ladă odăjdiiile unui titlu, și într-un plic sigilat o diplomă de Doctor nemuritor, pe care îndeobște firmele de magnetism personal și de hipnotism, din America, o trimit cu prețul din catalog amatorilor din toată lumea, recrutați cu o pagină de publicitate.

Rectorul se gătește cu o capelă pătrată, cu o peleurină roșie, cu o dantelă cu broboane, prinsă în regiunea înghițitorii, ca sistemul de mărgelă al unui curcan în criză de orgoliu. Când îl vizitează ucenicii și admiratorii, el făgăduiește să le arate numaidecât ceva și trece într-o cameră conexă cu biroul. După o forfotă prin cutii și dulapuri, se întoarce acoperit cu atribute britanice. La umerii lui inegali și la un bust pieptos într-o singură parte și ridicat ca de un efort pentru sprijinirea unei cobilițe grele, dăruită de fiziologie, se adaugă atunci o conștiință de atlet. În vedere că trebuiesc costumele lui perpetuate într-un material sustras moliei și răskoacerii în naftalină, Rectorul, care într-altfel nu apreciază copilăreasca pictură și zbegul creionului și al culorii, și-a destinat din progenitură o persoană acestui meșteșug de conservare a materiilor coruptibile, toate materialele fiind supuse stricării, și gloria și pielea. Cariera acestei artiste care aplică rețetele bărbierului cu pensula mică, slujește marelui Rector de oglindă cu multiplicare, și veteranul Nar-

cis se reflectează în sînul familiei casnic. Pictorița îi face barba, îl întinerește și înfrumusețează, îi roade unghiile și îi pune carmin, rectificîndu-i și zîmbetul, rostit, din pricina unei fantezii a scheletului, strîmb într-o parte.

E și cel mai fotografiat dintre învățați, lăsîndu-se gîdilat de obiectiv și oprindu-se, pentru poză, oricum l-ai ruga să șadă și oriunde să se uite, la mîna fotografului, la un cal ori la un vardist, și se supune cu o cuviință fericită. Dacă pentru o intrare în marea evidență i-ai aduce o scară de coșar răzimată subt o fereastră, el s-ar sui pînă la jumătatea ei, s-ar arăta cu un picior în aer, ca o baletistă, și ar pune și corset. Publicul cunoaște toate atitudinile cu puțință ale fiecăruia din mădularele sale ; brațul ridicat și lăsat și oprit la jumătate, la trei sferturi, la sfertul și la optimea gestului ; figura, din cele douăzeci și opt de profiluri, care acordă analistului de oameni mari ceva din urechea înmuiată, ceva din frumusețea umflată a nasului, gura îmbrăcată și dezbrăcată de surîs, țintirea ochilor spirituală, înmălțarea și pogorîrea lor. Mîna i-a fost luată crispată și întinsă în patruzeci și două de feluri, și undeva pe-acasă trebuie să se găsească și reproducerea ei în ghips cu toate liniile revelatoare din palmă.

«Un toboșar fără tobă nu-i un toboșar», mi-a răspuns un profesor care și-a atribuit această sentință, probabil citită. Tezele trebuiesc susținute în costum adecuat. De unde rezultă că un om în pielea goală nu știe nimic.

Mai rugasem pe profesori să terminăm formalitățile fără ceremonie și solemnitate, în cancelarie. Preocupării cunosc modestia că nu dau o festivitate la cumpărarea fiecărui sac de fasole. A jignit și această neînțelegere însuflețită pentru festivitățile culturii, spectacole de profesie și de sporirea bunului-simț. Șervetul, gestul cu tava al chelnerului, tonul important al literaturii, discursul de deschideri și de închideri, omagiul direct în văzul și auzul gîdîlat al bărbatului social, considerentul, elogiul desfrînat, aplauzele, îmi usucă limba. De vreme ce ne știam de aproape, doctoratul putea să fie acordat la o masă cu scrumieră. Expoziție, redingote, figuri compuse, amfiteatru, can-

didat și togă, de ce ? Între noi fie zis, unui mare savant din comisiunea de care atârna diploma vieții mele, i-am scris opera monumentală de trei kilograme două sute șaptezeci grame, în două volume broșate. Am lucrat la ea patru ani, și ilustrul personaj a iscălit-o cu o candoare măgulită.

Profesorii și oamenii iluștri suferă cu toții de o lipsă de timp îngrozitoare, care nu le dă răgazul să scrie cu mână proprie și cu geniu personal cărțile destinate să-i păstreze. Constrânși să se risipească în activități neprofesionale, ei au la îndemână todeauna câte un Gulică de felul meu, însărcinat să le dichisească slova și să le caute, pentru posteritate, cărarea intelectuală cea mai exact pieptănată.

— Am o idee, Gulică, și te însărcinez să o dezvolti.

Savantul nu are niționa și îmi lasă mie, odată cu cinstea execuției, și onoarea ideii.

Colegul nostru Feldea era un matematician. Algebra nu i-a reușit personal la nimic; dar nu l-a împiedicat nici să compuie, pentru bronzul și soclul unui profesor ilustru, o serie de volume groase de știință medicală. Era tot un Gulică și el. Închis optsprezece ore pe zi într-o bibliotecă vastă, cu o cutie de tutun pe masă, de calitate proastă, și cu două falange prăjite, el a primit un salariu care i-a permis să rabde de foame numai cincizeci la sută. Specia Gulică are toate competențele pentru scularea din moarte a unui hoit de mare erudit și pentru suirea coșciugului într-o piramidă. Genul Gulică-scribul a construit autorități în

toate meseriile, magnați și specialiști, înzestrați când cu o mare operă de posteritate, când pe toată viața, cu opt pagini de discurs, repetat timp de zece ani, așa cum a fost compus, zece ani de la mijloc în jos, și zece ani de-a-ndaratele. Iluștrii beneficiari ai acestei sofisticări fac parte din toate comisiunile, comitetele, sînt convocați la toate netrebuințele, invitați la jetoane, diurne și tantieme.

Cei cu mai multe rude și legături n-au nici de acest lucru nevoie, numit în limbajul florilor academice «lucrări». Dar un profesor universitar — haide ! e un profesor universitar. O parte din gingașa lui tîmpenie nativă s-a transformat în sudoare de muncă și în vapori. Dar ce farmece secrete trebuie să aibă acel animal de contabilitate la care mă gîndesc, estimat la un total general, de lefuri și comisioane mensuale, de trei sute mii lei ?

Cel mai iritat dintre membrii juriului examinator a fost o creatură integrală a muncilor mele. Pe fața lui vînată și crispată am putut citi, ca într-un excrement, maladia de care îi suferea egoismul. Odată ridicat pînă la frontispiciu, el ar fi dorit să-și sfărîme schela pe care se suise, sigur că îl va ține suspendat văzduhul. L-am fixat în ochii punctați la coada pleoapelor zbîrcite cu caimac, silindu-l să și-i închidă.

Dar solemnitatea e totuș solemnitate. Am avut o intrare de film. Împiedicat în poalele negre și gata să-mi pierd bustul, am fost silit să mi le ridio pînă la genunchi, ca un popă care trece gîrla. Jumătate în pantaloni și jumătate aniversar, m-am oprit o secundă, ca să mă pregătesc să înfrunt cu demnitate tumultul aplauzelor din sală... Nici după ce mi-am lăsat poalele să cadă, manifestația de simpatie a publicului nu s-a ivit. Am strecurat o căutătură explorativă pe subt sprincene. Sala era goală de sus pînă jos...

O singură spectatoare, nevastă-mea, la un etaj, cu un copil, care arăta cu degetul pe tatăl lui, în halat. El ținea în dreptul gurii o trîmbiță, în care era în tot momentul împiedicat să sufle, nevastă-mea explicîndu-i, cu violențe șoptite, locul unde se găsește, și el refuzînd să priceapă. Muzica lui interzisă în Universitate m-ar fi răzbunat, sugerînd comisiunei că nu toată

familia Unanian împărtaşea respectul fondatorului ei pentru doctoratul în-litere și filosofie și că singur șeful dîrdîia dinaintea unei colecții de manechine vechi.

Lipsa radicală de public a decepționat vizibil și juriul examinator. Membrii profesori arborau la butonieră cocarde indescifrabile pentru ochiul vulgar, inexpert la rebus și șarade de mătase. Decepția era cu atît mai amară cu cît membrii juriului își studiaseră și atitudinea în fotolii, și pregătiseră, pe lîngă o scurtă cuvîntare lapidară, un chestionar interesant combinat cu știință și abstracțiuni. Președintelui îi plăcea mai ales să afecteze o rostire gongoristă, obținută prin prezența permanentă a limbii în dosul mustății cu buza în relief, ceea ce da frazelor lui o mușculatură barbară, și cuvintelor un accent asirian. El voia să afirme, prin escamotarea rostirii corecte, o erudiție internațională vastă, care i-ar fi alterat virginitatea rurală cu o expresiune a vocalelor din colonii. Profesorul meu rostea sistematic *o* ca *u*, *e* ca *a*, *i* în loc de *e*, izbutind să-și ridice idiomul la limba incertă a unei grădini zoologice, însă deficitar în ceea ce iubea cu deosebire să demonstreze, guturala pariziană. Pentru nazalizarea *à la française*, organul respirator se comporta ca o pompă de bicicletă, și aerul, făcînd o gîlcă, deriva, la finală, s-ar fi zis pe urechi, cu șuierul obscen al unui ventil insuficient închis.

N-aș putea să afirm că n-am fost impresionat de absența oricărui public și că nu împărtaşeam pe din două cu președintele agitația lui scandalizată : trece-

rea de la o sală imaginară arhiplină la o aulă cu desăvârșire pustie, era o cădere de la etaj. Și mi se părea prevestitoare de rele, păstrînd din copilărie superstiții. Calendarul meu începea cu o foaie neagră.

Pentru a doua oară voi să fug și să mă lipsesc, ca un mire în noaptea nunții, înfricoșat de ceea ce-l așteaptă după banchet. Dar apucasem să mă arăt onoratului juriu îmbrăcat bisericește. Dacă, după public, mai trebuia să lipsească și candidatul, situația juriului devenea delicată.

Dar într-o situație schimbată, și starea sufletească se ameliorează. Innaintînd în fața comisiei și singur cu ea, puteam să mă leapăd de o ținută morală improvizată pentru galerie.

La al treilea pas mă oprii și făcui demonstrativ cu ochiul. Voiam să spui : «La ce m-am așteptat și ce a ieșit. Mai bine mergem acasă.» Aveam în fața mea niște oameni care mi-au povestit, fiecare în parte, cel puțin cîte o porcărie pe zi, utilizînd și vocabularul. Grimasa ochiului i-a înspăimîntat, și o răceală iconografică puse stăpînire pe portretul lor bărbierit proaspăt, jignit și glacial. Cînd omul devine comisiune și cultură ființa lui cu prostatită trece subit în cristal și columnă.

De la ușa mică de sufleur pînă la juriu am avut însă vreme să apreciez beneficiile examenului dat în intimitate și practicat de un ilustru coleg al membrilor din juriul meu.

Candidatul așteaptă la poarta profesorului într-o atitudine hermetică, de mare inocent care n-ar fi mințit niciodată nimănui, nici programului, nici birtășului, nici proprietăresii, nici fetei de magazin. Privirea lui exprimă transfigurarea îngerului care caută, în toate micimile omenești, de preferință cerul.

Profesorul, uitînd odată de un asemenea candidat încremenit în poarta lui, ieșea pe gang, ca să plece în provincie. Dezlegat de contingente și cu bretelele sufletești lăsate peste pantaloni, el își divulga adevărata personalitate. Dorea, pentru prînz, la scoborîrea din tren, să i se prepare un șnițel vienez, indicînd ca un bucătar carnea de vițel de lapte și pulpa ; nici prea grasă, nici prea slabă ; potrivită. Candidatul

simți că i se taie picioarele și se retrase mai înlăuntrul gangului, ca să nu mai poată să fie văzut, renunțând în conștiința lui la examen. El știa că orgoliul savantului, surprins în secretele căptușelii pure, era intolerant și nu admitea complicități. Examenul putea să devie catastrofal.

Era prea târziu... Fusese văzut, și intenția lui de a se dosi adăoga la neplăcerea profesorului impresia unei intenții de fraudă complicată.

El putea să-și închipuie că tânărul candidat voia să se strecoare în casă și să-i fure prețioasele manuscrise. Profesorul tocmai scria în versuri albe una din celebrele lui piese de teatru, în care acțiunea începe cu un cioban și sfârșește dramatic cu o lepădare de catolicism. El apostrofă numaidecît pe student. Instinctul se apăra cu încruntările și țipetele în diapazon subțire.

I se mai întâmplase cîndva o neplăcere de contraste, în timpul războiului, cînd, îndemnînd cu cerneala depărtată a convingerilor aspre armata să moară pînă la ultimul soldat și să decedeze frumos, dascălul își păstra cu amănunțime individualitatea pentru îndemnurile și comentariile viitoare, de care țara lui putea să mai aibă nevoie. Își uitase și atunci masca în pat și se afla acasă în papuci. Un nefericit de învățător păduchios, de pe front, sublocotenent în permisie de două zile, alerga într-un suflet pînă la reședință, ca să ia oxigen înalt de la idolul și magistrul lui.

Dintr-o greșeală de orientare, învățătorul nimerise într-o cameră din dos, secretă, de obicei încuiată, ca o arhivă de mare preț. Idolul își alegea cu un cuțit

În mînă felia preferată de șuncă și salam pentru gustarea matinală. Dinaintea unui părete decorat cu cîrnățarie, sensualitatea și estetica maestrului păreau hipnotizate, și ochii lui însuflețiți purtau un accent atît de felin, încît învățătorului i se păru că maestrul lui dă din coadă. Un cearșaf unsuros, dat peste cap, dezvelea frumusețea catapetezmei de cărnuri afumate. În ușa expoziției de porc preparat, flămîndul frontului fu izbit de două ameteți : a idolului răsturnat și a poștei de mîncare. Într-o secundă au coincis vehementul muget agresiv al profesorului cu fuga din toate puterile a bietului învățător, care, în ceasul unui dezinteresat sentiment de adorație și închinăciune, și-a văzut înmormîntat mîntuitorul într-un cimitir de cartaboș. El putea să creadă că temperatura de jertfă și de apostolat a predicatorului se întreține cu doi covrigi uscați și cu un pahar de apă, în care i se strecurau mute lacrimile, ronțăindu-și covrigii.

— Ai întârziat ! strigă supărat profesorul, jucînd fără să vrea fabula lupului cu oaia. Și ce vrei să faci de te ascunzi ? Ai venit să te ascult, ori mă pîndei să plec ?

Candidatul știa că era șapte fără un sfert și că fusese în poartă la șase precis, ca un lucrător de uzină, dar, hotărît să nu-și indispuie președintele, se lăsă copleșit de injuriile lui acumulate, care veneau din șnițelul vienez ; căci examenul fusese aprobat să fie dat în trăsură, de la domiciliul maestrului pînă la Gara de Nord : douăzeci și cinci de minute de cal.

— Ai fi putut să te scoli mai de dimineată, de pildă ca mine... Care, deși am lucrat toată noaptea, la 5 am fost în picioare, la datorie.

Profesorul se lăuda cu suferințele studiului. În realitate, el dormise buștean și mai căsca și în poarta gangului, cu mîna la gură.

Dar profesorul simțea că nicio expunere detaliată a meritelor lui științifice, neostenite și veșnic la post, nu putea să desființeze imaginea culinară. Dacă trupul lui diamantin se găsea pe picioare, glasul îi era târăganat și somnuros, ideile întunecate, și vorbele ieșeau ca dintr-o plapumă trasă pe ochi, dedesubtul căreia marele dascăl, ocupat peste măsură cu știința și lipsindu-i și gustul băilor cotidiene, considerat ca o preacurvie, își putuse aprecia, în pîcla totalizatoare, nuanțele treptate ale urdelor și brînzeturilor personale. De la tălpi pînă în subsuori, eminența individualitate emana la catedră, în redingotă, o savoare olfactivă de șoarece și arpagic.

— Haide, urcă ! zise profesorul, indicînd strapontinul din spatele birjarului, monumental pe capră în dulama lui de catifea, cît un măcelar.

Incruntările de frunte și de pleoape ale dascălului nu anunțau nicio bucurie, dar, în nădejdea unei modificări de situație, candidatul primi geamantanele și cutiile, printre care figurau și ambalajele de cochetărie ale venerabilei soții, cu o resemnare surîzătoare, afirmînd, în panica rînjetului silit, că șapte geamantane și trei cutii de pălării e foarte puțin pentru rezistența lui și că genunchii și brațele îi pot suporta cel puțin întreit. În devotamentul lui, studentul ar fi alergat cu bagajele în spinare după trăsura domnului profesor, primind întrebările și dînd răspunsurile în pas alergător.

Profesorul ocupa singur cele două locuri de pasageri, oferindu-și locul din stînga ghiozdanului voluminos de manuscrise și care la savanți joacă rolul cățelului de

rasă, bosumflat, purtat la brațul curtezanei și pus jos din cînd în cînd. Ghiozdanul profesorului se mirosea pe canapeaua trăsorii cu o cutle conică de joben.

Prima întrebare îi fu candidatului fatală. Neputîndu-și încremeni mai mult arcurile maxilare, el dete drumul unui căscat de-o sinceritate care ar fi impresionat blajin și o statuie. De frica întîlnirii cu profesorul lui, candidatul nu închisese ochii două nopți și, aglomerînd lecturile și repetițiile, ajunsese să nu mai înțeleagă nimic, să-și piardă sensibilitățile directe și să se îndoiască în conștiința lui și de realitatea brută că există.

Un al doilea căscat urmă fără interval, și candidatul nu se mai putu stăpîni, căscatul devenind singurul lui mijloc de exprimare.

— Oprește, birjar ! răcni învățatul. Dă-te, măgarule, jos !

Fără putința unei scuze și degajîndu-se cu greu dintre colete, candidatul la licență se scoborî din birje de-a-ndaratele, cu pălăria în mîină, și se pierdu în circulația străzii.

Calitățile de hamal se cumpănesc cu meritele universitare. Examenul e rapid și sintetic.

Un fine de an ține pînă la gară, cu suirea în vagon și ocuparea de mai nainte a unui loc pentru savant. O licență se poate termina pînă la Chitila, iar doctoratul se conferă după șaizeci de kilometri, pe la Ploiești, în restaurantul cu plăcînți. Dacă profesorul uită, brînzoaica și șprițul sînt achitate de student. Uneori

e și o plăcere de rafinament să uiți să plătești și să nu scoți o sută de lei din buzunarul de marochin. Și nu știu ce decență te oprește să pipăi bancnote dinaintea unui public care te știe cu degetul pe documente, și preferi, distrat și interesat de un afiș de propagandă în culori, al căilor ferate elvețiene, să rămâi întors cu spatele la cassă, în vreme ce plăcinta scoboară lin pe funicularul a zece metri de intestin.

Mă întorc la doctoratul meu. În starea actuală a științei aplicate, mi-aș fi putut face probele chiar la telefon, și sărbătoarea din aulă s-ar fi putut petrece mai accelerat la un ghișeu de bilete.

Dinaintea sălii goale am crezut că-mi pot permite cu juriul familiaritățile din epoca manuscriselor, pe care le fabricam pentru gloria onorațiilor lui membri. Am explicat, și cu coada ochiului și cu cotul și apoi și verbal, că nefiind nimeni de față ne-am putea retrage și trece teza la poartă.

Juriul devenise rebel : redingota dă gravitate și sugerează consternarea. Se stabilise distanța. Între mine și juriu fusese tras zăvorul academic.

«Nu mai e nimic de făcut, îmi zisei, comedia trebuie jucată în costum și de-a-n picioarele.»

Băiatul meu tocmai izbutea să scoată din trompeta lui un sunet caricatural ca țipătul alambicat al unei găini.

Revolta prezidentului, apăsînd cu importanță pe soneria din zid, mă sili să mă întorc și să apostrofez copilul.

— O să-ți rup urechile ! strigai de jos.

Familiaritatea candidatului cu tribunele surprinse.

— Da, este fiul meu, răspunsei privirii interrogative a președintelui, fiînd cuvîntul *fiul* și dîndu-i o importanță de text religios, ca unul ce mă resimțeam la rîndul meu de contagiunea solemnității.

— A ! făcu el, uimit...

— Păi, sînt căsătorit de cinci ani, răspunsei.

Puteam să zic «sînt însurat», dar nevoia de-a utiliza dubleuri mai căutate ale cuvintelor și vocabule cu tocul înalt, făcea parte din ținuta mea ocazională. Nimerisem exact în musturarea ce mi-o făcu dioptria enormă a ochelarilor. Un roman universitar, se rupse. Prezidentul păstrase pentru mine o nepoată cocoșată și neagră ca un geamantan, natură cultă și delicată, însă cu o călcătură de pelican. În zestre intrau o păreche de case și o agregatie, urmată de un definitivat.

— Îmi explic, în sfîrșit, rezervele domniei-tale, accentuă președintele, cu bun înțeles.

El făcu aluzie la un întreg trecut nesuferit, cînd, însărcinat cu lucrările profesorului în biblioteca lui, eram secondat de gingășiile de cangurū ale nepoatei, persoană savantă, care sufla în vecinătatea mea o duhoare de ozen și care raporta probabil zilnic conduita mea exagerat de exemplară. Fusesem ultima speranță a unchilor profesori și a mătușilor pedagoge, familia întreagă, dimpreună cu toate ramificațiile ei masculine

și feminine din toată provincia, fiind exclusiv didactică, la toate gradele de învățământ, primar, secundar, profesional, comercial, universitar și la inspectorate, progeneruri, descendențe și multiplicări ale unui singur animal, sămânțos ca un dovleac, trimițător de tigve în toate despărțămintele culturii. O dinastie a catedrei și a catalogului, cu șchiopi scurți de un picior, cu obezi, cu palizi și vineți, cu trandafirli, cu pelici, cu pensionari și cu tinerei, activi autori, patronați de unul mai mare peste cinci, de manuale întocmite cu foarfeca și cu guma arabică, pentru cincizeci de cursuri odată : o mie la sută beneficiu net.

Însă în ceea ce privește nepoata, fusesem informat de vizitiu.

Manevra cu nepoata se repeta de un șir întreg de sesiuni. Cimpanzeul feminin al familiei îmbătrânise, fără să se găsească un doctor romantic pentru măruntaiele ei de muzeu. O canapea se afla la îndemână și o liniște de câteva ore împresura zilnic colțul apartamentului în care lucram. Adeseori, cocoșata, întinsă cu o revistă dinaintea ochilor, se făcea cu gîndul ispititoare, legănîndu-și un ciorap schilod în aer, și la intrarea mea în biurou pronunțînd un «pardon» tărăgănat.

Speranța unui viol, în odaia de studiu, urmat de răspunderi, se risipi timp de zece ani, și toate generațiile de viitori savanți, atrase de ispita catedrei, rămaseră indifferente la incidentul care o condiționa.

Cazul nu era lipsit de precedente. Cîteva personaje însemnate în viața științifică și socială se putuseră căpătui bine, trecînd, într-o singură zi, de la mizeria neagră la opulență. Esențialul era să închizi un ochi

sau la nevoie pe amîndoi și să-ți construiești un timpău destul de gros ca să nu-ți întrezvînel public și bălucul în ureche. Un bărbat prevăzută cu toate bărbățiile culminante își întrezvînel, paralel cu tonul fizic, bun de orice demonstrații, neîmpiedicat nici de vîrste, nici de estetică și todeauna gata, ca un băl, și o atitudine, în știință, în politică, în principii, în prestigiul căreia se pierde isprava, salvată de o fațadă. Farmecele babelor pot să poarte un proletar care știe să se sacrifice, pînă la înalte dregătorii, și un monstru femel poate să-i aducă în coșul de zestre unui bărbat scaune, prezidenții, funcții și portofolii. Cine vrea să fie fericit cu orice jertfă, poate. Cu un struț la brăț, în costum de ceremonie și încărcat cu bijuterii, fericirea se parcurge în totalitatea ei, între surîsuri, ironii și invidii.

Discursul de la șampanie, oricare ar fi sărbătoarea, se adresează celui care o plătește, oricine ar fi el și cu orice fel de bani.

Ba, chiar Ministrul meu, atît de onest în ceea ce privește fondurile necontabilizate ale departamentului, nu mi-a răspuns odată, cînd i-am imputat legăturile prea mult remarcate cu un elector deochiat, că are automobil ? Și cînd l-am întreat ce-i căuta numele între invitații unui îmbătrînit fost heruvim de babă, care l-a îmbogățit ; de ce ține discursuri la ospetele lui ; de ce a chemat, la cupa de șampanie, sentimentele și principiile din filosofii și doctrine, nu mi-a răspuns el că e un om puternic și cu o avere imensă ? Și dacă l-am întreat ce deosebire mai poate fi între

munea unui sătean, a unui inginer și activitatea unui patron de casă de toleranță, acest om onest a tăcut. Se cam îndoia...

Domnișoara fusese rînd pe rînd jignită de venerația minuțioasă a colaboratorilor universitari. Cartoteca fișelor a încrucișat și amestecat mîinile fără rezultat. Căutarea tîmplă lîngă tîmplă, a unui cuvînt grecesc, descifrat cu unghia în variantele lui, a contribuit numai la sporirea respectului candidaților, înspăimîntați de știința documentară a domnișoarei. Dotată cu o memorie a formelor lexicale care covîrșește sexul și frînge elanul chiar pentru o femeie frumoasă însă prea savantă și activă ca un polițist al gramaticii și al glosarului, ea stîrnea o admirație de raft și de scară mobilă. Însemnările se făceau împreună, notațiile erau chibzuite la o depărtare de o palmă a unui genunchi de altul, și domnișoara urmărea cu neplăcere cîtă băgare de seamă respectuoasă puneă tînarul succesiv din biurou ca să sporească intervalul, evitînd cu îndărătnicie contactul. Parfumul domnișoarei era fin, dar el nu putea împrumuta nefericitei slute jivine nimic din sensualitatea și sălbătecia mirodeniilor lui, domesticite pe o gamă compusă.

De cîte ori ieșea din biurou în apartament, ea își accentua boarea de micșunele, strămutată de parfumeul artist către aromele evocative ale fagului, cu un abur de pulverizator. Mai ales pentru coiful ei de bucle, zadarnic de frumos, întrebuița somnolențele latente ale unei unsori pipărate. Capetele apropiindu-se pe un catalog sau în dreptul unui dulap, mirosul ar fi

putut să fie mai repede gustat de nervul zoologiei. Așteptare deșartă.

Căci unii din băieți îi plăceau înnafară de orice șocoteli, inima ei pulsînd cu aceleași impetuoșități dezinteresate ca inimile fetelor clădite după sintaxa naturii corectă. Zmalțul întrerupt al pieptănăturii părului viguros și nou părea pus cu o pensulă lată, în lame de lustru, sprincenele dure și genele groase dădeau ochilor o strălucire gravă, și fața palidă, întunecată pe liniile de contur cu un fulg de barbă delicat, răscolea săracile-i poște inocente. Ar fi atacat ea înții, ca o fiară blîndă, dar se înfricoșa de spaima unui refuz. Niciunul din candidați nu a putut să fie pornit împotrivit pantei accelerate pe alunecuş.

Unele cuvinte ar fi putut face introducerea unei sărutări : cîteodată ea putea să aibă aproape și senzația unei împreunări de buze prin conjuncțiile repetate de două guri odată, și silabele aduceau în salivă un gust. De cîteva ori s-a petrecut într-însa, alături de un student, o uitare de sine generoasă instinctivă, ca în dragostea împărtășită, care duce pe nesimțite la definitivele confuzii. I se părea că trece dintr-un element într-altul, și că se transsubstanțiază, în vreme ce tînărul de lîngă coapsa ei aștepta o replică documentată. Cînd se turbura între substantive și verbe, tovarășul de lucru nu o întreba măcar : « Domnișoară, ce aveți ? de ce v-ați oprit ? »

Stîrnită în sonoritățile-i secrete, între două chestiuni, mîna ei se ducea la pian, schițînd un tremur pe clape. Era un moment în care putea să fie luată pe

subt umeri, ca în două cîrji, și sărutată cu un suris pe gura crăpată cu limba. Ar fi simțit întîlnirea cu fiecare punct al trupului ei martirizat. «De acest lucru curent și vulgar, pe care îl practică și viermii, tu n-ai dreptul să te bucuri, îi spunea încet un fel de conștiință. E osînda ta. Tineretele astea vor fi înnăbușite de alte îmbrățișări, vlaga le va fi sleită de bunăvoie de frămîntările furișate în carnea femeii depravate.»

Dar candidații nu erau pătrunși de acelaș sentiment și respect pentru servitoarele casei.

Un latinist fusese prins de domnișoară cu sluga de la bucătărie, o gorjancă neagră, cu doi fluturi de aur de urechi rotunzi, printre zulufi, și cu salba spînzurată în jgheabul din sîn. Gura ei, ca o pecete groasă de ceară roșie, frîntă la mijloc, rumenea în scîrlionții pletelor ca un fruct între frunze, și ochii, umezi și licăritori ca murele, cu veriga luminilor galbenă-portocalie ca la pisici, se opriseră de cîteva ori ațintiți în privirea cărturarului, de mistreț. Pleoapele lui bătuseră în atingerea prin distanță, ca de fulgerul iute al unei oglinzi de buzunar, care aruncă din palmă țandăra soarelui într-un ochi. Oglinda era fierbinte și, dedesubtul ei, îl ocolea ca un șarpe moale, cu două șolduri pe două cozi, pofta somnuroasă a oltencii cu colțul fotei sumes.

Strugurii sînilor se jucau în spintecătura cămeșii de la grumazul puternic și gol, și rîndurile de mărgele

mărunte, pe bêtele întortochiate împrejurul mijlocului zvelt, păreau surîsul pîntecului furișat în brîu. Ei își puseseră unul altuia un gînd, însă nu putuseră vorbi.

Domnișoara era nedezipită de biuroul de lucru. Cînd servitoarea întîrzia flanela în scobiturile mobilierului, șterse de praf cu o atenție lenevoasă, «N-ai mai isprăvit?» o întreba plictisită.

Și olteanca nu prea isprăvea într-adîns.

Spălînd aplecată, cu spatele la ușă, șahul alb-albăstru al camerei de baie, într-o dimineată, durda gorjancă prezinta cu nevinovăție ochiului tînărului savant, care venea să-și continue programul, de supt poala cămeșii scurte, o despicătură conformată ca o prună vînată, cu relief palid cuprins într-un pînjenish. El se opri brusc pe coridorul învelit cu preș. Nestăpînit și uitînd unde se găsește, făcu un pas și închise ușa, ca un hoț. Înnainte de a fi putut fata să se ridice de pe brînci, el străpunse orbește, cu un geamăt ca un nechez al oltecii, rînza tare și aspră.

Scandalizată de o presimțire, domnișoara veni de-a fuga și dete de părete ușa uitată fără zăvor, tocmai cînd mărtișoarele țărăncii, înghesuită cu capul de zid și lovind cu creștetul faianța, scoteau sunete de cădelniți. Răbdînd cu o bucurie adîncă și utilizînd oftatul la perfectul simplu întrerupt, gorjanca bîlbîia o întrebare: «Ce făcuși, mamă, domnișorule?...»

Domnișoara fu cutremurată și scîrbită, dar și-a rectificat fără să știe, instantaneu, revolta, cu ispita irezistibilă a mînzei care a mirosit armăsarul. Scăpărînd

din mădulare, ea puse, tremurînd, cîrligul și încuie și a doua ușă, care despărțea, printr-un vestibul îngust, pentru peșchire, coridorul de baie. O urechelnită de foc o cutreiera din creștet la picioare și din picioare la ceafă. Ar fi voit să se intercaleze, să sufere maimuța ei chinuită, din două străpungeri una, și să fie izbită crîncen, cu aceeaș vigoare ritmică a spinărilor, puse una peste alta, încheștate la umeri și libere la șolduri. Lexicală, domnișoarei i s-a revelat brusc sensul unei zicale, pîn-atunci obscură, și spiritul ei traduse imaginea exact : « *Faire la bête à deux dos* ».

Femeia neagră se încovoia, clătînată pe laturi ca o luntre. Făcînd cîte o jumătate de pas cu șase picioare la fiecare zmucire și avînt și reîntîlnire mai dîrje, mai vioaie și mereu mai adîncă, grupul se deplasa, în spațiul confortabil dintre pereți, ca un compas cu mai multe vîrfuri. O tăietură de pepene spintecat cu bri-ceagul pe dunga lui, îi trecu domnișoarei prin fire și, halucinată, ea își lăsa să-i cadă fusta de satin, lepădă pantalonii băiețești de mătase. Cu mîinile-i frumoase de cimpanzeu se apucă de sînii tot atît de frumoși, de elastici și de mici ca ai fetelor cu spetezele drepte, și-i strînse, dementă, între degete, de vîrfuri. Un răcnet îndoit precipita finalul, și brutele, strînse mototol una într-alta, se prăbușiră dîrdîind, ca sub o lovitură de harapnic, despărțite în cădere.

Răsturnați pe rînă, vinovații își deteră seama că fuseseră văzuți de un complice care voia o participare. Nu mai era de spus nimic. Soarele cu strălucirile lui îi înveștmînta în odăjdii mari argintii. Inflăcărarea și

apoi adormirea ca în vis a ochilor, abstracta paloare alburie a feței, buzele ude, întredeschise, ca zambilele, picioarele albe, de la jartieră în sus, ciorapii de o gălbineală de trandafir, pantofii, un surâs de mare suferință al bărbiei, făceau dintr-un avorton o apariție drăgăstoasă, și frumusețea dorinței de înmugurire răzbea dintr-însa ca luminișul în florile unui stufig. Opreliștile de etică și de cultură erau zadarnice pentru împiedicarea pravilei luminate.

Viezure țepos și musculat, bărbatul trăia întâia oară a tinereții lui de mare zlătar o secundă de junglă. Abia împăcată, sălbătecia îi fu răscolită din nou, într-o urcare vijelioasă de vârtej. Cu o mână dedesubtul coapselor domnișoarei, care-i mînca gura, ca o rodie măcelărită, mîna cealaltă desfăcea țealele ce mai rămîneau animate de trup. Făptura lui de animal, obișnuit să lupte pe piatra pleșuvă în picioare, deștepta mitologia. Pornind pe dedesubtul genunchilor lăsați în legănare deasupra încheieturii coatelor lui și ajungînd cu palmele groase dedesubtul trunchiului elastic, el și-a ridicat prada de pe velință, treptat, pînă la o înălțime care s-a potrivit singură, bîjbîind. În puterea omului edificat pe tălpi și călcîie, ființa fragilă primi rupea lungă și sfărîmarea, străbătută în întregimea ei, în văzduh. Furtuna fu stîrmită pe rînd și de trei ori carbonizată de trăznet. Și cînd într-o gigantică opintire masculul izbucni, o leșie fierbinte ajunse pînă în falangele degetelor mici. Cărturarul fusese așîtat de toate mirosurile disprețuite în biurou; parfumele de

mare cucoană adăogau bucuriei brutale o nuanță. Carnea, chipul delicat, suspinul vorbit, șoapta de intelect și chiar caricatura catifelau violența, și în fapta lor bestială, dezgustătoare, tovarășii încercau beatitudinile exaltate ale lepădării de sine dinaintea unei porunci.

Împărtășirea cu pământul viu anulasă superstiția de slugă și de stăpînă în această posesiune a lui Lucifer pe din două, și după ce a căzut leșinată domnișoara, otrăvită de marea beție, sufocată și zbătîndu-se ca de-o agonie, olteanca, pervertită subit și patriciană, s-a tîrît, omblînd în genunchi pe covorul de sfoară, ca o ieșită din minți. Gura ei flămîndă ca un sex căuta să se istovească. Stăpîna se întoarse pe brînci. Obrajii, pleoapele, cerceul moale al urechii, bărbia femeilor, se mîngîiau de bărbatul înspăimîntat, ca într-o baie caldă, și, goale cum erau, tăbăriră amîndouă pe el, să-l devore, ca niște furnici deasupra unui greiere cu labelle frînte.

Povestea a trecut din gură în gură, și doctorul, trezit la realitate și muncit de rușine și de remușcări, n-a mai venit la ultimul examen și a dispărut.

Lumea universitară ajunsese să cunoască episodul domnișoarei, declarîndu-l totuș imposibil, din pricina fizicului nepoatei. Și de atunci o nouă virginitate, melancolică, se instalase pe încetul la domiciliu, și singurul care nu mai putea să creadă într-însa era bătrînul Somoșcheș, vizitiul.

În împrejurări, de care rămîne răspunzătoare natura, și bărbatul e în stare de grave nerușinări. Îmi aduc aminte o noapte, după cîteva pahare de vin. Un distins coleg, care căpătase o catedră de omiletică, ducîndu-se în încăperile strîmte din subsolul localului în care ne găseam, a rămas acolo o jumătate de ceas, emoționat de baba îngrijitoare. Natură puțioasă și perversită, aprinsă liric de băutură și precipitată în delir de mirosul complex al celulei, — creolină, mucagai și un putred derivat, — nu a putut-o părăsi fără o realizare profană a misticului instinct. Eruditul era mortificat, neputînd să-și explice puturoasa izbucnire a chefului vinovat, și căuta, ca vechii mucenici, o ușurare în confesiunea făcută la ureche, cînd se legăna scaunul cu el, între camarazi. Bătrîna, care putea să-i fie bunică, întîi a refuzat, lovindu-l în obraz cu măturica și cu fragmentele ei, intercalate în pămătuful de paie. Localul, situat într-un cartier de Bănci, era frec-

ventat de contabili, arhivari și misiți, clienți de biliard și table, ceea ce îndoise ofensa, și profesorul deveni antisemit. Mustățile lui brune și gura lui strînsă permanent pe un trabuc, ca o buză canină încrețită, fuseseră stropite cu crema suspectă a unui întreg cartier de specialiști ai dividendului și dobînzii.

Gustase el din această măduvă sau numai aroma ei îl excitase, adevărul este că nu a mai putut să iasă biruit. Bătrîna fu răsturnată în luptă între șomoioage. Crezînd la început că e vorba de un joc de bețiv, fără consecințe, cînd se simți palpată de un corp, pe care nu-l mai frecventase din tinerețe, ea se așează pecînt se putu mai confortabil pe colacul de lemn, participînd la deliciile macabre ale învingătorului, cu dezmorțite reminiscențe.

— Vrei să-ți fac o cafea ? propuse bătrîna, satisfăcută și recunoscătoare.

Abia atunci se dumiri nefericitul și abia atunci dete cu nasul într-adevăr în ceea ce făcuse. Un furnicar de ghîmpi reci se puse să mișune într-însul, ca niște păduchi ai arterelor, și el o luă la fugă, ca un disperat al vieții, care, voind să se sinucidă într-un heleşteu, își face vînt, repezindu-se de departe. Și bău injurios, litru după litru, ca să-și sugrume regretul și oroarea, și nu se mai putu scula cîteva ore de pe scaun, neclintit la masa colegilor lui. El fu în seara ceea și aspru și inspirat.

Baba, din cînd în cînd, crăpînd ușa din fund, a departamentului ei, și-l căuta din ochi, printre public.

— Te cheamă, îi spuneau camarazii. Ți-a făcut cafeaua...

Deocamdată, îi fuse groază de sine, o groază dramatică, zguduită, înspăimântată. Vîntrele babei îi aduceau aminte coșurile de pește acoperite cu saci ; îl impresionase regiunea dintre două organe unificate prin materii și duhori împrumutate. Dar, în sfîrșit, el se înfruptase din originalitate : niciun cărturar tînăr, pînă la el, nu mai *avusese* o femeie de șaptezeci de ani ! Pocăința i-a venit odată cu dispariția amărăciunii scuipatului de la beție, și, ca să-și curețe cugetul, profesorul se pedepsi cu opt săptămîni de cursuri, de conferințe și de articole moralizatoare pentru tot genul omenesc și pentru cel puțin cinci sute de ani. Omul are această superioritate asupra genului animal, socotind și cămila, porcul și rața, că se pocăiește și uită. El poate să iasă în priveliște, să predice iubirea, castitatea și credința, de-a dreptul din vomitură.

— Ți-ai «ratat o carieră briliantă», zise președintele : regret.

În vocabular precupeț, cuvintele lui alese se traduceau cu termenii «nu te mai întâlnești cu așa chilipir». Înțelesei că în locul sprijinului pe care îl puteam aștepta de la un maestru slujit cu foloase apreciate pentru prestigiul lui falsificat, voi avea de luptat cu o adversitate declarată. Mai bine.

Am acceptat cu bravură această alternativă. Bravura face parte din felul meu de a fi idiot. Când mi-au rămas șase frați în spinare, i-am strâns în spinare și i-am dus. Fata care mi-a plăcut mai mult am luat-o de nevastă, fără să o întreb măcar câte părechi de ciorapi avea. Încă studentă la o altă Facultate, un crai bătrîn de profesor, cu o casă de copii măgădăi, i-a făgăduit o situație strălucită, condiționată de un verb care nu se rostește la nicio vîrstă, dar care e activ numai pînă la una, și mai mult la studenți decît

la profesori. I-am tras berbantului cîteva palme. Un vlăjgan din fiii lui, cu o leafă mare în economia politică, mi-a cerut socoteală. Cît mă vezi de pipernicit și slab, i-am ars și lui cîteva.

Cînd nevastă-mea trebuia să fie la cel dintîi avort, am luat-o pe genunchi și i-am spus :

— Nu ! n-avem pară chioară, dar asta nu o fac : îl păstrăm și-l creștem.

Nu eram un brav ? Ba eram un brav. Și am fost brav oridecîteori mi-a rămas nevasta grea. Încă unul, nu e nimic : unde mănîncă trei mănîncă și patru, și așa mai departe. M-am simțit născut să-mi iau asupra toate poverile și să spăl toate ofensele omenirii. M-am băgat întodeauna unde era mai greu, și tot ce lepădau alții mi-am făcut un punct de onoare să devie datoriile mele morale. Cresc decînd am fost copil o mătușă cu un picior de lemn — și am adunat acasă unsprezece exemplare nenorocite de mîțe și cîini. M-aș devota oricărui scop făcut să mă copleșească. Cine are nevoie de un dobitoc blînd și sentimental, să vie la mine : sînt gata să mă sacrific. Nu e hoț pe lume, pe care să nu-l fi ajutat, și escroc care să nu-mi fi scos cîteva lacrimi.

Caritatea săracilor se cheamă devotament, și ca să fie etern asigurată a fost așezată între datorii. Am cheltuit-o mereu, ca un imbecil, și repetarea batjocurii cu care m-am ales stăruitor nu m-a descurajat. N-am suferit să mi se vorbească de rău un camarad și m-am identificat cu nedreptățile prietenilor mei, care, de cîte ori am avut nevoie de solidaritatea lor, deveneau teoretici și evazivi, invocau dificultățile vieții și ad-

ministrau lecții practice naivităților mele. «Altfel, nu ajungi niciodată să faci nimic», învățaseră ei să legisfeze. Frazele lor începeau, toate, cu «dacă» și «poate», primele cuvinte de sugaci ale lașității și care deplasează responsabilitățile și le scoate la periferie. Un argument concesiv și care se împacă lesne cu toate împrejurările, «ziua de azi», degradează principiile și caracterul, cu sensul că toate erau bune și juste numai pe vremea lui Platon, dar că astăzi substanțele s-au schimbat, păstrându-se din noțiuni numai cojile, cuvintele, și transportînd viața în retorică. «Trebuie să te adaptezi», adică să primești toate valorile în mărunțiș curent și să numeri cincizeci de ani gologanii unei bucăți de aur, cu care plătești sau vinzi peloc. Centimele reprezintă realități sufletești.

Prietenul meu Papă a fost numit ministru la o vîrstă la care se capătă gradul de lîină al caporalului. În fiecare dimineată, la orele șapte precis, el s-a găsit timp de ani de zile în vestibulul șefului de partid, unde galoșii, încă necurățați de servitoare, mai păstrau de jurîmprejur noroiul din ajun și unde umbrelele încă nu fuseseră scurse de ploaie. La 7^{1/2} șeful obișnuia să se întoarcă în pat pe partea cealaltă, și între două somnuri i se servea la perină cafeaua cu lapte. Prietenul meu ținea la onoarea să ducă ceașca el, în locul feciorului din casă, și aștepta la ușa dormitorului, atent la mișcările dinăuntru și cu urechea țintă — cu tava de metal. Auzul i se învoia respectuos cu ciuruitul lung, în porțelan, și conștiința lui făcea abstracție de zigzagul muzical, trecut succesiv prin mai multe

tonuri de instrumente și rostit după evacuare. Dacă i se părea, la pipăit, că se răcea ibricul de argint cu lapte, ministrul da fuga la bucătărie, unde conținutul era reîncălzit, pecînd, atmosferizat, el făcea glume cu servitorii, care-i ziceau, ca și cum aflaseră ceva mai mult decît frunțașii politici, încă dinainte de a fi numit, «domnule ministru».

Turnînd șvarțul și amestecînd cu lingurița să se topească zahărul din ceașcă, și numai în picioare, el făcea la patul șefului observațiile categoriei servile în care se complăcea, afirmînd că zahărul nu mai e zahărul «de mai nainte» și că afară de formula parvenirii totul s-a falsificat, — dădea raportul uneltirilor politice petrecute în timpul nopții, informat cum era din cîteva cluburi și cafenele, la telefon. Mușcînd din cornul scufundat în cafea, șeful asculta dormind și silindu-se, fără să izbutească, să puie preț pe trîncănelile și asiduitatea viitorului colaborator la guvern, recrutat boierește din semivaleți, ca altădată vătăfii dintre robi.

Cînd ieșea de la șef, după o jumătate de oră, băiatul adăoga un chihlimbar la șirul lui de mărgеле măgulite, și privirea lui, absentă din pleoape, era fixată pe idealul portofoliului cuvenit.

— Nu ți-e rușine, mă băiete ? i-am reproșat de ne-numărate ori. Din prostituție trebuia tu să trăiești ? ăsta e prețul unui portofoliu ? De-aia am citit noi sute de cărți împreună, le-am discutat, ne-am emoționat ? De-aia ne-am înjurat, de-aia ne-am tras într-o zi niște ghionți ? ăsta era visul nostru, să ne facem ce vrei tu

să ajungi ? Nu-i mai cîstit să dai lecții de filosofie unui băiat de cîrnățar, care își intelectualizează vlăstarele, și să înveți aoristul al doilea pentru bacalaureatul unei farmacistice ? Nu primești să-mi fie greață de tine ?

— Gulică, ți-am mai spus, ești un mare naiv, răspundea cu o siguranță de diagnostic politicianul, căpătată din autorii lui particulari.

El e ministru de mai multe ori, și eu mi-am luat abia doctoratul. Metoda !

Metoda e aceeași în toate variantele ; greutatea este să o inaugurezi.

Nu sînt în stare să mă lipsesc de oamenii metodei și de satisfacțiile ușor de împlinit. Alegerea mea nu șovăie niciodată, sînt atras de chinurile mici, de oamenii care nu au nevoie de slugoi ci de pîine, de leacuri și de prieteni.

Construiam în gînd aziluri, case pentru copiii orfani, curți cu cotețe calde pentru lighioanele abandonate. Aș face o țară și pentru muște, numai să se simtă bine. Aș desființa mîncarea de hoit, aș suprima abatoriile, măcelăriile, fripturile și aș recomanda tuturor poame, pîine, mămăligă, lapte și brînză. Aș dărîma închisorile, să nu se mai canonească oamenii. Am ștofă de reformator. Halal de revoluționar, care își începe realizarea omului nou de la saladă și lapte covăsit, și proclamațiile din iaurgerie !

Cînd plouă, mă gîndesc la cîinii fără adăpost și la toate lighioanele din păduri și din pămînt, pe care natura le face și civilizația le extermină pe generații. Dacă nu m-ar mânca lupii și nu m-ar mușca șerpii, am temperament să fiu un Mîntuitor al biologiei și să țin fiarelor predici de pe munte sau din copac. Mi-e milă de fiecare din ele, o milă profetică și sfîșietoare. Și sînt indignat de organizarea pe care și-a dat-o de univers omul acaparator. El a scris un Vechi și un Nou Testament ca să guverneze oamenii deghizați, și nu s-a simțit în stare să întocmească o religie pentru catîri și cărăbuși.

Nefericirea oamenilor vine de la ușurința cu care se lasă păcăliți, complicată cu orgoliul că pot și ei păcăli pe alții. Cu cît e mai absurdă minciuna, cu atît prestigiul ei sporește. O sumedenie de păpuși de cîrpă și paie țin lumea înlănțuită de oîlții și tărîțele lor. Dacă un cadavru a durat un timp, el se sfințește pentru că a durat, și cînd scuipi în el te faci vinovat, și soborul te trimite la spînzurătoare pentru un cot și jumătate de mușama înfășurată pe o momîie fâlcoasă. Fiind o vită care și crede și se și îndoiește, omul iese din îndoielile credinței excitat. E o graniță de-a lungul căreia trăiesc manechinele cu gîtul dat la strung, fără căpățîină, bont, și fără brațe, pe un singur picior, omul sintetic, — linia dintre ce știi și ce nu se poate ști. Aici se descaltă toți demagogii credințelor și ideilor și fac baie de picioare în sufletul tău. Ce putoare !

După doctorat m-am întâlnit cu nevasta și cu Ticu la grilaj. Ticu sufla din toate puterile în bomboana de porțelan a trompetei, maică-sa era fericită.

— În sfârșit ! zise.

— De ce în sfârșit ? am întrebat-o. Mi se pare că de-abia începe.

— Lumea îți aparține ! zise nevasta ca un Cezar, cu accent declamator. Faci ce vrei. E un sfârșit, nu e un început.

— Crezi tu că a venit momentul să poți face cuvinte istorice ?

— Dar cum poți ezita ? Mai este permisă îndoiala ? Ce, asta e puțin : Magna cum laude ?

— Ai grije să-l rostești cu *e* din *ae*. Dacă ții atât la ea, uite diploma, pune-o în poșetă.

— Te găsesc mai indiferent decât oricând, îmi atrase atenția, ofensată, nevasta. Așa te-am pomenit. Stai cu

undița pe mal zece ani, și cînd ai prins peștele îi dai drumul. Parcă n-ai fi realizat nimic.

Cuvintele nevestii-mi se resimt de o educație fabulistică și universitară. «A face» și «a nimeri» se numesc falacios «a crea» și «a realiza». Puncte de vedere, rezultate, spirit de observație, erudiție, valoare, lucrări...

Poate că era locul să mă umflu sculptural. Dar momentan mă ardea cumplit undeva.

— Îmi vine să mă p..., îi șoptii nevestii, sub impresia împrejurării. Mă țin de trei ore. Niciodată n-am regretat ca azi că nu sînt un cățel. Aș fi ridicat piciorul pe domnul președinte.

Un doctor cu conștiință de sine ar fi zis poate : «am o delicată necesitate inexorabilă la care nici nu cutez să mă gîndesc». Dar situațiile contradictorii în care mă pune nevasta mă fac moralmente trivial, ca la teatru, unde ființa masculină își cheamă bivolița, o parteneră monumentală cu fesele vaste, «chérie», și ca la tribună, unde un sinistru escroc se înfierbîntă pentru un mare «ideal». Ai vrea să strigi o dată : «pîrț !» și nu cu gura, cu organul competente, răspuns mai puțin pornografic decît pateticul strigăt al oratorului.

Nevoia ușurării se făcu exasperantă cînd trecurăm pe lîngă o trăsură. Cu simplitate și nevinovăție, un cal, la marginea trotuarului, își pusese în poziție tulumba.

— Frumos îți stă, zise nevasta, vorbești ca un căruțaș !

După doctorat, sfincterul trebuie intelectualizat și

el, și, trecut în sistemul materiei nobile, cerebralizat.

— Tu crezi că un doctor nu mai e un om, după examen, i-am răspuns. Așteaptă. Să mi se dea întâi o catedră, să funcționez vreo douăzeci de ani, să-mi fac principii, să-mi las țacălie sau barbă. Dar asta n-o să se-ntîmple atît de curînd : avem timp să ne mai păstrăm funcțiunile și cuvintele de-acasă și să ne mai radem.

— Nu te-nțeleg... De toamnă ai să fii numit, zise nevasta.

— Cu puțină caznă o să înțelegi, i-am răspuns. Președintele a rămas așa, cînd i-am spus că sînt însurat cu tine (splendoarea mea !). Voia să-mi dea, odată cu doctoratul, pe nepoată-sa și o catedră. M-am șters pe bot. Sînt compromis. Știe că avem și copii. Vasă-zică nici divorțul nu mai merge. Un student sărac n-are voie să-și aleagă singur nici nevasta, dacă e «băiat bun». Voi mai credeți că e de-ajuns o diplomă, și vă munciți să o căpătați. Dacă sticla e goală, eticheta nu-i de niciun folos. Eu sînt o sticlă goală : n-am avere, n-am relații, nu m-am integrat în nicio firmă. Mai rău, sînt o sticlă goală cu dop. Îmi lipsește pînă și romanul de a fi servit maturitățile voluminoase casnice ale unui dascăl scump, paralel cu senilitățile lui științifice. Un «băiat bun» și care știe să se descurce, nu neglijează sexualitatea familiei onorabile, de care se cramponează. Todeauna există măcar o mătușă, măcar o guvernantă, măcar o bucătăreasă, cu care se culcă șeful familiei și care e utilă în sugestiile ei. Un băiat, proprietar al unui apendice practic, face

tot ce vrea, dacă nu se sfiiește să-l exploateze, indiferent la mască, la zbîrcituri și varice ; băiatul bun închide ochii și își urmărește visul. În Universitate e ca la tipografie : interesează volumul.

— E o scuză pentru teama de a te măsura cu dificultățile.

— Îți aduci aminte de colegul Tiveanu ? Ce bine și-a aranjat el viața, numai cu câteva elemente. Întîi, s-a silit din răspuseri să-și alunge originile. Bietul băiat era ovrei, și, una din două, ori se făcea ovrei antisemit, ori creștin ostentativ, cu o teorie spirituală împrumutată de la un filosof teologic rus. A fost cuminte, riscînd mai puțin și alegîndu-și alternativa tradiționalistă. S-a sfiit să facă naționalism direct, de teamă să nu se împiedice din împlinire de vreunul care l-ar fi cunoscut și s-ar fi jignit de atitudinile lui înflăcărâte. A cîrmit puțin și a luat-o ocolind religios, ceea ce nu putea să scandalizeze nici pe creștini și nici pe ovrei. La urma urmei, tot la sinagogă o să se întoarcă, odată și odată, și-ar putea zice Avrum : omul trebuie să trăiască, are și el afacerea lui. Și-a schimbat numele, topit în terminologia valahă, și și-a făcut o emblemă. E mare deosebire între « Regina leilor », cu această ortografie, și « Domnul nostru Iisus Hristos » ? Tot o firmă...

S-a mai gîndit cineva, cînd l-a văzut între parcliseri și lumînări, că poate fi Tiveanu « jidan » ? Ferească Dumnezeu ! S-a îmbrăcat curat și cu dungă, a purtat guler alb frumos, și-a luat doctoratul, a publi-

cat esuri seci și grave, și-a făcut un mic samsarlic din aprecierea literaturii și a cugetării, și s-a însurat cu o nepoată de savant din publicitate, îmbogățit din scuipătoarea spitalelor, și care, mi se pare, s-a nimerit să fie și el tot un coreligionar cu obârșiile întortochiate. Băiatul a luat zestre mare, culeasă cu pinseta din cea mai pură flegmă, sută la sută bacili. Colegul s-a plasat.

Și ce-mi vorbești de titluri ? O să-ți spui la ureche numele unui mare potentat care nu știu dacă are cele patru clase primare, cerute unui ucenic vopsitor. El face și desface numai cu îfosul și atitudinea. Are un prețios defect de amănunt : e analfabet. Dacă vrea să scrie «cum veți voi», el scrie «cum îți voi», și acest *îți* e una din catastrofele lui gramaticale, fiindcă îl găsește unde se așteaptă mai puțin. El crede cinstit că *îți* are două silabe, ezită să-l scrie întreg la coada unui rînd, și, despărțindu-l cînd după *i*, cînd după *t*, dă drumul literii ce-i mai rămîne în condei, în capul rîndului următor, cam cu îndoială. De unde crezi că și-a căpătat acest magnat autoritatea ? Două articole de toaletă i-au procurat-o : bandajul unei cucoane trecute și șervetul soțului ei. Pe doamnă o servea cu canula personală, la domiciliul ei, iar domnului îi înlesnea înțîlnirile galante în garsoniera lui, discret cu sfințenie în asocierea tainică a problemelor amîndouă, satisfăcînd pe doamna geloasă de soțul ei printr-un coit persistent și asigurîndu-și recunoștința soțului, salvat în păstrarea intactă a rigidităților morale.

— De-acum, i-am spus nevestii-mi, să-mi stabilești un program de activitate optimist, pe care îl voi executa întocmai. Eu mi-am făcut toată datoria. Ai să-mi indici pe cine să vizitez, cu cine să vorbesc și ce să cer, și, considerându-mă în serviciul familiei, mă voi comporta ca un codoș al diplomei mele. În numele meu și al meritelor dacă aș vorbi, mi-ar veni să rîd. Și-acolo unde vei crede că trebuie să te duci întîi tu, nu șovăi, du-te și fă introducerea, cu toate că te-ai cam trecut...

— Bărbat ești tu ? zise nevasta. Niciodată nu te-am văzut mai laș, ca atunci cînd trebuie să iei o hotărîre. Întîi și întîi, se înțelege de la sine, trebuie să te duci să vezi pe nașul, despre bună-voința căruia mi-ai cîntat zece ani. Să te văd !

Avea dreptate. Nici nu mă gîndisem.

«Nașul», acela care ne-a cununat, și ne-a botezat copiii, e, cu denumirea lui conjugală, «Ministrul». E adevărat, capitalizase pentru mine intențiuni. «Adu-mi tu numai doctoratul, mi-a spus mereu Ministrul, și mă-nsărcinez eu cu restul. Tu știi că vorba mea e vorbă.»

Dacă un ministru exprimă, pentru public, oarecare lucru egal cu nimic, nu tot așa se întâmplă în casa noastră, unde Ministrul e criteriul, autoritatea și suma tuturor dimensiunilor. El joacă rolul Moșului și al Mumei-Pădurii, și prestigiile lui ne sînt utile și în educația copiilor. — «O să te spui lu Ministru» e o sentință care sperie și cuminește. De ea atîrnă nota aproximativ mediocră din catalog, spălatul pe dinți, curățitul unghiilor, scaunul cotidian : toată toaleta. Fără evocarea Ministrului e cu neputință de luat uleiul-de-reșină și untura-de-pește, și, în ființa lui timorată, stau, ca niște nori estompați în cer, și așteptările improbabile ale căsnicieii. Copiii l-au văzut de cîteva ori pe Ministru, venind între cadouri și silindu-se, rece și radical, să glumească fără plăcere. Convingerea lui intimă este că un copil însemnează scutece și diaree, devenind foarte tîrziu vot. Pînă la vot și după vot, individul stă grămadă în științele naturale, de unde îl trezește la interesele superioare ale Statului o perioadă electorală. El se face afiș, discurs, întrunire publică, principiu, program, și în această fază colorată trăiește cîte douăzeci de zile la patru ani, la trei, la doi și rareori mai des, — și se face iarăș cenușiu,

Întrînd în eclipsă și în regnul vegetativ. Singur Ministerul de Finanțe se mai ocupă de el.

Ministrul e oaspetele nostru de două ori pe an : o dată ca invitat ginecologic și nupțial, și o dată spontan. După dorința lui categorică, botezurile s-au petrecut în strictă intimitate, displăcîndu-i să procure răgazuri oamenilor care beau și conversează, pentru întrebările indiscrete. În calitate de mîină dreaptă a șefului, el își rezervă rolul de a și-l scărpinga pretutindeni unde-l mănîncă, fără să primească să fie întrebat ce-l ustură mai viu pe posesorul lui anatomic. Între foștii noștri colegi, cei mai mulți n-au ajuns miniștri, ca să mai poată păstra relații cu un ministru, pe supărătorul fost picior de egalitate, continuat peste liceu și universități. El, Ministrul, s-a intercalat în elementul mistic, e porțiune din miez. Sîmbure de grăunte, constrîns la o atitudine de secrete și de întunecimi sacre, de unde este pus în funcțiune universul local. El nu mai poate fi întrebat și nu mai poate răspunde. Numai dă din cap sau un răspuns în doi peri. Cel mult poate intra în polemică și în război politic, însă cu specii de egali și numai de la o tribună. Noi n-avem acasă tribună și stăm cu toții în trei odăi cu scaune mici.

— Viu la tine, dar știi, să nu mă întîlnesc cu...

Îi scapă, cum se zice, numele, deși îl obsedează. Imensele lui preocupări îi știrbesc memoria minoră în folosul Statului și al binelui național. Acel «Cu» s-a întîmplat să fie odată la un botez, și bietul Ministru a trebuit să se lase analizat și scrutat cu instrumentele

insuportabile ale unei vechi colegialități și actuale antipatii. Ministrul meu se bucură de-o opinie detestabilă la toți foștii camarazi și oameni care s-au apropiat de el. Nu i-a zis niciodată «Binevoii, vă rog» și «Primiți, domnule ministru». O seară întreagă i-a dat cu «Bine, mă» și cu «Tu»... și o dată i-a zis «Moăș'ta pe gheață». Dintre oamenii cu adevărat mari, singurul Dumnezeu mai permite pronumele confidențial și stilul simplificat.

Cînd intră la noi, el vrea să dovedească starea de prietenie cu care ne onorează. Ne ia pe genunchi copilul cel mai mic în serie, speriat pentru că el e Ministrul din cosmogonia casnică. Și începe o poveste goală, o anecdotă searbădă, ca să intereseze pe fini. Fiindu-le interzis să zică «nașule», ei trebuie să zică «Domnule Ministru», dar domnul ministru, cu ochii halucinați în ochelarii lui de miop, se pomenește că-și uită povestirea, gîndindu-se brusc la o chestiune, cum se zice, vitală. Pune copilul jos și scutură dunga pantalonului, profanată de contact.

Vecinii ne-au scos vorba că Ministrul «se ține» cu nevastă-mea. Dovadă că ne seamănă cu el copiii ca o picătură de apă... Cel mai mare cînd rîde e leit Ministrul, și fetița are un tic al căutăturii revelator... De altfel, umbletul e acelaș, statura aceeaș, nu încapе nicio îndoială. Ce-a văzut Ministrul la nevastă-mea, ca să vie tocmai în mahalaua asta după ea, e de neînțeles... Dar cine știe ce calități ascunse o fi avînd : o femeie se cunoaște numai în pat, — afirmă chiar femeile, repetînd acasă dialogurile prinse la teatru, be-

rărie și în tramvai, aplicate la căsnicia noastră... De urâtă e destul de urâtă și are un șold și un umăr mai jos... Ba mi se pare că și șchioapătă nițel : își ascunde infirmitatea, afectînd eleganța piciorului tîrîș. Și-i rea ca o năpîrcă. Bate slugile și nu le plătește, reclamîndu-le la poliție că au furat, și nenorocitele mai mănîncă bătaie și la comisariat... Așa e cînd ai rude la Ierusalim... De peste tot locul am plecat cu chiria neplătită și ne place luxul... Și nici nu se pare că sîntem români... Eu trebuie să fiu armean sau grec, și nevas-tă-mea nu se poate să nu fie nemțoaică perversă, sau poloneză... Nu mai putem trăi de străini, vorba lui Eminescu : «Vai de el român săracul, îndărăt tot dă ca racul»... Auzi unde să ajungă ! Ne ia și miniștrii... Te poți aștepta la orice de la niște venetici...

Într-o zi, am găsit pe poartă, mîzgălite cu tibișirul, de către un «bărbat politic» de prin cartier, o serie de principii interpretate.

Eu îmi cunosc cu de-amăruntul coarnele, dar mă simt bine cu ele... S-ar putea să nu știu ?... Se poate păcăli omul o dată, dar mereu, e inadmisibil... În fiecare an se naște cîte un plod... Ce rușine ! Mai bine să fii săracă și cinstită, zic femeile care ne pizmuiesc, geloase de fericirea care ne-a găsit.

Toate aceste șoapte, zvonuri și analize, mi-au creat în cartier o situație de om foarte salutat. Sergentul din post îmi consacră toate pozițiile de respect profesional reglementat, ca unui domn a căruia soție îngrijește de genitalele unui ministru. Comisarii mă flatează cu titlul «domnule doctor, să trăiți», percepătorii

mă ocolesc, electricitatea și apa nu mi se închid, procedura proceselor mele rămîne todeauna neîmplinită.

De la cartier, autoritatea mea s-a întins la centru, în cafenele și Bănci. Nimeni, evident, nu poate influența pe Ministru, un bărbat de o cinste guvernamentală exemplară. Totuș, există un om al lui, care face din el ce vrea. El lucrează direct sau prin nevastă.

Domni foarte eleganți și-au scos întîi pînă la pămînt pălăria, altădată au adăogat un surîs, a treia oară s-au oprit în dreptul meu cu capul gol și m-au întrebat : «Ce mai faceți, domnule doctor-?». Dacă am întrebat : «Dar dumneata cine ești ?», individul mi-a răspuns : «Un admirator». Admiratorul era un «om de afaceri». Unul s-a ținut după mine ca după o femeie, nemaștiind ce să mai întrebe, cînd și-a terminat cuvintele alese, voind să atace un subiect și neîndrăznind, căutînd să înceapă și șovăind. Mi-a vorbit de cursele de motociclete, de invenția radiofoniei, de nevoile urgente ale orașului, la fiecare vitrină, în dreptul căreia mă opream ca o domnișoară, ca să-l descurajez și să mă lase în pace. În pauzele lungi ale unei elocințe stupide, el dansa în dreapta și în stînga mea, făcîndu-mi loc unde era destul, scoborîndu-se de pe trotuar fără trebuință, lăsîndu-mă să trec înnainte, oferindu-mi trotuarul de peste drum. Omul voia să-mi propuie o treabă. A salutat fără să mai insiste și a plecat. Își făcuse afacerea. La o distanță logică, un al doilea individ îl urmărea pe el. Am surprins un crîmpei de confidență.

— Ai tranșat ?...

— Se face. Diseară m-a chemat la el acasă. Dar nu vrea acreditiv la Bancă, vrea peșin și plățiți înnaainte. Pînă diseară ai timp să te gîndești...

Un rînd întreg de samsari aristocratici au trecut pe la mine, cu barbă, fără barbă, rași peste tot sau numai pe fălci, dar unul și unul în ceea ce privește distincțiunea verbului, a gestului și a politeței, avînd proiecte cu englezi, cu suedezi, cu slovaci și italieni, putînd aduce arme, bani, căi ferate, armăsari, mărfuri, submarine, de tot ce ar avea Statul nevoie.

Am fost solicitat să intervin pentru permise de export și de import, pentru valută, pentru cumpărări de imobile, foarte potrivite cu o administrație publică, pentru influențarea licitațiilor, pentru punerea în libertate a tîlharilor, pentru diplome și certificate, tarife vamale, pentru furnituri, pașapoarte, expulzări... Eu eram obiectul de atenție al bărbaților, și nevastă-mea al femeilor, cîteodată al cucoanelor cu ce se cheamă o bună situație socială. Am fost numiți la locurile de onoare ale societăților care aveau nevoie de personalități cu lanț și cu tot-la-canal, — și în toate astea iluziile solicitorilor speculau proprietățile politice ale unui bideu. Ei voiau să trăiască variat și voluminos din spermul pe care presupuneau că-l lasă Ministrul la mine acasă. Unele afaceri luau forma proiectelor de lege, avînd asigurate adeziunile unui grup parlamentar și al unui al doilea ministru, anticipat de acord. A venit la nevastă-mea soacra acelui ministru în persoană, un ministru posedat de un înnaalt idealism social, și, față de reticențele și rezervele ei, i-a afirmat

cîte zeci de milioane a cîştigat ginerele, lucrînd un tarif vamal cu uşile încuiate, şi cît era să-i producă o conductă de benzină dacă nu pleznea pe drum, odată cu portofoliul lui. Mi s-au oferit sume mări pentru stîlpi de telegraf, pentru traverse, pentru căruţe de pietriş, pentru o sumedenie de materiale care îmi închipuiam că nu pot să dea naştere unei strategii politice. Am aflat că furnizorul de piatră al unui judeţ era popă... El cumpăra căruţa, de la un minister, cu cinci lei, şi voia s-o vîndă altui minister, la o distanţă de doi kilometri, cu trei sute de lei, protectorii lui politici aprobînd să i se plătească numai o sută douăzeci de lei căruţa.

Ziua cînd s-a știut aproximativ că Ministrul mă vizitează numai de două ori pe an acasă și că nevastă-mea își împarte muzeul secret numai cu mine, a fost o deziluzie. Telegramele, vizitele au încetat brusc. N-am mai primit nicio propunere, invitațiile și felicitările nu s-au mai îngrămădit în cutia mea de scrisori, — și nu mai m-a salutat niciuna din sutele de pălării respectuoase, lăsate pînă la genunchi la trecerea mea. Lumea mă pedepsea că se păcălise și mă disprețuia ca pe un incapabil. Mi-am auzit agreabila calificare de dobitoc. Să fii prieten cu un ministru care vine la tine, să ai o nevastă drăguță și să nu se culce cu el, era aproape o murdărie. Cine o să ne înlesnească afacerile, atunci? Un soț inteligent și om de inițiativă, destinat să facă avere și să trăiască larg, n-are nițiodată destul sex feminin în familie, ca să alimenteze un ministru, și el știe să i se facă șperțul primit și căutat, devine omul măcar al unui ministru,

aproape fiecare ministru avînd un om în ochii cărui el nu-i nici atît de mare nici atît de pur pecît îl crede adversarii și partizanii.

Un model de excelent om de afaceri e domnul, al cărui nume se șoptește la ureche, dar el s-a retras din circulația șperțului, pregătît sufletește să dea poporului, ca un mare misit al lui Dumnezeu, niște table noi ale legii și o lecție de mare onorabilitate chiar foștilor tovarăși de trafic. Zece ani el a fost agentul de introducere al tuturor afacerilor compromise, pînă la rînturile fraudelor și al escrocheriilor gigantice, mijlocitorul oricărei ticăloșii care putea să-i procure un beneficiu de la douăzeci de mii de lei în sus. Ghiozdanul lui de piele fină, cu catarămi ostentative, transporta de la o autoritate la alta puroiul din care se hrănește o clasă de pești, de pezevenchi, de asasini virtuali, expuși uimirii publicului naiv în vitrina cu cristale vaste ale unei inexplicabile opulențe. Și puroiului din ghiozdan i se adăoga putregaiul și gunoiul purtătorului, totul așezat grămadă și frămîntat, ca un aluat de spurcăciuni variate, într-un automobil de mare lux, cu secretar tînăr, care-i desfăta ceea ce-i mai rămînea incomplet hîrțuit seara din nevastă. Între soț și soție, o femeie într-adevăr frumoasă și inteligentă, intervenise, la experiență, un contract de cincizeci la sută. Înțelegînd ce a urmărit bărbatul, care a distins-o cu oferta lui matrimonială, în ziua cînd, fără forme și fără condiții, blana lui de samur, luată pe datorie, a intrat ceremonioasă în locuința ei

umilă, dereticată de o mamă chioară și adaptată, după câteva săptămîni, cu împrejurarea, ea s-a hotărît să servească scopurile soțului pînă la capăt, servindu-se pe sine paralel, însă fără să-i rezerve lui, din albumul ei secret, nimic ; ceea ce vexa pe soț foarte rar, atunci cînd, printr-o subită pervertire a demnității lui normale și influențat de un film sau subt imperiul unei dezamăgiri de varieteu, visa să fie primitiv și fericit și se întorcea la nevastă... Ea a suportat, cu bravură și cu cinism și jucîndu-și rolul cu un temperament înscenat deosebit pentru fiecare, bărbații cei mai detestabili și flacoanele vărsate în piesa ei mecanică esențială, ca un ulei cu vîscozități variate, cele mai diverse. A făcut să-i tremure în brațe ființele scheletice, cuprinse de voluptăți de morgă și de mormînt, fără scîrbă evidentă, oferindu-se pasiunilor cadaverice și babalîcilor refuzați de toate femeile, cu un entuziasm calculat. Și-a dat tinerețea fierbinte moșnegilor, răscoliți de un medicament și îmbătați de potențe fictive : a participat la abjectele lor cotrobăiri, i-a asistat căzînd din pat, cuprinși de un sughiț de agonie și horcăind lîngă oala de noapte, cu limba băloasă, pe un covor. Le-a scos din înghițitoare gingiile de cauciuc cu dinți și măsele false, cu care se înneceau în momentul spasmului artificial ce le scutura măduarele. I-a simțit urinînd, în loc de alt rezultat, la finalurile care confundau o funcțiune cu alta, substituite. Tinerele-i înmuguriri au fost rumegate și morfolite de buzele bătrîne și de fălcile dezarticulate. Au pipăit-o toate stricăciunile, și ea le-a acceptat pe toate,

supusă capriciului dement și febrei extravagante, plătită în autorizații și exclusivități.

Pentru că autoritățile erau de obicei bătrâne și singurele cu adevărat eficace în proiectele și furniturile urmărite, specialitățile fermecătoarei persoane se limitaseră la septuagenari și la oamenii urâți, schilodiți congenital sau prin accident, de o infirmitate a portretului hidoasă. Se întâmpla ca bărbatul cel mai hidos din epocă să fie și deținătorul celor mai depline puteri pentru estorcarea milioanei bugetare. Rareori s-a putut ivi, în patologie, o figură atât de înspăimântător derivată de la modelul ei uman, un hibrid monstruos și imposibil, o corcitură mai fenomenală, ca dintre un cimpanzeu retras în scorbură lui cu o broască îndelungat fornicată, și cu burta-n sus și culcată pe burtă. Acestui amant cu pielea jupuită de o maladie bizară, permanentă, interpusă între rîie, sifilis și lepră, i se descamau pometele roșii și bărbia violetă, de straturi suprapuse de pelicule dermice transparente. Obrazul lui in-folio se răsfoia succesiv, ca o testea de foite de țigare. Personajul părea confecționat din pojghii de parafină cojite la infinit. Toate materialele interne și externe din care era construit și improvizat, se împărechiau după o formulă satanic fantezistă, și omul părea că se născuse fără sînge, ca mușamaua, din doi surogați, mascul și femel, ai unei fabricații de pegamoid. Buzele uscate erau presărate cu un praf ca de cîrpă scrobită, și o suveniră de păr tocat îi îmbrăca un craniu jumulit ca o perie veche. El nu

avusese niciodată sprincene, gene și mustăți, urechile păreau răskoapte ca mucavaua, și în pleoapele de hîrtie sugătoare ochii erau găuriți ca din două împunșături cu creionul roșu.

Aparținînd unei familii bogate, mumia lui ar fi putut să se alipească de o fată de naștere bună. Toate fetele, toate văduvele, mătușile, bunicile, au fugit de el. L-au alungat servitoarele și l-au batjocorit prostituatetele, lăsîndu-i o foame de femeie care-i muncea măruntaiele aprig. Acestui vampir bugetivor, care se cojește permanent, ca o bubă uscată, frumoasa cucoană a unui bărbat care nu a putut, ațîtat de venericele acumulări ale soției, nici să o îmbrățișeze, i-a dat cu mare belșug tot ce i-au refuzat și femeile slute, și el s-a înlănțuit sexului ei cu o sinceră și extravagantă devoțiune. Pantofii ei au fost umpluți cu măr-găritare, între sînii ei statuari au curs grișuri de aur, baia ei sexuală a fost făcută cu șampanie, și fericitul soț și-a însușit comenzi de sute de milioane, trecute pentru executare mai departe.

O activitate lascivă imensă a strîns ca la o crăpătură cu secreție de miere, a unui ștubei scorbuos, în jurul sexului, toate muștele și lipitorile mari ale politicii. Trecînd dintr-un alcov într-altul și rostogolindu-se în noroiul finanței cu cîte zece potentati odată, prinși de pulpele masive și roze, doamna a dominat o epocă politică și socială. Recomandația ei făcea profesori, directori, subsecretari, șefi de cabinet, deputați, licențiați. Despre ea spunea un ministru bătrîn că e singura femeie care-l mai poate ațîța prin

miros, și că mirosul ei caracteristic era atît de pronunțat încît începuse să-i miroasă și bărbatul și să excite pe ministru și el.

— E singurul om care mă dezgustă total, spunea ministrul, dar singurul căruia nu-i pot refuza nimic, din pricina mirosului nevestei.

Ședințele amoroase ale acestui ministru, care nu se mai simțea potent decît în vecinătatea ei, durau, ca la pisici, cîte o jumătate de zi și de noapte. Cînd nu mai putea să fie găsit nicăieri pentru o urgentă și încurcată chestiune de Stat, pe care nu o putea delega decît competența lui recunoscută, el era pe sofa doamnei, la domiciliul ei, o casă clădită așa, ca automobilul lui să intre și să staționeze fără să poată fi văzut, în corpul scării de la ușa principală. Soțul se absentă de acasă oportun, și cînd rămînea, în sfîrșit, singură, soția, din odaia de baie, unde își înfrăgezea tonul pentru un alt amant distins, primit peste două ore, telefona soțului, care venea să primească indicații asupra stadiului afacerilor în curs, pe cînd doamna își lustruia cu lac de sînge unghia mare de la un picior, în gaura căreia strecura un cerceș cu perlă.

Tonul făgăduielilor naşului, care nu poate fi nici exprimat în muzică, nici cuprins în calificative, se asorta totuşi cu intenţiile, dar îmi da o nelinişte vagă, ca şi cum m-aş fi uitat de pe dinafară la un lucru frumos, pe o fereastră lipită cu hîrtie. Oamenii politici au felul de a gîndi al prietenului meu, jumătate clar şi jumătate obscur, şi care nu se învaţă la nicio universitate şi în nicio carte, şi în care totuşi excelează toţi, indiferent de program şi de partid. Unde îl învaţă şi cum, cu atîta perfecţiune încît pot să fie, prezintînd o stăpînire de sine permanentă şi o seninătate imperturbabilă, reproducerile exacte ale unui singur model de caracter? Prietenul meu nu poate nici să afirme nici să tăgăduiască, el nu ştie să zică «da» întreg şi «nu» întreg, negaţia avînd tendinţă afirmativă şi afirmaţia tincturîndu-se negativ. O cultură interioară a sensurilor le nivelează la omul politic pînă la împrumut şi substituire; el

calcă jurămîntul în secunda chiar cînd l-a prestat cu solemnitate. Ministrul meu, facil în făgăduieli exagerate, le minte din calcul și le uită din temperament, înfricoșat de scadență și totuș tărăgănit de față de clienții lui, împiedicați încă de la disperarea finală de mîzgălitura unei nădejdi spălăcite.

Anticamera lui ministerială, de cincizeci de ori mai încăpătoare decît biuroul, e aglomerată de sute de persoane, care se succed la ceas. De-a lungul și latul pereților, băncile de catifea sînt ocupate, între console și oglinzi, ca o sală de spectacol, improvizată sub un cort de bîlci și în mijlocul căreia trebuie să se producă un cal cu clown. Fumatul e pretutindeni «strict oprit», și se fumează intens sub cartoanele care-l interzic. Ministrul nu poate să fie deranjat : lucrează. Diplomatul unei țări amic i-a adus o cutie de țigări de contrabandă și-i povestește anecdote de ambasadă din cariera lui în zigzag : optzeci și cinci la sută materialul intelectual : femeia și bețiile. Pentru psihologie, șefii-de-cabinet au înscris, cu creionul roșu într-un bloc, pe fiecare solicitator, și foile, mereu remaniate, reproduc, în ordine variată, numele trecute pentru a zecea oară pe curat. Munca mintală a tinerilor valeți, recrutați din tineretul cu titluri al familiilor politice, este evidentă : ei sînt datori să prezinte înăuntru o listă gîndită, cu sublinieri și semne. Ministrul a mai aruncat douăzeci necitite la coș. Dar dacă a fost înscris, vizitatorul, mai ales din provincie, și care așteaptă de o săptămînă ziua de audiență în redingotă, se socotește asigurat și autorizat de un

drept să nu se lase emoționat de monotona trecere a orelor goale, și își recompune, în colțul lui, discursul învățat pe derost. Când, cu o voce seandată, directorul șefilor-de-cabinet anunță că domnul ministru a plecat pe o scară din dos, chemat de urgență la Prezidenție, o sută de oameni se scoală în picioare, fiecare cu o atitudine și o frază.

Vine de trei săptămâni în fiecare zi, și domnul ministru nu se gîndește că stă pe cheltuială ! E extraordinar !... Iar a plecat la Prezidenție ?... N-a primit răspuns la niciuna din petiții, și cînd se prezintă în persoană, poftim !...

— Să-i spuneți domnului ministru că a venit domnul Costescu de la Buzeu : atît, — și o să înțeleagă.

Dacă Ministrul nu pleacă nici la Prezidenție nici la Palat, și dacă nimeni nu l-a chemat la telefon de urgență, ca pe un medic caraghios, el apare în ușa biuroului, înaintea spre mijlocul anticamerei vaste, extrem de cordial dar expeditiv. Un solicitator schiop, ajutat de un baston, alunecă pe parchetul lustruit și ajunge la picioarele ministrului ca în tobogan. Ghiozdanul, pălăria, bastonul, au sărit în trei direcții, și, înainte de a se putea scula de jos, el și-a început și discursul. Democratic și fotogenic pentru demagogie, Ministrul aleargă după bastonul și pălăria vizitatorului și i le dă, dîndu-i și mîna ca să-l ridice. Dar invalidul care dă naștere unei demonstrații gratuite a democratismului Ministrului, nu e un erou de război. E un plasator de bilete pentru o reprezentație, care nu se ține niciodată, — și vrea să vîndă ministerului un

carnet de asemenea bilete. Cu acest om, accidentat printr-o cădere din tren, după ce l-a ajutat să se scuture de praful pantalonilor, Ministrul poate să fie radical :

— Viņo peste două săptămîni.

— În ce zi, vă rog ? Că are loc reprezentăția.

— Vezi și dumneata, îi răspunde Ministrul, trecînd la un vecin.

— A ! ce mai faci, domnule Grigore, ce mai face doamna Grigore, ce vă fac copiii ? Ce bine îmi pare că te văd !

Vizitatorul nu este domnul Grigore, dar nu cutează să-i schimbe Ministrului bunele dispoziții.

— Cu ce te pot servi, domnule Grigore ?

Vizitatorul ar voi să fie domnul Grigore, și tace ca să nu se trădeze. Cît poate să fie Grigore, el tace, dorind să-l exploateze pe Grigore în folosul lui, și nu cunoaște nuanța de tranziție de la domnul Grigore la el.

— Cred că n-ai venit numai ca să te uiți la mine, apasă Ministrul, crud cînd poate să fie crud.

Un rînjel mai descoperit al solicitatorului îi dă bănuiala că s-a înșelat, că solicitatorul nu este domnul Grigore, și îl supără ideea că s-a putut înșela, supărat mai mult cînd își aduce aminte observația medicului curent, că i-a crescut presiunea arterială. Îi scapără pe dinainte cuvîntul «senilitate» și se supără și mai tare, încruntat.

— Mă numesc Gumilacev, zice străinul, cu accent : sînt din Cadrilater. Am venit să vă rog...

— De ce nu mi-ai spus numaidecît că nu ești Grigore ? întreabă Ministrul. Nu-mi plac figurile care dau naștere la confuzii.

Domnul Gumilacev, notabil din Dobrogea de sud, venea cu o însărcinare culturală din partea coloniei, adunată într-un ateneu, și primise împuterniciri după un an de discuții și prin proces-verbal. El vedea dărmată o muncă întreagă din pricină că semăna cu domnul Grigore.

— Nici nu puteai să fii Grigore, cu accentul cu care vorbești. Trebuia să deschizi gura numaidecît. Tăcerea dumitale e mai mult decît o îndelicatețe.

Ministrul citise într-un autor de specialitate că depozitele de materii străine transformă arterele în «tu-yaux de pipe» și se simți deodată canalizat ca gazul aerian și ca apa la domiciliu, cu țevi de fier și plumb, și avu senzația că un segment al creierului i s-a osificat. Trecu la următorul.

— Ce vrei dumneata ? Spune repede că sînt grăbit.

— Ai aerul, colega, că nu mai vrei să mă recunoști. Vasile Cîndea !

— Ei, dar tare te-ai mai schimbat, Vasile !

— Într-o lună de zile ?

— Cum într-o lună de zile ? zice Ministrul, speriat.

— Păi, n-am venit la dumneata la cincisprezece luna trecută și mi-ai spus să viu după rezultat la cincisprezece ale lunii curente ?

— După rezultat ? Ministrul nu-și mai aduce aminte. Îl străbate un fior din medicina arterosclerozii.

— Ți-ai lăsat barbă, zice Ministrul, care caută un punct de certitudine.

— Da, de acum douăzeci de ani. De rîndul trecut, am venit tot cu barba asta.

— Condu' pe domnul în biuroul meu, oftează Ministrul, descurajat și enervat. Așteaptă-mă pînă isprăvesc cu «ăștia». Vorbim pe urmă. Ministrul voia să-l păstreze pentru analizele lui, ca pe o radiografie în care avea să-și identifice bănuielile.

Ceasul din părete, care reproducea glasul turnului Sfîntului Marcu, bătu, rar și egal, de douăsprezece ori, și Ministrul, distrat de o stare de reverie, propagată în sala de audiență, uită să treacă la alt vizitator și rămase un moment gînditor, cu fruntea plecată, ca țăranul lui Roty în cîmpie, la toacă, și rugîndu-se în dreptul chivării medievale a unei biserici de țară.

Cuțiile cu bomboane sînt niște diminutive bine-cuvîntate ale principiilor, îndatoririlor și sentimentelor, fără să prezinte inconvenientul buchetelor de flori, care indică un început, față de cutia de bomboane, purtătoare de finaluri. De cîte ori Ministrul îmi trimite o cutie cu bomboane, am un presentiment și-mi vine să o arunc pe fereastră. Cutia cu bomboane sosește de ziua mea, de ziua nevastei, de ziua copiilor : un kilogram de ciocolată. Ieftin : două sute de lei. Ele s-au înmulțit decînd sînt doctor în litere și decînd nu-l mai pot vedea ca mai înainte pe Ministru. Fugînd de mine și de precizii, el îmi trimite ciocolată. Un împărat, un papă, un prinț îți trimitea o moșie înscrisă într-un document — sau o bijuterie grea. Cutia cu bomboane e pe măsura veacului. Protectorul tău trece banii dintr-un buzunar într-altul și-ți cumpără un kilogram de zgură dulce, care concentrează admirația, meritul recunoscut și

drepturile la existență : să nu te întinzi mai departe. Conștiința lui e satisfăcută : s-a debarasat de cele mai frumoase avânturi și de toată religia recunoașterii cu o cutie de carton ilustrată cu o dulceață picturală litografiată după Watteau. Nu ți-a trimis o cutie cu bomboane ? Ce mai vrei și ce mai poți să dorești ?

Cutia cu bomboane de azi, Ministrul mi-a trimis-o cu vardistul de la ușa lui. Ea capătă și caracter oficial : chipiu, cauciuc și număr de serie. Atenție îndoită și debarasare îndoită. Și în cele din urmă cutia cu bomboane te mai costă și doi poli, pe care ți-i scoate din bucătărie rostirea de comunicat punctat a ordonanței : «Rog binevoiți a nota de primire»...

Pentru toate boarfele mici ale căsniciei am utilizat cutiile de bomboane, care s-au înmulțit peste măsură. Pe toate dulapurile și mesele, în sertare și în cufere, cutiile de bomboane ale Ministrului stau ca niște sicrie ale operilor mele anonime și ale speranțelor mele. Unele exprimă memorii, studii, rapoarte, altele discursuri aplaudate și conferințe : Ministrul a consumat conținutul și l-a înlocuit cu fondante. Cele de după doctorat, tot mai numeroase, sînt destinate să poarte cadavrele mici ale iluziilor mari. Și ceea ce le face să semene și mai mult cu mormintele, sînt și florile, care ne sosesc de la prieteni în multele sărbători ale familiei : cu copiii și neamurile noastre am ajuns să ocupăm o porțiune din calendar. Poate să fie friptura mică pentru pofta noastră de mîncare : buchetele de flori sînt mari, ca la morți : nu se face înmormîntarea cu miozotis : numai ochiul-boului,

crizantemele, dăliile și bujorii. Bunele noastre speranțe ne dau sfârșeală. Ele au ajuns articole de cofetărie și florar. Băiatul meu cel mai mare a început să citească nemțește și mi-a tradus din cărțile lui, la masă, povestea arabului înfometat în pustietate. Nădăjduind că a găsit zmochine, a mai avut puterea să se târască în agonie pînă la ele. Punga era plină cu mărgăritare... N-avea ce face cu mărgăritare.

— E tocmai povestea noastră, băiatul tatei. Ne trebuie o strachină cu fasole, și oamenii binevoitori ne trimit praline, orhidee și elogii.

— Ce-i de făcut? mă întreabă nevasta. Ne trebuie o ieșire din fortăreața asta încremenită. Ne punem pe fugă, ori trecem cu bîtele printre rînduri?

— N-ai tu, nu știi cum să zic, întreb la rîndul meu nevasta, ceva, așa, ca un gust, ca un miros, ca o adiere de putoare?

— Te gîndești cumva la Ministru? întreabă nevasta, cu un sentiment, în sfîrșit, de bucurie.

— Știu eu?... parcă m-aș gîndi și la el.

Totuș, ca să nu-i acord pe față dreptatea pe care știu demult cu părere de rău că o are, — tezaurizam și eu o intransigență, un fel de idol expectativ, păstrat pentru noțiunile de bine, — mi-am ascuns gîndul adevărat. Dacă i-aș fi spus ce gîndeam, că mă c... în toate cutiile de bomboane și că i le voi trimite Ministrului înapoi într-un camion, de ziua lui, ca să-i demonstrez ce se poate alege dintr-o ciocolată, nevastă-mea, atît de lilială și candidă, ar fi aplaudat ca la o acțiune de care mă socotea incapabil.

— Ți-am spus de-atâtea ori, izbucni nevastă-mea, că e o secătură și n-ai voit să mă crezi. Mă ții de ani întregi în hipnoza acestui individ abject, pe care nu l-am mai putut mistui după ce l-am văzut. Ai vrut să ne cunune : ne-a cununat. Ai vrut să ne boteze : ne-a botezat. Dacă ai să faci o sută de copii, mi-l faci cumătru și naș de o sută de ori, idiotule ! idiotule ! idiotule ! declamă nevastă-mea cu o mișcare de operetă a brațului drept către haos. Ai lucrat zi și noapte pentru gloria acestui parazit infect : nu te-ai uitat niciodată la ochii lui, cum bat, cum se pitesc, cum fug.? N-ai văzut că-și pierde vorba pe drum, că se bîlbîie cînd îi ceri un răspuns și o părere ? N-ai simțit că te mințe, escrocul ? n-ai mirosit că te păcălește, banditul ? n-ai simțit că te exploatează, bruta ? Gulică în sus, Gulică în jos, — ești destul de prost și tu, ca să te lași uns cu miere într-un loc, unde nu poți ajunge cu limba.

Nevastă-mea căpăta dintrodată sensul polemic.

— Te rog, te rog ! i-am spus. Fără trivialități. Știi că nu-mi plac porcăriile spuse de altcineva decît de mine. Și nici nu e tocmai așa cum zici. S-ar părea cîteodată, zic și eu, dar nu în proporțiile astea. Nu uita că e singurul prieten pe care-l avem între oamenii mari...

— Oamenii mari ? se răsti nevastă-mea. — Limbajul ei, de obicei rațional și select, se schimbă deodată. — Șterge-te la c... cu oamenii tăi mari, cu frizura lor, cu mustățile, cu barba, cu obrazul și cu buzele lor. Totul în ei e hîrtie de șters. Trei ani

mi-ai bătut capul cu celălalt soi de gigant. Ai cunoscut babă mai nebună, codoașe mai cinică, porc mai vulgar, pomanagiu mai dialectic și mai nerușinat, maimuțoi mai plîngăreț la strîmtoare, patriot mai de tinichea? Bagă în mațul lui național tot ce vine, bea toate lăturile grase, soarbe haznalele. Treizeci de ani din viața poporului tău au fost mînjiți exclusiv de intestinul gros, activ ca o pompă, al acestui zănatec și mîrșav. De la el pornește și durează revărsarea de mare lichelism care ajunge la prietenul tău Ministrul și ne sufocă. Apostolul schimbării la față, al pipotei mari, evanghelistul înghițitorii și al rînzei nesătule, cu toate borhoturile ce i s-au aruncat în privățile gurii cu lopata, cu butoiul și cu căruța, știe să fie și sentimental sfîșietor cînd îl lovești peste bot. Fleoanca lui cu floacă și creierul lui degenerat au borșit cuvintele, au parșivit ideile, au scrîntit simțimintele. Sînteți toți niște lamentabili cretini. Vă trebuie, la fiecare zece ani, cîte un animal senzațional. Ați avut zece ani pe Ion Kalinderu, ați avut pe Smara, pe Badea Cîrțan, pe Nicu Metz : cui îi vine rîndul ? Poate Ministrului tău.

— Te-ai repezit la toată lumea fără să cruți măcar venerabilele femei. Vorbeam de altceva. A dat din el fiecare cît și ce a putut : nu l-am făcut eu, l-a făcut măsă. Să venim mai bine la Ministrul nostru, asta interesează. Sînt hotărît să-l apuc de scurt.

— Să te vād ! zise nevasta.

Prezintându-mă Ministrului, l-am găsit într-un moment abstract. El are puțința facilă să fie succesiv și numeros, după necesitate. De la o temperatură la alta, trecerea lui se face ca într-un termometru demont, dacă n-ar fi calculată. El se poate compune subit, fierbinte și rece, interesat și indiferent. Nivelul nostru moral nu se poate echilibra just niciodată, el sau suindu-se mai sus sau coborîndu-se mai jos. Sfoara lui de catarg primește cu seninătate și arboresc toate culorile. În definitiv, el e un obiect uzual, ca portofelul și ca geamantanul, o perie de baie, pe care pui orice săpun și cu care te freci oriunde vrei. Oamenii politici s-au standardizat ca oalele de bucătărie, fabricate din metale, la presa rapidă.

— Sînt foarte ocupat, mi-a spus Ministrul, dus cu gîndul. Nu mai știu unde mi-e capul. Ce dorești ?...

— Ce doresc ? Cum ce doresc ? i-am răspuns. E o întrebare care nu se potrivește. Știi de cîtiva ani, nu ce doresc, dar ce mi se cuvine...

El a tăcut, impermeabil și depărtat. Se făcu o tăcere. Ca să varieze, pentru că dura, Ministrul, răsfoind hîrțile, începu să mormăie textul unei scrisori : «Domnule ministru, subsemnatul absolvent al Universității din Harburg, vă rog să binevoiți...»

— Dracu te-a trimis la Harburg. Și-acum ceri post, zise Ministrul aparte.

— Asta e pentru mine ?... întrebai.

— Mă, Gulică, zise deodată cordial Ministrul, jucîndu-și intențiile ca păpușile pe ațe. De-ai ști cîte cereri se primesc în fiecare lună, ai fi mai înțelegător. Nu ești numai tu : sînt ca tine mii...

Încadrat într-o colectivitate, Ministrul îmi corecta drepturile și veleitățile. Făcut anonim și multiplicat, nu mai atîrnam de el. Nici nu mai avea nevoie de un redactor universal. Mă înneca într-o împrejurare care-i permitea să se cotorosească de mine dulce.

— Ți-aduci aminte de doctorul Bîrzea ? l-am întrebat.

— Doctorul Bîrzea ? zise Ministrul. El consimțea să-i dau concursul să fugă de problemă. Parcă mi-l aduc aminte, ăla uscățivul. Ce mai face ?

— Ai început să confunzi pe toată lumea. Era gras, nu era uscățiv, — și nu mai face nimic, pentru bunul motiv că a murit. Ba ceva mai mult, tu nici nu l-ai cunoscut.

— Totuș, îmi aduc aminte de un doctor Bîrzea...

— Nu, domnule Ministru... Poate-ți amintești de doctorul Brînză.

Ministrul mă opri, fals afectat :

— Ți-am mai spus, dragă Gulică, să nu-mi zici așa. Între noi doi, știi, nu e nimeni ministru.

— E singurul lucru care nu te costă nimic și mi-l acorzi din belșug. Dă-mi voie să-ți spui, — accentuai, — că e prea puțin...

— Gulică ! zise Ministrul.

— Doctorul Bîrzea, continuai, nu era din prietenii tăi și nici nu te putea interesa. Te faci că l-ai cunoscut, ca să vorbim de altceva decît de lucrul ce mă aduce la tine.

— Nu te mai recunosc, Gulică ! zise Ministrul.

— Eu cred că nici nu mă cunoști, domnule Ministru ! zisei.

El tresări, lovit ca de un bobîrnac în lumina ochiului.

— Vreau să-ți spui că doctorul Bîrzea a fost peștele unei nefericite croitorese timp de șapte ani, cît au durat studiile lui, purtate cu acul de cusut. În ziua cînd s-a despărțit de femeia asta și s-a însurat cu fata unui cârciumar bogat, ea s-a sinucis : asta n-are importanță. Vreau să-ți spui că el i-a vorbit cu aceeași voce dulce și insignifiantă cu care-mi vorbești dumneata.

Lașitatea Ministrului s-a ciulit. Există momentul ăsta în viața lui sufletească. Atunci el e sincer și înțors la sine. Dar momentul durează un moment : căci lașitatea se revarsă numaidecît, după alte principii. Veni la mine și mă prinse în brațe.

— Știi cît te iubesc, Gulică ! zise Ministrul.

— A, da ! Tu ai iubit și pe Valdek-Rousseau și pe Homer.

— Nu fi rău. Vrei să-ți dau o scrisoare pentru ministrul tău ? I-am vorbit despre tine la Cameră și mi-a spus că vrea să te cunoască... Mi-ai face plăcere dacă te-ai anunța la el.

— Ți-ai schimbat părerile ? Căzuserăm de acord că era un tâmpit.

— Tâmpit cât poțesteți, însă tare. Avere : un miliard. Asta-i permite să fie și reformator.

— Băi, petrol, iar băi și iar petrol. Le-a moștenit de la o nevastă schiloadă, cu care n-a vrut să se culce, pecînd era fecioară, nici rîndașul de la grajd. E doctor și el. Nu știi ce au doctorii ăștia... Las', că mă duc fără scrisoare. Știu eu ce fel de scrisori dai tu. Ca lui Vasile Ionescu...

— Vasile Ionescu ? se miră Ministrul.

— Exact. Băiatul ăla care venea de la Paris toabă de carte și pe care l-ai recomandat : ...«Iubite domnule coleg, scapă-mă te rog de pisălogul care îți aduce prezenta scrisoare. Are pretenții de profesor universitar»... Acum moare de foame cu nevastă-sa și cu doi copii, într-o mansardă.

— N-am dat niciodată asemenea scrisoare și nu cunosc pe acest al o mie unulea Ionescu, răspunse Ministrul.

— Spiritul s-a mai făcut și nu salvează situația. Cunoști niște Ionești, de care îți aduci aminte mai bine. Avere lor te onorează și nu vrei să știi de unde vine. Ești amic politic și intelectual cu acești foști

lamentabili dascăli de moralitate și ținută. Și mănînc din puroiul lor negru la masa lor.

— Vrei să faci aluzie la...

— Evidență, nu aluzie. Lui Ionescu Vasile, un element excelent, cum ziceți voi cînd e vorba de un agent electoral, i-ai dat o scrisoare, pe care i-am desfăcut-o și am citit-o.

— Nu-mi vine să cred ! Știi tu ce însemnează să deschizi scrisorile altuia ?

— Știu. Însemnează să-l văd cît îi plătește pielea, și l-am văzut...

Tăcerea Ministrului masca un chin. El trebuia să cheme ușierul și să-i spuie, ca un personaj de comedie : «Comunică domnului acestuia că a sosit momentul să plece».

— Ei bine, nici acum nu te superi ? l-am întrebat. Înghiți orice cu plăcere. Aștept să te porți cu mine ca un ministru în exercițiul funcțiunii. Mă solidarizez cu Vasile Ionescu și cu toți Ioneștii din universități și din mansarde, cu toți pe care-i mințiți de cîteva sute de ori pe zi, tu și colegii tăi. Nici asta nu te impresionează ? Vreau să mă dai afară, ca să-ți trîntesc călimara în cap.

Ministrul nici nu clipi. El juca sarcasmul blajin.

— Du-te dracului ! mă Gulică, glumi Ministrul sculîndu-se de pe scaun. Nu-ți stă bine să fii grav și sențențios. Găsesc la tine o schimbare care mă uimește. Ce ți se întîmplă, dragă ? Hai, nu mai fi copil și mai dă pe la mine : mai lasă-mă să mă gîndesc.

— Cît o să te mai gîndești, măi băiete ? i-am spus. Dacă Diderot se gîndea cît tine, ar fi făcut lumea din nou. De trei ori trebuia să fiu profesor și de trei ori m-ai dat înapoi cu «Te rog, dragă Gulică, așteaptă o nouă vacanță». Nu mai e nicio vacanță. Toate coșatele, răscăcările și buzatele, fete și nepoate universitare, s-au plasat. Ginerii au umplut Facultățile și ministerele.

— Păi, tu nu vrei să fii profesor secundar...

— Cine ți-a spus ?

— Dacă îmi vorbeai așa, erai să fii numit demult, zise Ministrul, cu o sfruntată ipocrizie. Bine, dragă, uite, notez.

La ieșire, ca niciodată, Ministrul m-a întovărășit ținîndu-mă de spate, pînă aproape de ușe, și niciodată atențiile lui n-au fost mai afirmative.

Pe treptele dinafară ale ministerului, mă salută cu plecăciune portarul Marin, un bătrîn cu favoriți. I-am trecut la bacalaureat un băiat, care peste douăzeci de ani o să se facă și el un bun ministru, într-un partid oarecare.

— Parcă vrei să-mi spui ceva, Marine ?

Marin se apropie de mine cu șapca în mînă și cu ochii în patru. Luase un aer confidențial.

— Să mă iertați, sînt foarte mirat, domnule profesor, zise Marin.

Marin adoptase, din serviciu, vorbirea guvernamentală, guvernînd cu diverși miniștri timp de treizeci de ani.

- Te miri și dumneata, Marine ? l-am întrebat.
- Și-mi vine greu să înțeleg... adaoșe, în stil, Marin.
- Ai o problemă și dumneata, dragă Marine ?...
- Ați văzut cum vă îndrăgea domnul Ministru ?...
- Asta te surprinde, Marine ? Nu sîntem prieteni din copilărie ? Tot atît de drag îmi este și domnul Ministru mie, răspunsei cu o boierească risipă.
- Aș vrea să nu vă înșelați, zise Marin, din toată inima lui de om detreabă.
- Ce vrei să spui, Marine ?...
- Acum cîtva timp, domnul Ministru mi-a dat ordin să nu vă mai primesc...
- Daaa ? zisei stupefiat. Și de ce m-ai primit ?
- De cîteva ori v-am spus că domnul Ministru este la domnul prim-ministru. De data asta mi-a fost rușine... Mulțumită dumneavoastră băiatul meu își va putea face o carieră, zise portarul, emoționat.
- Dar de cîteva ori mi-ai adus bomboane de la Ministru.
- Așa e domnul Ministru, pe de altă parte trimite bomboane...
- Mai trimite și la alții ?...
- Cum nu, domnule profesor !... La toți prietenii domnului Ministru, pe care nu vrea să-i primească. Domnul Ministru are prieteni mulți...
- Bine, Marine, îți mulțumesc...
- Dar dacă mă dă afară... pentru că v-am primit ?
- Lasă, Marine, că nu te dă afară.
- Nici n-aveți idee, domnule profesor...
- Și plecai la începutul frazei. Confidențe de slugi...

La Cameră, unde l-am găsit, ministrul, la care m-a trimis Ministrul, era în plină desfășurare verbală. Marele maestru al intelectului vorbește cu mai puțină gramatică decît odăiașul lui. Comparativ, omul de la ușă e un literat și un orator, și conștient de sine din pricina somităților cu care are de furcă. Un savant, de pildă, fost ministru, setos de reforme fundamentale, și de o nouă orientare morală a spiritului public, se pregătise patruzeci de ani pentru această revoluție, și primul lui act de guvernămînt l-a săvîrșit în colaborare cu odăiașul. Dacă sta la putere, avea de gînd să-l facă și pe el ministru, orgolios și fanatic împotrivit celor susceptibili, după temerile lui, să-l umbrească, dar camarad cu slugile, pecînt de slugarnic cu stăpîinii. Pe unul din acești decapitați benevoli, prezintatori ai spinării deasupra capului ascuns sub încovoiere, ca la melci, fostul ministru l-a și făcut ministru, aghiotant

al ghiozdanului cu acte, cu singurul scop de a suporta cineva cu seninătate injuriile în locurile unde slugile pot intra sub aspectul de consilieri.

Odăiașul de savant primi îndată după instalarea savantului o însărcinare, pe care nu și-a putut-o lua singură castitatea domnului ministru. El era dator să caute felurile de fustă, de ciorapi și pantaloni ai funcționarilor, rufăria de mătase implicând concedierea și expulzarea. Pentru sine, domnul ministru și-a rezervat inspectia colțurilor, unde moralitatea lui exemplară presupunea că funcționarii se întâlneau cu funcționarele ca să-și spuie secrete de serviciu la ureche. Voia să descopere de-a dreptul și să vadă cu ochii lui, ca un adevărat om de Stat, justificat să aibă îndoieli asupra sincerității rapoartelor de subalterni. Pentru desăvârșitul control al aparatelor moralității, el își luase în cabinet și un matematician, al căruia portret cu ochelari reproducea în minister fasonul șoarecelui-de-cîmp, sculat, în contemplarea șesului, pe șezut. Sototindu-se mai puțin frumos în redingotă, acest șobolan evoluat obișnuia să se costumeze nud în tricou de baie, și sub o pălărie mexicană să se prezinte pe litoral fotografiilor de plajă, vara, pe bicicletă.

Ministrul care «dorea să mă cunoască» discuta din bancă o problemă de specialitate, și nu înțelegea nimic, în luptă tot atît de mult cu opoziția cît și cu sine. Doi directori dîrji ai departamentului, despărțit în două competențe distincte, îl însoțeau în calitate de secretari, așezați în sală față de ministru ca punctele

de bază ale unui triunghi. Ministrul ştia că este situat între două cardinale şi că avea la dreapta un prim-criteriu, iar la stînga un al doilea prim-criteriu ; aşa încît, întorcîndu-se după chestiune şi după propunerile făcute de către deputaţi, el vedea din profil ce trebuie să gîndească, după jocul figurii unuia sau a celuilalt din consilieri, reprezentînd fiecare una din cele două specialităţi. Limbajul mimic era ca la tribunale. Dacă opinia îi era neprecizată, directorul în cauză sta îngenuchiat în coate, pe ghiozdanul cu dosare, şi se scula numai-decît în capul oaselor, ca un copoi adormit, cînd ministrul, care s-a uitat la el, trebuia să răspundă categoric : nu.

Ministrul ar fi trebuit să lase totul baltă, dacă nu iubea mai presus de orice, după o imensă avuţie sterilă, portofoliul şi autoritatea. Se născuse pentru a guverna şi nu putea să renunţe la această unică plăcere a vieţii lui întregi, mai ales că cei doi sfetnici proprii, cu puterile limitate numai reciproc şi accidental, făceau tot ce le sta în putinţă ca să-i creeze, cu tărîţele şi vopselele lor, o figură. Odată, un prezident de consiliu, plictisit de prezenţa lui în toate guvernele, îl lăsase afară din lista unei formaţii noi, motivînd că s-ar fi tîmpit «completeamente». Atunci ministrul a plîns. Nu de un epitet care i se mai atribuisse, dar de împrejurarea că pentru întâia oară, de douăzeci de ani de portofoliu, el ar fi rămas exclus din numărul celor doisprezece oameni mari ai ţării, şi s-ar fi sinucis dacă, în ultimul moment, cînd noii miniştri îşi pregăteau jobenele şi

decorațiile pentru jurământ, o doamnă din familia primului-ministru n-ar fi intervenit.

— O să ai un dobitoc mai mult în cabinet, îi zise doamna. Nu pierе lumea.

— Spune-i dobitocului să se îmbrace, răspunse primul-ministru.

Era gata îmbrăcat.

Directorul Numărul 1 s-a ridicat brusc de pe banca lui, a întins brațele, și le-a lăsat să cadă, de-a lungul corpului, descurajat. Înțelegînd greșit o strîmbătură documentară, ministrul călca din strachină în strachină, cu entuziasm.

«Nu ți-am spus, idiotule, de treizeci de mii de ori, că nu trebuie să primești amendamentul?» zise, murmurînd în sine, Criteriul din dreapta.

Dar ministrul era angajat serios în argumentarea favorabilă adversarului din minoritate și înțelegea să o ducă pînă la ultimele consecințe. Colegii de bancă dispăreau cîte unul, iar opoziția surîzătoare aplauda puternic. Ministrul, care schița în cabinet spiritul de disidență cu origini în ambițiile miliardului, credea cu sinceritate că și-a asigurat, pentru eventualități, și concursul adversarilor.

La spargerea ședinței, ministrul, cu o fericire pripită și nervoasă, își împărțea mîinile între deputați,

îndreptându-se către ușă, unde îl așteptau cei doi secretari, care nu vorbesc unul cu altul de patru ani, găsindu-se într-un război mut și molecular și cu atât mai crâncen, cu cât durează amîndoi la pulpana ministrului.

— Ei, cum *am* fost ? întreabă ministrul satisfăcut.

— Admirabil ! răspund secretarii, de astădată de acord. A fost splendidă, mai cu seamă comparația cu găina pestriță, afirmă Criteriul din dreapta, mai literar, ca să se deosibească încă o dată de Criteriul din stînga, taciturn și colorat de o înflorire a obrazilor natural stacojie, cu tendință de cuperoză. Dezavantajat de prezența comparativă a concurentului, dascăl în toată expresia lui, — buză strînsă, cută le asprime desinată din aripa nărilor, cu o atitudine a figurii palide că suge și mușcă în acelaș timp, — el se înfățișează ca un Bacchus cîrn, cu nasul moale ardeiat și încadrat într-un contur colorat în carmin puhav. Ca să pară un tejghetar de tîrg provincial, îi lipsește fota verde, dedesubtul căreia picioarele lui mici să se agite, între grătar și client, cu nasturii pantalonilor deschiați.

Acest prichindel e mai clar la minte decît tot ministerul, și ajutat de o memorie a răului și a indiferentului monstruoasă : ceea ce uită, însă cu acelaș stil spumant cu care făgăduiește, este serviciul fără folos personal. Asupra adversarului din departament, el are, cu o perfidie mai redusă, însușirea unei comunicativități superficiale, simpatizate, un crîmpei de omenie falsă și facultatea blîndeței cu buza crăpată pe strungăreață.

Celălalt e dușmanul în principiu și în detaliu al fiecăruia și se răzbună de materialul sec, scînduros, din care este construit, pe ideile generale și pe sentimentele care fac atmosferă. El urăște omul, dar iubește ditirambic marca țării, a județului și a comunei. Ființa lui parcă tăvălită în țărînă și scrum nu se înviorează și nu tresare, incapabil de o generozitate. Autoegoismul niciunuia nu cedează decît ca să se deghizeze mai eficace împotriva celuiilalt. Unul urmărește săritura tigrului din spate, celălalt drumul întortochiat al nevăstuicii. De două ori uscatul și lemnosul a izbutit să-l răstoarne pe grăsun, însă nu mai mult decît pe un genunchi, mulțumit cu succesele fragmentare. Adversarul s-a sculat de jos, puțin umflat la rotulă, prefăcîndu-se că nu cunoaște de unde vine coaja de portocală pe care a lunecat ; 'ceea ce face parte din sistemul lui de atac. Strategia continuă și inlasabilă, de fiecare secundă, are scopul dărîmării odată și odată a uscatului. Așa încît ministerul e un cîmp de luptă și funcționarii poantează zi cu zi evenimentul : care pe care, superbul concentrînd asupra-i toată antipatia mocnită a direcțiilor și biurourilor.

Ca să-și poată păstra linia exterioară, potrivită cu capacitatea lui de ipocrizie, moralist și vicios totodată, Criteriul Uscat utilizează de preferință biuroul. Un post se obține cu merite, desigur, dar adaosul unui condiment face meritele evidente. Interzicerea ușii, în-cuiată pentru ca să poată Criteriul lucra, e revela-

toare. Ochiul funcționarului clipește cu înțeleș, aprobat de pleoapa omului de serviciu. Criteriul Durduliu nu dă amănunte și nu știe nimic precis, însă râde. În ceea ce-l privește, el evitând viguros complicitatea departamentului în combinațiile romantice.

Prezintându-mă ministrului între paltoanele de la garderobă, Criteriile s-au interpus afirmând că ministrul se grăbește, invitat la o masă oficială.

— Asta mi-o poate spune domnul ministru, am răspuns.

— Nu e locul aci de prezentare, ziseră Criteriile. Treceți la minister.

— Adică pe unde am mai trecut, domnule Criteriu, zisei adresându-mă Criteriului Uscat. Domnule ministru, adăogai, ajungînd la ministru, sînt Gulică, și m-a trimis amicul meu, domnu Ministru, la Cameră, să vă vorbesc.

— Cum, încă n-ai fost numit ? s-a mirat ministrul... Mă surprinde... Uite, să te prezint domnilor di...

— Nu e nevoie, domnule ministru, ne prea cunoaștem, zisei cu vocea mea cea mai iute.

Neprotocolar aplicat, tonul a sunat ca un baston în tandăra capului, dar n-aș putea să afirm că ministru-

lui, terorizat cu bunătate, i-a dispăcut. Timiditatea lui constrînsă la perifraze și la nemulțumiri care își pierd accentul în cuvinte de cîte douăzeci de cuvinte dinaintea creatorilor figurii lui universale, avea o satisfacție indirectă. Ministrul îmi strînsese nițeluș mîna, pe care o ținea în palmă.

— Dacă mă lăsați în seama personajelor, zisei, nu voi fi numit nici într-o sută de ani.

Criteriile, renunțînd să-l mai flancheze, își luară respectuos rămas bun de la ministru și, ca să mă pedepsească, făcînd abstracție de realitatea mea.

— Vino să mănînci cu mine, zise ministrul, ca să nu fie auzit de secretarii care se depărtau în direcții opuse. Am o masă cu organizația din județ. Consideră-te invitat de presă și, fiindcă tot vii, mă gîndesc că ai să faci și o dare de seamă obiectivă...

Încercînd să-i explic că n-am nicio legătură cu publicitatea, el îmi răspunse că asta nu-i un impediment ; să-i dau numai un articol «bine aranjat», că-l publică el. Însă ține să-l iscălesc. O să aibă declarații politice importante și va vorbi la supă, la iacnie, la friptură, la saladă și la cafea, un mare număr de deputați de «nuanța» lui. Ministrul era încredințat că reprezintă și că a născocit, după moartea șefului temut, o nuanță, ca un ucenic de frizer, ieșit de la stăpîn, o pomadă văzută la patron, cu grăsimi, culoare și vanilină. Nuanța lui adevărată consista în indispoziții subite în momentele cînd era nevoie să nu lipsească și în dorința unei prezidenții de consiliu,

pe care au propus-o ziarele dezinteresate, dar care nu i s-a oferit niciodată.

Oamenii se cred mai nemuritori dacă mor cu un grad mai mare și cu o decorație mai mult și se mîngîie cum pot de aluzia supărătoare, uzuală în molitvă, la toate îngropăciunile, parastasele și slujbele oficiale, că ființa lor jubiliară nu e mai mult decît un hoit și niște ciolane poticnite. Cuvintele creștinismului din epoca sincerităților agresive tihnesc puțin : slavă zadarnică, trufie, osîndă, țărînă, lumea aceasta, cămila și urechile acului, bogatul în împărăția lui Dumnezeu, și atîtea altele, din glosarul răzbunător al răstigniților, chinuiți de regulile neclintite ale proștilor și de datorii servile. Bieții oameni au pus o picătură de otravă în toate bucuriile rezervate proprietarilor de fericiri, și otrava lor își păstrează și azi aromele intacte.

Făcîndu-mi socoteală că nu plătește ministrul, a căruia zgîrcenie economisește și apa florilor primite cadou, am renunțat la unicul fel de mîncare al căsniciei și m-am hotărît să rezist exploziei oratorice a partizanilor nuanței, urdinării verbale, găinașului intelectual și exalării vehemente a principiilor, balansate cu o masă bună. Cînd o vizitează ministrul și deputații, grădina «Cîrnatului cu Piele» își scoate conștiința politică pe grătar și pune toată aparatul animată și inanimată în serviciul unei pofte bune imense. Doamna patroană vine în persoană, gătită în *fai* și cu cîrligele de aur ale briliantelor agățate ca niște lăcări, de urechi. Mînuțele-i groase de cîrțiță, îngreuiate

de podoabe la toate degetele, regretînd că n-are în total decît zece, umblă încălțate în unghii luxoase, lustruite cu roșu, prin carne vie și glande sanghino-lente, din măruntaiele vitei, ca un pipăit abortiv de moașe. Pentru sărbătoriți, miniștri sau decani, ea frige cu propriul ei pipăit femel organul mîngîiat cu un diminutiv, șoptit între țuică, simțit de venerabilii șefi și mai-mari numai cu timpanul, și servit pentru definiția unei intenții odată cu un cîrnat cu piele, încovoiat ca șarpele din emblemă, care-și roade coada.

Prezența citorva bețivani din nuanță la masă, mă asigură că băutura nu e dată afară din cheltuiala banchetului, ca la sărbătorirea unui an de la vindecarea lui de scarlatină a deputatului Pilaf din majoritate. Acest de șapte ori nepot al partidului și milionar jerpelit e un visător inefabil, dar cu mintea rece ca o farfurie de porțelan. Cînd a oferit, odată, prietenilor lui o masă, s-a oprit la mijlocul ospățului, a plătit și, părăsind localul pe din dos, a lăsat colegilor vorbă la chelner că vinul îi privește. Interesantă caricatură și unic exemplar, acest deputat Pilaf, destinat să rămîie senator Pilaf și să devie academician Pilaf. Douăzeci de ani el a stat în casa părintească în calitate de minor și alți douăzeci de ani în calitate de adult, și dacă s-a însurat, în calitate de «fire de artist», s-a împerechiat corespunzător și a rămas pe loc. Cu șapte unchi și șapte mătuși, a mîncat, douăzeci de ani, cîte o zi pe săptămînă la unul din ei, în calitate de invi-

tat, punînd laoparte, într-un teanc anual neştirbit, veniturile lui generale, în bancnote de cîte o mie, perfect perpendiculare la colț. O plăcere de solfegiu îl reține în camera lui încuiată, dinaintea altarului casei de fier. Acolo, cu buricul degetului mare el cîntă pe muchia pachetului de bancnote, construit geometric, de sus în jos și de jos în sus, ca un cretin naiv care face muzică pe zăbrelele coliviei cu scobitoarea de dinți.

Deputatul Pilaf își propusese cu precocitate realizarea idealului gratuității și a izbutit să elimine din lista lui civilă toate cheltuielile, păstrînd încasările neatînse. Virtuțile, moștenite la maximum din familie, îl împiedicau să fumeze țigări cumpărate și să guste vin plătit. Era un adversar al nicotinei și alcoolului, introduse în organism contra legii, și țigara pe care o accepta toată ziua cu opuneri catifelate, era todeauna cea dintîi din zi și el o puneă — mersi — în buzunar, ca să o fumeze după masă. Buzunarul lui se umplea pînă seara de țigări, pe care le așeza acasă într-o cutie. Le-ar fi vîndut cu un rabat, dacă ar fi fost de o singură calitate și dacă nu-și pierdeau frăgezimea în buzunare. Văzîndu-se silit să le consume, el puneă pe masă cîte două într-o bombonieră, la sărbători, și aprinzînd și el una din ele. Dacă un vizitator, rar și greu de băgat în casa lui meschină, îi era simpatic, vrea să zică dacă deputatul Pilaf urmărea în legăturile lui falsificate un interes, la o mare nevoie căuta, că poate mai găsește printr-o cutie două țigări.

— Știi, eu nu fumez : îmi face rău...

Dar, mă rog, în onoarea invitatului, invitare exclusiv la ceai (un praf în două degete, două bucăți de zahăr, un sfert de felie de lămâie fină ca pergamentul, — romul e nesănătos, — și câteva fursecuri luate de la tanti Izabela, în hîrtie), în onoarea lui, mai fuma și el încă o țigară, afirmînd că dacă i-o veni rău, păcatul să fie al invitatului.

Mi-aduc aminte șoșonii deputatului Pilaf, purtați câte șase ierni. Șoșonii deputatului Pilaf erau de damă și se încheiau, după o modă veche, cu panglici și fundă, întrecuți în originalitate numai de palton, un pardesiu de primăvară cu o căptușeală volantă de blană. Ajustarea pe pardesiu cerea o cheltuială care făcea o gaură în buget, și cojocul era purtat deosebit de fața lui. Pilaf se dezbrăca întâi de pardesiu și se dezblănea după aceea de o scurteică fără față și mînci, înfășurată pe el și menținută pe trupul lui cu sînge ales, de strînsoarea pardesiului. Și de îmbrăcat, el se îmbrăca tot din bucăți suprapuse.

— Nu-mi vine să mă despart de blana asta, pe care o am de la *grand' mère*. Nu-ți închipui ce femeie cultă și inteligentă...

Dar nu-i venea nici să o dea la cusut.

Șoșonii puteau să mai dureze douăzeci de ani grațiuți, ca și încălțăminte interioară, grație unui sistem

de transport personal, care, permițându-i să-și economisească și forțele, îl ducea repede unde era nevoie, și tot gratuit, sau pentru eleganța de limbaj : în mod cu totul gratuit. Locuind în apropiere de o stradă principală, el se posta la colțul străzii principale, ca un fotograf, și surîdea mașinilor ce treceau cu viteză, prin ceață sau ploaie, în necunoscut. De câte ori partidul era la guvern, un automobil se oprea numaidecît, două-trei automobile, și cineva din cupeu deschidea portiera și poștea pe nepotul celor șapte unchi și mătuși, lângă el. Deputatul se urca, și dacă omul din mașină era un cunoscut și dacă era un indiferent, arborînd pe buzele lui de țîrîitor rînjetul atrăgător al unui zîmbet de mulțumire și de protecție în același timp. El numea această scutire cotidiană de o cheltuială indispensabilă «*une chance*», și sunetul literii din alfabet era, în gîtlejul lui de privighetoare, nazalizat.

Cînd partidul era în opoziție, mașina trecea înnainte.

— L-ai văzut pe Pilaf ? întreba cineva din limuzină. Își așteaptă Lincolnul...

— Dă-l în... se răspundea.

Instalat în mașină, Pilaf avea un al doilea sistem, cu care și-a făcut relații un timp.

— Bine că te întîlnesc, frate. Tocmai ieri vorbeam de dumneata. Eram la el la masă și venise vorba de oamenii reprezentativi... Fac o indiscreție : te apreciază...

Pentru că oamenii sînt fermecați de farsele inexplicabile, sistemul a prins de cîteva sute de ori, și un număr de creduli au așteptat invitația unuia din unchi, care dorea să-i cunoască de aproape.

Sistemul avea doi factori : doi unchi. Evident, unul din ei era mai greoi la contactul direct și punea mai multe forme de întîrziere dorinței lui vii de a te cunoaște personal. Prin temperament și prin situație, el amîna, imobilizat relativ și de problemele mondiale, pentru pătrunderea cărora avea nevoie de singurătate, acceptînd alături de el, în aceste ceasuri grele, de preferință pe nepotul Pilaf. «Însă în intimitate, să crezi, e un om încîntător : nici nu cunoști că te găsești în prezența unui bărbat de Stat atît de mare : te și miri și rămîi consternat de bonomia lui. Te cunoaște de parcă te-a făcut : știe tot ce gîndești, e în curent cu toate lucrările dumitale, te știe pe derost, — și te admiră. Ce zic ? te iubește. Vrea să te aibă într-o zi la masă, dar nu așa : să vii, să mănînci și să pleci. Vrea să petreacă o zi întreagă cu dumneata, cu inteligența dumitale, să se bucure de înnaltele dumitale calități. Probabil că întîlnirea o să aibă loc, nu la București, ci la moșie. O să-ți trimitem un automobil, nu te îngrijii de asta...» Și cînd îți vorbea așa deputatul Pilaf, te suceai pe scaun, îți aluneca un picior, și se ridicau umerii a un fel de nebulă, suflai apăsător ca un bivoli, așteptai să se isprăvească, gata-gata să taberi cu palmele, cu pumnii și cu tocurele de la bocanci pe gura infamului limbric.

«Dar fratele lui ? Crezi că e omul închis de care se vorbește, un strîmt, un mohorît, un taciturn ? E un sentimental, un blajin, un delicat, un rafinat, o floare : numai inimă și vibrație, o coardă de țiteră, o harpă. Într-altă lume, mai subtilă decît a noastră, el n-ar fi fost un financiar, un economist, un autor de bugete, ci un înger, un înger fără picioare, numai aripi de jurîmprejur. N-ai idee cît vorbește de dumneata. Nu te uita că gazeta lui te înjură, că te spurcă și că te face bandit, ticălos : fleacuri ! Așa e la gazetă și așa e politica. În sufletul lui nobil are pentru dumneata o stimă, o prețuire cu atît mai profundă cu cît nici nu te cunoaște personal. Aparențe, aspecte, forme. Cînd o să aibă bucuria să te invite și el la masă, o să-l știi pe fața lui adevărată. Nu e un om politic, e o mamă...»

În aventurile lui de mare ștregar, Pilaf se găsește silit la cheltuieli, și, ca să primească situația, el și-a făcut poziția morală că dă cu împrumut, regula lui sufletească neputînd să aprobe o pierdere la nicio rubrică a existenței, și disperat la ideea că s-ar putea să se ivească o pierdere reală, măcar la recuperarea ei, printr-o plăcere cum este împrejurarea unei erecțiuni împăcate, — în buzunarul din partea stîngă i se deschide cu multă suferință o gaură din cînd în cînd, prin care îi dispare inevitabil cîte nițel mărunțiș. N-are mai multă stricăciune pavăza virtuților lui : e libidinos. Singur cuvîntul femeie, măcar dintr-o inscripție socială cu scopuri religioase, îi dă o tresărire a vinelor, ca la conducta de apă. Limba lui apare la lumină și trece de-a lungul buzelor sugîndu-le dulce cu o linsoare de scuipat. El trebuie să scoată din sine ceva la evocare, și rîde numaidecît. Avar ca o găină, el e erotic ca iepurele de casă și ca broasca, și ar fugi

prin lume împărechiat, ca muștele care zboară lipite câte două pe la nasul lui ascuțit de șobolan delicat. Mîntea lui poluează femeile cu un ochi lipitor, bolnav de obsesia punctului dinlăuntru, dar lichelismul sufletesc împiedicîndu-l să poată da mai mult unei femei decît formula hotelului, cuceririle lui sînt limitate la femeia de condiție servilă, pornind de la slujnică pînă la dactilografa provenită dintre fetele de bombonerie. Demagogia lui sexuală se satisface relativ ieftin, pe cale de combinații, în care intră două curse de tramvai o prăjitură și o baie de clasa II-a la un local, unde se fac două lucruri odată, pe un singur preț, făgăduiala evoluției către fix lunar rămînînd în cont deschis. În speranța unui supliment de leafă, sau a unei schimbări de situație, Pilaf se bucură de grațiile Evei, în serie, și dă tot ce are în testicul, ca un cotoi pasional. Seara mănîncă la una din mătuși, cu poftă, și mai cere o dată din fiecă fel de bucate, — și bea și vin, un articol obișnuit în familie numai cu eticheta «de vînzare», în sticle.

Desigur că aventura e ajutată decisiv de subiectivitate și, lăsîndu-se, fără gust, în brațele și sub gura cleioasă a deputatului Pilaf, funcționara se dă în imagine unchilor politici, cei mai bineveniți dintre puternicii țării, ca să sporească un salariu și să facă dintr-o fată în casă ceva ca un șef de biuro. Unele din romanele lui cu văduve dispunînd de un capital de treizeci-patruzeci de mii lei, se modelează pe speranța unui debit de tutun și ele sînt bineînțelese preferate, pentru că anulează cadourile și cheltuielile de hotel. Peste riscul

monotoniei unui interior de mahala, zugrăvit cu zgripșori și pavoazat, lingă iceana de deasupra candeliei, cu portretul defunctului în câteva mărimi, romanticul adulterin trece cu o foarte ușoară șovăială, stingându-se lampa.

Asupra esteticei în ceea ce privește femeile, Pilaf are o teorie documentară, alegînd din două femei, una frumoasă și una urîță, pe a doua. Judecata lui, interesantă, e fără îndoială avantajoasă. Femeia e poetizată și comparată, ca omul psalmistului, cu un pom.

Femeia frumoasă stă într-o grădină cu poteci multe și cu boschete de trandafiri, ca un zmochin căutat, pentru fructele lui cele gustoase și mustite, de toți trecătorii, îndesiți cînd soarele îndulcește mîzga. Nu se poate să nu o fi gustat de multe ori preumblătorii și să nu fi mîncat și ea prin rodul ei gura care o îmbucă și foamea care o strivește. Cu asemenea femeie, care a încercat delirul întreg și l-a rafinat, — sceptică față de expresia anodină a unui simulacru de bărbat, corcit în ciocoirea formelor și a substanței, împruținat în fizicul lui hibrid și păstrînd numai indicațiile mușchiului degenerat, rămase mai mult pentru sexul costumului decît al făpturii, — înfrîngerea nupțială e dezastruoasă. Ea participă la actul slut al citadinului slăbănog și intelectualizat în gol, fără obîrșia evidentă a puterilor lui de pămînt, cu nepăsarea unui pahar de cristal care îți satură setea cu un conținut străin. Dragostea neîmpărtășită e ca o tăiere de fierăstrău în buștean uscat și se încheie cu ură și răzbunare. Întrebarea satirică «Ce ? ai și isprăvit ?» e catastrofală pen-

tru genul cerebral și macerat prin decantarea genealogiei. Femeia frumoasă cere armăsar integral, și dumneata îi dai catîr. Dacă te întâlnește pe stradă după tragica demonstrație, ea știe să surîdă semnificativ și să-ți trimită batjocura ochiului negru pe care n-ai fost în stare să-l faci să se închidă, să viseze și să plîngă, ca o sentință.

Cei ce urăsc femeia, întâi amantă și apoi mamă, legată de viață prin pîntecul alb, în perina căruia doarme un fluture cu aripile lipite, se mărturisesc bărbați derizorii și actori îmbrăcați în podoabe false, ori niște înfricoșați ai masturbării... Și pentru că sămînța li se pierde în cămașe la atingerea numai cu văzul a unui idol feminin cu pleoapele trîndave și cu buzele sucite la colțuri ca un ghioc, ei își amăgesc echilibrul cu ifose grave și cu studii de oameni serioși, deznădăjduiți la analiză. Omul trebuie examinat la suflet în pielea goală.

Pecînd femeia urîtă e o făptură nesatisfăcută, cugetă Pilaf. Ea ține în rezervă pentru bărbatul care voiește s-o cerceteze, pe lîngă un trup cîteodată surprinzător, o comoară de păcate începute și duse pînă la mijloc numai cu gîndul. În pat și în întuneric frumosul este suprimat, și dacă vorbesc numai simțurile, fără imagini, impresiile se pierd în folosul imperativ al senzației. Urîta nu caută dimensiunea și agerimea numaidecît, mulțumită din bucuria expansivă numai cu agrementul, și din tunet și cu fulgerul mic pîlpîit. Dar ea se dăruiește întreagă, mai deplin decît femeia frumoasă, pentru că sufletul nu-i lipsește din act ni-

ciodată, — sufletul ei micșorat de comparative și rănit de superbia devastatoare a rivalei. Mai ales defectul fizic concret, adaos nefrumuseții figurii și a liniei chiar, dă un spor de mijloace, un belșug cantităților normale fanatic. Neuitatele apogeuri ale sensua-lității le-a primit Pilaf de la o femeie cu un picior douăzeci și cinci la sută mai scurt decît părechea lui și care se legăna pe o talpă de doisprezece centimetri, manevrată ca un tampon de hîrtie sugătoare. Cînd s-a descălțat în camera ei, ca de-o ciubotă, și și-a scos și mașina nichelată, care da pasului ei o solem-nitate de locomotivă și un scîrțîit de tărăboanță, Pilaf a rămas deocamdată încremenit de atîta armură, mas-cată de o fustă de catifea. Dar din aparatele demon-tate a ieșit, ca dintr-un forceps adult, un picior de toată candoarea, cuprins într-un ciorap de mătase, culoarea magahon, și conturat, subt genunchiul ispi-titor, de un elastic brodat cu trandafiri. El s-a mîngî-iat cu acest singur picior mai scurt și cu o jumătate fesă, și l-ar fi luat cu el la subsuoară și l-ar fi dus acasă, ca dintr-o vitrină de magazin de ciorapi, nu-mai de ar fi putut rămîne lipită de ele și o fracțiune de sex, ce i-ar fi ajuns toată viața, păstrat pentru sin-gurătățile lui în casa de fier cu bancnote, ca unui că-țelandru piciorul stăpînei, pe care își exercită preco-citățile naive un instinct ridicul și batjocoritor. Și plină de mistere dulci este și femeia cu albeață în sin-gurul ochi, peste care își trage, seara, cu cochetărie, marginea pălăriei și își apleacă virginal și cu o prac-tică pudoare capul.

— Și să-ți mai spui ceva, zise Pilaf, sordid, mediocru și zgîrcit pînă dincolo de pasiune. Cu femeia urîă nu ai riscul să te «îmbolnăvești». Femeia urîă este femeia sănătoasă.

Zăresc pe stradă uneori pe un fost coleg cu care nu mă mai cunosc, Rudi. Am fost, cu obrazii lui, rumeni ca și acum, cînd a început să-i albească tîmpla, în primul an de școală primară. El venea cu guvernanta, o englezoaică, gătit impertinent, și băieților le era necaz pe costumele lui noi, pe limba pe care o vorbea cu guvernanta de la ușe și pe întreg pițigoismul micului personaj cu guler de biber și cu mînuși de piele. Ei îl încolțeau pe stradă, îl înjurau, îi zmulgeau cîte un nasture poleit de la haină și-l aruncau în rumeneala înflăcărată a obrazului, îi trînteau cîte un ghiozdan în cap, și în clasă îi înțepau cu perfidie buclele din pantaloni, de vițel răsfățat. Învățase și el o jumătate de înjurătură și l-am auzit odată apostrofînd, — palid și tremurînd, — pe un coleg în ilaritatea școlii :

— ...tu-ți burta ta.

Ciocoiașii au sentințe de acest fel, ca Pilaf în igiena socială.

Era și deputatul Pilaf la banchetul ministrului, invitat special și observator din partea partidului, pentru a raporta cât se depărtează nuanța de culoare.

Ovațiile cu care a fost primit ministrul într-o sală vastă, unde se putea trece un doctorat mai comod decît în aula noastră, au răsunat cîteva minute. Toate stomacurile organizației erau prezente cu un tonaj al abdomenelor de flotă de comerț. Mărfurile în bolognoase și ambalaje scurte circulau pe cîte două picioare aparente jos de tot, de sub genunchi. Patronul localului, membru, își aștepta ministrul cu rozeta la butonieră printre notabilități, discutînd în capul scării prețul vinurilor în podgòrii.

La ivirea sărbătoritului, i s-a desfăcut patronului obrazul sub mustăți, spintecat în două de un suris de fericire diagonal, ca un portofel. Dinții mai voluminoși decît încăperea lor nu mai putură să fie con-

strînși la situația de mai înainte. El nu plătise primăriei curentul electric pe doi ani, și nădăjduia, ca un beneficiu suplimentar la banchet, să fie scutit. Ținea să servească personal scaunul din mijlocul dublului semicerc, începîndu-și serviciul cu o acțiune de cuier. Umbrela și pardesiul ministrului trecură în posesiunea lui și, ca să glumească o dată și el, de ziua lui politică, îndeobște fiind un bărbat serios, titularul adunării îi puse birtășului pălăria în cap, considerat ca un cîrlig. Succesul nuanței se rosti numaidecît prin hazul universal al populației politice, printre care se găseau și spiritele critice ale organizației, intelectualitatea ei, compusă din profesori pensionari, deprinși cu clasicismul, și din avocați, abili oratori, un magistrat epigramist și un dascăl de latină înzestrat pentru caricatură. El făcea, un om, cu asemănare cu tot, din două linii și un punct, ceea ce simplifica toată arta desenului și permitea și o teorie.

— Dacă m-aș fi consacrat artelor plastice, repeta dascălul acuzativului cu infinitiv, aș fi revoluționat pictura : pictorii de profesie nu știu să vadă de sus...

Cu o atenție acordată în toate profesiunile colegilor remarcați printr-o dexteritate neprofesională, care înlătură concurența în bloc, magistrații, putînd să-l califice de neserios în funcțiunile lui și să-l deoachie în opiniunea ierarhică, dovedeau o admirație remarcabilă pentru bătrînul lor camarad versificator, rămas în urma carierei cu cîteva gradații, dar vizibil satisfăcut că pe tărîmul dublului distih le-o lua procurorilor înainte.

Epigramele lui se făceau ca de la sine, încheindu se ca patru nasturi de la o tunică, în găurile croite mai dinainte. Plastronul lua forma convenabilă instantaneu, și «poanta», care-i ceva ca o ultimă mișcare de șef de orchestră a croitorului, după ce haina îmbrăcată în fața oglinzii este apucată de marginea din spate și zmucită brusc pentru un efect de retuș, era relevată cu zgomot. Este adevărat că geniul insuficient al magistratului epigramist, care nu putea să concentreze într-un catren toată împrejurarea, avea nevoie și de o legendă, de o introducere în proză, cu textul de o lungime cel puțin egală cu a versurilor rimate. Tot așa și latinistul caricaturist, la două linii și un punct, din care își construia personagiile, trebuia să adauge numele modelelor pe creioanele și acuarelele lui, ca să nu dea naștere la confuzii, din partea unor admiratori puțin experți în limbajul schematic și șovăitori în priceperea sintezei. Lumea profesioniștilor pune această inaptitudine a publicului în compartimentul dobitociei.

— Are talent ! hotărî ministrul, arătîndu-i-se pe cartonul listei de mîncare liniile lui două și punctul.

— Are talent ! zise el, cu autoritate, citind pe cartonul al doilea epigrama improvizată cu cîteva zile mai înainte. Epigramistul din magistratură își dăduse săgețile din vreme, lucrînd ca un farmacist pentru cazurile generale, buline, prafuri, picături și hăpuri cu eficacitatea treptată, condiționată de numărul unităților utilizate.

Nuanța voise să-l ofere Șefulul, sătul de lere și stridii, un banchet «ca la noi», fără bucate împrumutate din istoria franceză și purtînd nume de rase de trandafiri și cîini.

S-a servit la început un borș trecut în menu cu calificarea «să te lingi pe buze», însă un tragic borș, cu peripeții. Probabil că ministrul nu mai mîncase de multă vreme feluri de bucate mîncate cu lingura. Ministrul fu victima unui accident. Aparatul de respirație și înghițire se comporta ca un sifon. Fie că gîndise prea mult și că, printr-un fenomen pneumatic, facultățile stomacului se cerebralizau uitîndu-și funcțiunile mecanice, fie că s-a ivit vulgarul nod în gît, de care vorbește limbajul popular, ca de un trac al emoției, ministrul a încremenit cu lingura în mîină la înălțimea cravatei, și fizionomia lui s-a contractat neobișnuit. Crescîndu-i ochii de două ori peste normal, buzele i-au rămas ascuțite și strînse, ca și cum ar fi dorit să fluiera un dans. Un moment, el a stat așa, mutat din expresia lui într-o mimică neașteptată, și statul-major al nuanței, ocupînd locurile din jurul sărbătoritului, s-a ridicat pe jumătate de pe scaune, mestecînd. S-a văzut atunci că ministrul se afla în situația de a nu ști ce să facă mai repede cu o gură de ciorbă care nu mai putea să fie canalizată. Adunarea aștepta o soluție: ori trece ori nu trece ciorba, iar dacă nu va trece mai iute, ce se mai poate întîmpla. Soluția nu a întîrziat. Respirația oprită a ministrului fu complicată cu o vizibilă nevoie de strănutare, și mecanismul

general al ministrului silit să frîneze dublu, ca la automobil, stăpînind în acelaş timp eşapamentul beregatei şi supapele nasului. Se vedea cum se petrec mişcările în interior, ca într-un motor pentru demonstraţii, de sticlă, şi explozia devenea inevitabilă. Între materialele lichide, ministrul ţinea în gură, intactă ca o bilă, o perişoară.

Ministrul izbuti să-şi domine însă dezlănţuirea într-o singură aruncătură, care ar fi veştejit prestigiul steagului şi nuanţa lui, divizîndu-şi totuşi ciorba din gură în tîsniri şi sărituri fragmentate. El s-a uitat o dată fix la unul din şefii din faţa lui, ca şi cum l-ar fi luat la ochi, şi i-a trimis în figură conţinutul unei linguriţe. Nu putu să se scuze, căci se uita tot atît de fix la al doilea şef, scaldîndu-i şi lui ochelarii cu o linguriţă. Graiul era exclus şi numai intenţiunile se citeau pe faţa asudată a excelenţei sale, strînsă de gît. Primiră astfel toţi conducătorii nuanţei cîte o stropitură, între ochi, pe buze, pe cîte o ureche, unii gustînd fără să voiască o savoare nouă a fierturii, după ce circulase printre fosele de sus ale ministrului. Cîţiva s-au clătinat în fizicul şi în conştiinţa lor, clipind din ochi şi apucaţi de o ameteală. În sfîrşit, ultima rămasită a lingurii înghiţită strîmb, îi ieşi ministrului pe nas, de-a dreptul în farfuria lui, cu un zgomot borboret, şi ochii lui erau plini de lacrimile unui efort, pe lîngă care trecuse moartea.

— M-am înneecat ! zise ministrul, tuşind în farfurie, ca la dentist, un fel de zmîntîină deasă a sucului

gastric. Nu mi s-a mai întîmplat niciodată asta. — Și, cu filosofie, zise, imitînd fără să vrea pe Guido Reni : Ce e omul ! — Și gîndindu-se că omul cu portofoliu e nemuritor.

Dar catastrofa se reproduce ceva mai departe în lungul mesii, unde, ridicat în picioare, un partizan devotat pînă la ultima suflare, bolnav de epilepsie, avu un acces și căzu pe spate, vîrsînd cu o dărnicie de fîntînă. Prietenii politici din dreptul lui fură inundați de o acreală amară, — și o parte din banchet se duse la el, într-o mișcare unanimă de punere la vot. Nefericitul suferea efectul accidentului ministerial.

— Strîngeți-l de un deget, zise din medicina empirică ministrul, care se ștergea, cu obrazul băgat într-un șervet, de glicerina lui stomacală.

— Varsă sînge, ziseră cîțiva deputați, aplecați, în tumultul sărbătoririi, ca să-l ridice de jos. O ambulanță ! Dați un telefon !

— Nu înțeleg de ce nu stă acasă, dacă se știe cu betșug, zise restauratorul, care își văzu banchetul sfîrșit înaintea de a fi fost bine început și visul spulberat, al electricității. Vă simțiți mai bine, excelență ? întrebă pe ministru. Mi s-a întîmplat și mie o dată, tocmai în ziua logodnei... Și birtașul intră în măruntaiele unei povestiri de familie, pe care ministrul nu putea s-o asculte.

La ieșire, i-am tăiat drumul sărbătoritului, numai ca să-l salut, știind că nu mai poate să fie vorba deo-

camdată de nimic altceva decît de o perișoară ce i s-a pus de-a curmezișul în înghițitoare și i-a stricat, odată cu sărbătoarea, și nuanța.

— De ce să se simtă mai bine domnul ministru ? zise protector, în auzul ministrului, un profesor, admonestînd pe restaurator. Domnului ministru nu i-a fost rău niciodată.

M-am hotărât și am intrat la Ministrul meu.

— Nu mai pot să aștept, i-am spus. Mă ții cu vorba de câțiva ani, ai să cazi de la putere și nu mi-ai făcut nimic. E rușinos pentru colegialitatea noastră. M-ai silit să pierd de trei ori o catedră la Universitate, sub cuvânt că ai de îndatorat partizanii politici, impuși de șef. «Mai ai răbdare, dragă Gulică, încă nițică răbdare, că-ți vine rîndul negreșit»... Să-ți fie rușine ! Misiune în străinătate nu mi-ai dat, subsecretar de Stat nu m-ai numit... toți pigmeii mi-au luat-o înaintea... Ce fel de prieten ești tu ? și pentru ce am muncit ? Am fost neclătinat întîiul, de la Abecedar pînă la Doctorat, și asta nu însemnează pentru dumneata nimic. — I-am zis «dumneata», ca să contrastez cu o atitudine un trecut de răbdare. — Asta, pentru că nu vă înjur. O să scot un pamflet și o să vă fac cu ou și oțet... Mă ții în biurou la tine să-ți redactez discursurile, sugestiile, pînă și întreruperile, și-mi dai drumul

cu o cafea turcească în stomac. Nu mă întrebi ce mă-nînc, cum îmi hrănesc copiii, cu ce-i îmbrac, de unde plătesc chiria. «Mai ai răbdare, dragă Gulică.» Pînă cînd să tot aibă Gulică răbdare ?...

Pînă aici, Ministrul, prietenul meu din fragedă copilărie, mă ascultase zîbind. Îl obișnuisem cu filipicile mele de viitor funcționar de Stat deziluzionat, și iuțelile mele verbale păreau să-l intereseze cu monotonia rece a unei oglinzi care primește în cristalul ei și dansul și asasinatul, fără să reție nimic. Cînd îi spusei că nevasta îmi stă gata să nască pentru a șasea oară, Ministrul sări de pe scaun.

— Ce, ai înnebunit ? răcni la mine. Nu te mai oprești ? Trebuie să fii bolnav de priapism.

Parcă i-aș fi aplicat un fier de tinichigiu fierbinte într-un punct pe care ședea.

— Ești dezgustător ! zise Ministrul.

— De ce, mă rog, dezgustător ? pentru că-mi iubesc soția ? Apăsai pe cuvîntul soție.

— Pardon ! ești un idiot ! răspunse Ministrul.

Am cu el indisolubila legătură creștină : e nașul o dată al meu și al nevestii, și de cîinci ori al copiilor mei, ceea ce permite și bruscare.

— Stai jos, și nu face pe enervatul, zise Ministrul. Mi se pare că am o idee pentru tine. Să mă informez.

Ministrul sună pe directorul personalului. Îl întrebă la ureche ceva. Directorul răspunse :

— Da, este liber.

— Mulțumesc, zise Ministrul. Când o să mai am treabă cu dumneata o să te chem. Vezi de referatele de mîine.

Directorul ieși de-a-ndaratele, cu o precizie de care eram invidios : el avea onoarea să fie funcționar în funcțiune și se bucurase de fericirea că Ministrul, de obicei poruncitor, i-a vorbit la ureche.

— Nu rămîne decît să-ți iei postul în primire... zise Ministrul. Auziși ? e liber. Ia o coală de hîrtie și scrie.

Toată supărarea mea pieri la secundă. Îmi păru rău că jignisem un prieten vechi. Avui numaidecît și o sensibilitate de director numit. Ierarhia îmi trecu prin șira spinării ca un instinct și stăteam rău pe scaun în fața binefăcătorului meu.

— N-am să uit niciodată și te asigur că... începui bîlbîind.

— Bine, bine, scrie, 'zise Ministrul deschizîndu-și mapa cu hîrtii, ca să varieze.

Șovăiam. Nu știam să încep.

— N-am făcut niciodată o petiție, zisei, cu condeiul nemișcat în albul hîrtiei. Nu vrei să mă ajuți ?

— Ți-am mai spus că ești un imbecil. — Tonul Ministrului se schimbase. — Scrie ! zise Ministrul : Domnule ministru, subsemnatul, domiciliat în strada...

— Subsemnatul, doctor în... Nu ?... zisei.

— Nu, zise Ministrul. N-are nicio importanță.

— Cum n-are nicio importanță ?

— Parcă te-am pus să dai doctoratul eu ?... Continuă... De ani treizeci și cinci... Ai scris ?

— Da, răspunsei...

— Vă rog să binevoiți a-mi acorda postul...

Cuvîntul «postul» îmi făcu o plăcere plină, ca un miros de pâine caldă.

— Postul de intendent al...

— Intendent ? strigai. Mă numești servitor ?

— Intendent nu e servitor, preciză Ministrul, științific. Știi, deocamdată, pînă trece criza. Stai jos și scrie... Ai scris ?

— Am scris, răspunsei printre măsele.

— Al cimitirului Buna-Vestire...

Cred că am leșinat și că am căzut de pe scaun. Nu-mi venea să cred în atît realism. M-am deșteptat pe o canapea, fricționat de intendentul Ministrului, chemat în grabă. Mă lăsam în mîna lui de confrate, ca un piseu lins de alt piseu.

— Ești un sentimental : defect esențial, zise Ministrul. Și un isteric. Adăogînd însă cu cruzime : Dar ai vocație. O să faci carieră. Ai iscălit hîrtia ? Iscălește !

Iscălii ca-n vis.

Înmuiat din toate droturile mele, mă îndreptam să ies inanimat. Devenit blajin și părintesc, Ministrul mă urmă pînă la ușe. Dar între noi se și înființase o distanță. Auzii prin amărăciunea mea :

— Știi că o să ne mai vedem, n-ai să te simți singur. La toate înmormîntările naționale dau și pe la tine.

Spiritul de indiferență al Ministrului avea cinismul unui vizitiu de dric, care-și trage mortul dinaintea cîrciumei și se oprește ca să bea un sprîț.

Am trecut, ca să mă scrutez și să mă înseninez, prin Cișmigiu, refugiul meu sufletesc de douăzeci de ani. Acolo mi-am repetat materiile pentru examene, într-un boschet. Acolo mi-am recitat cursurile în auzul măgulit al studentei, care a fost să-mi fie tovarășe de iluzii și de viață. Ne plăcea pagina Albatrosului, care nu putea să zboare din pricina prea lungilor aripi, și am tradus-o amîndoi în proză, pe-o bancă. Între pomii ciuruiți de alicele toamnei, găsii treptatele mele suflete anuale, ca niște fantome delicate prinse în ceara transparentă a văzduhului gălbui. Albatrosul zace în mine împușcat.

Trebuia să improvizez un punct de vedere, și pentru biata mea nevăastă o atmosferă. Era mai tragic decît i-aș fi spus că am găsit copiii înnecați în lac și cadavrele lor trase din apă pe mal și puse la rînd subț o salcie. Trecerea era totală și bruscă dintr-un orizont în punctul opus. Nu cunoștea gradație și nu puteam s-o prepar. Dacă era vorba de o catedră, știam să mă afirm pentru speranțele ei asistent, conferențiar, agregat, fără să sufere linia îndreptată către catedra definitivă. Dar de la toate așteptările noastre pînă la intențența unui cimitir, cum se acoperă intervalul ? Eram intendent pur și simplu, oricum aș fi rostit cuvîntul, mai nazal sau mai fonetic, «itindent» sau «intendant», și nici nu eram un intendent de ceva, oarecum, eram pur și simplu intendent de cimitir, un singur cuvînt cu trei cuvinte. Cum o să-i spui nevestii-mi asta ?

Să intru cu o figură mohorâtă, să afectez o veselie la nelocul ei, să rămii în oraș pînă la înserat ? Aveam nevoie de o introducere imposibilă. Ajunsei să-mi fac un proiect. O să mă doară capul și-o să mă întind pe un scaun, ca să-mi treacă, și nevasta, speriată, o să primească pe sărite confidența mea. Strategie vulgară : faci gălăgie în locul unde nu ești, ca să apari de acolo de unde te afli. Nu se putea totuș eveniment atît de straniu, fără un eveniment intercalat. Mi-aș fi tras un glonț în marginile urechii, ca să dau o derivație, și în timpul pansamentelor aș fi demonstrat, abordîndu-mi subiectul în spirale, că morții i se poate prefera cimitirul... Dar n-aș fi uzat de revolver, dacă l-aș fi avut, de frică să nu-mi nimeresc în locul urechii capul. Sînt sigur că e ceva în capul meu ! Totuș, am căzut la îndoială.

«Haide ! curaj ! mi-am zis, mai rău nu poate să fie.»

Cînd i-am comunicat Matildei că al șaselea copil al nostru are toate probabilitățile să se nască într-un cimitir, femeia a leșinat și ea, procedînd și eu ca un intendent, prin fricțiuni. Prestigiul idealurilor ei a pleznit odată, ca un geamantan.

— Ai acceptat ? zise nevasta.

— Vream întîi să stăm de vorbă împreună, zisei. Vorba «împreună» are solemnitate.

— Mai încape stat de vorbă ? Cum ? N-ai refuzat ? Te lauzi cu Ministrul tău de zece ani, și el te numește cioclu...

Dezolantul adevăr al nevestii mă doare cu atît mai mult cu cît asupra lui nu încap nicio îndoială. Totuș, nu putui confirma stupefianta decepție a unei așteptări de atîți amari de ani, fără să mă văd și mai micșorat decît eram.

— Poate că e suportabil, zisei. Cine știe ? Deocamdată nici mie nu mi-a plăcut, pot să zic, dar de la minister pînă acasă mai m-am gîndit... Avem gratis casă, lumină, încălzit. Pusei pe «gratis» înaintea, pentru efect.

— Foarte mulțumesc, zise nevasta.

Aș fi preferat să mă sinucid și să-mi inaugurez funcțiunea cu propriul meu cadavru.

— Sper că nu te-ai angajat...

— Desigur, desigur... răspunsei. Am iscălit numai o hîrtie, dar știi, fără importanță, o petiție...

— Ai mai făcut și petiție ? întrebă Matilda, cu un accent pe care nu i-l mai auzisem. Te-ai rugat să te numească intendent la cimitir ?

— E o simplă formalitate, răspunsei contrariat. Așa se face todeauna. Todeauna cînd un ministru vrea cu tot dinadinsul să te servească îți cere o hîrtie...

Țineam la cuvîntul «hîrtie» ca să dau tristei mele situații un înțeles mai general, apropiat de document sau măcar de arta tipografică. Mi se părea că puteam salva cu termeni ceva din dezastrul speranței.

— Cînd un ministru vrea să te servească, zise cu amară dreptate Matilda, îți dă trei sute de mii lei pe an și te lasă la lucrările tale. Dar nu e ministrul

de vină. El dă cui ce se potrivește... Ai lins zece ani, numai decînd știu eu, ca să ajungi aici.

Aprecierea «lins» mă stingherea.

Într-adevăr, nu-mi venea să cred și mă biruia realitatea. Mă revolta gîndul că am iscălit și nu-mi dam seama ce s-a petrecut în mine cînd am acceptat. Am scris : «Vă rog să binevoiți». E un act înregistrat și care rămîne. Îmi treceau dinaintea minții toți camarazii mei de odinioară, parveniți la dregătorii însemnate, și nu-mi explicam cum au izbutit ei să fie altceva decît intendenți de cimitire. Pus cu nasul drept în chestiune, vedeam mai clar, și turpitudinea mea îmi da despre mine opinii de clapon sufletesc. Ar fi trebuit să-i cîrlesc Ministrului niște palme...

Dar iarăș mă gîndeam că încetează măcar mizeria, dacă funcția e dezgustătoare, și căutam justificări. Îmi ziceam că cimitirele sînt puține. Profesorii și deputații, nu mai încap lumea de ei ; intendenți de cimitir sînt numai cîțiva. Îmi defilau cimitirele prin argumentația mea optimistă. Cimitirul catolic, administrat probabil de un bărbat cult, ca și cimitirul protestant, cultura făcînd parte din rit. Să tot fie opt, nouă, zece. Totuș, aș fi preferat să nu se repete atît de mult în argumentația mea cuvîntul cimitir și să se păstreze numai intendentul. Îmi fură dezagreabile, în acest concert măsurat de cimitire, și denumirile vulgare ale cîtorva, ca Pătrunjelul și Trei Cocenii... În definitiv, cimitirele se mărginesc cu religia, cu filosofia, mai ales cu medicina și, vezi bine, cu viața, neputînd să

existe viață fără moarte și moarte fără cimitir... Cugetam aproape ca Shakespeare.

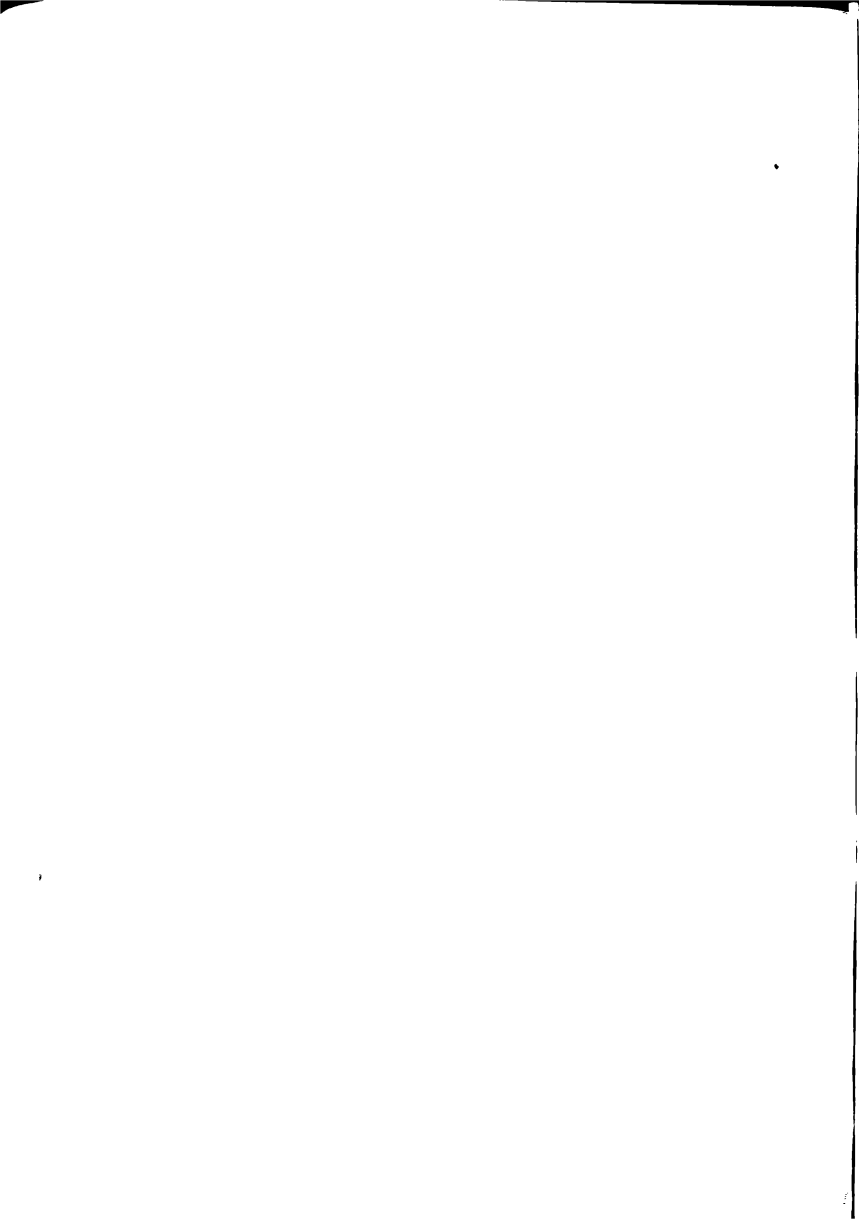
Dar de ce să fii tocmai eu intendentul ?

— Te faci hingher de morți, zise nevasta.

Matilda avu o mare criză de lacrimi. Asta e femeia : te insultă și plînge, ca să nu-i poți opune un sentiment întreg, — mai ales că în starea înaintată a Matildei trebuia să fii atent la maternitate și complicații și să o mîngîi batjocorit. Îi frecai tîmplele cu oțet, insistînd ca o moașă :

— Nu te agita, fii cuminte. Știința spune că emoțiile trebuiesc evitate.

II

M-am mutat cu o strângere a inimii pe care sînt incapabil să o reproduc. Zi plumburie, ceață, umezeală, mocirlă pe asfaltul intrării la cimitir, frămîntată de tălpi. Sosim odată cu trei convoaie, și bagajele noastre amestecate cu dricurile, par destinate confortului subteran al noilor-veniți. Avem șapte saltele. Am așteptat între trăsuri, între carele funebre, între zăbrance, escortați de țipătul gîtuit al unui cor, cu lumînări agățate de nasturele uniformei. În lacrimi, nevastă-mea, chinuită să-și degajeze monumentalitatea obstetrică dintr-o birjă, se dă jos odată cu unul din morți din carul lui, găsindu-se față în față cu el și cu pleoapele lui încremenite. Puțin a lipsit ca biata Matilda să nu intre din trăsură în coșciugul lui. Defunctul purtase un ochi de sticlă și murise cu el deschis. Coșciugul era scoborît cu ghetele în sus, ca un leagăn cu un copil înfășat, dintr-un vagon de tren.

Aș fi dorit să alegem o zi fără transporturi de cadavre, dacă prezența la post nu era tot atît de urgentă, pecît de așteptată. Predecesorul meu fusese dat afară violent : intendența nu putea să rămîie vacantă. Dar de aici înnainte vom avea de-a face numai cu morții.

Mesele și scaunele se prezintau cu picioarele în aer, mobilierul unui apartament întreg se opri în poarta cimitirului, pe trei camioane mari, trase de cai înnalți, ca și dricurile, ale căror gloabe costumate căpătau autoritatea unui anonimat medieval, de la odăjdiile negre. De unde au putut ieși atîtea boarfe ? mă întrebam cu mirarea unui tuberculos, urmărit de imaginea cantității sîngelui scuipat. Și căutam o diverssiune. De unele bagaje uitasem și credeam că nu mai sînt, altele mi se păreau transformate, din pricină că le văzusem într-o singură poziție ; fotoliul pe care te întinzi, sufrageria în care mănînci, patul în care dormi. Răscolite, întoarse și asociate, peizajul lor aduce aminte fotografiile cutremurelor de pămînt.

Întocmisem bagajele după însemnătăți, lăsînd podul, spălătoria și cuhnia în seama unui camion special, care se găsea tras acum lîngă un car piramidal de coroane, un părete de trandafiri cu panglici învecinîndu-se de aproape cu albia mea de rufe, pardosită, la crăpături, cu tablă de zinc. Inestetic afară din cale era cuptorul în trei labe al cazanului de leșie. Adu-nate în două sfori, burlanele presărau funingine și cenușe. Oprită în admirație, Mărgărita, servitoarea noastră, ținea o căldare cu mături și cîrpe și o colivie

cu doi canari. Frumusețea carelor și a coroanelor, doamnele în zăbranițe negre pînă la pămînt, domnii cu jobene lustruite, ofițerii, arhieriei și mai cu seamă superba înfățișare a ciocliilor cu pene academice la pălării îi revela o lume de început de Paradis. Cu mîna la gură și nas, ea răspunde, cînd este chemată «Mărgărito!», întorcînd capul și strigînd «Hî?». E o proastă, de patru ani în serviciul nostru, cu o mare pasiune pentru bumbi și tunici. Ochii îi rămăseseră și gura căscată la fulgii forfotiți de ceață din chivăra împărătească a unui purtător de făclie, cu guler de celuloid.

A trebuit să așteptăm mult pînă la intrarea publicului pe poarta, boltită ca o înghițitoare iconografică, a lăcașului de veci. Cîteștrele cadavrele aparținînd claselor intelectuale cu drepturi în Stat, aglomerăția ceremonioasă era enormă, și domnii în haine negre participau la trei pobreganii odată, împărțindu-și durerea egal. Automobilele urmau automobilelor, și răs-pîntia largă din fața cimitirului se înfățișa ca o ieșire de teatru, la o reprezentație de gală, de unde nimeni nu e absent. E o convenție ca toată lumea să fie de față la o înmormîntare și să citească un discurs. Pe o distanță de doi kilometri, tramvaiele fuseseră oprite, sat neîntre-rupt de vagoane : la jalea înmormîntării, vehiculele electrice trebuiau să ia parte în forma lor, printr-o lipsă de încasări de două ore. Văduvele, familiile, prietenii întristați, se înghesuiau în poartă, și mai departe se interpelau șoferii și birjarii, vocife-rau polițiștii. În-mormîntările fiind cu arhieriei, din

două limuzine s-au scoborât două fețe bisericesti cu abdomen, încă fericite de bucuriile pământului și pășind cu o solemnitate lătareasă.

Căutai din ochi pe Ministrul meu, strecurat în mulțimea de personagii, și nu l-am văzut pînă la întunecare, cînd, îndemnate de bice și de uralele vehemente ale vizitiilor, bagajele mele, urnite cu greu, se opriă dinaintea depozitului de coroane.

Un înger de piatră, din grilajul mormîntului celui mai apropiat de dormitoare, făcea o figură gimnastică alegorică, prin întuneric.

Nu credeam că o să mă culc vreodată de viu într-un cimitir și am așteptat înfrigurat senzațiile acestei situații. Nu am avut nicio senzație... Am dormit buștean. Porțile au fost închise. În cetatea mormintelor n-a mai intrat până la ziuă nimic, cred că nici în zbor, peste ziduri. Orologiul a bătut ceasurile regulat în turla lui, cu un zgomot de bocanci trîniți odată cu bătaia, venit din mecanica lemnăriei. Aș fi putut crede că suie scara toată și o coboară, prin întuneric, timpul cu ciubote.

Matilda tace plîngînd. Copiii cred că au murit și că sîntem cu toții înmormîntați. Dacă asta e moartea, tot nu e atît de rău. Stai închis într-o localitate cu porțile încuiate. O vagă satisfacție, ca de insular, ca de colonist fermier, pare că o să înceapă să mă consoleze.

— Nu-i așa, tată, că noi am murit? Întreabă din salteaua lui de pe scînduri băiatul cel mic, ca un poet.

S-a crăpat de ziuă. În tăcerea analitică pe care și-o impusese, Matilda izbucni în răcnete înnăbușite, gîndindu-se probabil la moartea ei personală. Desigur că niciodată nu a regretat mai precis căsătoria din dragoste cu un puber entuziast și idealist, dificil, năzu-ros, acerb în critică și contestînd tot ce fusese făcut și încercat pînă la el.

Ca să produc o derivație, dădui drumul robinetului din părete, fără nicio speranță. Un șuvoi de apă drept își făcu drum în jgheabul de fontă zmălțuită.

— Funcționează! zisei fără vioiciune. Nu mă așteptam...

Niciun răspuns, deși nevastă-mea dorea încă de la căsătorie să ne mutăm într-o casă unde apa să vie din părete și să plece prin părete.

Controlai electricitatea, întorcînd cu un troznet exagerat butonii în toate cinci odăile goale, așezate la rînd în apartamentul intendenței. Făcui lumină rînd pe rînd în fiecare. Precedentul n-avusese timp să ia și becurile cu el.

— Electricitatea merge perfect, adăogai. E de mirare, într-o instituție publică să nu fie instalațiile defecte... Apăsai pe cuvîntul «instituție» mai ales, ca să pui cimitirele între Academii și Facultăți.

Niciun răspuns. Dar înaintam pe teren. Un răspuns neformulat la timp e o tăcere cîștigată. Ca să termin cu instalațiile capitolul concret al gospodăriei, afirmai surprinderea plăcută că dependențele n-au mirosul obișnuit al autorităților, și mai strecurai și cuvîntul «autorități»...

În schimb, miroase cimitirul.

Mă descurajau bagajele, grămădite, dinaintea cărora mă găseam ca un explorator, neștiind de unde să încep.

Niciodată nu m-am putut descurca singur în haosul concentrat al unei căruțe cu boarfe și al unei liste de cumpărături. Îmi vine să nu pui nimic în căruță și-mi vine să cumpăr toată prăvălia. Fără busola nevestii-mi rătăceam dezorientat, dar nevastă-mea sta ca o buturugă, gravidă la moral ca și la fizic... Lumea ei se sfârșea în ceasul când soțul începea o carieră.

Bagajele fuseseră cum fuseseră făcute, desfăcutul era incomparabil mai dificil. Izbutisem din sute de obiecte disparate să realizez totaluri mici și totaluri generale, pălării, sticle goale, perini, cărți, dosare, tingiri. Nu știu de ce păstram o sticlă cu ulei-de-ricin rînced, pe fund. Mascate cu cîteva covoare și draperii, transporturile au putut ajunge, încinse cu frînghiile cărauşilor, pînă-aci. M-am simțit obosind de cîteva ori și aş fi preferat să fug, să mă duc la cafenea și să nu mai mă întorc două zile. Dar de ce nu m-am descurajat la întocmirea celuiilalt bagaj, personal al nevestii?... De ce n-am fugit înaintea de a desface transporturile ei succesive de cinci ori? De ce am pregătit al șaselea al ei ambalaj? Un bărbat nu poate să se lege de datoria responsabilității. «Ia-ți, domnule, inima-n dinți, mi-am comandat, și apucă-te de așezat.»

Fiecare cameră are douăzeci de începuturi, ca o carte. De la care să pornesc? De la dormitor, de la bucătărie, de la bibliotecă, de la dulapuri, din pivniță, din salon, din pod?

Meticulos din fire, am debutat cu o concepție, preținzînd mobilierului meu, mare și mic, o înfățișare de ansamblu, și improvizei schițe de camere, distribuind lucrurile pe grupuri de interior, și risipii bagajele împrejurul intendentei. Cu un fotoliu atinsesem zona cavoului tăbăcarului Iov, care se află aci dimpreună cu toată onorata lui familie, aci lîngă mine, și ca să-mi dau seama de așezarea tablourilor m-am servit de cîteva grilaje... După moda artistică a epocii căsătoriei, colecția menajului era dominată de o fotografie mare cît o ușe de dulap și încadrată în spirale decorative de pluș vișiniu, în care soția mea, încă studentă la litere, se înfățișa ținută de mîna de fostul doctorand. Ca să judec de perspectivă și să-mi împrăpătez suvenirea, am depărtat portretul nostru, răzimat de un brad în ghiveci. Era delicios. Nu mai am nici eu pletele de atunci și nici nevestii nu-i mai apare, pe buzele îngroșate de sarcină pînă la nas, zîmbetul solivisit de la fotograf.

Descoperii, credeam, momentul psihologic pentru o împăcare, pe care trebuia să o stabilem pe spinarea trecutului, de urgență, și m-am îndreptat, ca odinioară, spre Matilda, posomorîta pe un scaun din mijlocul unei camere goale.

— Vrei să-ți arunci puțin ochii tăi frumoși, către cel mai fericit moment al vieții noastre? i-am spus. Ia uită-te pe fereastră: cel de cîolo e Bibl... și lîngă Bibl stă scumpa lui Dodò... Pe atunci ăștia se găseau în noi, adăogai cu o filosofie grosolană. «Ăștia» erau copiii noștri.

Ei se jucau acum cu gramofonul, într-altă cameră goală, sfădindu-se ce trebuia pus întâi, *Adio cîntat de Caruso*, sau *Püppchen, du bist mein Augenstern*¹...

Ridicîndu-și mașinal capul, Matilda dete cu ochii de fotografia noastră, pusă pe un mormînt, și țipă.

Făcusem o ispravă.

— Fără să vreau, dragă Matildo, te rog să mă crezi... Ce idiot! strigai, lîvindu-mă cu pumnul în cap.

Gramofonul copiilor cînta *Imnul lui Garibaldi*, care pare la ureche marșul de dans al unei armate de ceramică. Și uitîndu-mă la mobilierul gol, răspîndit, aș putea să zic, în curte, văzui, pentru întâia oară, cîtă asemănare, fără să fi știut, avea clavirul nostru, tras deoparte pe un trotuar, cu un coșciug.

De altfel, acum îmi dau seama că mai toate obiectele cu care am trăit, construite în lung, ca paturile și canapelele, sau vertical, ca dulapurile și biblioteca, și ornate cu capete de lei, cu labe, îngeri, sînt inspirate de la aceleași motive ca mormintele, care se urmează pînă în fundul nedeslușit al cimitirului, deschis pe alee lungi, ca un muzeu și ca o pinacotecă. Parcă omul era destinat neapărat să ajungă la cimitir, ca mine, intendent. Flori proaspete, flori veștede, flori uscate artificiale, buchetul întâi al iubitei e o promisiune, și scrisoarea dragostei sfîrșește funebru, cu suspectul «pentru todeauna», sau cu «pînă la moarte».

¹ Păpușico, tu ești lumina ochilor mei... (germ.).

Sînt ca un doctor parvenit ministru și care își transformă individualitatea facilă într-o personalitate dificilă, uitînd totul, și sarea amară. Aș putea să vorbesc ca un camembert și să afirm că «mă fac». Am luat posesiune. Am patruzeci și șapte mii de morți înregistrați, supușii mei. Sînt cel mai mare într-o republică închisă și trec zilnic printre mormintele mele, urmat de opt gropari și cinci grădinari, ca primarul. Greve, revoluții, opinii, polemici, propagandă electorală : nimic. Frontul morților e obedient și tăcut. Și pot să le zic pe nume tuturor oamenilor însemnați și să-i și înjur. Timiditatea mea dispare îndată ce intru între ei. Moartea e o situație penibilă pentru un orator, dar agreabilă pentru noi și inspiratoare și de principii politice. Populația vulgară și amenințătoare se poate rări și la rigoare lichida, în poziție culcată, între zîntii și 30 ale fiecărei luni, pe serii : ideală întemeiere de guvern.

Patruzeci și șapte de mii de morți : auditor magnific, imposibil de recrutat la Universitate, și patruzeci și șapte de mii de familii atente la păstrarea relațiilor cu personagiul care trăiește zi și noapte cu morții lor. Sînt al familiei, ca guvernorul unui cretin adult, cu care se plimbă în trăsură, pe care îl șterge la nas și căruia îi dă jos pantalonii și-i spune : gata, poți să faci.

Sîmbăta e zi de «vorbitor», ca joile la închisoare. Vizitele țin toată dimineata, pînă la prînz. O văduvă, o mamă, au mai rămas din tot trecutul lor cu această cenușe a bucuriei. Ca să o guste se pregătesc o săptămînă. Cimitirul e ca o gară, la care cei rămași singuri se întorc neîntrerupt ca să mai vadă o dată linia de-a lungul căreia cei plecați s-au depărtat. Drumul e nesfîrșit și se scufundă în zarea vînată dintre copaci : Încotro s-au dus ? Drept înnainte, pînă ce nu s-au mai văzut. O însuflețire ciudată agită pe vizitatoarea credincioasă mormîntului, sosită cu brațele pline de un znop de flori, singurele lucruri care mai pot plăcea celor absenți. Doamna Zinescu stă înghenunchiată cîte două ore, cu șoapta ei apropiată de pămînt, povestind auzului ascuns și înțelesului invizibil, tot ce s-a întîmplat decînd n-a mai putut să vie.

Am ascultat una din convorbirile ei cu soțul.

— N-am mai dat de zece zile pe la tine, să mă ierți, Totò... Am închiriat apartamentele de sus și a trebuit să fac contracte, să mă duc la notariat, să

plătesc taxe... Ieri am fost la percepție... Sînt într-o mare încurcătură cu Mimì. A cerut-o un magistrat și-i place și fetii... Am luat informații : bun băiat, serios, ți-ar plăcea și ție... Nu știu ce să fac... I-am spus : «Mamă dragă, dacă pleci și tu, o să rămîie maica singură detot. Mai așteaptă.» Nu vrea să aștepte, înțeleg. Nu ne-am grăbit și noi tot așa, atunci cînd ne-am luat ? Știi că era să fug de acasă pentru tine... Dar tata trăia, mama trăia, despărțirea a fost mai ușoară... N-o să mai am niciun rost... O să umblu cu umbrela în mîină pe străzi, o să-mi fie urît acasă... Și dacă viu la tine m-apucă noaptea și nu mai am unde să mă duc. Nu mai avem voie să stăm împreună... Ne-am despărțit... Și ce mă fac noaptea, singură în toată casa noastră ? Știu, o să-mi spui să mă duc la cinematograf... Am fost... am încercat, nu mai mă interesează... Nu pot nici să rîd nici să plîng... Îmi plătesc biletul, intru, stau puțin și mi se urăște numaidecît și acolo, și plec și iar nu știu unde mă duc... Dacă ești bun, învață-mă, te rog, ce să fac, s-o dau, să n-o dau pe Mimì ?...

M-am strîns cu ea în două odăi și am închiriat tot... Decînd nu mai vii tu la prînz acasă, prînzul nostru nu mai e prînz, și, decînd nu te mai întorci seara, seara nu mai e seară, noaptea nu mai e noapte, ziua nu mai este zi, nimic nu mai e nimic... Și mă gîndesc că n-o să te mai întorci niciodată...

Doamna era întinsă pe mormînt ca pe o canapea și se uita în mormînt, ca într-o cutie, gesticula ca di-

naintea unui viu, care pricepe, o urmărește și e de acord. Părea că vorbește la telefon. De unde știi că nu sta într-adevăr de vorbă, mortul cu ea, cuprinsă în vapoarea sufletului împînzit cu mormîntul?...

— Am avut nițică treabă cu bărbatu-meu, spuse doamna Zinescu, trecînd pe lîngă mine la ieșire, cu sentimentul că a întîrziat prea mult.

O femeie bătrână aduce băiatului ei, în toată săptămîna, două ghivece cu flori, pe care le înlocuiește peste șapte zile. Ea crește acasă florile copilului. E îndeletnicirea ei absorbantă. Pentru că trebuie să stea în legătură cu el, ea vorbește cu garoafele, cu altoaiele, cu semințele, cerne pămîntul și-l întocmește în ghivece, și pentru toate operațiile ei are descîntecul, rugăciunea și vorbele trimise copilului prin cel mai delicat purtător de vorbe, de la vii la morți...

Bătrîna nu scapă niciodată din vedere să treacă pe la biuroul meu. Ea deschide cu băgare de seamă ușa, îmi dă bună ziua, surîde și-mi spune : «Mă duc la Iancu». Și se duce grăbită, ca să nu piardă niciun minut. Vorbele ei îl cheamă de departe, ca pe un mînz.

— A venit mama să te vadă, puiule... Și ți-a adus mama astăzi dălii, că așa îi stă bine puiului ei. Și o să-i ia mama micșunelele îndărăt, că s-au trecut. Ia spune, Iancule mamă, ce-ai mai făcut ?... Ai fost cu-

mente, n-ai supărat pe Maica Domnului?... Cum să supere el pe Sfînta?

Bătrîna face toaleta mormîntului, cum învîrtea pe timpuri buclele băiatului, adună frunzele căzute din copaci, îndreaptă candelă, ciupește cîteva fire de iarbă, mai stă puțin și pleacă, pe brațe cu două ghi-vece. Nicio lacrimă, nicio jale : bătrîna știe bine ce știe, identificată cu organizația vieții de dincolo și de aci, una și aceeaș, în două aspecte. Aproape veselă, bătrîna mai bate o dată în ușa mea și-mi spune : «Am plecat. Poftă bună», fără să uite nimic, nici dreptul la masa de la prînz. Și dacă găsește răzimate de prăjinile negre obișnuitele scuturi, cu blazonul de metal argintiu fix, pe care numai inițialele negre variază, ea nu spune : «Cine a mai murit ?», ci întreabă : «Cine mai vine ?», în mormîntările petrecîndu-se, în pravilele ei, ca niște drumuri și găzduiri de musafiri, și așteptîndu-și deplasarea ei personală cu o liniște armonică, pură, măsurată, echilibrată. Sentimentul că a mai trimis înaintea pe soțul ei, care, în douăzeci de ani de ședere la locul lui, și-a stabilit, cerește, o situație, ca o rudă din Argentina, și acum, nu prea demult, pe fiul ei, nu e strein de certitudinile ei : are cine s-o aștepte acolo unde trebuie și să-i arate Raiul, ca un mare magazin de mărfuri în multe culori.

Ciudat mi se pare un avocat, care, din zece ani, cîți a trăit cu soția lui, n-a pierdut o singură zi ca să nu o bată, dar care în momentul decesului ei s-a simțit atît de nenorocit încît cu multă greutate a fost împiedicat să se omoare. Cîteva luni el a rămas scu-

fundat într-o anulare de sine adîncă, nesimțitor, indiferent, neutru. Pierduse ceva ce-i fusese mai scump decît își închipuise. Poate să fie ceva mai scump decît omul pe care l-ai chinuit? Mi l-a arătat unul din groparii care doborîseră pămîntul pe coșciug, cu o mîină sucită în dreptul capului, că domnul e nițel cam așa... Cînd a venit la administrație, domnul Doda, cum îl cheamă, m-a întrebat dacă n-avem în seră flori «mai potrivite» pentru mormîntul soției lui. Ar fi dorit niște crizanteme vaste, și noi avem numai tufă-nică ruginie și albă.

— Nu mă uit la preț, zise el. Vreau ca soția mea să aibă ce-i trebuie.

Vorbea ca un părinte care și-a dat copilul în pensiu.

— Să nu-i lipsească nimic, spune domnul Doda. Vreau flori de sezon și flori «prima».

Aducînd vorba de candelă și de undelemn, care tocmai se isprăvea, puse pe biroul meu un bidon.

— Vreau numai franțuzesc, adevărat de măsline. Vă rog să nu se întrebuițeze altul. Ți-am adus.

— Aveți încredere, i-am răspuns ca un chelner dinaintea unui client care cere o saladă condiționată.

Domnul Doda avea în automobil două bidoane.

— Și lumînările, vreau să fie de ceară curată, fără parafină, zise avocatul cu pedanterie. Plătesc... Sîmbătă, trebuiesc înfipite în mormîntul soției douăsprezece lumînări de ceară albă.

— Ce mai vream să spun? zise domnul Doda. Și se gîndi. Da, mi-am adus aminte. Colivele le aduc eu,

pentru că ții să fie făcute din grîu arnăut, cu nuci și cofeturi multe, fără pesmet, — și să fie dulci. La revedere ! Ești noul intendent, mi se pare. Doda ! zise avocatul și îmi întinse mîna.

Luîndu-mă vorba pe dinainte :

— Într-adevăr, răspunsei, și sînt vesel : Unanian.

— Intendentul trecut s-a purtat ca un porc ! să-mi dai voie să-ți spui, zise domnul Doda. Mîncă undelemnul și punea în candelă ce vrea el. Am auzit că dumneata ești un intelectual. Nu e rău... Decînd au intrat bacalaureații sergenți de stradă, s-a mai civilizat și orașul. La revedere, încă o dată, și mi-a părut bine.

Dar făcînd cîțiva pași se întoarse :

— Ți-am spus ori nu ți-am spus că sînt un măgar ? M-am purtat cu nevastă-meă ca un adevărat măgar... Mi se pare că nu ți-am spus.

— Vai !... am răspuns.

— Nu, nu ți-am spus. Ți-am spus altceva, că celălalt a fost un porc... Dar să nu uit și altceva : un bidon e al dumitale, ca să nu mănînci bidonul nevastii.

Lăsă pe marginea biuroului bidoanele cu undelemn.

— Dacă ești om detreabă, o să-ți aduc întodeauna două. Ai copii ?... Las', c-o să le iau și lor cîte ceva.

Mărgărita și-a găsit genul convenabil, așteptînd cu mîinile în copaia cu lături, la fereastră, trecerea chivărelor cu pene ale cioclilor. Este, în țicnit, pasiunea servitoarelor pentru oștire, tramvaie, cale ferată, poștă. Nimic nu i se pare Mărgăritei mai frumos ca un costum negru, de marchiz pe jos, bosumflat, utilizat la serviciile mortului. Prezența mînușilor albe, date cu tîbișir, ale purtătorilor recuzitei obișnuite la pompele funebre, o mîngîie. Iese în ușe, hipnotizată uneori pînă să-și uite îndatoririle, și se ia, grotesc, după convoi, cu o tîgaie de coadă. S-ar plimba comunica în Cișmigiu cu unul de ăsta, ținîndu-i manta de braț, și ar dori să fie strînsă la pieptul negru cu încheietori de tinichea fină.

Azi a venit pînă în biroul meu, cu un spălător de vase în mînă, rîncedă și puturoasă, dar stupefiată. Mi-arăta scena de după înmormîntare, a dezbrăcării generale. Pecînd la poartă se practica atacul și dă-

rîmarea podoabelor isprăvite, și se cotoroseau caii de odăjdii, pe drumul de ieșire, diaconii, preoții și arhierul își scoteau, ca niște măști actorii înnăbușiți în mucava și flanelă, stiharele, svitele, rucavițele. Dicherul și tricherul, pe care prelatul le încrucișează simbolic, făcînd o constelație de cinci lumini din lumînările întîlnite, erau zmulse și repede închise în cutii, mitra intra într-un cozonac de piele cu copci, și cîrja demontabilă cu șuruburi era așezată, ca un aparat de ras, în lăcașurile ei de catifea. Slujitorii toți se lepădau cu agerime de chipul ceremonial, zoriți să nu-i apuce noaptea. Morții cu morții, viii cu viii...

Pe Mărgărita o speriasă dezbrăcarea ciocliilor. Grupați dinaintea biuroului administrației, ei ieșeau teatral din lărgimea costumelor antreprenorului de înmormîntări, în costumul lor personal. Cioarecii, nădragii, izmenele cu cămașa pe dinafară, se scoteau din hainele dricarului cu o mișcare de săritură peste frînghie. Împrumutați din piață și puși imediat în regula funcțiunii, acești figuranți își primeau tainul din mîna unui regizor obez, care la plată mai ciupea din tocmeală ceva pentru el.

— Ce mi-ai făcut ? Te-ai plimbat gătit și mai iei pentru asta și parale.

Cioclul amator se uita în palma lui de salahor și ar fi voit să simtă un metal mai greu în locul unde-l asudase mînușa.

— Drept mulțumire că ai fost și tu o dată în lume, cum nici n-ai visat, mai ai și pretenții. Nu mă face,

că nu-ți mai dau nimic și ai să alergi după dric, — și poate că ai să mănânci și bătaie.

Într-adevăr, în dricul gol, cu vitrinele imense, dispăreau, ca într-o grotă cu roate și geamuri, postavuri, covoare, sfeșnice, ghivece cu buxus și brădiș turtit vertical, și oamenii cu leafă ai dricului luau loc pe burtă și spate, în aroma cadavrului rămasă pe țeale. Cu țigarea aprinsă, ei așteptau și costumele cioclor, marinari ai cimitirului și amirali de îngropăciune, frați minori cu diplomații, care au un atribut suplimentar la cingătoare : teaca.

Mărgărita zise de cîteva ori «Hî !» arătînd uimită, cu mîna toată, epilogul. Ea crezuse că deghezamentul cioclor nu se leapădă niciodată și că frumoșii dorm în straiele profesionale. O amară decepție îi căscase anapoda gura și-i făcea brațele disproporționate să-i atîrne pînă mai jos de genunchi, două organe de manifestare, ca la cîine coada, crescută ca din suflet, cu adevărata ei rădăcină interioară. Brațele sînt tot ce are mai bun Mărgărita, lungi ca la urangutani și servindu-i, dacă le ridică, să șteargă de praf ceasornicul din părete la o înălțime de girafă. Trupu-i pitic, cu umerii lați și scîlcii, pare născut, ca un cîine împovărat de un cap mare și gros pe picioare debile, din colaborarea cîtorva tipuri, adunate prin generații, și facultățile ei nu se pot obișnui să adune patru lei cu doi lei, refuzînd s-o ajute. Ea nu poate să cumpere mai mult de trei lucruri odată, de la prăvălia din vecinătate, cu condiția ca prețul de șaptesprezece lei

al câtorva mărfuri să fie împărțit în trei grupe, puse două în fiecare mână și al treilea în gură.

— Nu uita, Mărgărito, că ai în mîna dreaptă sarea, în stînga făina și în gură săpunul de rufe.

— Hî ? răspunde Mărgărita.

Pleacă repetînd și se întoarce din drum de două ori să întrebe dacă ține minte bine.

— N-am uitat nimic ? Hî ?

Și, zicînd «Hî ?», îi cade pachetul din gură, îl încurcă în mîna dreaptă, și pachetele cu parale trebuie să distribuie din nou.

Gîndindu-se cîteodată că trebuie să mai cumpere și altceva, și ținînd minte ce-i stă în stînga și dreapta, uită marfa din gură.

— Săpun de rufe, nătăfleată !

Mărgărita nu mai poate de rîs, dar tot cunoaște funcțiunile capului, căci începe să se bată în frunte cu amîndouă prețurile strînse în pumni.

— Nu mai rîde, că ai să înghiți săpunul, îi spune Matilda, și ideea că ar putea înghiți banii de săpun i se pare atît de humoristică încît moare de rîs și își pierde toți banii. Și după ce s-a gîndit bine ce trebuie să aducă, pleacă asigurată, serioasă și preocupată, străbătînd șoseaua drept, fără să se uite nici înnainte.

— O să te calce, fă, vre un dric ! îi atrage atenția nevasta, care face progrese. A început să se familiarizeze cu terminologia.

Tăcem în privința marelui eveniment, care se apropie, dar ne gândim fiecare la el. În câteva zile sarcina Matildei s-a rostit monumentală în bizantin, și profilul liniei din față s-a curbat cu o exagerare tuguiață. Acolo trebuie să fie capul băiatului : m-am sugestionat că o să mai am un băiat. Medicul care îngrijește de capela generalului Mihalcea, i-a recomandat să se plimbe mult, și ceea ce n-aș fi cutezat să propui s-a întâmplat din motive de igienă. Matilda și-a făcut apariția printre morminte, deplasându-se, săraca de ea, ca o lebădă prin praf. Mă uit și-mi vine să pufnesc. Oul ei uriaș aduce aminte gândacul de bucătărie femele, purtător al unui obuz. Dacă aș fi sigur că nu se supără, aș mîngîia-o cu epitetul răzbunător de «lighioană». În douăzeci de zile de bosumflări și căutături ofensătoare, am adunat material. I-aș fi spus : «Bine, muiere borțoasă ! m-ai torturat o lună de zile și, cum

vezi, nu-i așa de rău, te deprinzi. N-ai merita să mă iau după tine, pînă la Cantacuzino, cu un baston?»

Ochii mei trebuie să fi scăpărat a ferocitate, că ea s-a uitat în ei semnificativ. Dar tot i-am aplicat o senzație.

— Bagă de seamă să nu care cumva să-mi lovești băiatul în cap de vreo cruce de angrosist, i-am strigat. Văd că cimitirul începe să-ți placă.

Într-adevăr, după ce a pornit posomorîta pe aleea principală, prin mijloc, Matilda s-a simțit atrasă de frumusețile sculpturale și, mișcată de literatura pietrelor, s-a strecurat pe potecile dintre cavouri vizibil interesată.

«Trecătorule, oprește-te puțin, spune inscripția curentă: aci zace Dorotheea Petrescu. Roagă-te pentru ea.»

Să te rogi pentru doamna Petrescu...

Ea se oprește peste tot, intră în merișor, ia pe picioare vinele de iederă, se desface învîrtindu-se prin sforile înfrunzite și pornește mai departe.

Cimitirul e ca un preludiu de Rai. Dacă aburul din pomii toamnei n-ar fi fost atît de cenușiu și dacă mutarea noastră în dreptul plopilor ridicăți către cer cu intenția să-l ajungă și să se desfacă de pămînt, s-ar fi făcut în anotimpul florilor și al umbrei luminoase sau într-o zi ca azi, dificultățile sufletești ar fi fost mai repede îndulcite. O perdea de ceață se ridică încet din fundurile parcului de morți. Iluzia e favorizată. Din marginile zării apropiate merge înnainte, pînă în Slavă, poteca șerpuitoare a sufletelor călăuzite de un instinct precis.

Lumina e astăzi atît de frumoasă, încît vasta-i sonoritate torențială tîrăște și cimitirul într-un peizaj nou, care nu mai seamănă cu realitatea. Țara morților capătă consistența abstractă a unei priveliști prin telescop. Crucile, statuile, templele mici, închinete unei făpturi care mai există mai mult în nedumirire decît în aducerea-aminte, se zăresc prin vaporozitatea dulce

a toamnei ca printr-o apă lină, dezvelite de nămolul de azur al unei mări, pită într-un golf. Frunzele galbene alunecă rare din arbori, ca niște pești de aur șovăitori în plutire. Le prinzi cu mâna întinsă în scoborîrea lor înceată, ca un dar trimis de aceeaș lumină, care le-a crescut din muguri pînă la cădere, și moartea frunzelor se întîlnește cu moartea oamenilor ascunși dedesubtul plăcilor de piatră, risipite pe cîteva sute de hectare ; cărți cu cheotori încă nedesfăcute și răsfoite numai cu degetul, tot de piatră, al singurului lor cititor, Diavolul Sfinxul.

Ca o pasăre adormită-ntr-un picior, crizantema străjuiește fiecare mormînt, și floarea ei de pene și fulgi se repetă în culorile palide ale mătăsii. Toate florile tîrzii ale anului sînt de față, amestecate cu plantele care și-au pierdut pastelul și mireasma demult.

Oamenii s-au ostenit să acopere pămîntul împrejmuit cu o expoziție statuară contradictorie și să dea cimitirului o tihnă dezordonată, de arhivă cu orgă. La estetica generală concurează dățile artiștilor specialiști, cu atelierele înșirate în preajma cimitirelor, între berării cu lăutari. Mormîntul gata făcut e transportat de la pietrar alături, și cimitirul începe cu mult înnaînte de porțile lui, printre spitale și școli. Saloanele în plin aer, de îngeri și cruci, documentează bolnavii și copiii asupra speranței, și colindul convoaielor, în dreapta ferestrelor deschise, urcînd cinematografic coasta, lasă umbra mișcată a urechilor cailor, îmbrăcate în postav, peste gînduri.

Pentru întâia oară am străbătut în întregime grădina osemintelor ce mi s-a încredințat. Emoția și a doua emoție, a comicalului nostru trist, au alternat și s-au împărechiat, și nu am putut rămîne dezgustat de bazarul plagiatului industrial cuprins în atîtea încăperi de ogradă a vieții viitoare, cînd exaltată cînd ridiculizată. Tovărășia spațiului și a eternității, mărturia molifșilor și tăcerea lungă, mai adîncă decît oriunde și oricînd, m-au mișcat.

Douăsprezece ore ale nopții bat în golul turlei acum, și întunericul nu izbuteste să șteargă de pe morminte reverberarea unei suveniruri de lumină.

I-a ieșit Mărgăritii în nas o bubă, care i l-a umflat. Remediile i se par puerile. Acidul boric o face să rîdă : îi amuzează urechea ; îi zice «apă-de-nimica». Aspectul vaselinei îi provoacă greață. Rîde și de tubul de vaselină, că i se pare'plin cu «muci». Are leacurile ei pentru bubă, pe care vrea să o «spurce» și să puie peste spurcătură ață de păianjen din clopotniță.

— Ai să te intoxichezi, spune Matilda, incapabilă să se emancipeze de neologism.

Mărgărita rîde și de cuvîntul pe care nu l-a mai auzit.

— Și o să-ți taie, pe urmă, nasul.

Chivuța noastră, care roade subt salcîm, cu o gură de miel, un covrig, și-a pierdut nasul tot dintr-o bubă. Buba i l-a rumegat încet, pînă la cotor, lăsîndu-i o mască de schelet cu buze, prinse de covrig, ca un cap de leu decorativ uzat, din arhitectura veche,

ale căruia măsele de piatră tocite s-au încleștat pe o verigă de fier.

—Ai s-ajungi ca ea, dacă n-ascuți, zice Matilda. Medicina Mărgăritii e compusă din droguri absurde, după o farmacopee de dihor și scroafă. E bineînțeles că păinjenișul, cules din colțurile pivniții și magaziei, e bun de orișice rană : îl întinzi și apeși cu mâna : pansamentul în care nu intră niciun artificiu, țesut de-a dreptul în atelierul naturii. Dar tot ce dă animalul caricatural al Mărgăritii afară, ca netrebnic, e bun de cîte ceva. Și amestecurile miraculoase, funingine, untură, gaz, răzătură de părete, iarba-cîinelui, balega, usturoiul, sînt neîntrecute pentru bătășuguri felurite, al căror codex trăiește amplificat în creierul ei. Slănina e bună de oftică, înghițită pe nemestecate, în cuburi de mărimea zarurilor de table. Un domn profesor, care încercase de toate și a cheltuit cu medicina o avere, s-a făcut sănătos, de boala lui de piept, cu osînză tăiată mărunțel și purtată în buzunarul de la vestă, într-o tabachere de argint. I-o fi ajutat și argintul, și poate că și nasturii de la jiletcă, dar grăsimia crudă de rîmător, înghițită în ora de geografie, în cancelarie și pe stradă, i-a uns plămînii și l-a îngărașat. Ca în toate vindecările demonstrative, au trecut opt ani, și de atunci profesorul nici n-a mai tușit. Dacă nu murea acum cinci ani de altceva, el ar trăi și azi.

Fumul de cîrpă arsă e bun de gingii, cerneala violetă vindecă de crampe, măslinile, pisate cu sîmburi cu tot, dezumflă. Cine vrea să se împlinească, să bea un-

delemn, și oricine slăbește dacă ia oțet. Mărgărita are geniul medical și intuiția răului ascuns. De câte ori te doare ceva, ea dă un sfat, documentat cu un popă care suferea de picioare, cu o verișoară care trăgea să moară, cu un nepot care uitase să vorbească din pricina uimelor, ajunse, din umflătură în umflătură, de la beregată pînă la gură. Dacă mijloacele ei științifice nu prind, însemnează că bolnavul e vătămat mai adînc decît priceperile omenești, și atunci rămîne numai maslul la biserică ; ori scapi îndată, ori, Doamne ferește, te ia Dumnezeu. Cel care moare nu mai are zile. Știe o femeie de la Obor, care descîntă de brîncă și scrîntitură, și la Cuțitul-de-Argint e o armeană : asta vindecă de surpare și de sfrinție cu acelaș medicament : noroi de pe tocilă, frămîntat în rachiu de drojdie sau ridichi plămădite cu buruieni.

Simptomele Mărgăritii sînt : bubele-dulci, lipsa de poftă de mîncare, încuiarea, zăpreala, amețelile de-a-n picioare, lipsa de chieș, apucarea cu căscatul și somnul, moțăiala, țiuitul urechilor și veninul, care trebuie dat afară. Dacă poștește să mănînce tencuială, femeia în patru luni face băiat. Și nici bolile, afară de cele boierești, nu sînt prea numeroase : aplecăciunea, apa la picioare, la plămîni și la cap, și apa neagră, precum și buba de aceeaș culoare, o bubă foarte rea. Aprinderea e după mădular, deochiul poate să ducă pînă la deces, abuba, ulciorul, sperietura și negul. Poate că a mai uitat ceva, însă fără multă însemnătate. Puroiului îi zice materie, ca mătăsii, și, din știința acceptată de ea,

Mărgărita n-a putut să adopte decît sarea amară, foarte bună de trînji, și un dezinfectant puturos, căruia îi zice ațîfelnic : mai bine lipsă. Copiii se vindecă de orice cu un cărbune stins într-un pahar cu apă. Mare loc ține în sănătate scuipatul, dacă te-ai putea linge ca un cîine. Dar nu poți ajunge peste tot, ca el.

Cel mai puțin calificat să caute de bolnav e doctorul : să nu te dai pe mîna lui. Doctorul nu știe nimic și se preface că știe toate. Dă-l în... Acu era să mai zic ceva !

E un spițer pe Calea Moșilor, mai bun decît o sută de doctori, și care știe să te puie pe picioare cu alifii, cu picături și prafuri. De hapuri și buline să te ferești. Spițerul din Calea Moșilor, -dacă te duci la el, cere-i să-ți dea doctorii în hîrtie albastră : numai alea sînt bune.

Către seară, m-a obsedat un miros detestabil, care însoțea mișcările Mărgăritii, ca o sudoare de hoit.

— Pute ! i-am spus Mărgăritii. Ce pute așa ?

Mărgărita, care păstra un secret și un zîmbet satisfăcut.

— Ce să-i fac dacă pute ? a răspuns.

— Și l-a spurcat ! răspunse nevasta, cu un aer de confidență, — și, pentru întîia oară de o lună de zile, cu un accent de voce, sentimental.

N-am înțeles.

— Și-a spurcat buboiul din nas.

Tonul de mister în care îmi vorbi nevasta, mă puse pe urmele operațiunii.

— Cu ce ți l-ai spurcat, fă ?

— Știi dumneata cu ce ! răspunse Mărgărita, ca și cum fuseserăm învoiați și ca și cum aș fi participat.

— Ai început să mă enervezi !... strigai la Mărgărita.

Observam o culoare ca de cafea, pătrunsă prin vata cu care își tamponase o nară.

— Cu ce ți l-ai spurcat ?

— Cu ce mănîncă cîinii, parafrazează Mărgărita.

Și văzînd că refuz să pricep, ofensat cînd erau implicați și cîinii, și alegîndu-și cu pudoare de lexic cîteva cuvinte neizbutite, din prima silabă Mărgărita dete drumul cuvîntului total, zicînd :

— Să trăiți, cu c...cat.

— Ieși afară ! am țipat. Ieși, să nu te vād !

— Dă-i repede socoteala, îi zisei nevestii, să plece. Mi se părea că am adus în casă ceva pe pingele, și, cînd colo, poftim !

— Nu te mai necăji așa, zise Matilda.

— Dar nu pot admite, dragă, răspunsei, metodele ei de vindecare. Închipuiește-ți că strănută în bucătărie. O să mîncăm din nasul și din intestinul ei. Poate că am și gustat ceva în cafeaua cu lapte. Nu vezi că e dementă ?

Mărgărita, voind să amelioreze impresiile, zise, cu gingășie :

— N-a fost de la mine... E de la cucoana...

— Lasă-mă, zise Matilda, gata să verse...

Ieri, Mărgărita s-a întors de două ori din drum, refuzînd să cumpere, o dată foi de dafin și a doua oară piper, subț cuvînt că i-a ieșit înaintea cîte o găleată goală și-i merge rău.

Matilda nu mai rîsese demult. Ah ! dacă nu-și spurca Mărgărita nasul, poate că aș fi așteptat încă multă vreme această casnică bucurie.

— În situația în care mă aflu, zise nevasta, cu o aluzie directă la vagin, nu ne putem lipsi de o ajutoare.

— Bine zici... Ce-ai mai simțit ? întrebai pe Matilda. Nu mi-ai mai vorbit demult.

— Mișcă ! răspunse emoționată. Uite-l ! pune mîna. Observi ?... Se zbate toată ziua și toată noaptea, ca un zvăpăiat. Ceilalți au fost mai blajini, nu știu ce drac o să fie asta, zise Matilda binevoitoare și nădăduind acum, cînd nu mai avea de la mine de așteptat nimic deosebit, fenomenul răzbunător al unuia copil încă nenăscut. Nu o să fie un copil ca toți copiii, ținu să precizeze...

— M-ai iertat ? am întreat șoptind la umărul Matildei. Te-ai gîndit că am făcut pentru voi, și nu pentru mine, ceea ce am făcut ?

În chip firesc trebuia să corespundă o mișcare a brațelor la mișcarea mea sufletească, dar biata ființă scumpă era de cinci ori mai groasă decît în iulie trecut, și avui o șovăială cumplită, care mă scutea de efuziuni sentimentale și pe care în acelaș timp mi-o imputam.

— Te-am înțeles, răspunse oftînd din pîntec Matilda, cu ochii umflați de sarcină, lăsați în jos, și cu

buzele grele, ca niște lipitori încălecate. N-ai nicio vină. Așa a fost să fie.

— Mulțumesc, răspunsei femeii din fața mea.

Maternitatea ei, cu toate eforturile de seninătate morală pe care le repetam, nu-mi putea, în ruptul capului, evoca portretul Madonei. Și-i sărutai mâna, ca unui duhovnic murdar, fără să-mi împiedic instinctiva ștergere a buzelor cu mîneca hainei. Iubita mea tovarășe de viață, amesteca, săraca, în văzduhul trupului ei optimist și suferind, mirosul aproape rînced cu al icrelor de nămol.

Lăptarul nostru ne-a rămas credincios : n-a voit să renunțe la niște clienți vechi, și pitorescul alfabet lăptăresc a reapărut pe marginea ușii : linia orizontală reprezintă litrul, verticala jumătatea, și covrigul vadra. Din troaca lui plescăiesc purceii mei de cinci ani de zile.

Faetonul se oprește în fiecare dimineață la poarta cimitirului, și lăptarul, sărind pe roată, intră cu ciutura lui de tinichea legănată din două urechi. S-ar putea zice, pe dinafară, că relațiile n-au încetat, că morții își mai primesc și corespondența, și că pruncii rămași într-un mormânt continuă să se servească singuri de biberon. Scrisorile mele poartă, cu adaos de creion, noua noastră adresă, și împăcarea Matildei parcă, totuș, nu mi-e de ajuns. Îmi lipsește ceva. Un plic mare oficial m-a întristat azi cu deosebire : era răspunsul de mulțumire al unei reviste de filologie engleză pentru studiul meu asupra naturii nașterii prepozițiilor în lim-

baj. Plicul poartă șapte adrese succesive de cimitire : catolic, evanghelic, musulman, israelit, spaniol, armean și ortodox. L-am ascuns, ca să nu-l mai vadă Matilda și să-i turbure legitimele veleități.

O mai mîngîie, mi se pare, situația nouă ce ni se face. Funcționarii noștri și-au dat mai bine seama de realități decît Ministrul, și, în loc să mi se adreseze cu titlul obișnuit de «domnule intendent», ei îmi zic «domnule profesor»... Am crezut că e o eroare, dar titlul s-a generalizat : mi-l atribuie și dricarii. E, orișicum, o restabilire de drepturi, și ceea ce era mai funest în funcțiunea mea, treapta, s-a șters de la sine.

Dacă groparii și grădinarii nu-mi restituiau calitatea, trebuia să mă obișnuiesc cu îndoiala că după douăzeci și cinci de ani de școală și trudă aș mai putea să fiu în stare să conduc o catedră. Le sînt recunoscător acestor bețivi și disperați că au făcut pentru mine ceea ce au refuzat rectorii, deputații și foștii mei colegi, și înțeleg pentru ce Iisus a preferat fariseilor și cărturarilor muncitorii cu palmele și pescarii.

Doamna Marin, care vizitează mormîntul nr. 232, e o movilă. Grumazul ei frumos și înalt și corpul masiv și admirabil înclină către liniile în care vacile se supun să li se fure laptele dulce. Stînd culcată pe biurou și răzimată într-un cot, ghicești că, purtîndu-ți mîna pe dedesubt, un uger cu patru țîțe ai găsi cu ochii închiși. Femeie foarte bună, ea își exprimă și timiditatea ca o Simmenthal. E, regretabil, cea mai murdară din dinastia ei. Dezbrăcată, trebuie să fie o rară bucată de sculptură, cu genunchii de opal și gleznele rafinate. Mă îndoiesc că bărbatul ei, cu o muscă păroasă pe falcă, să fie preocupat mai mult decît de un singur punct în acest spațiu de perspective ondulate și pe care, ca să-l găsească, disprețuiește estetica lungă a nudului și procedează probabil iute, deprins să apuce căldarea de toartă, calul de căpăstru și automobilul de manivelă. Este de profesiune fabricant de mezeluri.

Nefericita și frumoasa femeie avea gingiile defectuoase. Dinții i se iveau strîmbi în buze și ruginiți, ca niște cuie de potcoave vechi. Tristă și dărîmată i se prezinta gura, bolnăvicios umflată, pînă ce a primit povața să și-o înlocuiască. Familia a considerat sfatul ca una din acele idei care vin în viața omului o singură dată, ca înșurătoarea. Astăzi, gura tinerei vizitatoare dă un zîmbet de mort galvanizat. S-a împrietenit cu noi. Și-a scos douăzeci și unu de oase, numărate după tarif, și a ridicat pe temelie putredă o uliță arhitecturală albă. Fața ei se înobilează de un luciu de porțelan, prins în fructul crăpat al unei carnații bucale de bomboană preparată sensual. O păreche de gingii întregi e redeșteptarea unei figuri.

Înlocuirea dinților cu o impecabilă proteză, căreia îi va rămîne credincioasă pînă ce se va muta la noi, i-a schimbat și psihologia. Pecetluită în convingerea că nu mai poate vorbi, sintaxa ei monotonă e nesigură ca un pendul cu două lanțuri. Cuvintele nu-i mai sînt românești. De la ce american să poată veni dinții ei scrișniți, de la ce elefant obișnuit să mormăie și să tacă? În gura abonatei noastre se petrece sfortărea evolutivă de trecere a ordinului cvadriped la gramatică, declinări și conjuncții. Ea tace acum ca un mister, și gura, nevoită să zîmbească, pare îndopată cu cîrpe tăvălite în ipsos. E o eroină torturată de jezuiții de ceară, în inchiziții mecanice de panopticum. Ca să-și dezlipească buzele și să grăiască, un cal ar întrebuința aceleași întorsături de maxilare, scăpărări de ochi și ridicări de umeri. Și o senzație curioasă a doamnei Ma-

rin ! I se pare că e mereu duminică. Ceva nou, ca o liturghie pascală, ca gulerele scrobite ale domnului Marin la sărbători, ca lucrurile spălate sîmbăta, ca un sunet de clopot în gură — se suprapun peste mințile ei. I se pare că ar avea ghetе noi care o strîng și-i umflă picioarele. Corpul, desinat, merge parcă tîrîș, i se pare că dinții au fost puși în pantofi. De altmintreli, se uită numai la picioare, ca un tîmplar care și-a cumpărat ghetе de lac cu postav de culoare halva.

Doi gropari tineri admiră averea din gura abonatei. Cîți ani să aibă, treizeci și cinci-patruzeci ? E timp de epidemie. Or s-o aibă în vedere...

Îți place uneori să te oprești cu inocență. Unele corpuri emoționează. Fetele de pe la treisprezece ani, cu rochia scurtă deasupra genunchilor, calcă fin din picioare caste, ca pasările lacustre. Conturul neisprăvit al copilelor are naivități de livadă nouă. Fluiditatea șovăie între efeb și femeie, ca un răsărit la începutul lui, între noapte și dimineață.

Defectul caracteristic al fetei de peste șaisprezece ani e ispita. Oricâte linii de plastică suavă ar mărgini un corp de fecioară al căreia sîn capătă profil, oricât de palidă, de blondă, de vaporeasă, — ea desface de jurîmprejur o esență, un păinjeniș. Se umple mirosul, și se lipește de gene. Corpurile emit o undă de dogoare care atrage și ametește și soarbe către vîltoare. Femeia, de la o vîrstă, merge la baie, ca în tablouri, nudă și fierbinte sub mătase și dantelă.

Copilele singure pot să dea senzația delicată de pictură fină și de idee negîndită. Simți că o mînă curată

atinge sufletul cu mir. Fetele încă nedescifrate, în transparența straturilor care le mistifică originea și viitorul, dau senzația pură că gîndesc frumos. Eleganța literii la începutul unui text. Flori singuratece pe un lujer elastic. O sărutare nevinovată pe această ceramică. Tinerețea n-are nevoie să fie frumoasă ca să fie divină. Nimic nu dezgustă, jumătate taină și jumătate boare a nopții, prin care te uiți în constelații. Și n-ai voi defel să se strice nimic, ai voi să oprești evoluția și timpul și să interzici naturii să izbească fierbinte. Te-ai mulțumi să crești acest corp într-un clopot de sticlă, departe de dorință, de maturitate și de moarte...

O directoare și cîteva domnișoare din pedagogie, cu ochelari de cai de dric și noduroase în făptura lor, savant predestinată învățămîntului, au însoțit o școală întreagă de fete la o ciudată vizită sepulcrală, făcută azi, pentru dezvoltarea, probabil, a simțului filosofiei.

Mărgăritei nu-i este frică de morți, dar îi vine rău la telefon. Soneria lui o îngrozește ca o chemare gravă de peste morminte, și pentru că n-a cunoscut pînă-acutia neagră cu patru coarne și neînțeleasă, i se pare că telefonul e un obiect de înmormîntare, în corespondență cu ceea lume.

— Sună iar ! țipă Mărgărita, — Doamne iartă-mă...
O mai fi vrînd ceva...

Cel care vrea ceva este Dracul. Întunericul începe cu telefonul, acel mare întuneric din moarte și din viața de apoi. Ea-i zice și telefonului și celui care cere ca să vorbească «ăla» : Necuratul, și decînd ne-am instalat, și prestigiul meu și groaza ei de mine au sporit. Fără îndoială că la sosirea fiecărui cadavru mi se cere un raport și mi se trimite din Infern o poruncă rapidă, cum trebuie să procedez ca să dau, pînă nu bagă de seamă Dumnezeu, cît mai multe suflete Satanei.

— Că bine zici ! răspunde Mărgărita, de cîte ori nevastă-mea, convertită, după știință amară și așteptare sterilă, la primitivism, se rostește împotriva oportunităților moderne.

— Moș-strămoșii noștri n-au mai avut nici telefon, nici radio, și nu s-au simțit mai rău, zice nevasta brutal retrogradă.

— Și lumea era mai cinstită, adaogă Mărgărita, cu certitudine, ștergîndu-și respectuos, cu o singură mișcare de labă, gura și nasul, puse de Dumnezeu ca să curgă alături.

Toate muncile, și cele mai aspre, îi par Mărgăritei normale, singur biuroul intendenței e greu de curățat. Ea duce mătura de coadă prin odaie și cîrpa, cu ochii țintă la telefon, și lasă ușa de-afară deschisă, ca să poată fugi mai iute dacă s-ar mișca din locul lui. O terorizează gîndul că într-o zi o să se ridice receptorul și o să-i sară-n cap.

— Ce mă fac eu atunci ? zice Mărgărita. Că atunci nu mai scap.

M-am încercat să-i explic, în lipsă de alt auditoriu, ce este telefonul și l-am asemuit cu lumina electrică din tavan, cu o sfoară lungă, cu o frînghie de rufe, cu firele de telegraf, pe care s-a învățat să le vadă trecînd pe deasupra capului și în satul ei. Ea refuză să mă și urmărească. Strînge buzele din toate puterile, înțepenește și asurzește, netolerînd simțurilor să participe la înțelesul sistematic, scos cu claritate didactică la lumină. La fiecare comparație, Mărgărita răspunde :

— Asta e altceva.

La început, această formulă de a deosebi lucrurile apropiate numai pe față și depărtate în ascuns, m-a intimidat. Mi s^{se} părea că discut cu o minte înzestrată cu sensul încîlcirilor și al disocierii, dîndu-mi seama cu necaz și regret că eu nu l-am putut căpăta. Poftim ! bagi o rîndășoaică și te trezești că-ți freacă scîndurile un sintetist. Învățase vorba de la un plutonier, la care slujise două luni și care plutonier venise cu vorba de la un locotenent, de la cazarmă. Nu prea descompui, este adevărat, dar caut originile fără să mă las, anume lucruri părăindu-mi-se ca niște forme neregulate ale unui verb cu rădăcina coruptă. Mi-a rămas, probabil, meseria în sînge și sînt un puritan al dicționarului, unde se găsește, todeauna, radicalul esențial.

La urma urmelor, noua mea carieră tot în cîmpul limbilor greacă și latină se află, într-o prelungire, într-o vecinătate. Ce-am făcut eu toată viața altceva decît să dezgrop ? Am scos cuvinte, fraze, inscripții din bibliotecă și din hîrtiile și m-am jucat cu oasele lor, reconstruind scheletele și articulîndu-le sintactic și gramatical. Volumele mele cele mai groase și mai înalte le-am strămutat în dulapul meu din biurou și s-au aliniat cu registrele acelui apel general, la care nu mai răspunde mormîntul, dar pe care îl răsfoiesc ca să controlez cîte candeli ard în permanență, cîte au fost abandonate, cîte s-au furat. Aș da o definiție morții prin intrarea oamenilor în inventariu.

Deschid, la întîmplare, trei cărți și găsesc : într-una Prosilio, într-alta Zigostatis, într-a treia Ferekidi. Trei morți dezrobiți numai prin titlul de pe cotoare. Dic-

ționarul latin, Dicționarul grec, Repertoriul. La cuvântul din urmă, al unui om în carne și oase și al unui mare demnitar care a legat și dezlegat evenimentele din timpul lui, găsesc atît : «un preș de șters picioarele, una răzătoare de noroi, una bancă, un grilaj cu heruvimi». Numele lui mai are măcar înțelesul palid și perpetuu al celorlalte două vorbe, una romană și cealaltă elenă. Ele au trăit într-o frază, el a viețuit în timp : se sleiește mileniul, și silaba «sînt» a rămas.

Nevastă, nevastă, noi facem tot filologie !

Tăcerile prostului se confundă cu pauzele de judecată și de scrutare. Vorbești cu el și nu răspunde, îi demonstrezi și te ochește, întărești accentul și i se ridică fruntea. Dă din cap... Însuflețirea ta nu-l clatină, entuziasmul tău îl lasă rece. Ai vorbit douăzeci de minute, și el își duce ochelarii la batistă. Și ai tăcut și tu...

Te gîndești ce prostii ai putut rosti în focul declamației, aprins nici nu știi de ce. Îți refaci raționamentul, îți controlezi verva. «Vezi, îți zici, ți-am mai spus să temperezi și să strîngi din gingii cînd te apucă elocința : mă deziluzionezi. Ce-o fi zis domnul din fața ta, care-și șterge sticlele prinse de nas cu arc?»

Tîrziu detot, vizitatorul s-a trădat.

— Venisem să mă interesez dacă aveți nevoie de un tinichigiu... Sînt fără ocupație. Poate că aveți cîte ceva de reparat.

— Cum, dumneata ești tinichigiu ? De ce nu mi-ai spus de la început ?

Acum, întrebarea mea secretă era : cum am intrat cu el în opinii și dezvoltări asupra civilizațiilor omenesti, așa, fără motivare ? Citeam la intrarea lui în biuroul intendenței un capitol din istoria vechiului Egipt, și eram, mi se pare, la Piramide, despre care Volney a scris că «douăzeci de ani a fost chinuită o nație întreagă, ca să clădească un mormînt al desertăciunii».

— Nici nu m-ați întrebat, răspunse tinichigiul. Dar, în așteptarea domnului intendent, v-am ascultat. Cred că n-o să întîrzieze mult. L-am mai căutat de două ori, și era dus cu groparii.

— Păi, eu sînt intendentul !

— Dumneavoastră ?... un om așa de cult ?... zise tinichigiul, sculat în picioare.

Cuvintele m-au mîngîiat. Și tinichigiii își dau seama că nu sînt pus la locul meu.

— Să te mai întreb ceva. Dar stai, te rog, jos. Ai înțeles ceva din tot ce ți-am vorbit despre egiptieni și asiro-babilonieni ?

Tinichigiul se roși tot și căută scăparea în plural, zicînd :

— Știți, noi sîntem așa de ocupați...

— Vasăzică n-ai înțeles nimic. Voiam să stabilesc...

— Mă gîndeam la domnul intendent, pe unde întîrziează... Dar dacă sînteți dumneavoastră, nu mă mai gîndesc.

— Vasăzică nici nu m-ai ascultat...

— Ba v-am ascultat, cum de nu ? însă mă cam grăbeam... Dar, cum zic, dacă sînteți dumneavoastră...

— Atunci de ce tăceai așa ?

— Eu ? am tăcut... Se prea poate, vă rog să mă scuzați, dar vă mai spun o dată, vă rog, că mă gîndeam...

— Atunci de ce te uitai la mine așa ?... De ce ridicai din ochi ?... De ce te făceai nu numai că auzi și înțelegi, dar că mășori, că-ți faci o părere critică... Nu-ți fac nicio imputare, nu te speria, vreau numai să știu...

Tinichigiul nu-și mai lua ochii de la mine, ca un șoarice dinaintea labelor unei pisici. Și semăna leit cu Pascal, cînd tăcea. Și mi-a dat un singur răspuns, repetat de cîteva ori, din care nu s-a mai putut mișca :

— Vedeți că... și «Vezi că», rectificat imediat cu «Vă rog să mă scuzați'că»...

Tinichigiul e un mare tîmpit și un tîmpit care m-a emoționat. Trebuie neapărat, în orele mele libere, să mă ocup de chestia asta și să fac un studiu despre idioția berbantă și ticul idiotului de a tăcea semnificativ.

O convorbire între medic și dricar, amândoi însoțitori ai unui client. S-au oprit în dreptul geamului de la dormitor și am fost chemat acolo.

— Ascultă un doctor, zise Matilda.

— Te informez că «Președintele» nu mai are mult, zise doctorul, apucând un nasture de la haina dricarului.

— Zău ?

— Am făcut tot ce s-a putut... Al dracului ramolit, ține la viață cu disperare.

Confrații surâseră.

— Mă cam plictisește că familia și-a pierdut încrederea și a chemat pe altul... Știi că toată chestia nu e doctorul, ci încrederea. Deviza mea : «crede orbește». Ei bine, clienții nu mai cred orbește. Vezi că era bună și Biserica la ceva ?

— Știu că de obicei te opui, doctore. Nu te-ai opus ?

— Ba bine că nu. Dar am căutat să mă aranjez cu medicul cel nou, cum se procedează. Ți-ai găsit ! Facultatea a început să producă un soi de animale care nu se mai potrivesc cu noi. Arta medicală e compromisă. Știi ce mi-a răspuns onorabilul ? «Domnule doctor, vă atrag atenția că-mi siluiți conștiința. Tratatamentul dumneavoastră nu numai că e greșit, dar lasă de dorit și în ceea ce privește simpla corectitudine profesională.» Un maimuțoi, o voce maimuțărită...

Un prichindel, un băiețoi, pe care nu dai o ceapă degerată, preciza doctorul, ofensat de lipsa autorității unei burți la tînărul lui confrate. Noroc că mi-a vorbit în patru ochi. Altfel făceam urît, și ce urît ! Îl băteam în odaia bolnavului. Nu te mira. Cum mă vezi și cum te văz.

— Curios ! zise dricarul. Ce îndrăzneală !

— Majoritatea ținșăilor ieșiți de cîteva ceasuri din Facultate sînt așa. Niște obraznici.

— Bine, dar te-ai explicat, fără îndoială, cu familia.

— Clienții au devenit și ei niște porci. Am făcut o scenă științifică de pomină, cu bolnavul, dar cu atît m-am ales. Nu-i mai manipulezi nici cu speranța nici cu frica. Îți închide ușa și te ștergi pe bot de onorariu. Și te pomenești că se mai face și bine. Porcul ăsta, pe care îl înmormîntăm azi, mi-a rămas dator o sută optzeci de mii de lei... Știi, o să fii drăguț... O să trebuiască să împărțim paguba pe din două.

— Așa de mult ? întrebă dricarul. Știam că încăsezi înainte. În orice caz...

— Numai de unde se poate. Aici nu s-a putut. N-a fost operație decît la urmă...

— Lasă, că te știu energic : banii pe masă. Cu dumneata nu încape tocmeală nici întîrziere și, slavă Domnului, tariful ți-e ridicat...

— Nici nu se poate într-altfel : dacă nu-i ceri douăzeci de mii de lei, în loc de două sute, n-are încredere. Asta e încrederea medicală : să ceri mult, să sperii bolnavul, să înspăimînti familia. Dar ce, puțin costă aparatura ? Automobil, șofeur, asistenți, asistentă, ajutoare, geamantanele, instrumentele ?

— Lasă, doctore...

— Dumneata nu înțelegi că nu interesează medicina ? Cadrul interesează. Ca și la voi : nu mortul, ci înmormîntarea. Toată lumea vrea clasa întâia, cu arhiereu, muzică și clopote. Poți să-mi spui cît îți plătește Petreanu ?...

— Fii liniștit, o să regulăm ca de obicei... Stai să-l îngroape și să plătească. Noi nu luăm plata înaintea, ca domnii chirurghi. E zi și mîine, ce naiba... N-ai venit doar pentru asta... Erai prietenul familiei...

— Ba am venit într-adîns... Am întîrziat o comisie ca să te găsesc : mă așteaptă la Cameră. Îmi trebuie urgent ceva bani... Nu vreau să pierd o ocazie de co-voare...

— Asta poate să mai aștepte... Credeam că e ceva mai grav.

— S-o crezi dumneata. Mîine e Constantin și Elena, nu știi ?

— Și dacă e Constantin și Elena ?

— Vezi, am și eu socotelile mele... Cinci covoare trebuiesc trimise pînă la prînz. Nu mai vorbesc de tablouri.

— E ziua ministrului ?

— A nevestii-si... N-ai idee cît e de utilă putoarea asta bătrînă.

— O să te despăgubești cînd o cădea bolnavă...

— Ha ! ha ! ha ! ha ! rîse doctorul, din tot abdomenul. Și redevenind repede serios : Mai am un măgar de Constantin, pe doctorul Vericu... O poamă !

— Care Vericu ? E un doctor cu numele ăsta ?

— Țăla de la Morgă, dragă, ce dracu !... Ai vorbit cu el de douăzeci de ori... A început să-și cam bage nasul în cadavrele mele... Și nu-mi prea place. Vreau să-i dau un covor... A intrat și el în lista obligațiilor. Poți să mai spui că onorariile mele sînt exagerate ?

— Și ce ți-ar putea face, la urma urmei, dacă, — Doamne ferește ! — cine știe, într-un caz... V-ați aranjat nu se poate mai bine cu iresponsabilitatea medicală. Dragă doctore, vorbim între noi, zise dricarul, contrariat de persistența doctorului de a nu se despărți de el. Îl omori pe om cu zile, și dacă te-ar trage la răspundere o familie care n-a ținut să se scape de el, toți doctorii sar ca unul ca să te apere, dimpreună cu toți adversarii dumitale. Doctorii se dușmănesc unii pe alții ca spărgătorii, însă numai pînă la caz... Cînd vine cazul, toți sînt de o părere.

— Bineînțeles... Dar e un dezastru și numai Parchetul... Cînd te-o chema o dată la Parchet, în meseria asta, te-ai dus pe copcă... Și Vericu mă pîndește...

Bestia e în stare să o facă... Și nu de altceva, dar mi-ar frînge cariera la mijloc... Dacă vrea Dumnezeu, peste șase luni sînt profesor universitar. Înțelegi... politica de covoare ?

— Dar dacă te refuză doctorul Vericu, cum îi zici... Foarte serios : nici n-am auzit de el.

Doctorul se uită țintă la dricar. Nu se gîndise la asta.

— S-ar putea să mă refuze?... Nu se teme că-mi intră în vreo labă?... Medic, deputat, membru în unșpe comisii, membru în comitetul executiv al partidului, doctorul curant al atîtor notabilități ! Ia uită-te la mine, nene Petrică : Am patruzeci de labe : sînt un om căruia i se poate refuza un covor de către un doctoraș de la Morgă ?

Una din aceste labe doctorul o trînti în umărul dricarului, care șovăi :

— Ce zici, pildui medicul, ca un plagiat voluminos : Sînt, ori nu sînt ? Gologanii ! nu te face că ai uitat.

— N-am la mine decît zece mii de lei.

— Adu-i încoace, la neica, zise doctorul, desfăcut ca un precupeț de trufandale.

— Ne vede cineva, zise dricarul.

— Ce-ți pasă ! Trăiască medicina și antrepriza de pompe funebre. — Și ca să-și recapete în opinia dricarului prestigiul, care ieșea din scenă jerpelit, doctorul își ridică gulerul de biber și capul, împinse pieptul și un picior înaintea și sfîrși cu o vorbă de spirit banalizată, care la oamenii porniți pe drumul miniștrilor stă bine să fie jignitoare : Am observat că-ți pierzi memo-

ria, stimate domnule dricar, și o să te învit la mine, să-ți fac o serie de injecții... Ha-ha-ha-ha !

— Aș veni, dragă doctore, dacă n-aș fi aflat că le faci cu apă de la robinet, răspunse dricarul cu o cruzime documentară.

— *Or'voar*, zise doctorul, impresionat și simulînd, în neputința de a-i răspunde, că nu a înțeles. Și, știi, *san ranchiun...*

— N-ar merita să-l opărești cu apă fiartă ? zise Matilda.

O doamnă care nu are niciun mormînt la noi a participat la două înmormîntări. Nu e nici rudă nici prietenă cu niciun mort și nu plînge : asistă. E o amatoare. Îi plac morții. Hienă elegantă și cu dare de mîină. A scoborît după amiază dintr-o limuzină, a așteptat toți morții și a vizitat pe cei depuși în capelă.

Ieri a dat deoparte capacul unui sicriu, și îngrijitoarea a găsit-o pe catafalc, întorcînd capul mortului într-o atitudine de profil și trecîndu-i degetele prin mustăți. Crezînd că e soția decedatului, îngrijitoarea s-a mulțumit să-i spuie, cu sfiiala pe care o dă măsura poruncită a despărțirii legale a morților scumpi de noi, că nu e voie să fie descoperite raclele înnaainte de sosirea preoților, ajutînd-o să tragă capacul la loc. Dar doamna a intrat în considerații ciudate. A întrebat pe femeie cum îl cheamă pe ofițerul din coșciug, afirmîndu-i că n-a mai văzut un mort atît de frumos. Pă-

cat că e mort, dar desigur că viu nu-i sta tot atît de bine uniforma. E preferabil că a murit.

Îngrijitoarea, deprinsă cu toate formele mîhnirii și cu aceea care din pricina greutății de a plînge și dintr-a unui tic al fizionomiei seamănă cu veselie, ră-mase mirată, crezînd că soția defunctului a înnebunit domol.

— Așa e viața ! o mîngîia îngrijitoarea. Cînd a murit și al nîeu, o lună de zile cred că am fost mai mult nebună. Dar, Dumnezeu să-l ierte, mi-a trecut.

Doamna întreabă pe îngrijitoare :

— Nu știi, l-a scăldat ?...

Și îngrijitoarea s-a speriat de întrebare, răspun-zînd :

— Pe cine, dacă l-a scăldat ?

Doamna arată cu degetul la coșciug.

Lăsînd pe doamna singură, îngrijitoarea s-a strecurat pînă la cancelarie și, venind într-un suflet, mi-a spus :

— Domnule profesor, e o cucoană în capelă și nu mai pot să stau singură cu ea lîngă mort. Veniți vă rog și dumneavoastră...

Ca să parcurg distanțele cimitirului mai repede, mi-am luat o bicicletă. E practic să dai din picioare la ghidonul unui cadru în formă de 4 cu două cauciucuri. M-am repezit pînă la capelă. Am intrat, ca să observ. Mirosul era iușit de dezinfectante și de amintirile ră-mase în draperiile dricului, pătrunse de o pîclă de îm-puțiciuni subtile, macerate și descompuse unele prin

altele și aliate, hoit, medicamente, jărăgai de lumînări, fum de tămîie, spital și tuberoze.

— Sînteți rudă cu mortul ? m-a întrebat doamna.

— Nu, am răspuns. Dar dumneavoastră ?

— Sînt pianistă...

— Vream să întreb dacă nu sînteți rudă cu mortul...

— Nu. Am venit de plăcere...

— Bizară plăcere, dați-mi voie să vă mărturisesc, doamnă... Sînt destul de puțin cunoscute aceste plăceri, dacă-mi permiteți să adaog.

Nu mai văzusem din apropiere pe strania vizitatoare, și detaliile luxului ei ales m-au izbit. Totul era pe ea scump și căutat, și palidității obrazului ei, tăiat de o șuviță de păr, aruncată din mijlocul frunții, de subt pălăria de catifea cărămizie, peste un ochi, îi corespundeau licăririle unui șal de blană bogată, cu spicul zbîrlit. Mînușile de piele mată se împărechiau cu pantofii din aceeaș calitate, de căprioară, și piciorul ei cu mîna. Ochii erau excepțional de verzi, de verdele frunzei noi de popușoi, și lumina lor îi umplea pleoapele cu o vastă pată rotundă de zmarald. Dacă n-ar fi trăit evident și nu s-ar fi mișcat și sucit între genele îmbelșugate, aș fi crezut că sînt ochii unei divinități naive budiste, de aur și zmalț. Nu mă puteam uita decît pe furiș înlăuntrul lor și cu admirația spaimei.

— Îmi dați voie să retractez cele spuse adineaori, zisei rușinat de aprecierile mele.

— Ați spus ceva ? m-a întrebat străina, luînd cu naturalețe o atitudine de distanță imensă.

— Nu, n-am spus nimic, m-am înșelat, răspunsei.
— Frumos mort ! zise doamna, mișcându-și bărbia către catafalc.

Ochii ei, imposibil de verzi, se aprindeau și se stingeau din zeci de puncte semănate în ștofa lor, ca mărgelile pe care le aprind, cocoșindu-se în umbletul pe crăci, omizile mari de gutui.

Fără să fiu de părerea ei, a trebuit să aprob.

— Dar nu toți morții sînt frumoși, deosebi doamna. Femeile se fac urîte. Numai bărbații sînt frumoși. Dar nici toți bărbații. Numai cei trecuți de o anumită vîrstă. Am auzit că e obiceiul ca morții să fie scăldați. E adevărat ?

— Cred că e adevărat, răspunsei.

Aș fi preferat un subiect mai omenesc.

— Vreau să scald și eu un mort și nu mi-a murit nimeni...

Intrigat de această arătare, sosită din balamucul misterios al lumii, m-am folosit de moment.

— Vă doresc să nu vă moară niciodată nimeni...

— Nici n-am cine să-mi moară, răspunse doamna, întinzînd zbîrciturile unui deget de la o mînușă, dinspre vîrf în jos.

— Poate că vreo străbunică...

— N-am avut.

— Vreți să spuneți, am surîs, că nu ați apucat-o.

— N-am avut nici bunică, nici mamă, nici tată, Căzui de-a dreptul în ce mă interesa mai mult.

— Dar aveți un sot fericit...

— Eu ? zise ea confuză. Nu. Cum să am un sot ?

— Nu știu... Am crezut... O persoană atât de frumoasă, — vă rog să mă iertați : nu poate să fie singură pe lume.

Rostii melodramaticul «pe lume».

— Ar trebui să fii frumoasă, moartă. Dar nu cred că am să mor, zise doamna, mîhnită.

Tăcui. Dădusem de fundul lucrurilor, ca într-un ciorap lung, în care vîri mîna ca să vezi dacă-i găurit în vîrf.

— Vă poștește cucoana la cancelarie, la telefon, zise odăiașul, sosit într-un suflet. Vi se cere o informație de la minister.

— Îmi permiteți numai zece minute, zisei, ca și cum eram obligat să mă mai întorc.

Doamna nici nu răspunse.

Și încălecai pe bicicletă, apăsînd pe bășică fără nicio trebuință. Aleea principală era pustie, dar pesemne că automatismul sufletului meu crispat și stupefiat, neputîndu-se exprima în concluzia lui, apăsa, gol, pe trompeta de alarmă.

N-am putut identifica decît o mică parte din mormintele mele.

M-am deprins să zic «morţii mei», «mormintele mele», «cimitirul meu»... Carnea tuturor epocilor continuă să putrezească şi să se răskoacă aci, în niarea tăcere. E un fel de bucate al posterităţii, fiecare în vatra lui personală. Cui i-a lipsit vremea să se odihnească, amînînd în toate zilele o noapte de somn întreagă, are răgaz. Niciun apel, nici o bătaie-n uşă, nici sonerie, nici scrisoare. Somn adînc, fără vis, fără panica trezirii deodată, cînd ţi se pare că te-ar fi flurierat dormind, cineva, ca pe un ciîne.

Am dat, fără să-l caut, de mormîntul unui jurist care a trăit o parte din epoca mea, adăpat din zeci de surse de venituri încălecate. Fîneţea pipăitului în problemele comerciale, sociale şi de Stat al acestui actual cadavru era conservată, în vederea momentelor grele, cu o adevărată listă civilă, la care colaborau

activ numeroase firme și societăți. Pentru respectarea principiilor și pentru parada formelor, nimeni nu se pricepea să deghizeze ca el un obiect, să puie o chivără pe un gol și o mască pe o idee, utilă unui elan politic dar pernicioasă.

El a fost un prestidigitator dibaci al timpului și împrejurărilor pe care le-a reprezentat, și cînd s-a demonetizat, cînd s-a tocit, cînd gura lui îmbătrînită încuia cuvintele și le umplea cu bale, a fost înlocuit cu altul, fiecare decadă avînd nevoie de o individualitate panoramă, compusă și unanimă, în resursele căreia se găsește toată recuzita teatrului, a cercului și a bîlciului. Discursul todeauna gata, accentul și argumentul în permanență adecuate, costumul clipei și al secunde și toate instrumentele muzicale cîntate pe scaun, în vîrful picioarelor, dansînd pe ghimpele unei țepi și în echilibru pe sîrmă.

Mai toate Statele întrețin asemenea cîntăreți, destinați să romanteze împrejurarea într-un război de principii. E un viciu de cultură și care, ca toate stricăciunile somptuoase, sleiește vistieria. Faci un prinț dintr-un clăntău, îi dai o curte, o suită, un tren pentru personal și bagaje și un vagon de aur, — și-l trimiți să cheltuiască, să cumpere, să arunce, să cînte și să grăiască. Dacă, la mormîntul lui, socotești cu creionul pe pătura de marmură albă care-l învelește, rezervată cadavrelor monumentale, dacă tragi linia și aduni pe două coloane risipa cu marfa căpătată, miliardul corespunde cu zero, și seria maimuțoilor consecutivi costă

sănătatea și cartea a zeci de mii de oameni, pierdute la cîteva generații.

Omul pe care am pus azi să-l rîcîie cu grebla în cuprinsul grilajului plantat, nici el n-a lăsat nimic după el decît o semnificație difuză cu sensul descompus în incoerența evenimentelor cotidiene. Zadarnic ai căuta opera acestei inteligențe leneșe și erudiții abile, care i-au slujit să mănînce scump și să vilegiatureze. Dacă tot mărăcinele se silește să dea o floare, omul mare al unui ceas nu a fost în stare să facă nici fulgul pribeag al păpădiei. Pe mort să-l vorbești numai de bine... De ce? Pentru că nu poate răspunde nici după ce a murit de ceea ce nu a fost răspunzător o viață, garantat de interese și păzit de intangibile dogme.

În ultimii ani ai vieții, juristul, nesigur de picioarele lui, titubînd de la caretă pînă la poartă și urcat pe scări cu ajutorul cîtorva servitori, se dorea tînăr amarez și hăndrălău. Iubea într-o mahala o femeiușcă durdă, care refuza să-l primească, ascunsă de după perdelele trase, în brațele de hamal activ ale unui mascul, justificat de un arsenal anatomic valid. Juristul discuta un ceas cu bucătăreasa cuconiței, în dreptul ferestrei cu stîrurile trase, încremenit în bastonul cu cauciuc și ascultînd ce se petrecea în odaia de culcare. Servitoarea dispărînd din cînd în cînd, reapărea cu lingura mare de lemn în mîină, cu care învîrtise într-un rîntaș.

— Nu ți-am spus că e acasă?... I-am auzit gura... A țipat... Îți dau un pol să-mi spui cu cine e... Cu proprietarul, cu comisarul, cu perceptorul?...

Pe la prînz, juristul își părăsea postul de așteptare, pășea cu băgare de seamă pînă în poartă și, oprindu-se acolo, emoționat și amoros, și nemaiputîndu-și stăpîni virilitățile bășicii, își da drumul pe balamalele porții, ca un cîine unchiaș. Măcar atît, în vecinătatea iubitei.

Atunci Tănase, țăran de la moșie, luat vizitiu mai ieftin în București, se scoboșea înjurînd de pe capră, ca să-și împlinească serviciul, cu luleaua în gură.

— Încheie-mă la pantaloni, Tănase...

— Conașule, iar te-ai pișat pe dumneata...

Boierului îi era frică de spălătoreasă, și fiindcă era flăcău, porunceau în gospodăria lui, după ce poruncise el zeci de ani unui popor cuminte, slugile de la plită și șopron.

Jumătate din viața noastră lucidă trăiește cu morții, și jumătate din viață dormim. Ce ne mai rămîne nouă ? Nu vreau să fac maxime, dar am dreptul să mă gîndesc. Bine socotind, jucăm noi vreodată personagiul nostru adevărat, în gloata personagiilor prin care trecem în fiecare zi, lepădînd pe unul și îmbrăcîndu-ne cu altul ?

Cînd, astă-seară, s-a întors beat, grădinarul de seră, dus de subsuori de cîțiva ciocli, beți ca și el, am avut spectacolul plastic al vechilor obsesii. Rîndul întreg al muncitorilor beți, de la morminte, mobil în dreapta, mobil în stînga și povîrnit în zigzaguri, cînd părea că intră în pămînt, cînd apărea deasupra. În toți acești bețivi, cel mai beat era grădinarul, care se scufunda și ieșea la suprafață tîrîș. Și ca să-l poată transporta, tovarășii lui l-au pus cu fața înapoi, și, ceilalți prăvălindu-se înaintea, el se împiedica îndă-

răt. Singura lui putere se concentrase în gingii. Între
măsele sta strîns un trabuc, căruia îi curgea din vîrf
un fum cu un crîmpei de foc în el. Iluzia că fumează
și gustă.

Individ foarte bogat, din capitală. Profesiune : treizeci și două de moși, patru amante, cincizeci de cosmetice și șaptezeci de ani. Masaj, pictură și grimă. Noaptea se chinuiește mascat într-un pansament de felii de carne vie cu sânge, ca să-și întrețină o rumeneală între ochii bătrâni și colțul gurii cu elasticul înmuiat. Plătea la poarta casei un albanez, și, în câteva imobile, cumpărate pentru satisfacțiile hoitului său elegant, cravașat cu cantaridă, o seamă de profesioniste. Sătenii de pe moșiile lui zăceau de friguri și de pelagră, și mâna lui gingașă se obișnuise să pipăie aurul și briliantele numai pe seama lui. Un baston cu măciulia constelată, o limuzină imperială care-l urma lin, când veneticul consimțea să-și puie picioarele de porumbiță pe pământ. Statură : 1 metru și 50.

Bolind un an, sora lui, care locuia singură într-un imobil personal imens, a intrat în agonie, și slugile

i-au pus în mînă lumînarea de ceară a datinii, să-i lumineze cărările nopții. Dar agonia s-a dramatizat cu o formă de demență. Bătrîna refuza să moară și, ocărînd slugile din jurul patului și bătîndu-le cu lumînarea, se frămînta ca într-o colivie, alerga prin patul cu perdele, răcnea bolborosind. Pologul și așternutul au luat foc, s-a aprins odaia, ardea toată casa. Sora boierului fu carbonizată încă vie în pătura averilor sale, ca un șoarice într-un pachet de bumbac.

Pompierii înnecau cu tulumbele apartamentele, covoarele, tapiseriile. Jarul era în toi. Dogoarea lui năprasnică înmuia geamul ferestrelor, și sticla curgea topită de la etaje, ca dintr-o lingură de cositor.

Fratele asista de peste drum. Ridicat pe treptele unei prăvălii și voind să scape, înainte de a i se scoate în căruțe cenușa pierdută în cenușa gospodăriei, măcar stîrvul, înconjurat de sute de trecători încremeniți de groază, el licita cadavrul. Cine cuteza să înfrunte vîlvătaia și să-l aducă în brațe, răzimat pe umărul lui, avea cinci sute de lei. După o așteptare, boierul adăose o cifră egală. De la două mii de lei, el trecu, suflînd, la trei. Propuse cinci mii, ca la joc. Ajunse apogeul :

— Dau zece mii de lei !... Cine se duce să scoată moarta ?

Din mulțimile de oameni adunați dinaintea acestui cumpărător de sacrificii nu s-a cliintit niciunul, și un mîrmur mîrîit, care destăinua dorințele gloatei, sili pe cinicul bogătaș să tacă, să se strecoare și să plece.

Rămășițele pămîntești, cum se cheamă, ale nefericitei milionare, ajunsă pe patul morții, după credința martorilor de la incendiu, de un blestem de văduvă sau de mamă, au fost purtate pe vremuri cu mare alai. Moștenitorul întregii averi a fost, natural, fratele moartei : alte unsprezece moșii.

Coșciugul a rămas toată vremea închis, și, dacă n-a fost înmormîntat în el un dulap, este aproape probabil că au fost scoborîte în pămînt resturile unei canapele. Din adevăratul trup al decedatei, pompierii n-au găsit, după trei zile de incendiu, niciun os...

Sînt amîndoi la mine, într-un cavou, la dreapta.

Cei mâncați de vii de viermi, de tenia, de limbric, oxiur, spirochet și de toată bacteria, fără să se scîrbească de sine, se simt spurcați de viermele mormîntului și evită întîlnirea cu el. Cadavrele lor urcă la ceruri în volute de fum. Refuzînd pămîntul, ei primesc crematoriul, siguri că au ameliorat o situație de care nu se mai folosesc.

Te-ai așteptat ca după această desfacere de tradiții, cenușa morților să fie aruncată în cele patru vînturi de pe un Ceahlău. Reformatoilor, care, nemaivînd ce reforma, convertesc lucrul cel mai docil și mai subaltern, cadavrul, le rămîne slăbiciunea filtrată prin raționament și își păstrează țărîna într-un blid, neputînd parcurge linia ideii exact și pînă la capăt. Boierii liberi-cugetători nu vor să putrezească morți. Economisesc singurul bun, zahărul și untul, din care s-ar mai putea înfrupta măcar un vierme,

după ce și le-au ferit pe toate celelalte, de împărtășire, cu legea.

Din obligațiile funcțiunii am participat la transformarea unui leș voluminos în praf de tăciuni. Nu a mers prea ușor. Decedatul, care a ilustrat cu autoritatea unei părechi de fese grele un fotoliu de dragătorie, avea corpolență și un sfert de tonă de slănini împletite. Cuvîntul burtă are sensul unui conținut uriaș: hoitul purtase o asemenea burtă și murise cu ea, după ce grăsimile au invadat capul, rămas ca un fibrom cu urechi, mîinile ca niște labe de cîrțiță, și picioarele, care și-au pierdut falangele, tălpile și călcîiele. Scheletul dispăruse de pretutindeni, cu toate articulațiile, fruntea se topea într-o perină de unturi scămoase, degetele mîinilor încăpuseră în niște mînuși de box de osînză, pieriseră toate intervalele și despicăturile, și partizantul 'purificării prin văpaie se înfățișa rotund rostogolit, ca unul din acele calîpuri de cîmnățarie care poartă numele de tobă.

Locul unde se petrece cremațiunea e un templu fără confesiune. Și-a luat estetica de la gări, de la felinare, de la depozitele de petrol, nițeluș de la ibric și nițeluș de la serviciul de oțet, imitînd, cu vestalele, cu urnele și cu ghirlandele lui, poleite oxidat, o vitrină de sucursală de magazin universal. Scuiptori, galoși, chibritelnițe, pălării și grupuri sculpturale. Construit după modelul turnului de șah, interpretat de un arhitect cu principii, are toată înfățișarea de lucru instalat. Vîndut la vechituri, el poate să fie desfăcut, demontat și reinstalat într-altă parte,

pentru întrebuințări variate. Se poate face din el o stație de tramvai sau un cazino, un cinematograf, un local de telegrafie sau o piscină, și poate să fie vândut întreg sau în bucăți, orișunde, în Macedonia, la Tombuctu, în Maroc. E anonim, internațional, științific și modern. A prezidat la frumusețea acestui monument savanteria hibridă a unui medic care fabrică locuințe ieftine de la două milioane în sus, cuie, var, opinii, religii și republici, și care, neputînd semna o rețetă de gîlci, ar vrea să doteze și țara cu un cap din familia personală, stil crematoriu.

Serviciile haznalei pentru morți sînt simplificate pînă la perfecțiune, pobregania e mecanică, preotul e un gramofon, și immurile sînt în doză magnetică : învîrtești manivela și pui ce vrei dedesubtul unui vîrf de ac ; specialiștii sînt admirabil eliminați și substituiți. Mintea care a conceput acest *tout à l'égout*, se bucură de un creier. Un simplist ar fi pus o orchestră cu instrumente ; științificul a fost și economist, cumpărînd plăci înregistrate. Ai închide ochii și ți-ar putea trece pe la nas chiar parfumele florilor din care se împletesc coroanele plus un supliment pulverizat, de smîrnă și tămîie. Dacă ții la emoția religioasă cu orice preț, se poate instala la stecker și o binecuvîntare cu trei degete electrice într-o mînușe.

Atmosferă de ghișeu de telegrame într-un ajun de sărbătoare. Public mult grămădit. O tăcere neînteruptă decît de mișcarea cîte unei coroane care dă zgomotul scurt al unei penițe pe o recipisă. Un baston, suspendat în mîna unui asistent tabetic, cade

cu vârful de gumă în podină, ca o lovitură cu ștampila. Nicio voce, de nicaieri ; însuș plînsul e artificializat : familia mortului are un regret, că a încercat o experiență și că din tată și soț nu va mai rămîne nimic. Oamenii nu mai au nici sfîrșit nici început. Placa de gramofon dă ghișeului de bilete o teatralitate sinistă și un certificat de mare prost-gust. Lipsese un hohot de plîns pe cauciuc vulcanizat. Ți se pare că se săvîrșește o faptă urîță în complicitatea mută a unor asistente și asistenți din lumea melcilor. Inapt să gîndească, prostul instruit își aplică facultățile înfumurate la rămășițe și se crede emancipat și stăpîn, pentru că între chelie și cer a deschis o umbrelă și că piciorul și l-a salvat de pămînt intercalînd o talpă. A muri cugetînd și a fi îngropat intelectualmente ! M-a urmărit douăzeci de ani o conferință a unui gînditor de atitudine, care, cu o învierșunare brută ostentativă, făcea descoperirea că omul e un spermatozoid, desinînd cu tibișirul pe tablă un fir de fidea cu glomotoc.

Nu mi-am închipuit cum s-a petrecut fabula părintelui elocvent, care, simțindu-și sfîrșitul apropiat, își cheamă copiii ca să le ție o cuvîntare. Sînt însă oameni care se iubesc pe sine atît de scandalos de mult, încît nu-și pot uita nici cadavrul, și caută să-i asigure o situație de viitor și să-l concorde cu un punct de vedere.

Personagiul pe care l-a glorificat patefonul, a lăsat scris și iscălit să i se ardă drojdiile, ca o protestare, ca o ultimă acțiune de intelect. Să nu cumva să-l

necinstească posteritatea, obligat să ia cărarea morților obișnuită, care scoboară în pământ. Nu. Calitatea lui deosebită reclamă un tratament deosebit. Stîrvul a fost o individualitate salariată cu cinci sute de mii de lei pe lună : nu poate sta cot la cot în temnița cimitirului, vecin cu stîrvuri mai puțin plătite.

Fără să se fi întîmplat nimic, publicul începe să iasă. Ceremonia dozei magnetice încetase și am aflat că s-a operat între momente scamatoria scoborîrii în Infern pe un ascensor, a coșciugului, înlocuit automatic cu un parchet.

Dedesubt, într-un beci fierbinte, se petrece descompunerea silită, în vreme ce văzduhul se umple cu un miros de greață. Acolo, cadavrul aparține rîndașilor și e operat industrialmente. Violența și înjurătura sînt rugăciunile din urmă, pe care nu le-a citit preotul, rezervate hingherilor cremațiunii. Arderea se face primitiv și sălbatec, ca și cum familia și-ar lua mortul de picioare și l-ar împinge în vatra cu jar. Ochii pleznesc numaidecît, pielea se umflă și crapă ca un cojoc prea strîmt, uleiurile fiziologice ard cu flacără mare. Am scoborît în această bucătărie în care cadavrul, înainte de-a face explozie, s-a sculat pe șezut. Carbonizat numai pe trei sferturi, mortul rezista la oase. Nu voiau să ardă fluierele picioarelor, brațele și coloana vertebrală. Ca să ușureze combustiuinea și să scoată la iveală ultima grăsime, măduvele, preoții ritului cenușei aduseră barele de fier, răngile, tăbărînd cu ele pe oase, ca să le sfărîme. O luptă blestemată se încinse între pîrghii și nefericitul

schelet, care trebuia neapărat să-și dea toată spuză înainte de a fi fost scoborît cadavrul al doilea, al unui liber-cugetător.

Din cioburile de oase sări în lături o bucată lungă de metal.

Şeful hingherilor era investit cu puteri dictatoriale.

— Dă-o mai încoace, să se răcească, porunci oamenilor lui, care ar fi voit s-o dosească.

Decedatul suferise, în plină glorie, o însemnată operație chirurgicală și i se intercalase în oase o piesă de proteză. O persoană din familie ceruse oficial această «coastă de argint».

Şeful, care era un fel de intendent ca și mine, o învelea într-un ziar.

Sentimentul de proprietate e un ciudat sentiment, împărtășit și de morți. Ei doresc în toată conștiința să rezideze în ceruri și cu deosebire în Paradis, asigurându-și o fericire personală eternă, dar vor să-și păstreze și zece metri pătrați în lumea de față.

Învățăturile care le pregătesc sufletele pentru viitoare mari colectivități nu au putut să-i deprindă cu societatea vieții viitoare, unde ei se mișcă și se strămută în cete adânci, încununăți cu discuri și elipse de aur. Vîntul lin îi vehiculează de-a-n picioarele, ca un camion cu osiile mute, trecîndu-i prin punctele cardinale, ca să cînte de-a stînga, de-a dreapta și în dosul scaunului ceresc ; ca în icoane.

Viață îngerească, în dulamă albă, cu broderii de mărgăritare, în arabescuri de fir pe poale, împrejurul grumazului și pe marginile mânecilor largi. Materiile Paradisului sînt de o natură care exclude murdăria și praful, fiecare suflet viețuind în balonul de

sticlă al individualității lui, o viață de pensionat, de dormitor : salteaua norilor nu-ți aparține, parfumul Țărilor nu-i al tău. Și nu te poți certa cu nimeni, pentru că n-ai obiect. Ironie, contradicții, vreo palmă, două, cinci, asta nu se pomenește. Toată lumea e de o singură părere, și adevărul e public. Arțăgoșii, melancolicii, iuții, sînt la Iad, depozitul matrozilor vieții noi, al negrilor și sclavilor ei.

În cîntece lumești și dorințe violente, muncind frățește cu diavolul și asudînd broboanele aprinse ale nădușelilor lui Adam, acestor ticăloși le trec zilele și nopțile fără tihnă, și marele lor tărăboi, chiotele și zgomotele se aud, poate, pînă în Paradis, reședința sufletelor blonde și a ochilor albaștri-azur în fizionomii lăptoase, și unde singurele viețuitoare permise sînt dintre aripate columbele, și din patrupeze mieii, întorși la vîrsta care se asortează cu nevinovăția. Cîinii și măgarii stau la Iad, impuri și cu năravuri nedomesticite.

Toate datele culese din scrierile fericiților cărturari ai credinței, căroră nu li se ascunde nimic și care au aflat totul prin destăinuiți în vis, nu ajung pentru despărțirea de bunăvoie a omului de pămînt. Zece metri pătrați, mai ales bine situați, pe o alee principală, cu circulație, și împodobiți cu zăbrele de fier argintate și cu bustul proprietarului, reproducînd de preferință o vîrstă aleasă din fotografiile de primă tinerețe, ca portretele actrițelor bătrîne, destinate complezențelor de ziar, pot întreține orgoliul celest al unui mutat mai departe, în universul matematic.

Un însemnat șef al unui fost mare partid politic și care a știut să poarte în tot timpul vieții, cu măiestrie, redingota, Marele Colan și o păreche de barbete peste panglica lui, a ținut să-și vadă mormîntul zidindu-se în zilele sale de glorie politică. Monumentul pe care o epocă ingrată nu s-a gândit să i-l ridice într-o capitală ilustrată în fel și chipuri de imensa lui bogăție, și l-a edificat singur, cu milioanele, cu arhitecți și desinatori proprii. La unul din palatele lui, ilustrul personaj flancase scara de onoare cu o superbă păreche de lei de piatră, însărcinați să reprezinte inversul feroce al temperamentului molîu de burghez aristocratic al proprietarului din interior. I-ar fi plăcut să semene în dublu exemplar cu Marea Britanie și să-și păzească avuțiile cu prestigiul sever al fiarelor din pustietate. La inaugurarea domiciliului, pe care n-a prea putut să-l locuiască din pricina morții, a băgat de seamă însă că leii nu erau destul de vii și că le trebuia o însuflețire.

Această supraviață nu putea să o dea un simplu sculptor și a fost chemat un electrician. Găurind cu tehnicitate ochii sfincșilor imperiali, meșterul le-a montat cîte un bec de 120 de volți în orbitele corectate cu ipsos. Și ca să fie aspectul și mai viu, becurile au fost alese roșii.

Asta era arta boierului Nababul, și el a strămutat-o, intactă, la cimitir.

Boierul stă acolo de un număr de ani, după ce a urmărit, viu, reliefu, linia și artistică zorzoană, dominînd inutil, cu inscripția frontispiciului și cu aco-

perişul de aramă coclită, bordeiele funebre dimprejur. Potentatul colegiului unic nu are nicio trecere măcar printre măturători, oare îşi amintesc de slava lui injurioasă de a fi fost omul cel mai avut dintr-o ţară întreagă şi cel mai de prisos, cu plasticitatea lui profesională.

Deşi aceşti viermi de suprafaţă, cu tîrnuri şi tîrnăcoape, ai cimitirului, trăiesc din ignobila lor meserie şi n-ar avea alt mijloc de viaţă dacă ar fi daţi afară dintre morţi, ei sînt solidari în ura instinctivă faţă de morţii bogaţi, în fiinţa căroră, putredă sau îmbălsămată, ei urmăresc pe milionarii în viaţă cu o înviersunare de slugi plătite prost. Maximele, epigramele şi schiţele populare sînt transportate, cu grafitul şi cu tîbişirul, din privăile unde se refugiază spiritul polemic şi geniul sarcasmului mînjit al băieţilor de prăvălie, în domiciliul de veci al fostiilor boieri. Revoluţia pîngăririi e permanentă, între servitori, hingheri, colportori, împărţitori, şi toţi subalternii boicotează în mii de acte intime, zi cu zi, pe vii şi pe morţi, cu satisfacţia datoriei împlinite. O coaliţie secretă înfrăţeşte şorţul şi sacul de şters mozaicul dintr-o şcoală sau dintr-un mormînt, cu servitoarea mea, care îmi lasă laptele să dea în foc, îmi răstoarnă călimara peste hîrtii, sparge un geam cu coada măturii, se piaptăna în supă mea şi dă ghionţi prin scutece copilului nou-născut şi-l înţepă. Brutarul scuipe în aluat şi îşi trage demonstrativ fundurile nasului în scuipe, pentru ca răzbunarea că munceşte să fie mai categoric exprimată. În rezervorul de apă

al fabricii de sifoane își spală obielele umplutorul. Potcovarul înfige un cui mai strâmb în copita dure-roasă a dobitocului tău de muncă. Vinul conține urina personalului de serviciu, laptele e amestecat cu lături. Neputînd să te croiască în public cu un lemn, și să-ți umfle fălcile, rîndașul îți otrăvește alimentația cu un adaos de murdărie, carnea, brînză, fructele, untul, și cînd a murit un client de cancer, de ficat, de diaree, asociatul lui de la cimitir felițează satisfăcut, prin corespondență instinctivă, pe bucătarul de la birt.

Omul nu e făcut pentru muncă, și firea lui de trîndav protestează orîdecîteori salahorul își scoboară umărul pînă la grînda ce trebuie ridicată. Armele-i sînt ineluctabile, fraudă, falsul și chiulul. Asasinatul lent și necontrolabil e organizat instinctiv, de jur-împrejurul nostru...

Stăi, omule, ce dracu ! Abia ai fost înscris în buget cu șase mii de lei pe lună, și ai și ajuns factor social conservator. Ești tu mai mult decît o slugă proastă și mai mult decît un cioclu ? Cum ți-a venit să te întovărășești cu criptele, cu sarcofagiile și cavourile și să iei apărarea unor canale și lichele de morți ? Adu-ți aminte, băiete, că ești intendent de cimitir și vezi că mai sosesc două dricuri. Fă onorurile în poartă și scoate pălăria.

Azi, de Ziua Morților, sarcastic, s-a clătinat pământul puțin. Siguri că-l stăpînesc definitiv și că nimeni nu ar putea să-l revendice și să-l ia înapoi, oamenii s-au simțit deodată străini pe el. Ar fi voit să se ascundă și să se mute într-altul.

Pe doi kilometri, pînă la cimitir, a înflorit, în coșuri, un lan de crizanteme imens, cale-lactee străbătută de văluri negre, purtate ca niște aripi frînte din încheieturi. Cutremurul a lovit în adînc, și mulțimea cernită cu zăbranice, lăsate să se desfășoare din creștetul capului pe umeri, în jos, s-a răscolit ca un port de bărci cu pînze clătinat. De trei ori, de patru ori, pământul a fugit de sub picioare cîte o secundă, și orașul întreg și-a pierdut cumpătul ca un saltimbanc în aer. Marile răsplatii și bulevardele late s-au redus pe neașteptate la unica dimensiune a sîrmei întinse în văzduhul unui circ, pe firul căreia, nevăzut, dansează un clown echilibrat de o baghetă.

O secundă, sentimentul proprietății și al dobânzii a fost anihilat, și autoritățile, care pun cireada oamenilor în jug, au fugit speriate. Dragostea de țară s-a fragilitat, îndată ce țara părea nesigură și mobilă pentru o stăpânire nediscutată.

Revoluțiile pot să fie combătute sau asimilate. Răscoala dedesubtul betonului și asfaltului, a simplei țărîne, nu suferă împotrivire, argumente și expunere de principii. Dacă mai rămîne timp și pămînt, omul cu credințe și convingeri evadează.

Dumnezeu, natura, materia deghezată, șopti auzului decepționat :

— Sînt singurul stăpîn.

Oamenii și-au închipuit întodeauna că puterea lor este eternă, ca Ministrul meu, care a murit și el mai zilele trecute, fără să fi apucat să-mi boteze al șaselea copil. Hotelierii s-au crezut hotelieri în veac, și președinții posesori ai unui portofoliu infinit. Ajunge ca îngerul să ducă trîmbița la gură și să sufle o singură dată : noțiunile se prăbușesc, superbia se chircește, orgoliul aleargă milog, tîrînd un geamantan.

La un cămătar acasă, sosise tocmai lăptarul nostru, care și-a cumpărat două vaci cu banii lui, plătindu-i dobînzi trei sute la sută și un comision suplimentar în lapte gratuit : trei sticle pe zi : Un fiu al cămătarului avea copii în necesitate de a fi hrăniți artificial. Cuprins de horcăitul panicei și suferind de accelerarea maladivă a inimei, cămătarul căzu cu brațele întinse pe grumazul lăptarului, rugîndu-l să-l răpească pedepsei lui Dumnezeu și leșinînd. Simțea

pe sătean mai drept și mai puternic și mai apropiat de Acela, de care se înfricoșa.

Ridicându-l pe sus, lăptarul îl duse pe o canapea din apartament. Cutremurul însă trecu, cămătarul se deșteptă, zîmbi de un moment de slăbiciune și zise :

— N-a fost nimic. Și nici nu m-am speriat.

Și viața a continuat, paralel cu dobînda.

Toată bărbăția puternicilor și puterea falsă a bolnavilor de orgolii, care asupresc tihna și simplitatea aproapelui, pier îndată ce dîrdîie țărîna. Cel care te apasă și te-a-nmăbușit aleargă să cerșească, neștiind să cadă și neștiind să moară.

Închis în interiorul unui punct, omul este sclavul și osînditul unei secunde. El crede că avuția și puterea îi pot sluji să facă timp și să cumpere viață, cînd el nu poate cumpăra decît un loc de mormînt în figura B, aleea din stînga. Miliardul se devalutează la unsprezece și două minute, și un cocean de porumb se face egal cu o împărăție.

Tu gîndește-te în toate zilele la ceea ce omul se gîndește numai atunci cînd nu mai are răgaz. Lichidarea tuturor veacurilor și prestigiilor și puterilor se poate face în mai puțin timp decît ți se desface cureaua. Rîvna să-ți fie măsurată, îndată ce trece peste datoriile tale în drepturile vecinului tău ; leapădă mîndria rușinoasă ca pe un șarpe pe care l-ai fi înghițit. Scapă-te de limbricul sufletesc al trufiei. Și învață-te să nu ai niciun drept care să-ți dea îndrăzneala să-ți muți îngrădirea dincolo de insul tău. Și învață și pe alții să știe lucrul mic și neînvățat,

că omul e mai puțin decît o frunză și că numai putregaiul lui e mai mare și mai greu. Dacă gingășia e fără urmare, dacă inteligența nu poate să ajute, dacă dragostea și bunătatea nu sînt în stare să îmbrățișeze și să mîntuiască, egale în puterea lor cu slăbiciunea păcatului; în schimb, emanațiile unui singur cadavru simțit numai cu mirosul poate să impresioneze mai mult decît o sută de mari înțelepți, urmăriți cu mintea și cu însufletirea. Și cutremurul să-ți aducă aminte, oridecîteori ostenești și-ți pierzi răbdarea, că atunci cînd nu mai poți ierta să fii în mîna altuia ca o nuia de trestie și ca un număr nesocotit, că și tu poți face cutremure după voie.

Stai, băiete ! oprește-te, băiete ! Intendența a izbutit să facă din tine un revoluționar.

Morminte de ocazie ! Mă obișnuiesc cu o grămadă de lucruri noi. Un domn care și-a cumpărat un mormînt, îl are de vînzare. Sînt de vînzare mai multe. Unele se vînd gata construite. Cumpărătorul de azi vrea să ia mormîntul' fără grilaj și fără eventual monument.

— Dacă-l dați fără toate astea, sînt amator, se tocmește cumpărătorul.

— Plătiți terenul acum, și restul cu înlesniri. Îmi dați șase polițe, propune vînzătorul.

— Păi, pe dumneata te cheamă Niculeț, și eu mă numesc Petcu. Inscripția e completă, numele întreg, anul nașterii, și ați lăsat un loc numai după «decedat la»...

— Puteam să știu eu cînd o să mor?... zise domnul Niculeț. Inscripția se șterge cu dalta. Mergem împreună la pietrarul meu și cred c-o să obțiu o re-

ducere... Ceva mai mult : mă însărcinez eu cu inscripția, în prețul monumentului. Ce mai vreți ?

— Vreau să pui piatră nouă... Nu mă pot îmbrăca în cămașa altuia, răspunse domnul Petcu.

— Piatra nu se învechește ca o cămașe. Uite, eu pun de-o radă la fiecă doi ani și-i dă cu lustru. Vă atrag atenția că aurul din litere e renovat : patru-sprezece carate.

— Și, spun drept, nici nu-mi place, căuta să scape domnul Petcu. Ce e asta, o cruce, cu coroană cu tot, dintr-o singură bucată ? Nu-mi trebuie coroană de piatră...

— Ziceți-i piatră, dar uitați-vă bine, e marmoră de Carrara. Și coroana, care nu vă place, arată meșteșugul pietrarului. E mult mai ușor să faci o cruce simplă decât o cruce cu coroană, zice domnul Niculeț. Uite, se zărește fiecare floare. Numai crini deschiși...

— Mie nu mi-au plăcut crimii nici în natură... Să-i mai am și pe mormînt ?

— Ce floare vă place ? zise domnul Niculeț oftînd. Cred că se pot transforma. Am un mare meșter, care sapă literile de-a dreptul, fără linii, cu dalta, un italian... Altceva ! E păcat, dar, în sfîrșit, afacerea e afacere. Mă însărcinez să dau coroana jos. Veți avea atunci o cruce splendidă, de trei metri pe doi.

— Vreau terenul curat... Luați-vă crucea și grila-jul...

— Unde să le duc ? Poate că acasă...

— Regret că v-am deranjat... Am văzut la litera O un mormînt mai bine situat. Cred că o să mă decid pentru el. Cînd i-oi pune un monument cum știu eu, se vede de la intrare. Al dumneavoastră este cam dosnic.

— Nu există mormînt mai bine situat ca al meu, orice mi-ați spune dumneavoastră, zise domnul Niculeț. Am vecinătățile cele mai alese. Sînt între un director de Bancă, un senator, un profesor de logică. Al patrulea mormînt din dreapta e al unei actrițe... Nu se poate societate mai bună.

— De fapt, este ceea ce m-a atras. Persoane cunoscute și cu reputație bună.

— M-am interesat. La litera O aveți vecin un escroc. Nu face !

— Poate că asta ar mai merge. La nord aș fi vecin cu un mare fabricant de conserve...

— L-am cunoscut. Nu era mai mare fabricant decît mincinos ! Un fanfaron... Și asta e altfel de afacere. Mormîntul e al unui speculant, pecînd al meu e un mormînt sincer și cinstit. Eu nu sînt samsar de gropi, ca proprietarul de acolo... Cunosce... Lucrează cu o societate și ia mormintele pe nume fictive... De ce credeți că s-au urcat prețurile ?

— Aș vrea să aud ultimul dumneavoastră răspuns. Ce facem ? zise domnul Petcu.

— Fără mobilier vă spun că n-aș putea... Și nici nu se poate în principiu. Vă închipuiți dumnea-voastră ? Aici s-a lucrat cu zeci de oameni, s-a cimentat. Nu, e imposibil...

— Mi-ar plăcea mormîntul, dar îmi pare rău...

— Dați-mi voie un moment, să mai mă consult și cu nevasta... Așteptați cîteva minute, mai măsurați o dată, ca să vedeți că e unul din terenurile cele mai mari. Nu rămîneți păcălit.

Soția vînzătorului se găsea la mine în biurou, în starea de adîncă dezolare care face pe oameni să uite că suferințele lor trebuiesc ascunse. Soțul, după un șir întreg de afaceri bune, a căzut în mizeria neagră și, vînzîndu-și rînd pe rînd proprietățile, bijuteriile, i-a rămas drept bun negociabil numai mormîntul. L-ar mai fi ținut, dar avea acasă un bolnav, pe copilul lor, un băiat mare, care, surmenat de eforturile depuse la un examen, a căzut în istovire.

— E singura noastră speranță, domnule intendent... repeta doamna Niculeț. Un element eminent... N-avem cu ce să-l căutăm.

— Ai aranjat ceva ? Întrebă iute doamna.

Vînzătorul făcîndu-i un semn, doamna răspunse :

— Nu te jena de domnul. Cît ai stat de vorbă la mormînt, i-am spus tot ce nu trebuia să-i spun. Ai tranșat ?

— Dă o sută de mii de lei... fără monument. Numai monumentul m-a costat două sute de mii, zise domnul Niculeț, uitîndu-se la mine.

Nu poate fi depozitat la dumneavoastră, domnule intendent ? Să-i dăm mormîntul gol.

— Revindeți-l pietrarului de la care l-ați cumpărat.

— Credeți că n-am încercat ? Nu dă pe el nimic, zicînd că numai dărîmarea costă cu cît mi l-ar răs-

cumpăra peloc. Și nici nu-l un mormînt modern. Nu știu ce gust l-a apucat pe bărbatul meu să comande un monument cum a văzut el odată la Florența... Mai e și de comandă, poți să vezi, domnule intendent...

— Așa e omul cînd se simte cu parale, suspină proprietarul mormîntului. Cui n-are cap să nu-i dea Dumnezeu...

— Trebuie să te hotărăști între monument și băiat, zise doamna.

— Am venit să ne consultăm. Cumpărătorul mă așteaptă. Ce zici ?

Doamna sovăi un moment.

— Zic să ieși suta de mii și să lași totul baltă.

— Mă gîndeam să iau monumentul, dar unde să-l duc ? La etajul al patrulea ? Vasăzică ești de acord ?

— Cum să nu fiu de acord, dragă ? O să avem doctor și medicamente.

După o scurtă absență, vînzătorul se întoarce cu cumpărătorul, bucuroși amîndoi că s-a încheiat tîrgul. Prețul fu numărat, registrul schimbat și soții plecară grăbiți.

— Bună afacere, nu-i așa, domnule intendent ? zise domnul Petcu. N-am mai pomenit așa pomană. Parc-ar fi un mormînt de furat. Pun să șteargă inscripția numaidecît și simbătă facem inaugurarea... E cea mai frumoasă zi din viața mea.

Cumpărătorul ieși cu pălăria pe ceață, fluierînd o arie de operetă.

Am ținut să cunosc pe femeia care și-a îngropat în zece ani cinci bărbați. Durata unui soț e de aproximativ doi ani, socotind boala și agonia. Credincioasă și celor defuncți și celui în viață, ea îi vizitează pe anteriori la brațul unui actual, al șaselea.

E o femeie fără accent și fără crepusculul din ochii turburi, pe jumătate adormiți, ai ființelor interesante, blonde, romantice, livide, cu căutătura nedeslușită, somnolentă pe toată viața, ca într-o suvenire placentară. Dimpotrivă, scundacă, voinică și vioaie, ea se lipește de soții ei succesivi cu o carne tare și bine spălată. Înzestrată cu un simț al gospodăriei evident în toată persoana ei proaspătă și curată, femeia cu șase bărbați are și moralitatea intensă a bluzelor și a rufăriei călcate corect, a tingirilor strălucite din cui și a bucatelor gătite cu scrupulozitate. Batista ei e ca o floare, și mîna, grasă, reproduce forma de damigeană a cucoanei. Ea nu înțelege din raporturile sociale decît

căsătoria legitimă, și începutul se face conform unei reguli precise, după amîndouă căsătoriile, civilă și religioasă. E foarte credincioasă și lui Dumnezeu. Are o strană în biserica din cartier, cu care înmulțirea ceremoniilor a legat-o strîns. Face veștminte preoților, ripide, aere pentru vasele sfinte, brodate cu degete harnice, boante, și cu un suflet, ținut ca podina casei.

Înnaintea unei noi căsătorii se informează de situația noului-venit, de profesie și de salariu și alege, exclusiv pe aceste date, numai partida potrivită cu averea ei, modestă însă, strînsă, indiferent de simpatie. A doua zi după căsătorie, iese la braț cu noul bărbat, ca și cum e bărbatul ei de zece ani și ar fi o prelungire a soților anteriori. Știe intuitiv că noul bărbat nu o să treacă mult peste doi ani : așa că ceea ce se cheamă caracterul și firea nu o interesează deosebit. Dacă va fi bun, atît mai bine ; dacă va fi rău, răutatea lui nu poate să izbucnească înnainte de cîteva luni, și atunci tocmai începe tusea și pornește seria ceaiurilor și medicamentelor, și fericirea soției tot ține cîtva timp. În seara cînd soțul vine acasă nițel răcit, ea știe că va trebui să se gîndească la altă fericire, și știe precis tot ce are să se întîmple, indiferent de diagnosticul medical. Ideea ei e fixă și nu dă greș.

Starea sufletească a doamnei e ca scepticismul unui călător învățat cu drumul lung, pe care l-a făcut de mai multe ori cu acceleratul. Știe toate stațiile pe dinafară și are indiferența controlorului de bilete. E prima persoană de la care am auzit, vorbind despre moarte, că... are experiență. Dar moarte cu înțelesuri

interioare, pentru ea nu există, sensibilă și încercată numai de aspecte. Moartea e o înmormîntare cu muzică și cu răposat, cu dric tocmit pînă la suta de lei, lăsînd un beneficiu ajustat cu creionul. De fire negustoroasă, ea face la căpătiul mortului lista investițiilor dricarului, constatînd că pompa funeabră e una din afacerile cele mai bune și cunoscînd prețul tuturor articolelor de înmormîntare. «O singură întreprindere poate să fie mai bună, negoțul hotelăriei, argumenta doamna odată, după ce ne-am cunoscut mai sufletește. Un proprietar de hotel nu vinde nimic, vinde somn, o materie primă fără cost și pe care tot clientul o aduce, ca mortul cadavrul lui.»

O căsătorie cu doamna Doancea, cum se numește actualmente, e o mare economie pentru șeful de birou sau grefierul cu care se căsătorește : mediul din care își recrutează doamna, de preferință, bărbații. Nu mai trebuie cumpărate inelele, costumele de ceremonie, încălțămintele, cămășile, cravatele. În garderoba casnică se găsesc toate numerile de pantofi și de redingote. Vălul ei de mireasă, alternat cu vălul de văduvă, în numeroase fotografii, e acelaș ca acum zece-zece spre zece ani, de atlas alb ; florile de ceară și beteală sînt păstrate, ca niște acte care trebuie arătate din cînd în cînd. În batista de olandă fără inițiale, din teancul lucrat de mîinile gospodinei, și-au suflat nasul de forme variate, rînd pe rînd, cinci soți și cu actualul șase. Butonii de la manșete trec cu simplitate de la o mînă la alta, agățați cîteodată la aceeaș cămașă de mai nainte. Papucii de casă moi sînt neschimbați, și

ceasul de aur, cu lanț, se strecoară pe piepturi deosebite, aproape prin aceleași cheotori de jiletcă. În colecția gospodăriei doamna are și câțiva dinți cu punte și o gingie întreagă. Doamna are, cum spune, când contractează o nouă căsătorie, de toate. Nu-i lipsește nimic. Nici amintirile, de care totuș nu suferă mai mult ca umbrela cu mînerul de bambus, dedesubtul căreia au trecut, pe ploaie, șase personaje ale unui singur rol dus pînă la capăt. La masa din sufragerie sînt două locuri, aceleași : soțul, oricare ar fi el, are scaunul fixat în fața soției, și mîngîierile verbale nemodificate, ca un text tipărit, bisericesc, pentru maslu, cu un interval, în care se intercalează numele bolnavului, schimbă numai porecla de casă, actuală, venită odată cu soțul rîzgîiat în copilărie.

Un bărbat are o calitate stabilă pentru doamna, actualmente Doancea, aduce. Se simte numaidecît după ce a dispărut. Măcar cît o măturică, un bărbat e un bărbat : principiul și l-a cules din înțelepciunea populară. Și după dispariția unuia, doamna caută altul, și de multe ori îl are gata cultivat, la o judecatorie, la un tribunal, la o percepție. Sînt funcțiuni care la cuvîntul «aduce» adaogă cuvîntul «iese» cu diminutivul lui, «pică». Și sînt și cele mai bune, căci nu te reazimi numai pe o leafă.

— Găsești tu că ar avea doamna Doancea oarece din acea așa-zisă femeie fatală ? am întrebat pe Matilda. Eu am cunoscut un singur gen de femeie fatală, pe nevasta portarului de la internat. Oricine

ai fi fost, a treia zi trebuia să treci la infirmerie : tratamentul dura șase săptămîni. Dar nu mureai niciodată. Fatalitatea, cînd luai contact cu ea, costa numai cinci lei.

Nevastă-mea și-a rafinat și mai mult în cîmitir noblețea sufletească și suportă și mai greu decît înaintea limbajul colorat. Dar nu i se pare că persoana în chestiune ar prezenta semnul vizibil al fatalității. Dimpotrivă, califică ea, e o femeie vulgară.

— Dragă, cinci bărbați morți în serie și în ritm egal, asta comportă sens. Să zici că o dată, de două ori, haide : de trei ori, mai merge, fără să pară prea deochiat. Dar cînd sînt cinci la rînd, toate cazurile cu începere de la cel dintîi aparțin unei caracteristici. E ceva. Nu ?

— Ceva pare să fie.

— Și nu e măcar suedeză, o frigiditate nordică, de literatură din negura Septentrionului. Mie mi-ar fi fost frică să mă încurc cu o asemenea femeie. Înțeleg să facă șase copii, nu înțeleg să omoare șase bărbați. Cel care o ia, știe todeauna că vine după altul, și repetiția tipică a împrejurării o cunoaște. O fi avînd ceva în ea, care întîi ametește și după aceea dizolvă.

— N-ai văzut că-i o tîmpită ? obiectează Matilda. Admiți tu otravă de asta la un morcov sau la un păs-tîrnac ? Se cere plantă complicată.

— Ajunge să fii o ciupercă...

Domnul cu care vine la braț, să viziteze cinci morminte cu cinci nume deosebite și situate în cinci

regiuni ale cimitirului, a cerut un pahar cu apă și voia să stea.

— L-ai văzut ? O să cam fie al șaselea, văd de pe acum. Peste vreo trei-patru luni, familia sexuală a doamnei o să crească, în părțile vieții viitoare, cu un membru. E palid și asudă iute. Acum un an era voinic ca un taur. Desigur că soția a și început să puie banii deoparte pentru înmormântarea după tariful cunoscut.

— Le-o fi dînd ceva în cafea, răspunde Matilda. Femeile astea scurte...

— Vrei să zici că au parcursul lung...

— Tată de șase copii ești tu ? mă mustră Matilda. Ești din ce în ce mai puțin serios.

Și pentru că toate vorbele unui om cultivat trebuie să se termine cu poantă, am voit să fiu spiritual :

— Aș mai înțelege să mă ții de rău dacă aș fi avut șase neveste și dacă ai avea dinaintea pedagogiei dumitale un bărbat fatal.

III

Mă tot gîndesc, în nopțile mele din cimitir, la o «Viață de Apoi», și temele acestei romanțe, de peste Biblie și Apocalips, îmi dau lenș ocol, ca niște fulgi de zăpadă, animați de o mișcare circulară de fluturi, care nu vor să se lase jos, pînă la pămînt. În toate paginile caietului meu am încercat un început, și încă nu am învățat nimic. Cum trebuie făcută o frază, și mai ales cea dintîia. Cum trebuie potrivită plasticitatea unui subiect, mai fluidă sau mai închegată, ca să ia formă și relief în cuvinte, fără să curgă din ele. Notez, citesc, vreau, și merge nu se poate mai greu.

Rezumate :

«*La cele din urmă margini ale lumii, e Paradisul...*»

• Vreau să spui că după ce s-au isprăvit și zarea și pămîntul...

«Cele din urmă margini» totuș... Riscat. Cîte rînduri de margini ar putea să aibă un lucru, chiar mare

cît lumea ? Seamănă mai mult a coji decît a margini.
Iei un înveliș, dai de alt înveliș...

«Cînd ai pornit de pe pămînt înaintea, după ce nu se mai vede nici uscat nici apă...»

Cum am zis ? Dar înaintea nu e tot pe pămînt ?
Cineva îmi băgase în cap că pămîntul era rotund !

Nu vreau să știu. Plec înaintea, ca în Sfintele Scrip-
turi : ce mă poate opri ? Mă oprește parcă noțiunea.

«Uscatul» nu merge deloc. Manual de geografie...
Alteva.

Să vedem, nu ar fi mai bine să începă cu «dacă» ?

«Dacă purcezi înaintea...»

«A purcede»... Oarecare aromă arhaică. Dar nu-
mai la infinitiv. La indicativul prezent, «purcezi»
evocă puricii și purceii. Obsedant. Niște purcei ceva
mai mari decît purceii, niște iczi de purcei, niște pur-
cezi... Și nici nu e bine. Nu se prea purcede înaintea,
se purcede, mi se pare, de la...

Să ne întoarcem la margini.

«La marginile lumii e Paradisul.»

Nu-i adevărat, bineînțeles. Dar atunci nimic nu-i
adevărat. Firește că nu-i nimic adevărat, însă așa se
scrie. Cuvîntul nu poate să fie adevărat la suprafață :
trebuie să-l dezvelești. În el e adevărat, conținutul e
adevărat. Să lăsăm așa :

«La marginile lumii e Paradisul.»

Verbul «e». Orice «e» și «face». Cînd ceva n-are
de lucru, stă în «este» și în «face». Dacă nu găsești

cuvîntul activ necesar, e lesne : pui «face», pui «este». Stil «Télémaque ne pouvait pas se consoler»¹.

Dar de ce tocmai Paradisul ? N-ar putea să fie altceva ?... Ce să poată fi altceva ? Paradisul e viața viitoare. Aș spune Infernul, dar e prea crud : Infernul e rezervat cimitirelor musulman și evreiesc. Un intendent de cimitir creștin-ortodox nu poate admite ca morții lui să se ducă la Iad.

Să zic că-mi place ? Parcă sînt obligat să-mi placă !

Altă frază :

«Numeroasele spirale ale unui drum vast cît orizontul, duc domol într-Acòlo.»

«Acòlo» ia literă mare, fiind locuința Celui-mai-presus-de-ființă, scris cu literă mare. Dar un drum în spirale poate să fie preferabil cu evidență unui drum, pus ca o scîndură puțin aplecată, între cer și pămînt ? Vine parcă totuș mai bine să mergi curb, decît prea direct : vals în loc de marș : senzație de întîrziere elegantă și de niște preparative.

«Acòlo, lacăte și zăvoare nu se pomenesc.»

Idee de lăcătuș.

«Nu este adevărat că Raiul ar avea o poartă păzită de un sfînt Portar. Că acest portar s-ar plimba, cu cheile pe verigă mare, pe dinaintea intrării. Că ar aștepta să vie sufletele desfăcute de pămînt... Un portar de calitate celor dinăuntru refuză să stea, în marginea de dincoace de ziduri, cu atribuția unică, pe veci,

¹ «Télémaque nu se putea consola» (fr.).

a cheilor grele. Grije de rîndaș, să nu rămîie porțile cît de puțin crăpate.»

Adevărul este că nu simpatizez cu prezența unui temnicer în poarta Raiului. Dar polemică, acum, cu Sfîntul Petru ? Însărcinare consacrată, prea cunoscută și acceptată. Aș căuta un Rai Böcklin, pictural, artistic, și cu singura sentinela a cedrului monumental la intrarea dinspre ape.

«După inspirația călugărilor, care fac autoritate în materie, în așteptarea ultimei călătorii icoanele înfățișează pe sfînt cu creștetul capului cuprins într-un coif de lumină, după modelele lumii. Imbrăcat în cămașe de cînepă aspră și încins cu o curea, sfîntul învoiește să intre pribegii aleși ai marelui văzduh, pentru îndrumarea căroră Dumnezeu a pus în cîmpiile Tărilor licurici, candelile de stele...»

Asta i-ar plăcea Matildei.

«Drumul veciilor este, dimpotrivă, deșert, și Împărăția lor nepăzită cu porți și încuietori. Cîteva mii de pustietăți, mărginite cu brîie de piatră, se podesc prinse ca treptele, unele de altele, în scara vastelor haosuri și singurătăți.»

Ar trebui să înceapă cu asemenea frază.

«Nici omul nu-și poate trăgăna oboseala, nici armăsarul scăpăra potcoava.»

E ceva aici.

«Cetatea Veciei nu se poate înfricoșa, de nimic, ca să fie străjuită cu împrejurimi.»

De la sine înțeleș...

«Vine cine vrea să se măsoare, fiindcă nimeni nu poate ajunge. Unii rămîn mai într-acoace, și alții se tîrăsc pînă mai într-acolo.»

Parcă iese...

«În zilele cu totul senine, călătōrii pe mare și pescarii, care-și usucă năvoadele pe țarmuri, culcați în nisipuri, cu ochii la cerurile deschise, pot să zărească mai mult decît căutătura noastră în pămînt... Ei deslușesc șoseaua suișurilor legate din cîmpii de cîmpii și cețurile scoborîte unele după altele, ca nițse horbote dese, pînă în cele mai negîndite zări.»

Poți să zici că idilicul Bernardin de Saint Pierre ar fi spus asta mai bine ?

«Cîteva pîlcuri de insule și de țări despart lumea de lumea-de-peste-mărgini. Ea nu e verde ca a noastră : e albastră, întocmită din sute de albăstreli, mai negre, mai stinse și mai scufundate-n alb.»

Această diferență cred că se face pentru întîia oară...

«Teritoriile, ca mătasea și catifeaua, nu fac nici pulbere, nici noroi, înnădite cu șesurile de borangic, și căile lor, ocolind apele de safir și izvoarele ametistei, se pierd în munți de năframe și în chiciură de peruzele. Agerimea văzului a dovedit cîteodată chiar ființele mai presus de noi, surprinse în odăjdii de fum.»

Trebuie și mai îndulcit...

«Căci toate sufletele pornesc către necuprins îndată ce-și leapădă stîrvul în care sînt împachetate, ca fluturii omida. Și se preoțesc, viața viitoare fiind întocmită bisericește și fiecare suflet făcînd parte dintr-un cler, înzestrat, pe dată ce se avîntă în lumina Tăriei, cu toate harurile zadarnice acestui pămînt. Bărbații și femeile, pierzînd însușirile și amintirea pămînteană, rămîn ca niște cristale ușoare. Alăturate, împreunate, sînt nesimțitoare unele cu altele. Ca brățărilor din geamul unui păstrător de diamante, pătrunse de lumină. Și totuș străine de ea (de lumină). Frumusețea fiecăruia strălucește nebăgată-n seamă, toate împuternicirile de odinioară fiind simplificate și reduse la geometrie. Mîna nu mai strînge, privirea nu mai caută, auzul pierdut și-a pierdut iscodirea, mirosul s-a risipit, și singur graiul rămîne, ca un cîntec al harpei, în coardele căreia se rup șoaptele vîntului în mărgăritare.»

Sînt emoționat...

«Corurile le-aduce, murmurate pînă la urechea noastră, ca un farmec, uraganul iernii, îmbălsămat cu psalmi și cu gîngave stihuri și ectenii... Ingerii, sufletele copiilor, trec de-a dreptul din leagăn în rînduiala tagmei. Iau loc în roiurile vocilor mici. Se mută bătînd din aripi, ivite de jurîmprejurul capului bălan sau smead, ca un guler de petale tremurate. Urcînd cu un cer mai sus ori scoborînd cu un cer mai jos.»

Asta n-o s-o pui. Cine are copii ar putea să plîngă.

«Viața sufletelor e o slujbă după adevăratul tipic, o privighere necurmată, somnul fiind necunoscut ste-

lelor și îngerilor, ca izvoarelor și mării și ca în vremea lui Iisus.»

Exemplul e bun.

«Atunci, nebulii și credincioșii atârnați în două lemne umblau după el prin pustietățile lovite de vârful bont al cârjilor, ológii pe genunchi, ca niște cîini răniți, cu capul mare și tîrîți ca balaurii răsturnați, fără să se gîndească la hrană și odihnă. Cînd îi răzbea totuș foamea, Mintuitorul isca pîne și pește din nimic, săturînd mulțimile de slăbănogi și lăsînd și firimituri, coșuri pline.

În Rai foame nu-i, nici sete nu-i, nici osteneală nu-i. Ziua întreagă, noaptea-ntreagă sufletele cîntă, cîntecul fiind ca vorbirea noastră : Neavînd ce alt cînta, ele slăvesc în graiuri line pe Dumnezeu, căruia, nici lui, nu i se urăște niciodată, căci ar obosi. Din jîlțul de aur, ascultă.»

Poate că ar ieși ceva și din asemenea început, pentru al Treilea Testament. Sînt urmărit. Aș vrea să apar din întuneric cu o lucrare literară și-mi trebuie o activitate pentru salvarea prestigiului secret. Morții mă dezamăgesc, și viii, cu care mă văd toată ziua, vin la mine tot ca niște morți viitori, ca să cîștige trecere pentru mai tîrziu. Văzută din cimitir, omenirea nu e aceea pe care îmi închipuiam că o cunoscusem, și mă demoralizează. Ideile, dorințele, preocupările : lumînările, colivele, parastasele, candelile, molitvele, cioclii, popii — adevărata față, deghizată, pe stradă, în siluete provizorii.

De vreme ce fiecare om capitonează un schelet, nici nu s-ar fi putut altfel. M-am înșelat ! Am voit să fiu profesor, să-ți fie țărîna ușoară, domnule Ministru, că m-ai numit intendent. Puteam să devin o somitate universitară și să duc la perfecțiune o vanitate de ignorant. Singurul lucru ce se poate vedea într-un individ : scheletul impersonal, uniforma esențială.

Al șaselea copil al meu e băiat. Scheletul lui minuscul e complet. Îl sărut și-l iau în brațe, ca într-o radiografie, umbre de oase strînse la umbră de piept.

Pe o flașnetă, care cîntă subt felinar un vals șubred și întretăiat de finaluri interioare și de agonii, apar, după zile, un papagal, un cobai sau o familie de mai-muțe miniaturale. Muma, de mărimea unui șobolan, ține la sîn un pui cît o lăcustă. Îl purică, îl leagănă, îl scarpină...

Se imprimăvărează... L-am prins pe Mișu fugind de-a bușile printre morminte, și cînta în poartă flașneta...

Mi-au fost aduși doi oameni în două motocicletă, de către patru polițiști, care-i strângeau de mână cu copci.

— Dumneavoastră sînteți domnul intendent ?

— Sluga dumitale... Dar să precizăm ; intendentul cimitirului, nu al închisorii. Vă atrag atenția că aici e cimitirul.

— Cu dumneavoastră vrem să vorbim. Putem intra ?

— Cum de nu ! Dar văd că-mi aduceți niște arestați... Sînt obișnuit să-i primesc numai morți...

Șeful echipei de polițiști dezveli o emblemă, prinsă pe reversul gulerului hainei, ridicat cu discreție. Îmi șopti :

— Siguranța generală ! și rîse de precizia mea... Sîntără și una și alta, zise el, întrebuintînd pluralul vulgar cu inteligență.

— Cum, și una și alta ?... Nu înțeleg.

— Sînt arestați, dar sînt și morți... De arestat i-am arestat noi, dar că sînt morți asta o știu numai ei...

— N-am spus că sîntem morți, zise cel mai bătrîn din deținuți, cu un accent ca și cum vorbea de dincolo de ușe. Am spus că *am fost*...

— Cum zici ? întreb. Ce zici că ați fost ?... Lăsați-l, vă rog, să vorbească, nu-l întrerupeți, domnule comisar.

— Am zis că am fost morți..

— Și nu mai sînteți morți ?

— Nu...

Polițiștii răspunseră cu o revoltată ridicare de umeri.

— Le-am fi traș noi o bătaie bună și le-ar fi trecut pofta să facă pe foștii morți, dar nu ne-a lăsat prefectul, și procurorul ne-a trimis în anchetă.

Apropiindu-se de urechea mea, șeful șopti :

— S-a stricat și poliția. Prefectul e amator de tablouri. Șeful Siguranței face poezii, primul-procuror e pianist... Înțelegi... Nu mai e poliția ce-a fost, o autoritate cu c...

Ultimul cuvînt, care voia să fie un plural feminin de masculinitate, fu atît de insinuat încît abia l-am perceput, ofensat de intimitatea la care își permitea să mă scoboare polițistul.

— Domnul procuror cere anchetă la fața locului...

— De ce mă strîngi așa ? Dă-mi drumul, domnule, zise cel mai bătrîn dintre arestați, că nu sînt nici fur, nici tîlhar.

Cuvinte chirilice... Ciudat !

— Nu pricep ce vreți să anchetați, zisei, luîndu-mi pălăria și bastonul... O să mă iertați, sînt chemat de urgență la Morgă...

— Avem ordin scris de la Parchet... Vă rog, să nu ne jucăm, răspunse, impertinent și amenințător, șeful echipei. Poftim. Negru pe alb. Vorba vine, e scris cu violet...

Amestecul de seriozitate și rînjete din personalitatea polițistului, grav și sceptic, riguros și glumeț, mi-a dispăcut. Îi luai din mîină hîrtia...

«Domnului Ministru de Interne. Confidențial.

Vă rog să binevoiți a pune la dispoziția Parchetului, prin Serviciul de Siguranță, toate mijloacele de verificare și control pentru a se dovedi dacă indivizii Oreste Popa și Gheorghe Matei au fost într-adevăr morți și îngropați. Ei pretind nu numai că au fost morți, dar că au și înviat... Din arhivele Siguranței lipsește cu desăvîrșire o secție a decedaților liberi, asupra căroră nu există nici o supraveghere organizată, cimitirele guvernîndu-se încă autonom. Vă rog să aprobați ca agenții noștri să poată cerceta scriptele cimitirelor, în scopul de a se vedea dacă și cînd au existat numele de mai sus și la ce dată se găsesc înscrise în seria decedaților.

Cercetîndu-se arhivele din capitală, de Stare Civilă, numele acestora nu se află trecute nicăieri. Înainte de a fi trimiși numiții în judecată, cu actele dresate, sub acuzarea de înșelăciune și de port abuziv de titluri, Parchetul e de părere să se facă o apreciere justă. Ca-

zul nu este din nefericire unic. Se pare că o boală s-a ivit de curînd. Ni se raportează de către mai multe Parchete că s-au primit din țară denunțuri... Unii indivizi ar afirma că ar fi fost morți și că nu mai sînt. Autoritățile civile, de acord cu cele bisericești, refuză să admită aberația, și nu voim încă să credem că avem de-a face cu o epidemie morală sau cu o imitație bolnăvicioasă, fără o prealabilă radicală documentare.»

Nu mi-a venit bineînțeles să cred că se poate măcar pune asemenea discuțiune.

— Nu sînt cumva victima unei înscenări de farsă ? am întrebat.

— Uite toate legitimările noastre, dacă te mai îndoiiești, răspunse vexat șeful, care mă și așezase între subalterni.

— Nu. O să telefonez.

Pusei pălăria și bastonul în cui, înapoi.

Parchetul ținea o ședință a cazurilor relatate și, într-o mare larmă de voci și interjecții, deosebii, vorbind cu primul-procuror, ironiile împeștrîte cu considerentul serios.

— Vreau să vă-ntreb, domnule procuror, dacă, într-adevăr, în numele onoratului Parchet s-au prezentat patru domni de la Siguranță pentru o cercetare la cimitir... Acești domni au adus, arestați și imobilizați în lanțuri, doi necunoscuți în vîrstă, care afirmă că au fost morți și îngropați... Da ?... Numaidecît.

— Din ordinul primului-procuror, scoateți fiarele de la mîini imediat...

Agenții se supuseră, înjurînd, și, liberați de strînsoarea mîinii, cei doi oameni își dezmoreau încheietura.

— Ce ți-am spus eu ? escrocii au todeauna parte de protecții... zise șeful polițist.

Cu spatele către biurou și pasionat cum devenii de strania împrejurare, n-am simțit că trecea timpul vorbind la telefon cu primul-procuror.

Lăsaî receptorul din mînă și găsii biuroul plin de lume. Venise și Mărgărita, să curețe. O văzui albă, cu buzele vinete, răzimată, cu ochii închiși, de părete, împietrită de cele ce auzea, cu amplificările minții superstițioase. Cîteva femei, rămase în consternare, cu lumînările în brațe, ca un znop de macaroane.

— Ești bun, dumneata, să-mi spui în ce an ai murit ?... întrebai pe cel mai bătrîn.

Trebuia modificată terminologia.

— După 1700, zise, bătrînul... Nu-mi amintesc anul.

— Totul e de prisos, domnule șef, registrele noastre n-au mai mult de șaizeci și doi de ani... Trebuie să renunțăm...

O femeie bătrînă din popor, cu bariș negru, muma unui mormînt sărac de prin ciulinii din valea din fund, se apropiase de «morți» și le mîngîia cu o mînă uscată, lin, obrazul. Ea crezu numaidecît în învierea lor.

— Dacă ați înviat, mamă, le-a spus bătrîna, o să învie poate și Șerban... El a murit abia de doi ani... Trebuie să mai aștepte, poate. Și atunci înviază și bărbatul meu... L-ați cunoscut pe Marin ? Un om oacheș,

pipernicit... însă inimos... Mergea nițeluș cam tîrîș cu un picior... V-ați întîlnit cu el, dacă veniți de Acolo ?... A închis ochii cam pe la Paști... acum vreo douăzeci și doi de ani... L-am înmormîntat lîngă Buzău...

Oamenii tăceau, liniștiți ca niște ne-oameni și doamnele care se mai aflau de față trecură cu tot sufletul de partea femeii bătrîne cu barișul negru, înconjurînd pe deținuți.

— Dacă n-aveți unde *sta, poștiți la mine, zise o cucoană cernită, către morți...

— Comunicați domnului prim-procuror că nu putem face nicio cercetare, zisei.

— Haideți în motociclete ! porunci șeful de agenți.

Ieșiră din cancelarie și, pe poarta cimitirului, în stradă. Agenții-șofeuri apăsară în pedale și bubuitura porni.

— Merge singură ? întreba cel mai bătrîn dintre arestați.

— Da' cum ai vrea să meargă, cu boii ? răspunse cu prostească obrăznicie agentul.

— Ce zgomot !

— Nu e ca în cer la el, zise cu batjocură șeful comisar.

S-a instituit azi pe lângă Parchet o comisiune din care trebuia să facă parte neapărată, de consilier, «directorul», cum i s-a dat titlul, al cimitirului principal. Matilda o să fie mulțumită de gradul căpătat, onorific, chiar fără spor de salariu, și mai ales de distincțiunea că sînt singurul factor competent în specia juridică nouă a foștilor morți.

Între noi figurează și cîte un reprezentant al cultelor recunoscute, vicarul nostru, un canonic catolic, un rabin, un păstor protestant etc. și un medic. Prin stăruințele primului-procuror, singurul magistrat neînclinat spre luarea în derîdere a evenimentelor, ni s-a dat o sală de ședințe, dezafectată, de la unul din tribunale, și o echipă completă de personal, un judecător de instrucție, cu grefier și arhivar. Erau de cercetat o sută douăzeci și trei de cazuri de foste morți, după o procedură ce trebuia abia improvizată și după un cod al căruia criteriu trebuie găsit acum.

Un jurământ ad-hoc ne-a legat de împuternicirile și datoriile noastre : «Jur înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor că voi judeca fără părtinire, cu conștiința curată, fără minie și grabă, la lumina dovezilor și a sincerității, cazurile ce mi se vor înfățișa».

Primul-procuror a înlăturat din primul moment bănuiala escrocheriei, tăgăduind dreptul ce-și arogaseră Parchetele și autoritățile de poliție din țară la această calificare și considerînd mai repede apariția întîmplărilor denunțate ca o boală a sensibilității, ca o neurasenie gravă, ca un gol sufletesc ce trebuia bine examinat, înainte de a se expertiza bolnavii presupuși la spitale sau la instanțele penale.

Întîia ședință a durat toată ziua pînă noaptea tîrziu, citindu-se rapoartele telegrafice ale cîtorva prefeți, care nu puteau să tolereze vîlva pricinuită de către «foștii morți». Pretutindeni, poporul se grămădea să-i vadă, aducîndu-le daruri, pe care implicații le refuzau. Într-o comună, arestarea unuia a dat naștere la dezordine, oamenii au sărit în ajutorul lui și l-au scos din mîinile jandarmilor, vociferînd. Prefectura trimisese o trupă de ajutor, și sătenii în fierbere, în fața primăriei, uitaseră de toate treburile lor, adunați cu femeile și copiii. Raportul cuprindea zece coli pline.

E o poveste de necrezut. Parcă toți sînt nebuni, și oamenii și personajele și autorul raportului.

Sătenii, somați să scoată din mijlocul lor și să-l dea pe mort autorității, s-au opus. La a treia somație, trupa, care amenințase, a tras o salvă în vînt. Mînia oame-

nilor a sporit. «Trageți în ei!» porunci comandantul, asistat de procurorul județului, — și soldații traseră orbește. O sută de gloanțe intrară odată, pe o singură însutită descărcătură, în populația nemișcată... Ce s-a întâmplat, că n-a căzut niciunul? Scos din fire, magistratul porunci a doua salvă ofițerului comandant, care, cutremurat de o impresie, răspunse că nu mai repetă comanda.

«Pe răspunderea mea, soldați, faceți-vă datoria!» ar fi strigat magistratul. Soldații steteră neclintiți, cu ochii la țărani.

Atunci, procurorul ieși înaintea plutonului, zmulse arma unui soldat și, ochind în grămada de oameni, zise: «Să vă arăt eu cum trebuie să trageți!». Și trase. Țintise în trupul unui copil, cel mai apropiat de el, și copilul rămase în picioare. I se părea magistratului că-i fuge mintea. Se împletici, își recăpătă hotărîrea și mai trase o dată într-un om înalt, care, făcînd doi pași înaintea locuitorului ochit, trebuia să primească focul în piept. Glonțul se risipi pe drum. Atunci magistratul căzu în genunchi, pradă fricii. Raportul descrie scena în amănunțimi. Magistratul striga: «Iertați-mă, oameni buni, că nu știu ce fac!»

— N-am mai pomenit! ziseră preoții din comisiune. E, într-adevăr, un raport oficial?...

— Semnat, vizat și înregistrat, lămuri primul-procuror, — și strict confidențial, cum vedeți. Și continuă: Armata a înnoptat în sat și, dimpreună cu locuitorii și cu fostul mort, s-au dus la biserică, rugîndu-se lui Dumnezeu.

— Trebuie să fie o gravă eroare sau o scamatorie, zise vicarul, o rătăcire a tuturor.

Sedința a durat pînă aproape de miezul nopții, examinîndu-se documente și, avîndu-se în vedere funcțiunea principală a fiecăruia, s-a luat hotărîrea ca ședințele de examinare a rapoartelor să aibă loc noaptea exclusiv.

Am copiat din hîrțiile mai caracteristice. Sînt mai multe sute.

Un locuitor din Corbii-Mici trimite prefectului de județ, Dumitru Nicolau, o scrisoare :

Se petrec, domnule prefect, lucruri tănuite, și înțelegerea e luată, peste tot, ca niciodată să nu sufle nimeni un cuvânt. Temere este peste tot locul. Temere pe de o parte, și parcă și nădejde câteodată : sîntem nedumeriți. Nu vede toată lumea că este ceva nou ? Ni se zmințește mintea, ne înșeală ochiul ? Nu-mi vine să cred că e numai unul din noi nălucit, — căci toți vedem la fel. Cam pe la toate răspîntiile se aud șoaptele ascultate nu mai demult ascară, dinaintea puțului ctitorului Noe.

« — L-ai văzut ?...

— Da' cum să nu-l văd ? !

— El să fi fost ? l-ai văzut bine ? te-ai uitat la el de aproape ?

— De, mai știi și eu ?... Mi-e frică, frate Gheorghe, să mă apropii de el... Când îl văd, mi se întorc mințile în cap și îmi tot zic : el să fie ori mă înșel eu ? Leit el... Mă crucesc. Îl cunoșteau și cîinii... Uite, l-am văzut întîiaș dată, veneam încet, numărîndu-mi banii de pe porumb. La cotitură, ridic ochii și îmi vine rău... era tot el ! Își răsucea mustața întocmai ca el, cu deștiul mic... Tot așa îmbrăcat peste tot... întocmai.

— Să știi că e făcătură la mijloc, mă vere...

— Parcă sînt nebun, ți-o spun drept... Acum, cînd îl văz, îmi scot căciula și mă fac verde. El nu-și aduce aminte parcă de nimic ; zîmbește așa, cam în batjocură, și mă întreabă : „Ești sănătos, Gheorghe ?“ și se uită drept în gura mea. Marți i-am zis : „Nu mă mai fierbe-n loc, jupîne, că mă spînzur...“ Îți spun drept că am plîns și că nu mai am liniște. Mă gîndesc toată noaptea numai la el.

— Ce-o fi cu blestemăția asta ? Cînd știu bine că eu i-am turtit capul cu mîinile mele și i-am sleit creierii ca un ou de vierme, că i-am golit burta de mațe... Și să-l mai văz dinaintea ochilor mei ? Nu cumva ni se pare, bre ! Zi că ni se pare ! Zi că nu se poate, — că înnebunesc.

— Măi frate, ciudat lucru este că nu mi se pare deloc...»

Vă aduceți aminte. Acum treizeci de ani, în răzmeriță, au fost uciși, pe drept și pe nedrept, o grămadă de stăpîni. Unii din oameni au fost descoperiți, alții nu. Dar și din oameni au fost mulți împușcați fără vină. Boierul Alexandru stăpînise județul Oltu-

lui. După ce răskoalele se potoliră, el arăta pòterelor oamenii de care voia să se scape, pentru v'o brazdă de pămînt, pentru v'o femeie, și ei erau duși pe jos, încolo, peste dealuri. În muchia dealului se ridicau puștile, ca din greșeală, și ca și cum oamenii ar fi voit să fugă. Și pòtera se întorcea într-altă comună, fără oamenii pe care îi lepădase.

Știți că toate cercetările făcute pentru dovedirea omorîtorilor proprietarului Zănog n-au dat nimic. Vreau să spui că l-am omorît noi, tot satul, și nu v-aș fi spus nici azi, dacă nu l-am fi întîlnit în carne și oase pe proprietarul Zănog, ucisul de noi.

Părerea noastră de rău e foarte mare după uciderea lui, pentru că l-am omorît în pripă, numai așa, ca să omorîm și noi, cum omorîseră într-alte părți și alții, care treceau prin sate și spuneau că a venit revoluția și că ei se duc la revoluție?

Boierul Zănog fusese un om tare cumsecade, nu ca alții, dar nu găseam pe cine să ucidem și l-am ucis pe el. Să nu credeți, domnule prefect, că am dat cu topoarele, cu furcile, cu reteveile cumva. Nu. L-am omorît cu mîinile, cu opincile și cu picioarele goale. L-am chemat în șosea și i-am spus: «Vrem să te omorîm». El ne-a întrebat: «De ce? că nu v-am făcut decît bine». Noi am răspuns: «Trebuie să te omorîm, fiindcă a venit revoluția». Și l-am omorît trăgîndu-l, rupîndu-l, turtindu-l, cocoloșindu-l și călcîndu-l pînă s-a făcut noroi roșu și n-a mai rămas din el, în praful șoselei, nimic, nici oasele. Boierul Zănog intrase în pulbere ca o pată de cerneală într-o sugătoare de la

primărie. Rămînea din el numai o murdărie neagră întinsă pe șosea.

De ce vă spun toate acestea ? o să mă întrebați, după ce faptele s-au prescris. Fiindcă ne întîlnim fiecare din noi în toate zilele cu boierul Zănog. Nu știu cum vine, de unde vine și unde stă noaptea. Umblă toată ziua de-a lungul șoselei și se uită la praf. Îl întoarce cu vîrful biciuștii, dar, afară de locul unde a pierit, parcă a uitat celelalte împrejurări. Numai că te vede și te întrebă : «Ești sănătos, Gheorghe ?... Ce face Anica ?...» — «Mulțumim dumitale.»

Lucrul e foarte adevărat. Nimănuia nu i se pare și totuș credem că avem năluci. S-a zăpăcit multă lume în vremea asta. Trece cîte un om. De acolo, din poartă, cineva se uită în lungul drumului. Omul zice : «Parcă-l cunosc... De unde ?» Nu-și aduce aminte. Face cîtiva pași, iar se oprește, pe urmă se-ntoarce speriat. Stă ce mai stă și o ia la fugă. L-a cunoscut. Murise acum cîtiva ani. «Dumneata ești, nene Cutare ?» Și cel din poartă pleacă rîzînd.

De la noi au înviat, cum zic ei, mai mulți. Și prin alte părți, au înviat și au trecut pe la noi. Ne-am deprins urechea cu pasul lor de noapte, cu toate că nu ne putem deprinde. Cît ține întunericul, trec pe șosea, cîte unul, cîte doi, încălțați ca în niște pîslă și șomoniage de paie.

«Bună dimineța !» strigă cîte unul, tocmai după ce s-a înnoptat detot. Bună dimineța în toiul nopții ! ce vrea să zică ?

Și tot felul de zvonuri și de șoapte dau ocol amă-
răciunilor noastre. Unii zic că s-a întors Messia, că au
venit Mîntuitorii, că se pregătește ceva, ce n-ar mai fi
fost, că s-ar fi apropiat sfîrșitul lumii, că s-ar fi în-
cepînd iarăș un început, dintr-altă parte.

Ia, domnule prefect, nu mai știu nici eu ce să mai
spui.

Din Belciugari, la celălalt capăt de țară, o altă scrisoare :

La curtea domnului Dinu Petre, s-a ivit tatăl soției, Lambru, decedat acum șaisprezece ani. El a venit cam pe la miezul nopții, din cimitirul Sfînta Treime. Prin zăpadă și îmbrăcat de vară, pentru că fusese înmormîntat în Mai, bătrînul se grăbea. Lătrîndu-l cîinii în băătura conacului, a ieșit vătaful Marin și l-a găsit în grajd, micșorînd lampa, care ardea cu flacără mare: căci, pe vremea lui, Dumnezeu să-l ierte, nu știu cum să mai zic, domnul Lambru era cam zgîrcit. Împrejurul capului îi pîlpîia boierului un fum ca de pucioasă. Mersul era mai ciudat, neauzindu-i-se pasul și parcă plutind de un lat de mînă deasupra podinei din grajd.

Bătrînul s-a dus la vite. Le-a mîngîiat pe șolduri, vacile și oile nu s-au speriat, pentru că, în lipsa lor

de grai, încă din noaptea din Betleem, când au suflat abur cald în pruncul care trebuia și el ucis și înviat, poate că vitele știu mai multe lucruri decît noi.

Vătaful Marin s-a ținut după domnul Lambru ca după un hoț, pregătit să-l doboare cu ciomagul, dacă ar fi desprins de iesle vre una din vite și, ascunzîndu-se pe după cai, voia să-i vadă fața mai bine, și a strigat de două ori :

— Cine e ?

Dînd cu ochii de socrul domnului Dinu Petre, întîi s-a zăpăcit, apoi s-a șters le pleoape, că îl cunoscuse din viață. Și cînd bătrînul l-a întrebat :

— Ce mai faci, tu Marine ? dar mare ai mai crescut ! vătaful a rupt-o de-a fuga, și s-a oprit tocmai la casa proprietarului. A trîntit ușa, a încuiat-o pe dinăuntru și a căzut jos, la picioarele domnului Dinu.

— Ce te-a apucat, măi Marine ? l-a întrebat stăpînul. Nu te-am văzut niciodată dîrdîind așa.

— Ia, strigoii ! a răspuns vătaful. Strigoii boierului Lambru.

Domnul Dinu Petre a rîs.

— Ai căpiat, Marine.

El nu credea în strigoii. Învățase carte multă, era obișnuit cu ale timpului și avea multă judecată. Strigoii ? Strigoii umblă prin capetele țăranilor proști. Cum ar putea să fie strigoii în văzul și știutul oamenilor ? Ar fi nefiresc, așa spune. El își aduce aminte todeauna cu groază de o descoperire pe care o făcuse în sat, venind din străinătate. Dar asta era altceva. În pălimarul unui gospodar, văzuse, bătută cu un piron

în grindă, inima unui mort, răpită dintr-un mormînt desfăcut noaptea, sub cuvînt că omul îngropat de curînd se făcuse strigoi și turbura tihna locuitorilor din comună, care s-au hotărît, după o datină din bătrîni, să-l dezgroape și, înjunghiindu-l sub coaste, să-i zmulgă inima și să i-o răstignească. Un bolovan de muște mușuroite colcăiau pe inima din cui a strigoiului osîndit...

Decînd s-a însurat și muncește moșia soției lui, la Cărpinești, de auzit a auzit de strigoi, dar nimeni nu i-a arătat niciodată unul.

— Ai băut ceva, Marine, zise boierul.

— Du-te și vezi și dumneata, sărut-mîna, răspunse Marin.

— Nu te duce, să nu răcești, zise cucoana. Știi că te-ncearcă mereu guturaiul.

Totuș domnul Dinu Petre se duse. Își puse șuba de vulpe și trase căciula pe urechi. Ca să fie, deși slobod de erezii, ferit de vreo întîmplare, luă cîinii cu el și porni la grajd.

S-a întîmplat sau nu ceva, boierul se întoarce de-a fuga în casă, trînti ușa, ca Marin, și fugi pe la toate să le încuie și căzu într-un jilt, lîngă cucoană și cele două fete mari ale lor.

— Ce ai, Dinule? l-a întrebat cucoana.

— Mi se pare că e adevărat, răspunse el, uitîndu-se speriat la geamuri. Sînt închise bine? L-am văzut! Strigoiul pusesese gura la o țîță și sugea. Îi era sete. Cînd am intrat în grajd, începu să zîmbească, și, văzîndu-l că vine spre mine cu brațele întinse, mă dădui în-

napoi. Închizînd grajdul, mi s-a părut că m-a apucat strigoiul de pulpana hainei, care mi se prinsese în uşe, şi era să înlemnesc. Nici cîinii n-au voit să mai între : au mîrîit, s-au uitat înfricoşaţi şi au plecat. Ştiţi ce viteaz e Grivei : tremura ca un cal în vecinătatea lupului. Nu se mai alătură niciunul de grajd.

Cucoanei i se păru că înnebuniseră şi Marin şi boierul. Dar privirile îi rămaseră pironite la geamuri. În umbra ferestrei se străvedea parcă un chip de om care căuta înăuntru şi care se lipi de sticlă. Nu era o închipuire. Nasul strigoiului se turti pe geamul aburit.

— Uite-l ! şopti tremurînd cucoana. A venit !

Domnul Dinu Petre nu cuteza să mai vază. Şira spinării îi era rece şi-i spînzura de ceafă ca un lanţ de puţ, şi cucoana nu-şi mai putea mută, de frică, privirea din fereastră. Bătrînul făcu un semn. Apoi bătu în geam :

— Nu mă primiţi în casă ? zise bătrînul.

Soţii abia mai avură puterea să sufle-n lampa din mijlocul odăii şi, făcîndu-se întuneric, unul lîngă altul îşi îngrămădiră ochii în negură, neputincioşi să-şi dea seama ce este adevărat şi ce li se pare. Cînd mai bătu o dată bătrînul în geam, soţii simţiră trecîndu-le prin minte o fîlfîire ca de zbor.

— Mi-e foame ! zise bătrînul, şi stete puţin ca să capete răspuns.

— Ai auzit ?... şopti cucoana Elena. A spus că-i e foame. Ce-o fi însemnînd asta ?... I-am făcut toate pomenile. N-a rămas niciun soroc neîmplinit.

— Mi se pare, zise domnul Dinu, căzînd în gol, că în ultimii ani ai cam uitat. Mîine mă duc la tîrg

și cumpăr lumînări, ulcele și basmale. Să faci dis-de-diminează colivă.

— Ce crezi tu, Dinule ? îl întreabă cucoana, pot să fie strigoi ? Și s-ar putea să se fi făcut tocmai tata strigoi ? Pentru ce ?

Pus în fața lucrului plin, domnul Dinu Petre se gîndi puțin. Se sculă din colțul de odaie, în care stătuse ghemuit, și zise :

— Ești o proastă, și eu sînt și mai prost ca tine. Este cu neputință !

Închis într-o încîlcire și neștiind hotărît ce să mai creadă, îl apucă mînia. Își ridică semeț capul. Puse mîna pe pușcă. Se duse tiptil la geam.

Strigoiul pășea ograda către poartă, negru în zăpada scînteietoare. Luă domnul Dinu pușca la ochi, o sprijini bine între bărbie și umăr, chiti și trase.

— L-am omorît ! zise domnul Dinu Petre.

Un urlet de cîine împușcat rupse rotogolul tăcerii. Grivei fusese dat peste cap.

Următoarele relatări veneau dintr-o mînăstire.

În luna februar, brazdele unui vînt ca de piatră se izbeau de mînăstirea noastră, prinsă în zăpezi învîrtitoare. Noptile utreniilor înghețate, înspăimîntătoare pustii ale neființei, tăbăriseră pe mînăstire. La două din noaptea de marți, abia începuse slujba. Eram la ectenii. Amorțiți, înghețați în străni, auzeam vocea slabă a citețului, din mijlocul bisericii, întreruptă de troznetul și scrișnirea turlor. Fratele citea tocmai Epistolia lui Pavel către corinteni. Cucuvaia care trăiește de patru sute de ani în pantocrător, se strămuta prin fața candelor, de pe tîmplă pe lanțul polican-drului, și de cîte ori i se atingea ghiara de lanț, se întorcea țipînd în haosul bisericii.

Un vînt ne-a umflat deodată canfilăvcile.

— Închideți ușa ! strigă starețul din strana lui depărtată.

Se auzi murmur de lume.

Starețul își întoarse aspra căutătură cenușie peste noi și se dete jos pe papura lui, ca să mustre pe cei ce veneau atât de târziu, la un ceas și mai bine după toaca de noapte.

Dar abia trecu de scobitura strănilor, și starețul se întoarse :

— Veniți să vedeți, striga prea-cuviosul arhimandrit Visarion către preotul din altar.

Arhimandriții și protosînghelii, ieșind din străni, văzură încolo, pînă-n fundul bisericii, cîteva sute de călugări albi, venind din viscol și îmbulzindu-se la intrare ca în icoanele dreptilor și cuvioșilor zugrăviți în tindă.

— Hristos a înviat ! părinte Ieremia, zise schivnicul Macarië.

Hristos a înviat, acum, înaintea sfintelor patimi ? Care Hristos a înviat ? Mai este un Hristos ? Cine ia numele lui în deșert ? Și din ce schituri, chinovii și scorburi vin toți părinții ăștia la noi, acum, în mijlocul iernii ?

Un duh de pădure însoțea, ca un miros al lor, sălbăteciunile.

Citețul întoarse capul, stete din citanie, și se duse în altar, arătînd celor din jurul prestolului pe ieromonahul Dionisie, începătorul obștiei.

Preotul de rînd, în odăjdii, scoase capul pe deasupra ușilor împărătești. Făcînd cruci mari, prea-cuviosul Dionisie venea într-acolo. Preotul fugi pe ușa din dos, cum se găsea, în veștminte, în curtea mînăsti-

rei, strigînd : «Iisuse, Fiul lui Dumnezeu !... Satana mîneacă la noi !...»

Ziditorul mînăstirii trecu pe lîngă mine, precum spusei.

— Bun e Dumnezeu, frate Iachinte, îmi zise.

Ştia cum mă cheamă. I-am pus o metanie şi am voit să-i sărut mîna.

— Nu te apropia încă de mine, zise stareţul. Carnea mea creşte la loc cu încetul. Ca Lazăr sînt, abia sculat din mormînt.

Părinţii noştri din mînăstire apucase care încotro, şi eu rămăsei să slujesc stareţului Dionisie, răposat întru Domnul acum două sute douăzeci şi doi de ani. Duhovnicii, preoţii, ierodiaconii şi arhimandriţii, în odăjdii şi stihare, ieşiseră cu Evanghelia şi cădelniţi şi, dînd ocol bisericii, strigau :

— Venit-a Satana în mijlocul nopţii la noi... Iisuse, Mielul lui Dumnezeu, nu lăsa pierzătorului de suflete puterea să ne ispitească.

— Amin ! răspundeau fraţii într-un glas ; şi năpraznicul vînt înneca gemetele, sfîşia vocile încă fierbinţi, aruncînd rugăciunile şi împrăştiindu-le în beznă şi nămeţi. Talazele de omăt se tăvăleau ca nişte aşternuturi răscolite, perdelele groase de gheaţă se rupeau în cartea de argint şi aur, pe care degetele degerau ca nişte încuietori cu paftale. Un preot începea pe derost capitolul din Evanghelia al fecioarelor înţelepte şi al candelor pregătite. Iclisiarhul, de la un capăt al obşteii, striga :

— Citește mai bine că «A ieșit Semănătorul să semene...»

— Las' că e bine, prea-cinstite părinte... răspundea o voce de subț amvon.

Și fiecare cînta un cap, un psalm, un tropar și «Sfinte Dumnezeule, Sfinte fără de moarte», după cum îl ajutau mintea și învățătura.

— Tare mă doare sufletul, părinte arhimandrite, se văieta un protosinghel.

Răzbiți de frig, frații s-au dus în chiliile calde, dar cum niciunul nu mai avea puterea să rabde singurătatea, cîte doi-trei laolaltă se înghesuiau ca să se mîngîie și să se lămurească.

În biserică, numărul monahilor albi, care înfricoșase obștia, se făcuse mare, da din biserică pe dinafară, se revărsa pe drumuri, printre sălcii și răchite, umpluse fața heleșteului înghețată pe papură și trestii, și nu se mai sfîrșea din toată zarea. S-au aprins lumînările și cele două policandre. Părintele Dionisie se uita la sfintele vase, vorbea cu unul de-ai lui, un monah păros, cu barba pînă în ochi și în curea.

— Eu am lăsat odoare de aur adevărat, și uite acum cu ce se slujește.

— Prea-sfinte... sînt la muzău, îl informai eu.

— Ce-ai zis, bre ?

— Vlădica cel mare le-a luat, prea-sfinte, acum zece ani, și le-a turnat din nou, ca să le înfrumusețeze, zise un alt monah.

— E adevărat, prea-sfinte. Prea-sfinția-voastră ați pus cîteva șiruri de rubine și mărgăritare primpreju-

rul potirului. Vlădica a zis că e mai frumos să nu se vadă, și le-a dat ca să le toarne din nou sfintele vase, așa ca pietrele să rămână pe dinăuntru, în miezul aurului.

— Așa se lucrează azi, bre!? se miră ziditorul.

— Așa, prea-sfinte. Când se dreg lucrurile vechi, care nu mai plac, le intră scumpeturile pe dinăuntru, ca să fie ca și sufletele noastre, nevăzute și strălucitoare întru întuneric, zise un frate.

Ceilalți călugări albi cercetau icoanele și se mirau și ei. Unii se cunoșteau, alții nu, și se uitau unii la alții. Părintele Dionisie, însoțit de mulți călugări care grăiau în mai multe chipuri, voia să se uite de-aproape la zugrăveli.

— Nu se mai vede nimic, părinte arhimandrite. Ce-i asta?

— Pictură cu oloi, spuse un monah care murise de curînd, executată de Max Spintzler din Copenhaga, o celebritate, prea-sfinte. E șeful unei școli artistice care împărțește linia în puncte și din puncte face ceață.

— Taci, bre deșuchiatule! zise starețul Dionisie.

— A fost concurs sub președinția ministrului, prea-sfinte.

— Cine-i acela, bre? Taci, deșuchiatule! îți mai zic. Că abia înviași din morți și te trimit Răului înapoi.

— Să vie moș Niculai, porunci starețul Dionisie, să șteargă toate aiestea și să le facă la loc.

— Ni-i foame, cinstite părinte, se plîngeau călugării albi, care sosiseră ca la vreo patru mii și purtînd fiecare împrejurul scûfiei o ață de rază albăstruie, ca un fir de beteală licărită. Unii din ei nu mai gustaseră pîine, după cîte spuneau, de cîte trei veacuri întregi.

— Frate chelar, porunci starețul Dionisie. Dă cîte o cană cu vin și merinde bune.

— Chelăria e goală, merinde nu-s, și chelăriile vechi s-au dărîmat. Nici căni nu se mai găsesc. Sînt la minister.

— Vom videa la ziuă, fraților... Rugați-vă fierbinte.

Nu știu, să fi fost o nălucire, care nu a fost numai a mea. Toți părinții au văzut ce povestim aici, și cîtiva zac de atunci bolnavi.

Subscrie lîngă scriitorul acestora chinovia întreagă și mărturisesc în frica Domnului arhimandriții și duhovniciei. (Urmează trei sute douăzeci și trei de iscălituri.)

Canonicul din comisiune explica felul deosebit cum înviase pe timpuri Mîntuitorul. Dacă va fi să fie, cînd va fi să fie, învierea se va petrece întocmai ca atunci.

— Cu Domnul nostru Iisus Hristos, învierea s-a săvîrșit așa : El înviase odată pe pămînt, și s-a suit la ceruri cu sufletul și trupul. Dovada o aduc apostolii, care l-au văzut. Fiind pe o înălțime și vorbindu-le cu duioșia și cu tristețea dulce a unui Dumnezeu care se făcuse om numai ca să guste amărăciunile vieții mărginite și care murise odată și înviase, părû ca o haină ușoară, clătinată de vînt. Pasul i se desprinsese lin de pămînt, rămăsese un timp apropiat de țărînă, pînă ce și cele din urmă cuvinte vor fi fost rostite, — și depărtarea crescînd pînă ce Domnul nu se mai văzu.

S-a suit repede la ceruri, ori s-a suit încet ? — Apostolii nu mărturisesc, ei fiind îngenunchiați și cu

ochii și cu genunchii. Când și-au ridicat capetele, Mîntuitorul se mai vedea cît un fluture alb.

Cei care vedeau dincolo de ceruri aduc totuș mai amănunțite știri. Ei au scris în Biblia apocrifă, nerecunoscută și repudiată de Sinoade și de Biserici, că Dumnezeu-Tatăl, după suferința răstignirii și a morții și a învierii, cînd a trebuit să fie răsturnată piatra grea de pe mormînt, uriașă, a trimis un înger albastru ca să descetluiască, și care, desfăcînd lepedea din lăcașul ei, și aruncînd-o deopotrivă cu aripa lui, a scos viața din puterea țărîinii. Și voinđ să cruțe Fiului o nouă oboesală, a pogorît o podină de nori jos detot din văzduh, și pe podină se afla carul de flacări al proorocului Ilie, mînat de însuș Ilie, marele surugiu al lumii dumnezeiești. Acoperit de o perdea de nori groși, carul a putut întoarce peloc și s-a putut îndrepta, fără să fie zărit de prostime și de credincioșii de rînd, către cetatea cu clopotniți și cu căprioare de jurîm-prejur, albe, pascînd mărgăritare pe țărmul unui lac de lumină.

Negreșit că, pînă să sosească la porțile de ametist ale cetății, Tatăl era înștiințat dacă Fiul a purces în sus și dacă se apropie teafăr. Ștafetele erau aduse de îngerii mici, cu gulere de aripi, pe care Făcătorul-a-toate i-a lăsat fără brațe și fără trup, ca să nu se lipească frumusețea lor de nimic pămîntesc.

Este adevărat că în vremea lipsei de treizeci de ani din ceruri a Fiului, trimis să ia chip de om, Tatăl făcuse pregătiri să-și primească mlădița înapoi, într-un colț liniștit de Rai. Zeii grecești și latini, care

umpluseră țara de dincolo de văzduhuri și se purtau ca oamenii de jos, căpătaseră obiceiurile urâte ale târmurilor de unde veneau. Ei fuseseră alungați la marginile Tăriei, în marea pustietate, iar cei mai tineri din ei siliți să se boteze repede și să se nască din nou, într-altă stihie. Mulți dintr-înșii fură făcuți caraule la marginile cu întunericul veșnic al grădinilor cerești, ca să oprească trecerile pe adierile beznei în care își ispășeau păcatele, înnotînd fără oprire în apele negre fără fund, osîndiți veciei. Cu fecioarele vestale și cu toate preotesele tinere și frumoase, din legile vechi, Dumnezeu fu milostiv, dîndu-le munca ușoară de paraclicerite, să aprindă seara și să stingă dimineța candelile cerului, suflînd o dată duhul viu, și a două oară duhul mort peste ele, unul de argint și celălalt de neguri.

Întors acasă, Domnul nostru Iisus Hristos găsi capetetezmele spoite și zugrăvite din nou, și Tăria întreagă schimbată în mînăstire, cu popor de stihare și omofoare. Cîntecele de lume fuseseră alungate odată cu negustorii de vin și cu lăutarii lui Anacrèon, ospețele conteniseră, chelăriile fuseseră sfărîmate. Din zorii zilei pînă noaptea tîrziu și din noapte tîrziu pînă-n zori, se făceau slujbe. Privigherile se împleteau cu liturgiile, acestea țineau șapte ceasuri, pînă la ceasul vecerniei, și vecerniile se înnădeau cu utrenia. Lăcomia zeilor fu înlocuită cu neîncetata rugăciune și cu postul uscat. Cînd unui sfînt i se făcea foame, el arunca mîna în aer, oriunde și orișunde s-ar fi găsit, și lua din vînt un pumn de mană, care călătorea risipită. Mesele fu-

seseră azvîrlite, scaunele trimise la Iad, ca să fie arse, tacîmurile, cupele — nimicite. Gătelilor și cusăturilor scumpe li se dete foc, mătășurile și catifelele se făcură rogojini. Palatele s-au prăbușit odată, ștofele și covoarele fură mînjite cu o boia ca de sînge. Lumea întreagă sta de vécii vecilor în picioare, cîntînd icoase și condace și Mărire Ție și Tatăl Nostru în cîteva graiuri felurite.

Cu toate că înviat și înălțat, Fiul mai purta în palme urmele piroanelor care-i fuseseră bătute în carne, și picioarele purtau încă, în tălpi, rănile rămase după scoaterea cuielor. Coasta înțepată cu lancea mai era crudă. Cu toate că pe fiecare din rănile lui plutea văpaia albăstruie dintre cruguri, ca un alean, vinderea lor nu se făcuse detot, și Mîntuitorul, îngrijit de îngeri cît columbele, trebuî să stea legănat cîteva zile.

Un schivnic din Thebaida, retras la Cernica, mărturisește duhovnicului Chesarie că o reînviere este cu putință :

În ajunul învierii din morți, Domnului nu i-a fost greu să scoboare din ceruri, după cum se urcase, cu trupul lui întreg și în aceeaș mântie aurie cu care fusese îngropăt, cu care înviase și se suise la Tatăl. În patru-cinci locuri, unde se rărise și de unde căzuseră mărgelile, a fost căutată Fecioara Maria, care nu sta chiar în cetate, ci mai departe, într-o colibă de lemn sfânt, și care a dres mântia și a cusut mărgele noi. Cei care l-au văzut întorcându-se, spun că Domnul avea călcătura unui grădinar printre bujori și că s-a apropiat de noi ca un voievod care scoboară din munte.

Între cele dintâi lucruri pe care a voit să le vadă a fost mormântul lui din Ierusalim, și Golgota, și pretutindeni preoții și arhierii s-au lepădat de el și au tă-

găduit că tot el este acela ce a suferit moarte și viață. Nimeni nu se desparte de pământ fără să-i rămie în suflet durerea că l-a părăsit, căci pământul are un farmec neșters. Și s-a dus în biserici, în școlile preotești, a străbătut mănăstirile, — iar în catedrala noastră s-a oprit pe jilțul împărațesc pe care șed domnitorii, și a zis Crezul în timpul liturghiei de acolo. Și într-un târziu, înviind și ei, Pontiu Pilat și călăii vechei legi, s-au sfătuit să-l prindă iarăș pe Iisus, dar brațele lor erau slabe, încheieturile li se dezlegau, și când au fost să-l învinovățească din nou la magistratul Iudeei, limbile lor vorbeau aiurea, cuvintele îi înșelau, și câți se apropiu de ființa lui, se destrămau ca niște păpuși de țărîțe. Sutașii alunecau ca pe un pământ de grăsimi, brațele voiau să strîngă fără să poată, pleoapele cădeau pe ochi și li se închideau strîns, ca niște coji de nuci, degetele erau ca fără oase, și sulițele lor se încovoiau ca și cum ar fi fost de sfoară.

Iar când Pilat vol să repete spălarea, în semn că el nu știe și nu cunoaște, din vasul plin cu apă, pe care i l-a aplecat un soldat deasupra mîinilor, curse țărînă...

Într-o comisie extraordinară, care nu poate lucra după normele de poliție și de administrație și trebuie abia să-și schițeze potecile intuitiv, starea de spirit alarmată aparține fantasticului, între divin și trist. Atmosfera morală înlesnește diversiunea și o provoacă în sensul percepțiilor 'obscure, și, cu cât se depărtează, cu atât discuția pare mai apropiată de subiect, pentru că îl suspendă și-l întîrzie, înlăturînd obsesia sau intercalînd, între atenție și ea, o preocupare momentană, aparent străină. Rapoartele se configurează cu pauzele personale, cu schimburile de impresii, cu amintirile dezasortate și răzlețe, însă aderente la el prin inexplicabil și decadentă.

Adevărata nuanță sufletească a comisiunii e pur și simplu frica. Ni-i teamă de ce aflăm și de dosarele pe care le răsfoim. Dacă ceea ce se propune, fără să fie oficial declarat și pe față, ar fi adevărat? Dacă generația în viață e destinată înspăimîntătorului privilegiu

de-a participa într-adevăr la fenomenul unic ? Ce facem ? Ce se alege ? Ce vine ? O altă comisiune, mult mai importantă decît a noastră, lucrează la bugetul Statului pe anul în curs. De ce folos mai pot fi solemnele-i eforturi şi rezultate ?

Medicul din comisie ne-a împărtaşit un caz, de atmosferă. Seriozitatea cu care a fost urmărit de colegi indică starea de morbiditate şi de halucinare a comisiunii şi curiozitatea noastră, gata să primească şi să asimileze extravaganta, pregătită de atîtea evenimente dubioase şi grave în care înnotăm duşi de beznă.

— Vă povestesc un caz de psihologie, spuse doctorul.

E vorba tot de un mort, dar de un altfel de mort.

Aveam în tratamentul meu un bolnav, pe care, aparent, familia mi-l adusese să-l caute de o boală de piele.

Se scărpină sub urechi pînă la sînge şi, ca să-şi izoleze unghiile, familia îi îmbrăcase mîinile cu nişte perini de puf. Bolnavii atinşi într-unul din punctele de umbră ale insului abstract, au întodeauna conştiinţa imprecisă a morbului mistic care aleargă prin întunericul lor şi căruia îi dau însă o derivaţie fizică. Sînt foarte impresionabili şi bănuitori. Folosindu-te de materializarea factice a răului lor, îi poţi observa exact, şi, ca să-i ajuţi, te mărgineşti, mai ales că sensibilitatea terenului e pregătită, la înconjurarea maladii adevărate, concentrînd atenţiunea bolnavului la fruntaria patologică. Adevărul, chiar la oamenii presupuşi normali, trebuie legat la ochi cu o iluzie deasă.

După ce l-am convins că suferă precis și neîndoios de o mîncărime a grumazului și a bărbiei, sporită imediat prin sugestiune, și că pricina mîncărimii este de căutat în starea sîngelui prea unsuros și încărcat, am lipit definitiv bolnavul, ca o muscă, de preocuparea lui, suficient înțeleasă cu amăgiri, și, fixat așa, l-am cercetat de aproape, demontat și deschis.

Care era însă boala adevărată a clientului? O să vă apropii de ipoteza ei, citindu-vă exemple din fabula lui interioară.

Dacă l-ai fi chemat la un concert, trebuia să-l iei și să-l duci imediat, fără să treacă un singur moment între invitație și realitate. Dar concertul trebuia să aibă loc peste cîteva zile. Ideea intra pe galeriile unei memorii cu meandre capricioase, care răspundeau parțial în vidul absolut, și reapărea modificată. Este ca și cum ai fi aruncat pe fereastra unui apartament, din afară înăuntru, o minge de gumă, care după ce ar fi sărit din odaie în odaie, timp de cîteva minute, și s-ar fi deschis de la sine ușile înaintea ei, ar fi ieșit pe altă fereastră și ar fi zburat, transformată în ce vreți. Să zicem în papagal.

Ceea ce nu se poate în material, se petrece elementar de simplu în subiectiv : transmutările de substanță sînt instantanee : gutaperca se face pasăre, cu aceeași rapiditate ca ideea încăpăținare și ca încăpăținarea teroare și act.

Bolnavul se pregătea sufletește să participe efectiv la concertul, să zicem, de vineri. Să nu uităm că e luni. Peste un ceas, el își mai aducea aminte numai că

cineva i-a spus ceva, ceva notat în carnetul de buzunar, dar ceva pe care îl uitase. Scotea carnetul, acoperit de însemnări cu succesiunea absentă, și le citea pe toate, căutînd să-i atribuie ceva din ele împrejurării precise. Dar nemaîștiind ce-i spusese cineva, nu mai știa nici cine îi spusese ceva. Căuta în imaginile ochiului și în schemele memoriei. Recita o sută, două sute de nume, cercînd o asemănare, la ureche, cu numele aceluia care îi oferise un concert : ca un om care ar ciocăni cu lingura în marginea unui pahar gol, ca să reproducă un sunet auzit, de vioară. Această persoană se chema, să zic, Dubois : el era sigur, peste două ore, că vorbise cu Dupont. Practicam pe atunci la Paris. Ce-i spusese însă Dupont, care avea bolnavul conștiința că-i spusese ceva deosebit ? Se punea în comunicare cu soția lui.

«Ascultă, mi-ai spus tu cumva că l-ai văzut pe Dupont cîntînd pe flaut la Palais-Royal ?» — «Care Dupont ?» — «E adevărat, se îndoia bolnavul : care Dupont ? Uite, un Dupont oarecare... Strai să mă gîndesc... Știi ce ? Nu-l cheamă Dupont.» — «Și ar fi cîntat acest Dupont al tău din flaut la Palais-Royal ?» îngîna impresionată doamna Dubois. — «Cine ți-a spus că era la Palais-Royal ? Cred că ți-am spus că trecea pe Pont des Arts.» — «Nu ziseși tu, acum, că Dupont cînta la Palais-Royal ?»

Soția mai avea candoarea naturală să-l întoarcă la bunul-simț.

«Ce putea să cînte ? *Traviata* ? Nu ți se pare curios ?» răspundea bolnavul. — «Ba tocmai că mi s-a

părut.» — «Ți-oi fi spus poate că e vorba de un muzicant oarecare, Wagner ori Saint-Saëns, și tu ai făcut oarecare deducții...»

Soția clientului meu, în urma mostrelor de demență liniștită de acest fel, îngheța.

Ce se întâmplase? analiza doctorul. Bolnavul meu suferea de facultatea evaziumii și a emigrărilor din sine aiurea și prin interiorul lui sufletească de orizonturi, deosebită. El își cercetase carnetul, și Dubois devenise Dupont, eclipsat de o reclamă cu litere roșii, în josul paginilor, din agendă. Într-adevăr, carnetul de buzunar era distribuit gratuit clientelei de către un mare negustor de plăci muzicale din Sud, un anume Dupont & Fils.

Dar s-a mai produs un fenomen, tot de ordinul psihopatiei, în timpul dialogului urmaș între bolnav și soție: bolnavul nu-și aduce aminte, de la o replică la alta, de materialul replicii precedente, și dispăreau totalmente și Dubois și Dupont, pînă la a pune pe bolnav în poziția de a-l numi chiar Jacques sau Kiki. Dupont nu mai era Dupont, Dubois nu mai era Dubois, concertul devenea flaut, localul sălii se făcea Palais-Royal, placa de ebonit era și concert și Dupont, iar Dubois putea să fie Wagner și Saint-Saëns...

Pot să vă dau și alte exemple de migrațiune la bolnavul meu. Într-o seară și-a informat nevasta că, neavînd chibriturile în birou și ca să nu o deștepte trecînd prin dormitorul ei, a preferat să iasă pe feastră și să-și aprindă pipa de la un felinar. Faptul era absolut fals, întrucît bolnavul nu numai că nu

prezinta nicio leziune a unei sărituri de sus, de la etajul al patrulea, dar nici nu fuma, nici pipă, nici țigare. Conținutul episodului era altul : se ivise luna în dreptul ferestrei și bătea orologiul la Hôtel de Ville ; ba mi se pare că luna nici nu se ivise în seara aceea, ci cu o săptămână înaintea, și nu în fereastra etajului al patrulea, ci în lucarna de la pod. Toată construcția era falsificată fundamental, evident automatic, cu sinceritate, dat fiind că orice bolnav este sincer în manifestările lui.

Ziua namiaza mare, cu alt prilej, a pretins că, scoborînd scara, s-a întâlnit cu Madame Berthe, portărița, care i-ar fi imputat că nu strînge robinetele din apartament îndeajuns ; ceea ce făcea să se piardă săptămînal un cubaj de apă prin picături. De fapt, nu la scoborîre, ci la urcare se întîlnise, și nu cu Bertha, ci cu mătura ei cu coadă, pusă, într-un colț, cu părul în sus, și el, bolnavul, salutase mătura, trecînd pe lîngă perete. De robinete nici nu se vorbise. Însă o realitate s-a putut identifica și în această emigrare, mai alăturată de un eveniment precis ; trecînd fără pălărie pe sub o streășină, un strop de apă l-a scuipat cu diferența lui de temperatură în creștetul capului.

Zadarnic aș înmulți pîldele, răul bolnavului meu l-ați sesizat. Clientul se afla în condițiile unei cărți de medicină răvășite, cu cotoarele destrămate și foile desfăcute, sau, mai exact, în starea unei perini cu fața rară, prin care se strecoară fulgii...

După ce am circumscris strict maladia, — asta nu vă mai interesează pe dumneavoastră, dar vreau să

termin subiectul întreg, — am început tratamentul. I-am declarat întâi bolnavului, privindu-l fix : «Dumneata nu mai ai o boală de piele, ci o boală de intelect.»

Am procedat prin intimidare, strângînd chestiunea la cazul Dubois. Determinarea sentimentului spaimii face de multe ori minuni ; de aceea în institutele de alienație mintală bolnavii sînt znopiți în bătaie și... vindecați. Nu m-am mișcat din cazul Dubois o lună, pironindu-l pe bolnav în analiza lui minuțioasă. Dubois — Dupont, concert — flaut, Palais-Royal — Wagner, invitația uitată și concertul schimbat în placă de patefon. L-am pironit în acest unic caz, tratîndu-i, ca să zic așa, deocamdată un singur deget al sufletului, invadat de puroi. Într-o lună de zile am curățit unghia și am vindecat primele două articulații.

Păcat că bolnavul nu a perseverat. După treizeci și două de zile de tratament psihic, i-a venit o idee precisă, în care a perseverat : s-a sinucis.

Să vă explic, încheie doctorul, care voia să explice prea mult, și probabilitatea sinuciderii lui. Bolnavul fusese un vîntor pasionat. Un moment, el și-a închipuit, desigur, că este om de paie, o matahală de zdrențe, din prăjină, lăsată să o bată și să o cleatine vîntul. El s-a crezut o păpușe de livadă și poate că s-a crezut și un corb, așezat pe căciula păpușii crucificate.

Și a tras în corb și în cîrpe. Și a căzut...

— Nu l-a chemat pe bolnavul dumneavoastră Paraschivescu ? am întrebat pe doctor.

— Ba da. De unde știți ?

— Aventura lui nu-mi este necunoscută, și el e... la mine. Lucrul cred că nu s-a petrecut la Paris.

— Însmormântat în cimitirul... dumatale ?

— Vedeți, zisei, încep să am îndoieli asupra participiului de specialitate... Decînd cu întîmplările, pe care sîntem chemați să le deslușim, însmormîntarea începe să-și schimbe înțelesul, și cimitirele, departe de-a li se mai potrivi vechea concepție dureroasă și de a mai fi niște gropi de osemințe, par să fie mai repede niște case de păstrare.

— Mi se pare că intendentul are dreptate, zise procurorul.

— Dar aș vrea să știu, dacă înviază și Dubois, cu ce impresie s-a despărțit de tratamentul meu în momentul în care s-a sinucis. Ceea ce mă interesează cu deosebire, mai mult și decît local și decît clientul, este documentul, zise medicul nostru.

«Eu însumi sînt un înviat. Am fost mort și m-am sculat din morți, după cum era scris.

Trebuie să fac totuș o deosebire în moartea lor, între morții de moarte bună și morții cu sila. Nici nu mor la fel, nici nu durează morți la fel. Eu am murit în spînzurătoare. Osîndit pentru o nelegiuire care nu fusese a mea, a trebuit să mă supui hotărîrii unor judecători înfumurați de mîndria juridică și să primesc să fiu înghesuit și pus în ștreang pentru satisfacerea unui articol din lege, propus în ședință ca o teoremă.

Omul vinovat admite în conștiința lui pedeapsa, chiar dacă se căznește să pară inocent. Conștiința e un arhitect al simetriei și se împacă întodeauna cu împlinirea golului iscat în stofa principiilor prin actul care le tăgăduiește. Dar nevinovatul refuză, înaintea de toate, pentru că se zdruncină temelia pe care calcă sufletele către lumină. Pecînd un procuror

elegant, măreț și juvenil, construia cu o minte sărăcuță acuzarea profesională și mă țira glumind, cu o cafea cu lapte și cu un corn cu nuci în stomac, în fundul ocnei, m-am revoltat, am strâns și mi-am frământat pumnul ca la auzul unei muzici false. Când însă m-am auzit osîndit, m-am ridicat în bancă, am scos un revolver din buzunar și am tras în magistrați.

A fost un sfert de ceas de panică universală. Judecătorii s-au vîrît dedesubtul lui Iisus Hristos, în pupitre ; jandarmii, cu puștile lor cu baionetă, s-au ascuns după ușe ; publicul a năvălit să iasă, ca dintr-un teatru incendiat. Singur sufletul meu, ieșit din mine afară, mă mîngîia pe frunte și mă îndemna : „Trage ! Doboară ! Nelegiuirea e a judecătorilor tăi.“ Din cinci agenți care fuseseră chemați să mă înfrîngă, am răsturnat, pe treapta de lemn a Curții, trei. Unul a căzut cu gura deschisă pe podină, altul s-a învîrtit pe picioare și a căzut cu brațele în aer, răstignit, și pe cel de al treilea l-am încremenit cu un glonț tras prin gură și îngropat în ceafă.

Isprăvindu-mi munițiile, jandarmii m-au legat. Consilierii s-au tras cu greu de subt tribună, și am fost osîndit la spînzurătoare pentru că am tăgăduit autoritatea minciunii și a neghiobieii, prin pledoaria unui avocat neașteptat, înarmat cu șapte gloanțe mari. După osîndă am dat o reprezintație herculeană, rupînd lanțurile de la mâini și prăvălind doisprezece jandarmi dintr-o singură zmuncitură a mijlocului și a brațelor. Cred că dacă aș fi împins zidurile cu de-

getul, le-aş fi străbătut, atît mi se oţelise puterea răsculată de nedreptate.

E aproape de prisos să mai povestesc că la spînzurătoare am fost dus înfăşat în lanţuri ca într-un scutec de fier, fără să mă fi putut mişca. Laţul funiei mi-a fost aşezat pe gîtlej fără împotrivire, şi cînd m-am legănat întîia oară de grinda morţii legale, ridicată ca o jumătate de cruce, murisem.

Golul în ştofa principiilor se făcuse din vina judecătorilor mei, şi acest gol a trecut în eternitate, ca o băşică de aer de pe lungimea unei ţevi într-un rezervoriu. În acest continent al ubicuităţii, în care mă aflu după moarte, fiecare ins sufleteşte trebuie să circule complet, dacă a murit cu consimţămîntul naturii, şi incomplet dacă a fost ucis de simpli oameni, asasini sau judecători, fără consimţămîntul ei. Sufletele sună în eternitate ca la miei clopoţei prinşi de grumaz, tot sufletul cu vibraţia lui, cu o nuanţă de vibraţie, ca trestii prin care ar fi trecut vîntul. Sufletele mute indică o neisprăvire, o vremelnicie, o curmare la netimp, şi pe acestea Dumnezeu le iubeşte mai mult şi le dă puteri de răzbunare.

Aşa, am fost autorizat să mă întorc în stare de impondere pe pămînt, unde ochii omeneşti nu pot să zărească, şi să împlinesc golul pricinuit în vecie, neliniştind judecătorii. Pe unul l-am urmărit şase sute cincizeci şi două de zile, pînă s-a sinucis. Umblam prin camera lui noaptea şi mă ciocneam de dulapuri. Îi stingeam lumînarea. Îi destrăbălam scrisul la masa de lucru, îmbrîncindu-i cotul. Cînd adormea în pat,

îi lăsam o mână grea pe piept, și dacă se deștepta îi suflam în ureche : „Domnule președinte, m-ai spînzurat...“. El gemea între perine, aprindea lumina și se uita țintă în ochii mei, fără să mă vadă, dar începînd să-mi descifreze ochii, încet-încet, ca două puncte vinete în umbră. Țipa și intra subțir plapumă, unde găsea tot ochii mei ; își strîngea pleoapele cu groază și mă vedea și înlăuntrul ochilor lui închiși cu niște pleoape care-i păreau transparente. Puteam să-l și batjocoresc : puneam obiectele din casă să-i sară în cap, cîte unul, cîte două, cîte cinci. Codul Penal îl lovea din cînd în cînd, ca un bolovan de hîrtie, repezindu-se la el ca un bulldog roșu.

Puneam să-i defileze lucrurile prin apartament. Venea bastonul pe ușe și ieșea umbrela. Pălăria pluttea prin aer, ca în capul unui vizitator invizibil. De-a lungul zidului circula un zgomot ca de morișcă, asemenea torsului pisicii. Portretele tatălui și mumei lui, din părete, i se arătau cu limba scoasă și cu o grimasă ridiculă. Un șobolan se apropia tiptil de mustața lui, mirosindu-i-o culcată pe perini.

Sinucisul a lăsat o scrisoare, mărturisind nu că s-a înșelat spînzurînd un nevinovat, dar că oboseala i-a sleit gustul de viață și-l terorizează. M-am intercalat, ca să o turbur, în existența tuturor magistraților care m-au omorît, și niciunuia nu i-a mai tihnit odihna. Ceea ce s-a grămădit în jurul lor : enervare, neurastenie, mîhnire, suferință, era opera mea necunoscută. Ei au visat urît în fiecă noapte și s-au dezechilibrat. Idei confuze, discursuri fără șir, sentințe fanteziste,

temeri febrile, descurajare, — tainele i-au asaltat din întuneric, și, într-un timp destul de scurt, unii au înnebunit, alții au fugit de ei înșiși, alții au murit.

Și după ce i-am adunat pe toți în partea cealaltă a vieții, i-am urmărit în ipostaza sufletească. Azurul, care hrănește și adăpă, în eternitate le-a fost retras, lumina stelelor s-a stins pentru ei și au trebuit să se chinuiască abstract cu suferințele mele concrete. Pe pământ sinuciderea poate să fie o soluție și un final ; în vecia noastră sinuciderea e inutilă : de câte ori crede individul că va muri, tortura lui se îndoieste și devine catastrofală.

Aceștia nu se vor mai scula din morți pînă la o viitoare a treia înviere... Ei vegetează ca infuzoriile speriate, și această inexistență existentă poate să fie douăsprezece mii de ani, fără ca fapta să-și găsească sorocul de compensații căutat.

Păziți-vă bine oameni, semenii mei de azi și din trecut, de fapte definitive, asupra cărora să nu mai poată reveni decît viața de apoi. Duceți o trăire în nesigur și în provizoriu, exclusiv, ca să puteți avea prilejul să umpleți voi întîi golul continuu, pe care-l lăsați să brăzdeze ca un șanț tăiat în curmezișul drumului sufletesc. Voi nu veți cunoaște realitatea sufletului decît într-un moment cînd refacerea erorilor este tardivă. În mijlocul orelor voastre stați de sentinelă ca să nu se ivească pe neștiute ceasul cel rău, ca un măgar subiectiv ieșit la păscutul scînteielor vegetale. Orice ați face, știința voastră rățăcește, și

mîndria voastră e un noroi, prin care mintea vă umblă desculță.

Păziți-vă bine mai ales de judecăți întregi și de sentințe, și îndoțiți-vă, secundă cu secundă, de măsurătorile voastre precise, de punctul fix și de corectitudinea geometrică a liniei cu care împărțiți existența în pătrate mici, în care încape multiplul lui zero în toate cantitățile lui diminutive.

Voi n-ați economisit două lucruri de preț ale lumii, bune înaintea lui Dumnezeu : lacrima și sângele, de acelaș neam cu lumina. Nicio lacrimă nu este vărsată în zadar, fără să vuiască veacul, și nicio pată de sânge nu rămîne stearpă.

Eu, cînd am înviat, am trecut pe lîngă două amfore mari de cristal. Una era cu lacrimi, alta era cu sânge, — și porumbielul Sfîntului Duh sta de pază pe marginea amforelor pline...»

Procurorul, un tînăr muncit de umbră și de intervale, participă la discuțiile comisiunii cu o însuflețire neobișnuită la un mîgistrat, și nici argumentele lui n-au obiectivitatea profesională normală. Colegii n-au fost puțin surprinși de felul contribuției lui de organ al Justiției și al Parchetului. Conversiunea lui Paul și epistoliile lui se petrec, poate, în toate zilele, subt ochii noștri închiși.

— Minunile nu pot fi făcute, vorbea procurorul, de către oamenii derînd, care se supun sau care îi duc pe cei supuși, căci harul rareori se oprește asupra unui om, fericit în turmă și fericit deasupra ei, harul fiind suferință, prigoană și nepotrivire.

Numai sfinții pot să le facă, și nu pentru că le doresc, dar pentru că le fac fără să-și dea seama. Minunile sînt zugrăvelile, cîntecele și închipuirea lor. Ei trăiesc, și minunea merge cu ei. Din nimic, sfîntul

face ceva, și din ceva face altceva. Iscă flori din cenușe, schimbă vîntul în lumină, umbra în ființă. Înzdrăvenește un neputincios, dintr-un fricos face un îndrăzneț, dintr-un putregai o viață. Dă suflet unde lipsește, și cînd toți oamenii și-au pierdut umerii și au rămas ca niște statui șoldii și tocite de rostogolirile de talaz ale vînturilor, sfîntul zice, și brațele cresc mai puternice decît au fost. El seacă un rîu netrebnic, de bale trîndave, tîrîte pe o albie prea mare pentru făptura lui de nimic, și rupe sfoara pîraielor depănate în el. Usucă mocirla și, lovind în piscuri, trezește izvoarele, dîndu-le drumul în holdele jerpelite și în livezile bolnăve, ca să le însănătoșească.

Sfinții au altă înțelepciune decît lumea pe care o vindecă și o mîntuiesc, și ei nu o întreabă dacă cere sănătate și mîntuire. Vin cum vine gerul și cum bate grindina, năvălind peste anotimpuri. Și nu se gîndesc nici cum este, nici cum are să fie, judecata oprind minunile, în loc să le dezlănțuiască. Ce e mai limpede decît lumina, și totuș ce e mai orb decît lumina? Lumina nu vede. Socoteala ei e fără socoteală și cumînțenia ei disprețuiește înțelepciunea. Ceea ce măsoară și chitește omul, înfricoșat din dreapta, înfricoșat din stînga, pîndit din urmă și luat la ochi din față, săgetat de deasupra și clătinat pe dedesubt, strecurîndu-se pe o cărare șerpuitoare, ocolind ziua de azi și trecînd pe lîngă cea de mîine pe brînci, Sfîntul curmă dintrodată și răstoarnă din față, în priveliștea mare. Tertipul nu e o minune, e o mai-

muțarie de minune și o minune de scamator pentru spitalele care ațipesc în amurg.

De unde vii tu, Sfîntule ? Din furtună, din zăcătorile pămîntului, din brazda otrăvită, din cremene de fier ; de orișunde ai veni, fii binevenit ! Sîngele răscopt și stătut se face pe nesimțite mucegai și puroi. Taie-mi vîna grumazului și a cefii și ai să vezi că din secrete sare coptură. Sărută-mi fruntea : gura-ți pute a gunoi stricat. Ascultă-mi cuvîntul : sună în el un sîmbure sterp. Inima mi-e o bubă. Am spurcat și am batjocorit. Te-am înfruntat și te-am apăsut. Te-am pus în fiare, Sfîntule. Te-am aruncat în temniță și ți-am zidit capătul lanțului de pe grumaz în stîncă păretelui, și ai răbdat. Ți-a fost foame și ți-am dat să dumici scama desfăcută de pe puroiul meu. Sete ți-a fost și ți-am dat să bei ce mi-a curs. Ai voit să mă iubești și nu te-am lăsat. Ai căutat o tovarășie cu mine pentru munca ta de mîntuire : m-am lepădat de tine. Ai stăruit : te-am biciuit. Ai vrut să-ți semeni brazda și te-am gonit. Ai vrut să seceri și ți-am spus că spicele nu sînt ale tale. Nici soarele n-a fost al tău, nici umbra, nici răcoarea : toate erau ale mele.

Te-am îngrozit și ai fugit. Acum ai venit cu opinci de fier, cu pieptul și cu pumnii de piatră, și nu te mai uiți, — cotropești și sfărîmi. Sfîntule, fii binevenit, de orișunde ai fi venit, din întuneric, din muguri, din ocnă sau din cer. Nu te uita că plîng : scoate-mi ochii ! Nu te uita că am căzut : lovește !

Nu ți-am dat milă : nu-ți fie milă ! Hoitul meu a puțit de tânăr : aruncă-mi, Sfîntule, hoitul !

Vrei văzduh : fă văzduh ! Vrei sănătate : fă sănătate ! Vrei dreptate, Sfîntule : fă-o !

Și nu te opri dinaintea groazei care te-o zgudui la priveliștea trupului meu în agonia zvîrcolită a pasării cu capul retezat. Fă-ți ochii nesimțitori la **priveliști** și cugetul aprig. Mîna, uitînd să mîngîie, fă-ți-o aspră ca o mînușe de cuie. Femeia tînăra și putredă te va tîrî în patul ei, ca să te adoarmă cu descîntec ; de el au adormit voinicii care și-au uitat drumul în dreptul unui pridvor cu perdelele trase : fugi ! Gura să nu i se strecoare în gura ta, și șopîrla ei să nu te încolăcească. Peste drum de carnea ei stă în ploaie, de o mie de ani, văduva vînată care cerșește crivățului și golului pomană și care își trimite în pușcărie și pierzare sutele-i de copii, gemene fete și gemeni băieți, în gloată, de-a valma.

Stăpînul nu și-a plecat urechea pînă la suspinul tău și a trimis o slugă să te alunge din bătătura lui. Argații au pus zăvozii să te măcelărească, și singuri cîinii nu le-au dat ascultare, cînd te-a blestemat preotul, și te-a împilat judecătorul. Sfîntule, ce mai aștepți ? Ascute-ți săbiile, suliițele și topoarele ; aprinde-ți facla și vîr-o aprinsă în păducheria noastră : să ardă și schela și păduchia.

M-am prefăcut că nu te văd și că nici nu te știu. Am vorbit de oameni și de dragostea de oameni, dar oamenii de care vorbeam eu nu erați voi, oamenii vii, erau oamenii dincolo de dicționare. Nu sînt vindecă-

torul rănilor nevăzute și leacuri n-am. Te-am trimis la altul, și iarăș a trecut un timp. Aveam nevoie de timp, Sfîntule ! Și cînd te-ai dus la altul, nici el nu s-a priceput la oameni vii și la sfinți, și te-a trimis și el la altul. Cîte sute de ani ai umblat așa, gîrbovit de toate păcatele lui Iov, și cîți doftori ai cercetat ?

Niciunul nu ți-a nimerit buruiana și niciunul nu s-a priceput. Te-am otrăvit cu mirodenii și cu povești, și chiar în cuminecătura, pe care ți-am dat-o în ușa altarului, am pus un strop de venin, — că tu nu trebuia să fii vindecat de o suferință, ci de viață...

Sfîntule, viu la tine îngenunchiat, ca un olog. Azi ești mai puternic tu decît mine. Ți-am spus : ucide-mă.

Cruță-mă, te rog, acum : fii milostiv acum, cînd buștenii sînt pregătiți la rînd pentru despicare și cînd săcurile, într-adevăr, s-au ascuțit. Lasă viață păcatelor mele, ca să le trăiesc pînă la capăt, ca să întrestricăciunea mea și mai adînc, ca să te ameteșc, Sfîntule, și pe tine, cu putregaiul meu, și pentru ca silința ta de covîrșire a vremii să dea încă o dată greș...

Vicarul nostru se împotrivi procurorului, care, nefiind teolog, se încumeta totuș să-și ia răspunderea atitudinii și gândirii, fără să ție seamă că se găsește în fața competențelor de specialitate. Anume probleme, rezervate exclusiv meditației tainice a conducătorilor aleși prin punerea mâinilor de către Duhul Sfânt, exclud orice amestec străin. A înainta prea mult în misterele relevate unei minorități e o profanare. Un procuror trebuie să se mărginească la slujba lui de a da judecătorilor pe vinovați cu mâinile legate, după rînduială. Cerul e proprietatea și zestreă clerului, cu deosebire a clerului superior, care împărtășește din bogățiile bunurilor dumnezeiești pe cine binevoiește. Dacă o greșită interpretare a cărturăriei dă voie orîcui să discute și să aibă păreri despre atîtea și atîtea lucruri care nu-l privesc, această ușurință de a pune gura la lucru trebuie să se oprească la cele strict mirenești.

Vicarul e foarte nemulțumit.

— Învierea, dacă poate fi vorba de luat în deșert învierea, cu prilejul unei năvăliri de șarlatani și demoniaci, e cu totul altceva decît își închipuie credinciosul de rînd, neinițiat. Va fi, negreșit, o înviere, odată și odată, dar atîta timp cît trăim încă noi nu se poate petrece învierea. Nici n-au trecut două mii de ani de la venirea Mîntuitorului pe lume. Data cînd se vor face aceste ultime minuni, e limpede arătată: cerul se va face sul atunci și va fugi, iar luna se va îmbrăca în zăbranic. Niciunul din semnele din Apocalips nu se vădește. Biserica e încă vie și organizată. Ea trebuie să mai facă liturghii, parastase, masluri, botezuri și cununii: activitatea ei nu poate să fie suprimată pentru ce gîndește domnul procuror. Cele șapte taine sînt neclintite. Cum ar rămîne episcopii și arhieriei, patriarhii și chiar Papa, dacă vrem să vorbim drept, cînd morții ar putea să învieze fără aprobarea și asistența lor? S-ar putea admite o înviere înmăinte ca sfintele sinoade să fie încunoștiințate de Cel care le inspiră? Ar fi o situație care se va cădea să fie lichidată. La ce capitol de buget va fi vărsat clerul, cînd Făcătorul-a-toate, iscînd învierea morților, va suprima în acelaș timp ierarhia? Puteți crede în această putință? Poate să rămîie Domnul fără organe ajutătoare? Puteți închipui o contradicere între Dumnezeu și Biserică? să facă Dumnezeu un lucru împotriva clerului titrat, care i s-a devotat? Nu. Dacă ar învia morții, așa cum crede domnul procuror, însemnează că Biserica nu-i a lui

Dumnezeu și că Dumnezeu, care o păstrează cu atîta grijă, nu-i al ei.

Vor învia, netăgăduit, morții, dar să vedem, cum vor învia? În carne și oase? în carnea și oasele care au putrezit? Învierea va fi, ca să spunem, la un fel figurat. Vor învia sufletele, nu trupurile, domnule procuror! De fapt, sufletele se vor apropia de pămînt, căci n-au fost niciodată moarte, niște duhuri. Vor sta lîngă noi și nu le vom vedea. E o înviere simbolică, domnule procuror. Băgați de seamă deosebirea.

Permițîndu-și un surîs, procurorul primi replica severă a vicarului.

— E știut, zise el, că înțelesul lipsește celor mai multe profesii față de simbole. Pentru mulți dintre noi lucrurile n-au decît singurul sens al materialității. Ce putem face altceva cu aceștia decît să ridicăm din umeri? Nu este așa, domnule procuror? Înțelesul ochiului nu-i acelaș cu înțelesul minții și nici înțelesul minții nu-i înțelesul mai presus de înțelesuri.

S-a putut verifica, fără să ne gîndim, că episcopatul nu a crezut niciodată în așa-numita înviere a morților și că putința acestui eveniment, într-adevăr de necrezut, în loc să-i bucure inima că se împlineau profețiile, îl supăra ca o calamitate profesională. Gîndul că se putea, într-o bună zi, să fie scoși din funcțiune și din autoritate de către însuș acela în numele căruia exercitaseră un mandat, răscula pe vlădici împotriva lui, bănuind că ținerea unei făgăduințe,

făcută de Dumnezeu, venea de la Diavolul, și socotind că Domnul, la începutul veacurilor, inventase un joc de cuvinte pentru trebuințele lor, și că, în cele mai grave și mai adânci pagini ale Sfintei Scripturi, glumise.

Cînd comisiunea ceru să fie introduși cei doi înviați strînși între agenți, vicarul nu și-a mai putut stăpîni mînia, ca și cum Oreste Popa și Gheorghe Matei atentaseră la viața și la bunul lui trai. Sculîndu-se violent din jeț și gata să ridice greaua călimară de cristal de pe masa de sfat ca să lovească, buzele lui tremurară într-un blestêm. Colegii l-au împiedicat să execute peloc și sumar pe arestați, atrăgîndu-i luarea-aminte asupra datoriei de liniște și obiectivitate, la care este obligat un ierarh convocat pentru exprimarea unei păreri documentare. Învierșunarea, care împinsese la răstignirea lui Iisus un sinod de preoți iudei, a rămas moștenire preoților celui răstignit. Îndată ce un om ca toată lumea și-a închinat viața lui Dumnezeu, el nu mai știe să se îndoiască, să asculte, să argumenteze și să ierte : credința altuia este o jignire personală, o injurie, și ea trebuie pedepsită cu bătaia, cu chinul, cu moartea. Vicarul, armat cu un condei, ar fi voit să le scoată ochii inculpaților cu penița.

— Astîmpără-te, părinte, zise procurorul, căci pot să te arestez...

Solidarizați instantaneu între dînșii, membrii tuturor cultelor din comisiune părăsiră ședința.

— Oreste Popa și Gheorghe Matei ! zise procurorul. Ce-aveți de spus ?

— Noi cred că n-avem de spus nimic, răspunse unul din ei. Dumneavoastră se pare că aveți nouă să ne spuneți ceva. N-am făcut niciun rău.

— Măsoară-ți cuvintele, nefericitule, zise șeful poliției. Sînteți dinaintea comisiei de anchetă.

Acuzații căutară unul la altul.

— Vreau să le iau pulsul, zise medicul. Să n-avem de-a face cu niște alienați sinceri.

— Ce-aveți aici ? zise medicul, prinzîndu-l pe fiecare de latura mîinii.

— Ne-au adus în lanțuri.

— Cum ? n-aveți niciun puls ? ! zise medicul, mirat.

— Nu am înțeles, răspunse unul.

— Cum nu ați înțeles ? Toată lumea are un puls normal sau anormal, voi n-aveți de niciun fel.

Ignoranța deținuților părea comisiei ironică și ofensatoare.

— Lăsați... zise medicul. Poate că n-or fi știind... Dar e extraordinar, niciunul nu are puls. Am verificat de două ori.

— Ascultați, băieți, zise medicul. Se numește puls bătaia inimii în artere.

Oamenii tot nu înțelegeau nimic.

— Ca să fiu și mai lămurit, zise medicul : Bate inima ? Dacă bate, bate și vîna de la încheietura mîinii, și tîmpla : toate vinele bat...

Oamenii dovedeau o profundă stupoare.

— Vino-ncoa, Oreste, îi zise prietenește lui Popa medicul, și îi puse urechea pe piept, în partea stîngă.

Medicul ținea urechea lipită de mai mult de un minut, de pieptul lui Oreste Popa, și trecu la pieptul lui Gheorghe Matei.

— Fenomenal ! zise medicul. Nu bate inima la niciunul... S-ar zice că n-au. Domnilor, mie nu-mi trebuie alte dovezi. Oamenii aceștia nu sînt de pe pămînt. E și Dupont și Dubois în ei, și Wagner și Beethoven, și Iisus Hristos, — și eu nu mai înțeleg nimic. Vă rog să nu zîmbiți : se petrece cu ei ceva și-mi vine să cred că toate rapoartele sînt adevărate...

— Spuneți drept, zise profesorul de psihologie experimentală din comisie, ați înviat ori n-ați înviat ?

— Nu știm nimic, domnule. Am auzit trîmbița și ne-am pomenit din somn.

— Voi ați zis că ați înviat.

— Se poate să fi zis. Am dormit două sute de ani.

Cînd a sunat trîmbița, a tremurat țărîna ca aburul de vară din Bărăgan, praful s-a plămădit din nou cu umbra și au trecut razele prin noi ca printr-o ceață și am luat carne și simțire din nesimțire.

— Ne ia pe bisericește, zise șeful poliției, printre dinți.

— Domol ! răspunse medicul. Vă rog, foarte domol... Dobitoacele au crezut în Iisus, la staul, și știți cine n-a putut crede : fariseul, cărturarul, arhiereul. Ei n-au crezut cuvîntul întreg și înțelesul tainelor pînă în fund, din pricină că vorbele scrise sau grăite nu sînt în stare să adune tot înțelesul unui grai petrecut în suflet și pogorît în el.

— Te-ai bisericit și dumneata, zise unul din membri, porniți pe defăimare.

— Om cu om a ieșit, zise Oreste Popa, care din lut, care din văzduh, la fața pămîntului, așa cum a fost...

— Cred că ar fi fost de ajuns ca onorata comisie să vadă îmbrăcămintea acestor oameni, ca să înțeleagă că ei nu sînt din ziua de azi.

— S-au deghizat...

— De ce au fost arestați oamenii aceștia și ce sîntem noi însărcinați să anchetăm ? întrebă, sculîndu-se în picioare, un alt magistrat.

— Pentru afirmația că au înviat. E o defăimare a Bisericii și a clerului, care nu pot primi să afle de la niște pribegi neautorizați că a sunat ceasul de apoi.

— Noi n-am spus de la noi că am înviat. Vestea s-a dus de la oameni prin oameni, ziseră arestații.

— Domnule doctor, ziseră colegii, înțelegeți ce înseamnă asta ? Că s-a sfârșit cu întocmirea lumii. Sînt peste o sută de cazuri în toată țara. Guvernul are dreptul să ia măsuri.

— S-o fi sfârșit cu întocmirea lumii dumneavoastră, zise procurorul, și toate anchetele și măsurile sînt, în asemenea împrejurare, inutile. Eu nu-i găsesc vinovați. Nici doctorul nu-i găsește. Pui să li se dea drumul.

— N-aveți acest drept, domnule procuror, și ne opunem. Domnule grefier, încheiați procesul-verbal în numele majorității comisiei. Puneți-i în lanțuri.

— Nu mai ține niciun lanț, răspunseră, emoționați, agenții, care încercaseră între timpuri să-și asigure prizonierii.

— Ce vorbă e asta, că nu mai ține niciun lanț ? Sînt lanțurile proaste. ,

— Cele mai bune lanțuri, ziseră agenții, marfă engleză, cu ghiulele. Au fost cîrîte de cei mai mari criminali și au prins întodeauna.

Cerînd majoritatea să fie lanțurile puse dinaintea membrilor ei, aceștia s-au crezut martorii unei scame-torii. Verigile se desfăceau, căzînd unele dintr-altele și, adunate de pe podină, nu mai puteau să fie reconstituite.

— Totuș,, pînă i-am dus la cimitir, țineau. Sînt aceleași lanțuri.

— V-ați învoit, hoților, cu toții, amenința majoritatea. Duceți-i la arest.

Acuzații ieșiră.

— Domnul director al cimitirului nu are nicio opinie în această chestiune? zise, impresionat de tăcerea mea, un majoritar. Am dori să auzim.

Am răspuns majorității comisiunii că mă găsesc în mare turburare și nehotărâre, că nu pot să osîndesc, că mă împiedică și mă mustră conștiința, și m-am alăturat la atitudinea procurorului. Comisiunea ar fi cerut o unanimitate, pe care procesul ei verbal nu a putut-o realiza. Raportul conchise la culpabilitatea înviaților, cerînd trimiterea lor în fața judecății, învinuiți de înșelăciune și minciună.

Groparii au găsit morminte răscolite. De mai multe zile Mărgărita povestește. Aude voci în cimitir. Pe un mormânt s-ar fi făcut într-o noapte ziuă, pecînd eram la comisiune. Deasupra cimitirului se ivește, de altfel, o zare albă difuză, care ține pînă la revărsat, — și de cîtva timp nu mai latră cîinele nostru guraliv. Ziarele, pe de altă parte, constată că nu se mai aduc anunțurile mortuare ca odinioară, cînd ele dădeau unei pagini întregi aspectul unui cimitir de cruci. Să fi încetat omul deocamdată să moară ? Ceva mai mult, medicii se plîng : li s-a împuținat clientela. Ei aduc muștrări aproape publice serviciilor de igienă că au atins o perfecțiune regretabilă. Duminică, în toate spitalele s-au făcut toți bolnavii sănătoși într-o jumătate de ceas. Operațiilor din ajun, a căroră stare gravă comanda o lună de pat și severități de regim, li s-au închis rănile de la sine. S-au coborît din paturi, cerînd, cu bagajele subsuoară, să fie lăsați să

plece acasă. Luni, marți, miercuri, joi, la niciun medic din oraș nu s-a mai prezentat niciun bolnav, nici cei în curs de tratament. Caracteristic : nu s-au mai înregistrat nici nașteri noi, ca și cum de câteva zile nicio graviditate n-ar fi ajuns la termen.

Mișcarea e generală și nici casele de nebuni nu fac excepție : opt sute de pensionari incurabili ai spitalului central de boli de minte s-au îmbulzit la porțile ospiciului, în deplină sănătate intelectuală, și au pornit, grămadă, în oraș. Farmaciile nu mai au de lucru. S-a suprimat brusc orice accident, de unde erau, numai în orașul nostru, în mijlociu, trei sute pe zi.

La o dată anumită, acum câteva zile, s-a dovedit că toți morții de pe catafalcuri, găsiți pe mese și în paturi, împresurați de jeluitori și făclii, s-au deșteptat, s-au dat jos și au binecuvîntat prin punerea mâinilor. Abia obișnuiți cu mortul, soțiile, copiii, rudele, vecinii, s-au înspăimîntat și, în loc să se bucure, au alergat să se ascundă.

Un mare bogătaș, care era purtat spre lăcașul de veci cu alai de muzici și trăsură, dînd deoparte capacul, a ieșit din coșciug și, șezînd deasupra lui, în vitrina de sticlă mascată cu panglici și coroane, a făcut semne, ca un dirijor de cor alaiului să se oprească. O parte din publicul care însoțea convoiul s-a risipit numaidecît, alergînd spre tramvaie și luîndu-le cu asalt. După aceștia, și-a dat seama lumea care urma procesiunea mai din depărtare, și s-a făcut nevăzută. Cúpeiele și mașinile au întors scurt și au dispărut. Cei din urmă au observat cioclii. Ei au fost zăriți

rupînd-o de-a fuga pe străzile principale, cu cîte o făclie de ceară în mînă. Dricul, rămas singur-atrec şi fără vizitiu, în mijlocul drumului, a fost părăsit cu mare greutate de fostul mort, un mare industriaş de încălţăminte şi care nu a putut ieşi dintre geamuri fără să spargă unul cu capacul de la coşciug, mînuit ca un berbece.

Acest episod s-a repetat, în după-prînza de care vorbesc, în douăzeci şi unu de locuri deosebite ale metropolei, şi, pe strada care vine spre cimitir, în patru puncte. Se putea vedea aici un domn, aici o doamnă, în mare ținută de înmormîntare, şi fără pălărie, căutînd un vehicul mai comod decît dricul, ca să se întoarcă la domiciliu, şi birjarii refuzînd să-i ia şi crezîndu-i, din pricina populației care se ținea îngrozită după ei, de la distanță, poate nebuni. Cei care au putut ajunge acasă, sau n-au mai găsit pe nimeni, sau, voind să se explice, au pus familia, slugile şi prietenii pe goană, adunați ca să se consoleze.

Cîteva fabrici şi profesiuni se văzură amenințate în existența lor, numai într-o săptămînă. La miile de medici se adăogau miile de preoți, împletitorii de coroane, negustorii de flori, de lumînări, industria panglicilor, a pietrelor şi monumentelor funebre, atelierele de coşciuge şi cruci de lemn, dricarii, cioclii, iar admiratorii, pregătiți să rostească un discurs memorabil, s-au văzut rămași în manuscris.

Profesioniștii şi familiile s-au strîns la prefectură, protestînd şi cerînd ajutor moral. Ideea de strigoi s-a popularizat într-o singură zi, şi invazia strigoilor tre-

buia serios examinată chiar de guvern, cu atît mai mult cu cît şeful guvernului, care era şi şef al partidului politic de la guvern, suferise într-o seară, la masă, o emoţie considerabilă. Sunase, — pretindea el, — la uşe chiar fostul şef decedat, pe care îl înlocuise de curînd şi pe care îl înmormîntase cu toate onorurile cuvenite din partea unui succesor asigurat. Ca să se lămurească, după atîtea zvonuri de înviere, care veniseră treptat din mai toate judeţele, el a refuzat să-l primească, pretinzînd că lipseşte de acasă. I-a auzit şi vocea, conversînd la uşe cu feciorul : era vocea lui.

Într-adevăr, în fiecare zi, noi morminte prezintă urme ca de pîngărire. Ca şi cum un sobol uriaş ar fi scurmat şi răsturnat pămîntul subteran, unele se înfăţişează ca nişte movili de ţărînă mărunţită. Piatra rămînînd la altele peloc, o gaură largă, pe care s-ar putea strecura un om, s-a ivit în margini. În cîteva parcele, monumentele sînt povîrnite numai pe jumătate, ca de o surpare. Pe malul unei gropi am găsit o perucă roşcovană şi o mînuşă de bal.

Pîndarul Anghel, pe care l-am pus să observe, mi-a comunicat ce a văzut. O vie activitate se petrece, decum înnoptează, în cimitir, altădată atît de liniştit. Se arată un om alb, a căruia figură nu se poate vedea, şi strigă : «Sculăţi !». El strigă pe nume cîte vreo patruzeci-cincizeci. Un zgomot lăuntric urmează chemării, şi apar, pe brînci, persoanele numite, din pămînt. După ce s-au ridicat în picioare, omul alb îi cercetează dacă nu lipseşte niciunul, dacă s-a înfiripat la loc fiecare, dacă n-au uitat în mormînt niscaiva

mădulare, și îi întreabă într-un limbaj neobișnuit : «V-ați încheat ? — duceți-vă cu bine», le /spune omul alb. «Amin», răspund, și pleacă.

Pîndarul Anghel i-a văzut trecînd peste ziduri. L-am ținut de rău că nu oprește măcar pe unul, ca să-l aducă la cancelarie.

— Nici nu-mi vine, nici nu pot, mi-a răspuns Anghel. Stau ascuns pe după cîte o piatră și tremur.

În lipsa mea, azi-dimineață, au plecat pe poartă douăzeci și două de persoane de toate vîrstele, între care două distinse domnișoare. Garda de la intrare s-a dat înapoi, impresionată de căutătura lor, și nici nu le putea, drept vorbind, opri, nefiind, cel puțin deocamdată, text de lege care să considere plecarea din cimitir ca un delict, dacă într-adevăr e vorba de o înviere propriu-zisă, și nu de o superstiție iluzionată.

Învoiește-te, spiritul meu, cu acest lucru extraordinar, să nu ți se mai pară nimic ou neputință. Sufără să stai alături într-o cameră cu fostul meu Mini-stru, mort și îngropat acum patruzeci și cinci de zile. E el, glasul lui, clipirea lui deasă din ochi, nimic nu-i lipsește, nu mai e loc de îndoială. Învie morții ! să știi. Am apucat această dată fenomenală, de care se vorbește în Biblie de mii de ani. Pardon ! sînt numai o mie, și celelalte mii sînt numai sute. Dar optsprezece mii sau optsprezece sute, totuna : vorbele și cifrele nu mai însemnează nimic. E o singură realitate reală, se face învierea.

Mă plimbam pe aleea principală, dintre tei. Se înserase. Cineva venea prin întuneric. Cine putea să fie la acest timp, aci ? Mă opresc în cercul lămpii electrice, ca să văd mai bine. Îmi zic : «Nu se poate, ți se pare». Mi se părea ? Nu mi se părea.

— Ce, nu mă mai cunoști ?

Nu putea să fie altul, și totuș nu-mi venea să cred.

— Mai întrebi ? Cum să nu te cunosc ? Bine ai venit ! Dar de unde vii ? Spune-mi cum ai făcut.

— Știi că tot la Universitate aș voi să te numesc, zise Ministrul meu de odinioară, prietenul meu. Iartă-mă de tot ce s-a întâmplat. Până azi n-am avut vreme să-ți mai vorbesc de asta.

— Nu mai e vorba de Universitate acum, măi băiete, vino-ți în fire, i-am răspuns. S-a' isprăvit și cu Universitatea și cu doctoratul și cu toate.

— Mă găzduiești câteva zile la tine ?

— La mine ? Ce zic eu nu te privește : mie mi se pare că am înnebunit. Dar ce-or să zică nevastă-mea, copiii, finii tăi, când te-or vedea ? Știi că nu e momentul cel mai bun ca să tragi la mine. Ia spune-mi : respiri ca toată lumea, n-ai un sforăit nou ? Plămînii ți-s la loc ? N-ai o gaură în tine pe undeva, pe subt cămașe ? Nu ți se vede niciun os când te dezbraci ? Să nu te întâlnești cumva cu copiii și să ți se zărească vre un zgîrci. Mi s-a mai părut într-o noapte că ne-am întâlnit, pe galeria lungă a odăilor, cu un schelet, și nu mai voia niciunul să mai stea în casa asta.

— Altceva n-am nimic, zise Ministrul. Nici nu știu ce s-a întâmplat și refac totul prin raționament. Nițică amărăciune, parcă, în gură, și parcă o tristețe pe care n-o aveam înaintea.

— Înainte de ce ?

Răspunsul fu articulat cu un soi de rușine :

— Înainte de... moarte.

— Dar nu știu cum să te introduc în casă. Oamenilor vii, indiferent de vîrstă, nu le poate intra în cap că cine a murit odată mai poate să învieze. S-ar confunda învierea cu o perversiune fantomală a mortului vrăjit, blestemat și rătăcit din datinile lui. Aș avea nevoie de o expunere lungă de fapte și principii, și mi-ar trebui cîteva zile ca să fac admisibilă reapariția ta, după ce toți au aflat că ai murit. Tu ai însă nevoie azi de adăpost. Nu știu cum să fac... N-ai vreo idee ? Tu care ai trăit, ai murit și ai înviat, poate că ești mai inteligent decît un om ca mine, care nici n-a trăit.

— Nu mă poți lăsa nici afară. Unde vrei să mă culc ?

Mă gîndeam că s-ar fi putut întoarce la mormîntul lui.

— Știu la ce te gîndești, zise Ministrul, dar s-ar putea să mă întîlnesc pe întuneric cu vre un cioclu și n-aș fi în stare să-i explic.

— Fricos cum te știu ai rămas. De ce nu te duci acasă ?

— Am fost... și m-au luat servitorii la goană.

— Cum zici, că ai fost ? Cînd ai fost ?

— Azi-noapte... Am înviat la trei și un sfert.

— Pe unde ai ieșit ?

— E un amănunt. Nu te privește.

— Ba te rog să mă crezi că mă privește foarte mult... lucrez într-o comisiune și mi se cer referate. Dar să te mai întreb ceva, trebuie să fii documentat : Ce părere ai tu despre învierea morților ? Crezi că este o înviere adevărată ? Și în ce scop s-a făcut ? Nu

era destul omenet pe fața pământului, ca să se mai întoarcă și generațiile din trecut ?

— Așa a făgăduit Dumnezeu și s-au împlinit voile lui din Scripturi, zise Ministrul, cu un accent nou, de duhovnicie, în graiul lui. Îți vine să zîmbești că m-auzi vorbind așa. Ce strică Universitatea restituie pământul. Ai să vezi cînd ai să mori și tu.

— Nu mai moare nimeni, iubitele, i-am spus : de aproape două săptămîni. Morții care se aflau pe drum s-au întors de la groapă, bolnavii s-au vindecat, nepu-tincioșii s-au sculat. N-am mai scris în registrul cancelariei nimic. E un belșug de minuni în toată lumea, fără seamăn. Trăim un ev miraculos.

— Așa va fi de aci înnainte todeauna, zise prietenul meu... Adam a dat necurmate dovezi de voință, de renaștere și biruință, examinîndu-se cu de-amăruntul faptele lui, de la gonirea din Paradis pînă azi. Judecătorul a zis : «S-au împlinit toate soroacele, trebuie să-l scăpăm de moarte și să-l înviem în toate odraslele lui, aflate jumătate în lut și jumătate în cer». Știi, ca ființa statuilor — în mintea meșteșugarului și în humă.

— Nu mă gîndeam să apuc timpurile omului nemuritor... Dacă vrei să te culci îmbrăcat, mai plimbă-te vreo jumătate de ceas, și, cînd vei vedea că s-au stins toate lămpile, bate-mi încet în geamul cancelariei, unde lucrez. O să te servești de canapea.

— Aș face și o baie, zise Ministrul, am mare trebuință.

— Miros greu te înfășoară... Ai mîncat ceva ?...

— Nu-mi este foame și mi se pare că noi nu mai mâncăm. Nici nu mi-e sete : mi se pare că nici nu ne mai adăpăm.

— Mi-aduc aminte cît îți plăceau lăutarii și fetele...

— S-a isprăvit : genul ne-a fost corectat. Cred că nici nu vom mai iubi. O mare parte a poeziei lirice, care izbutise să devie, în exasperarea conștiinței, delicată, s-a isprăvit și ea.

— O să trăim...

— Singurateci și flămânzi și plini de harul scîrbei. Ce fel de dragoste era asta ? De organe. Iubire de stomac, iubire de sex : sentiment cu mădulare. Noi am avut, totuș, intuiția stării adevărate, prin dragostea de idee și de jertfă, prin dragostea prieteniei, prin slujba la durerea altuia, prin milă, — și n-am înțeles. Reproducere, nu dragoste, Gulică ! A linge și a iubi.

— Voi n-ați înviat doară pentru o lume stearpă și un regn de oameni sferici, cubici și prizmatici.

— Suprimat, băiete, suprimat ! N-ai să te mai bați pentru femeia vecinului, pentru averea proprietarului.

— După cît am simțit, vederile tale sînt greșite. Învierea n-a fost făgăduită cu condiția renunțării.

— Ba da, dragă Gulică. Înviază omenirea întreagă, și nu se mai naște om. Viața de pîn-acum a fost o pedeapsă, și omul osîndit s-o poarte din neam în neam.

Niciodată, în prima lui viață, Ministrul nu vorbise cu atîta gravitate inutilă, și dacă nu l-aș fi identificat de-aproape, aș fi crezut că vorbește un fost om de cuvînt.

— Nu cumva s-a întâmplat să între în tine un duh care nu era al tău ? l-am întrebat. Te mai întreb o dată, răspicat : ești tu într-adevăr Ministrul, căruia îi pregăteam marile discursuri și-i scriam articolele care-l făcuseră celebru ? Ești tu nașul tuturor copiilor mei afară de cel din urmă ? M-ai cunutat tu ? Ești tu acela care în loc de profesor la Universitate m-ai numit intendent de cimitir ?

— Nici să nu te îndoiești și te rog să mă ierți.

— Hai, intră în casă și culcă-te pe canapeaua de piele. Dar nu înțeleg de ce simți nevoia să te odihnești, dacă omul a fost îndreptat în toate slăbiciunile lui. Ți-este somn ? ești obosit ?

— Nu mai dormim niciodată, este drept : s-a isprăvit și cu această nevoie trivială. Dar trebuie să stau undeva pînă la reorganizare. E o chestiune de scurtă durată. Și m-am deprins întins pe spate.

— Cum organizare ? Ce fel de organizare ?

— N-ai să crezi cumva că după înviere viața o să meargă înnainte pe acelaș calapod. Te știu mai inteligent. Totul se reformează și se reconstruiește. Oamenii din viață, care încă nu au murit, nu ne vor primi cu prea multă bunăvoință, se vor opune, vor căuta să se scape de noi. Renașterea poate să fie o decepție, și o suferință, cum a fost și nașterea fiecăruia din noi. Viii robesc la vicii vechi și la putregaiuri morale, pe care noi le suprimăm. Ei vor căuta să repete răstignirea și mucenia : însă zadarnic. Nu mai moare nimeni a doua oară, și înviații sînt invulnerabili. Și apoi, dacă noi am murit, și cei care încă n-au murit nu vor mai muri,

conviețuirea laolaltă ar da loc la inegalități de simțire și de date sufletești incompatibile cu o viață uniformă.

— Voi sînteți uniformi ? l-am întrebat.

— Matematic ! mi-a răspuns Ministrul.

Aș fi preferat să-mi facă asemenea confidențe un înviat necunoscut. Dar Ministrul a căpătat de la moarte și de la înviere autoritate, incontestabil.

L-am lăsat întins pe canapea, cu ochii deschiși.

— Dacă ai peste noapte vreo nevoie, deschide ușa încet... Bună seara !

— Fii pe pace, s-a suprimat și asta... De aci-nainte pămîntul nu va mai fi murdărit de oameni. Corectarea e radicală : de la șolduri la bărbie totul a rămas mort pentru todeauna. În cîteva zile vor fi corecți și încă-viui, într-o singură noapte.

S-a înființat cîte o Curte excepțională la fiecare Parchet. Învierea aduce zilnic rînduri noi de oameni, din pămînt, din ape, din văzduh, și, înnaînte de a deveni un pericol covîrșitor, stările sînt solidare dinaintea lor. S-au umplut grădinile publice, gările, străzile. Ei sînt cunoscuți numaidecît după căutătura plutitoare, care-i face parcă mai ușori în aer. Nimic nu-i preocupă afară de o mare nevoie de a vorbi pretutindeni unde se găsesc, și lumea-i ascultă cu o vrednicie halucinantă, împotriva tuturor măsurilor hotărîte, care pedepsesc pe oricine este prins că ascultă cuvîntările unui înviat sau că vorbește cu el. Instrucțiunile confidentiale, trimise tuturor Curților excepționale, prevăd asprimea atroce a tratamentului ce le trebuie aplicat. S-a instituit pedeapsa cu moartea.

Dintre înviați, unii, uzurpînd nume istorice, se slujesc de ele ca să poată induce populația în eroare. Față de aceștia, mai ales, se recomandă vigilența extrem de

activă a organelor de supraveghere. Ei dau naștere, pe unde trec, la tumult, panică și deslînare. Oamenii se țin după ei, adormiți de graiurile și îndrăgostiți de înfățișarea lor. Ei vin în portul vremii și după chipurile zugrăvite în cărți. În orașe, lumea se lasă mai puțin amăgită, însă la țară, plugarii, deprinși să citească mai mult în cer și pămînt decît în vorbe, dau crezare tuturor rătăcirilor. Oamenii din trecuturile depărtate, au venit călări : și caii au înviat ! Însă, cu toate că ei poartă arcuri, lănci și săbii, o blîndețe și o răbdare senină îi stăpînesc, ca și cum ar fi dezarmați și robi.

Prefecții din șase județe au cerut ajutoare ca să taie drumul unei oștiri, puțin numeroasă însă sprintenă, care, străbătînd plaiurile, poposește în sate, urmată de plugarii din părțile locului. Aceștia își lasă vetrele și vitele și nu mai știu de nimic, fermecați de strămoșii întorși pe moșia veche. Ei nu se dumiresc de unde vin în viață bătrînii, dintre morți ori dintre vii, și nici nu se întreabă, nefiind iscoditori, ci numai oameni de inimă și de credință. Fără să bage de seamă stăpînirea, într-al șaselea județ se găsea adunat foarte mult popor, de nu-l mai încăpeau cîmpiile, așternute cu giulgiile de lumină ale lunii, și, dacă trebuia turburat în năvala lui blajină, s-ar fi cerut o mare oștire. Prefecții, oricît ar fi atîrnat deosebit de cîrmuire, au înțeles că, în cele din urmă, nu se pot ucide mii de oameni de către alte mii de oameni de acelaș sînge și că a închide ochii și a lăsa lucrurile să treacă era poate mai bine decît a-i împiedica să se înmulțească și să meargă înnainte.

Ba unii prefecți nici n-au dat prea multă ascultare poruncilor primite, încrezându-se mai mult în judecata lor, care îi oprea să se pripească. Într-un județ, au fost dați afară, numai în opt zile, unsprezece, care n-apucau să-și ia sarcinile în primire, că și se lepădau, într-aceeaș zi, de ele. O singură zi a cuprins trei din ei, numiți și plecați unul după altul, pînă-n prînz, după amiază și seara, o noapte întreagă rămînînd județul fără cîrmuitor și lăsat în seama șovăitoare a slujbașilor mici, care și ei se duceau să asculte cuvintele bătrînilor cu plete, înviați în ajun.

Au fost arestați următorii pentru port de nume ilicit: Mihail Kogălniceanu, C. A. Rosetti, Veniamin Kostaki și un așa-numit Alexandru cel Bun. Au mai fost prinși, într-alte provincii, un Dimitrie Cantemir, un Tudor zis din Vladimiri, și alții, iar jandarmii mai sînt pe urmele, fugărite prin pădurile Snagovului, Ardealului și ale Bucovinei, ale cîtorva șefi de bandă, porecliți Țepeș, Mihai și Ștefan.

Toți aceștia au fost găsiți fără hîrtii asupra lor, neputînd să justifice numele, neavînd meserie cunoscută, nici domiciliu, dar fiecare din ei însușindu-și un drept, dintr-o asemănare și dintr-un trecut prea vechi pentru a mai putea să fie controlat.

Anchetat de poliție, individul Alexandru cel Bun pretinde că a stăpînit, din Suceava, Moldova, treizeci și ceva de ani, ca domn de sine stătător, de la munte pînă la mare... Procesul-verbal încheiat pentru trimiterea lui mai departe cuprindea tot felul de amă-

nunte. El ar fi zidit pe Bistrița o mănăstire, și pe Siret Pobrata, ar fi îmbogățit Moldova, prin buna lui rânduială, ar fi adus moaștele Sfântului Ioan din Cetatea Albă. La percheziție, în buzunarele lui de golan nu s-a aflat nicio pară. Afirmînd cu multă seriozitate că ar fi avut de soție pe Ringala și că avea legături de bună prietenie la Curtea Poloniei, poliștii nu și-au mai putut stăpîni firea toți, și unii din ei l-au batjocorit.

— Cu Napoleon Bonaparte cum ai stat? a întrebat șeful comisar, om cu carte. Am auzit că jucați dîmino amîndoi...

Așezîndu-l în arestul local, pînă la trimiterea lui în capitală, slujbașii în uniformă ai prefecturei îi ziceau în batjocură «Măria Ta»; trimițîndu-l de la unul la altul, îmbrîncit, ca pe un om beat. În primele trei zile, numitul, interogată de mai multe ori, nu și-a schimbat depoziția întru nimic. Numai în clipa de-a-și iscăli a treia depoziție, anchetatorii avură o șovăială: Alexandru nu cunoștea literile noastre și a semnat cu slovele lui vechi. Comisarul își trase o palmă de trezire peste frunte și zise:

— Ne-am ars, măi băieți, mi se pare. Să știi că-i unul din așa-numiții înviați din morți. Eu nu mă bag, nu mă mai amestec. — Și rupse toate hîrțile dosarului, aruncîndu-le la coș. — Trimiteți-l la Parchet, să-și ia răspunderea magistrației. Nu știu, n-am văzut, și nu mă fac pîrîș... Păziți-vă, că nu putem ști ce o să iasă. Asta e treabă cu tărăboi.

Pe acest Alexandru cel Bun polițiștii l-au făcut scăpat, dar el a fost prins într-altă parte, unde i s-a întocmit dosarul întreg.

Numitul Kogălniceanu a fost arestat în timpul unei cuvântări. Rosetti scotea o foaie ascunsă, fără autorizarea cenzurii, care fusese pusă la lucru odată cu măsurile luate împotriva înviaților din morți. Așa-zisul Eminescu spunea pe dinafară, în auzul tuturor, epistola III-a, care, învoită în cărțile mai vechi, era oprită la reproducerea cu graiul sau cu tiparul. În cuvântările sau scrisele acestora, viii neînviați după moarte erau numiți «mișei», — ceea ce făcu ca lumea să se deosibească în «morți», cum erau numiți înviații, și în «mișei». Veniamin Kostaki citește în adunări Sfînta Scriptură, de așijderi oprită de la citirea cu grai afară din biserici.

Numărul arestațiilor sporește zilnic, și felul lor de a fi. De unde în primele zile înviații se înfățișau binecuvîntînd și primind oamenii cu seninătate și duioșie, lăsîndu-se împresurați și duși la închisoare, purtarea lor s-a schimbat. Ei pornesc din casă în casă, tămăduind bolnavii pe picioare, care încă nu fuseseră vindecați de la sine, ca bolnavii trupești. Acești bolnavi, care nu par că suferă de nimic, se moleșesc de întristare și mîhnire, și grosul lumii pătimeste de boala lor fără leac. Sînt bolnavi cărturarii, al căror suflet mai subred nu se poate împotrivi ușor. Bolesc de belșugul simțirii dascălii, slujbașii mici și mari, chiar miniștrii și negustorii, și toți așteaptă o însănătoșire care în-

tîrzie. Vindecătorii care s-au arătat din timp în timp, n-au știut de unde să înceapă lecuirea și, în zilele binefăcătoare de încredere, ei s-au arătat fără leacuri și, încăpățînați să vindece totuș sufletele chiar împotriva lor, s-a făcut că le betegeau mai cumplit.

Boala asta, de care nu moare nimeni, nu lasă pe nimeni să trăiască. Și nici nu pare o boală, atît e de încîlcită și de ascunsă. Ochiul nu e umflat, picioarele nu sînt slăbănogite, obrazul e neted, mîna strînge, brațul îmbrățișează, gura mestecă, dar toată viața acestei sănătăți se petrece în neștire. Omul sau rîde prea tare cînd nu e nevoie și nu simte trebuință, sau lăcrămează fără pricini. Omul nu e nici gol, nici flămînd, și stă adăpostit, dar îi lipsește ceva. Dacă se gîndește ce poate să-i lipsească, el nu vede nicio lipsă, și totuș simte că-i lipsesc toate. Banul pe care-l trîntește pe piatră sună, dar plînge. Vioara cîntă, însă fără duh. Rugăciunea-nu-l mai mulțumește, băutura îi e acră. O tăcere mare, care nu-i tăcerea lipsei de zgomot, pune ceață pe el. Aerul i se lipește de ochi, de buze și degete, parcă ar fi urzit, văzduhul îi încurcă genele și-i strînge mîinile ca un ger, care nu-i un ger înghețat, dimpotrivă, un ger aproape cald. O pîclă îl apasă, și nici nu e o pîclă. Puțin întuneric se cerne prin toate luminile lui și plămădește delicat culorile florilor : albastrul bate-n umbrit, și roșul parcă ar semăna, mai mult decît obișnuit, a sînge ; un sînge, cu toate acestea, fără strălucire vie, un sînge închegat, un sînge amestecat cu scuipat, un

praf de sînge, o urmă care ar putea să pară și de sînge și de vopsea și de murdărie.

Oamenii au stat de vorbă, s-au întrebat unii pe alții : Ce-avem ? Sîntem bolnavi sau nu sîntem ? Sîntem vii ori pe jumătate am murit ? Nepricepîndu-se niciunul să lămurească, ei au fost apucați de mîni și furii, au aruncat cu pietre, au dat cu bîta, fără să vrea și numai așa, ca să se liniștească, poate, ca vita care-și rupe cornul de stîncă lovită, s-o străpungă. Parcă am fi îndrăgostiți de o dragoste pe care n-o știm, de o faptură care, fiindu-ne dragă, nu ni se vădește. Oamenii au strigat în acest gol ca-ntr-un întuneric, unde s-ar teme, dacă tac, să nu-i strîngă de gît niște mîini din păreții unei strîmtori. Iar au așteptat și iar s-au dus la sfat și iar n-au aflat nimic.

Cînd moare trupul, se cheamă moarte, dar moare sufletul mai nainte, și atunci nu-i tot o moarte și nu-i mai rea moartea duhului decît zmîrcul în care scînteiază o răsfrîngere de zare ? Asemenea moarte nu mai fusese pînă-n vremea de ajuns a învierii din morți. Murise sufletul cu adevărat, și, de moartea lui neghicită cu simțurile, tot sufletul își dă seama. Fuge odată sufletul din trup, ori s-a topit, s-a risipit ? Umblă lumea cocoșată și căutînd în pămînt ? A murit în drum.

La învierea morților adevărul este că nimeni nu mai are încredere în chemarea și nici în drepturile lui. Judecătorul se îndoiește de judecata ce-o face, gînditorul de gîndul ce-l gîndește, și temnicerul nu

știe ce ține închis în temnița lui. Mai-marii dau porunci pe care le iau înapoi, și porunca, începută cu glasul plin, sfârșește șoptită. Stăpînii nu mai țin la stăpînirea lor, și slugile și-au pierdut ascultarea. Jură un om legiuit și tremură : mîna nu mai ajută jurămintului să se reazime pe cruce, alunecă pe rănile răstignitului : i se pare că rănile ea i le-a făcut. Îi pare fiecăruia rău de hotărîrea pe care abia o ia, și ducerea la capăt a unui lucru hotărît, e o suferință. Pedepsa e o remușcare. Judecățile osîndesc după legi pe care le-au făcut oamenii tari și pe care ele nu mai știu să le înțeleagă. Și-a prins bărbatul nevasta cu prietenul : îl iartă ; cu stăpînul : primește ; cu simbriașul : nu vede. S-a știrbit marginea tuturor paharelor vieții, s-a pitit trestia și s-a chircit, s-a ncovoie sulita, ruginită, din părete. Adevărul leapădă sabia, dreptatea o refuză. Unde sînt războinicii ? Șșșt ! sufletul a murit, umblați în vîrfurile picioarelor : trecem prin camera lui de mort, prin cimitirul lui.

Ai auzit cum se desfac și gîndurile și cum se răscoace și miezul cuvintelor ? Uite-le cum fug și gîndurile și cuvintele și credințele, împleticite și val-vîrtej, ca o gloată de gînganii. Unde-i gîndul meu, unde-i credința mea, unde-i bărbăția mea ? Au murit. Aruncă-ți cîrjile și umblă ! Nu cred că se va putea. Îmi trebuie un om să mă scoale. Scoală-mă tu. Aș fi bucuros să fiu sculat de jos cu biciul. Dați-ne bice !

Văzînd stăpînirea că morţii se întorc la viaţă, şi că procurorii încep să întîrzie în sarcina lor, au fost chemaţi să se aleagă oameni cutezători şi fără frică, şi s-au adunat, din toate dregătoriile şi rîndurile, cei mai de nădejde. Nevoia de a curma nebunia era urgentă, şi şaptezeci şi opt de «capi» au fost aduşi dinaintea marelui tribunal.

Acuzatorul e un om mărunţ, ales dintre slugile fără meserie, cu ochii vineţi şi cu buzele cojite de o uscăţime a gurei, ras pe stropiturile de vărsat şi cu o frunte îngustă cît o curea. Căutătura lui de hoţ învecinată cu o falcă încheiată ca un topor şi cu un zîmbet silit, strîns şi încreţit ca de o bubă, trebuia să înfrunte făţiş înviaţii şi naşterea din nou. Procurorii refuzaseră unul după altul, la răsfoirea dosarelor, să-şi ia sarcina învinovăţirii, şi norocul de a sluji veacul în pericol, căzuse pe el. Ca să nu fie strigaţi pe

numele lor, luat prin uzurpare, și să nu li se dea nici speranța unei recunoașteri, instrucția îi numerotase.

— Numărul Unu !

Numărul Unu era de față.

— Cum te numești ?

— Eminescu...

— Înșelăciune vădită, zise acuzatorul, privind publicul din sală cu satisfacție.

Un mîrîit trecu prin toată asistența. Satisfacția procurorului se potoli.

— Ce fel de Eminescu ești ? întrebă președintele, documentar.

— Mihai.

— N-am întrebat asta. Ce fel de Mihai Eminescu ?
A mai fost unul acum cincizeci de ani.

— Acelaș, răspunse acuzatul Numărul Unu.

— Celălalt a murit.

— Și pe urmă a înviat și s-a ivit din nou.

— Cum a înviat și cum s-a ivit ? Ce vrei să spui dumneata ? O singură înviere se cunoaște : a lui Iisus.

— El a fost cel dintîi care a înviat. Acum sînt mai mulți. Dar și Iisus a înviat de mai multe ori, răstignit de mai multe ori. Lumea l-a cunoscut o singură dată. Toți cîți ne găsim aci, am înviat. Așa este ?

Acuzații răspunseră într-un glas : «Așa e». Mîr-murul bărbătesc al vocilor trăgănate lăsa după el o tăcere ca trecerea vîntului. Și publicul din sală, repeta ca un ecou de peșteră din vremea primului creștinism, lin detot, șoapta mare a răspunsului turburător.

Președintele ar fi voit să spuie că evacuează sala, dar s-a oprit, turburat.

— Ca să putem judeca, avem nevoie, mai ales azi, de multă liniște, zise el.

— Ați zis «mai ales azi»? interveni acuzatorul. E un proces de înșelătorie obișnuită: singure forma și scopul sînt noi. Vă atrag atenția respectuos.

Un vuiet mugit străbătu sala. Publicul se adunase numeros în ședință, grămădit, îndesat. Cu neputință să-și desfacă brațul cineva. Dincolo de uși, armata se lupta cu lumea care nu putuse pătrunde înăuntru.

— Poți răspunde cum ai înviat dumneata?

— Nu mă silește nimeni și nu mai pot asculta decît de Dumnezeu. El nu-mi poruncește să răspund.

— În fața judecății un acuzat e dator să răspundă la toate învinuirile aduse.

— Ce căutăm noi în fața judecății nu știm.

— Am auzit cu toții rechizitoriul. Sînteți acuzați că ați înviat din morți... zise prezidentul, emoționat de uitătura acuzatului.

— Onorata Curte, intervine acuzatorul, să-mi dea voie să precizez. Nu sînt acuzați că au înviat, ci pentru că pretind a fi înviat, fără să fi înviat, dat fiind că unul singur a înviat, Domnul nostru Iisus Hristos. Înaltul cler e scandalizat. Nu se poate să învieze nimeni.

Acuzatul Numărul Unu voind să răspundă, prezidentul l-a întrebat:

— Pe cine aveți apărător? N-a studiat dosarul?

— Pe Duhul Sfînt, zise acuzatul Numărul Unu. Duhul Sfînt nu e avocat. Nu ştie nici să citească.

Acuzatorul ceru atunci prezidentului să poruncească arestaţilor, ca unor vrăjitori, să-şi coboare căutătura şi să nu aibă voie să şi-o ridice din pămînt. Ei turburau cu luminile ochilor curgerea neîntreruptă a procesului, şi însuşi acuzatorul se împleţici de cîteva ori, apucat ca de un val de ameteală.

— Deşi părerea mea ar fi să suspendăm o jumătate de oră şedinţa, zise acuzatorul, pentru ca acuzaţii să fie legaţi la ochi de către jandarmi.

— Ar fi mai bine să ne fie ochii scoşi, zise acuzatul Numărul Opt.

— Cine a întrerupt? strigă acuzatorul.

— Iaca, Matei, zise un Matei, sculîndu-se de pe o bancă.

— Ce fel de Matei? zise prezidentul.

— Basarab, răspunse Matei.

— Nu face parte din dosar, explică acuzatorul, şi nici n-a fost strigat. Nu e în proces.

— Băgaţi-mă şi pe mine, zise Matei, că şi eu am înviat... Am venit să văd judecăţile voastre. Cine vrea să vie să-mi lege ochii?

Din depărtare, de dincolo de ferestre şi de ziduri, de dincolo de zgomot, venea o tăcere cum nu mai fusese niciodată, groasă şi adîncă, şi cuprinsese ca o încremenire totul, — şi din această tăcere se iscă o cîntare, întîi confuză ca o îngăimare de mii de şoapte, şi din ce în ce mai apropiată, şi, pe talazul vocilor

care începeau să se desfacă din murmur și din vînt, se prinse vocea lumii din sală, ca o vioară de alte viori, pornite mai nainte, și în cuprinsul sălii de judecată izbucni puternicul marș ceresc : Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte — ca o vijelie. Paznicii acuzaților, rînduiți în spatele lor, cu baionetele la armă, lăsară puștile să cadă și cîntară cu acuzații laolaltă.

— Deschideți ușile și ferestrele ! porunci oarecare, — și, deschizîndu-se toate de păreți, se auzi venind cîntarea din toată lumea, din toate zărilor orașului și ale pămîntului, din Bărăgan, din Dunăre, din cîmpiile Oltului și ale Siretului, din munți.

Acuzatorul mai încercă o dată :

— Asta nu se cheamă judecată, onorată Curte : asta e mascaradă.

— Au înviat morții ! domnule acuzator, zise președintele, nu vezi ?

— Adevărat ? zise acuzatorul.

— Adevărat. Au înviat !

— Adevărat ! ziseră judecătorii.

— Adevărat ! ziseră paznicii.

— Adevărat ! Adevărat ! Adevărat ! striga cu bucurie clocotul lumii.

Încă nehotărît, acuzatorul își aduna hîrțiile în mapa dosarelor, le rînduia îndreptîndu-le în scoarțe și uitîndu-se la învîlmășeala în care piereau regula, supunerea, autoritatea. El înțelese cu părere de rău că o lume se isprăvise pînă la ultima ei sleire și că începe alta.

«Ce bune timpuri am apucat ! îşi zise acest om, care trimisese sute de oameni în temniţă, ascultător disciplinat, slujitor deplin, slugă împluternicită. — S-a isprăvit ! canalia înviază ! Aş pune mitralierele pe ei şi n-aş putea să fac nimic. Aşa e cînd se amestecă Dumnezeu în treburile justiţiei. Îmi pare rău de aşa Dumnezeu şi de aşa spirit juridic.»

Şi cum ieşeau magistraţii, amestecaţi cu gloata, care cînta fără încetare, el s-a uitat un moment la arhiva de pe masa lui, de sus, aşezată vraf, întinse mîna şi dete dosarelor un brînci. Mii de hîrtii se risipiră pe podină, procese-verbale, citaţii, rechizitorii, hotărîri, mandate, formulare...

Îşi scoase roba cu dezgust şi-o aruncă peste dosare. Dete cu chivăra de-a azvîrlita...

— Aprod ! strigă acuzatorul.

Şi nu-i răspunse nimănui.

Şi ca şi cum, aprodul ar fi fost de faţă şi l-ar fi congediat, zise :

— Aprod ! Ieşi afară !

Scoborî treptele éstradei şi, dînd cu ochii de crucifix, se întoarse. Crucea era în faţa fotoliului gol al prezidentului, în mijlocul altor cîteva fotolii goale şi sucite din locul lor. Condica era deschisă. Condeiful cu ciocul încă umed sta răzimat de călimări. Citi pagina acuzaţiilor, întoarse la pagina următoare, răsfoi o parte din condică, vreo sută de pagini.

— Cu alte cuvinte, aveam de acuzat, de judecat şi de osîndit toată Istoria ţării... Ce mai rămînea bun dintr-o mie de ani ? Nimic... Şi în numele cui um-

pleam pușcăriile ?... Pe cine apăram eu ?... Ha-ha-ha ! rîse, ațîțat de un spasm de batjocură amară, acuzatorul... Pe «ăștia» de acum ? Au făcut marfă din tot ce au putut, și au vîndut piele, suflet, sînge, gînd și nevinovăție... Puroiul a mînjit brazdele, bucatele, izvoarele. Stîrvuri spurcate ! Ce-am avut eu cu ei, ca să-i apăr și să-i păstrez ? Auzi tu, Marine al lui Pătru, te-ai făcut slugoi și ai dat în tat'tu...

— Mi-e rușine ! zise acuzatorul, întinzînd mîna către cruce, și, apucînd-o în palmă, o trase lîngă el, așezat în jîlțul prezidentului... Privi adînc în cruce, sub linie și dedesubtul zugrăvelii.

— Tu ești Dumnezeu! celor nedreptățiți... De cîte ori nu te-am mințit și nu te-am vîndut !... Pe o leafă, pe un drept la nimic, pe o mîna de tutun... Tu ai tăcut, nici n-ai suflat... Și nu m-am gîndit niciodată, drept să spui, la ce putea să fie în tine... Tu ai înviat morții, omul ăsta gol, răstignitul, ori e și asta o mare păcăleală ?

Acuzatorul simți în mîna lui răscolindu-se picioarele străpunse de scoabele răstignirii, și Iisus, căpătînd relief cald în minusculu-i trup zugrăvit, se întoarse întreg pe crucea lui...

— Eu i-am înviat, răspunse omulețul de o șchioapă, desprinzîndu-și un braț din cuiul lui și ajungînd cu degetele însîngerate pînă la fruntea acuzatorului.

— Atunci, e cu adevărat adevărat, zise acuzatorul.

— Adevărat !

— A înviat toată lumea, și cei în viață ?

— Toată a înviat...

— Și numai noi rămânem morți ? Ce să facem ?

— Du-te în mulțime și mergi cu ea înaintea...

Acuzatorul simți în el o tresărire de cremene scînteiată, și, sculîndu-se din jeț, începu să cînte și el cu corurile ce-l cuprinseseră la mijloc :

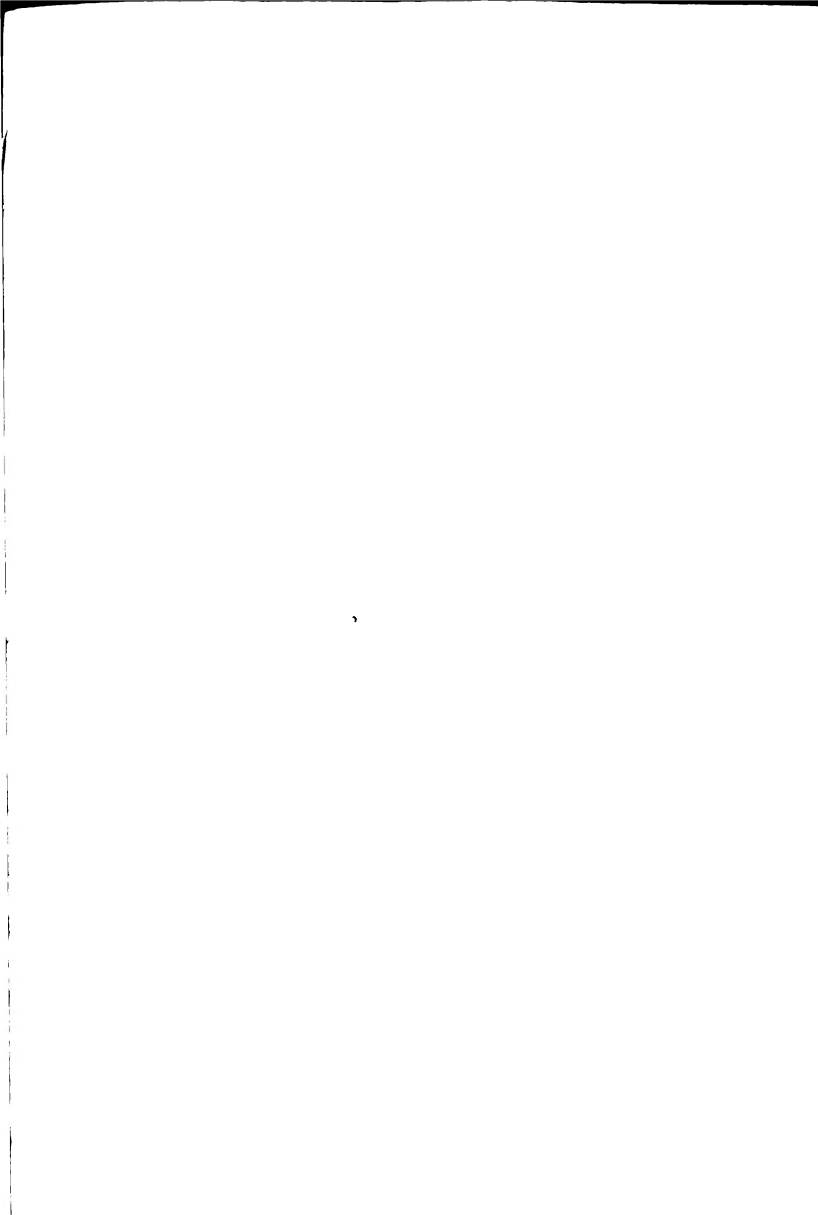
Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte.

Și se pierdu în slava lor.

Redactor responsabil : TIBERIU AVRĂMESCU
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Dat la cules 29.11.1967 : Bun de tipar 19.03.1968.
Apărut 1968. Tiraaj 80 175 ex. broșate. Hîrtie ziar
de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 13,46. Coli
tipar 12,25. A. nr. 16 939/1967. C.Z. pentru biblio-
tecile mari și mici 859—32.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa
Scintei”, Piața Scintei nr. 1, București — Re-
publica Socialistă România, comanda nr. 70 860.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

